

LITTERA SCRIPTA MANET

NAPISANA ČRKA OSTANE

29. Nov. 1993

STOLETNICA MUZEJSKEGA DRUŠTVA PTUJ
1893 • 1993

LJUDSKA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA PTUJ
PP PC PTUJSKA TISKARNA

LITTERA SCRIPTA MANET

NAPISANA ČRKA OSTANE

200 LET KNJIŽNIČARSTVA IN TISKARSTVA
NA PTUJU

Ptuj, 1993

Uredniški odbor:

Kristina Šamperl Purg, Jakob Emeršič, Lidija Majnik, Marija Hernja Masten,
Vladimir Knez

Glavna in odgovorna urednica: Lidija Majnik

Lektorirala: Marija Mir-Milošič

Oblikovanje: Boštjan Simonič

Fotografije: Bine Kovačič

II 6045

02
LIT

50/9261

17.3. 1994

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

027.53(497.12 Ptuj) (091)
655.1(497.12 Ptuj) (091)

LITTERA scripta manet = Napisana črka ostane : ob 200-letnici
knjižničarstva in tiskarstva na Ptuju / [glavni in odgovorni urednik
Lidija Majnik ; fotografije Bine Kovačič]. - Ptuj : Ljudska in študij-
ska knjižnica, 1993

1. Majnik, Lidija 2. Ljudska in študijska knjižnica (Ptuj) 33718529

VSEBINA

Lidija MAJNIK	Napisana črka ostane	7
Jakob EMERŠIČ	Leto 1793 – začetek ptujskega tiskarstva in knjižničarstva	8
Jakob EMERŠIČ	Med Schützom in ptujsko čitalnico	14
Jakob EMERŠIČ	Raziskovalec, zbiralec in ohranjevalec prof. dr. Franz Ferk	24
Milko BIZJAK	Ptujska rokopisna glasbena zbirka	51
Lidija MAJNIK	Knjižnica danes in jutri	58
Vladimir KNEŽ	Avtomatizacija poslovanja naše knjižnice	65
Marija HERNJA MASTEN	200 let tiskarstva na Ptuju	71
Jakob EMERŠIČ	Gradivo za bibliografijo ptujskih tiskov	109

NAPISANA ČRKA OSTANE

So mejniki in obletnice, ki kar kličejo po tem, da jih posebej obeležimo. V letošnjem letu praznuje knjižnica nekaj pomembnih jubilejev. Mineva 45 let od ustanovitve Študijske knjižnice, 35 let od združitve z Ljudsko knjižnico, 100 let od ustanovitve Ferkove knjižnice in 200 let od prve znane knjižnice oziroma čitalnice na Ptuju.

Leta 1793 se je namreč na Ptuj preselil tiskar Franz Anton Schütz in ustanovil svoj "Bücherlesekabinett", ki ga smemo šteti za prvo javno knjižnico na Ptuju. Letos praznujemo 100-letnico nastanka Muzejskega društva, s tem pa tudi knjižnice, arhiva in muzeja, ter 200-letnico knjižničarstva.

Ta visoki jubilej obeležujemo s tem katalogom in razstavo. Posebno pozornost pa ob tem namenjamo tudi prikazu 200-letne zgodovine tiskarstva na Ptuju. Nastanek in delovanje knjižnic na ptujskem in ormoškem področju smo obdelali že v publikaciji, ki smo jo izdali ob 30-letnici Študijske knjižnice pred petnajstimi leti, dragocenosti ptujske knjižnice smo z razstavo in katalogom predstavili pred petimi leti, zato smo se tokrat odločili, da bomo že predstavljeno zgodovino in dragocenosti ob 200-letnici le dopolnili z novimi spoznanji. Seveda pa se zavedamo, da delo še zdaleč ni končano in da bomo še velikokrat odkrili podatke in dokumente, ki počasi odgrinjajo tančice skrivnosti z naše preteklosti.

Publikacija, ki je pred vami, je razdeljena na dva samostojna, a med seboj močno prepletena dela. V prvem delu obdelujemo zgodovino knjižničarstva. Začenjamo z letom 1793, opisujemo vmesni čas do ustanovitve narodne čitalnice v letu 1864 ter se posebej ustavimo pri utemeljitelju sedanje knjižnice, Francu Ferku. Zgodovinski pregled zaključujemo z letom 1945, saj smo obdobje po tem letu obdelali že v publikaciji pred petnajstimi leti.

Posebej vam predstavljamo našo rokopisno notno zbirko, nadaljujemo s kratkim prikazom razvoja knjižnice v zadnjih letih in razgrinjamo načrte za prihodnost. Ta del zaključujemo s prispevkom o avtomatizaciji poslovanja in informatizaciji, saj oboje najbolje ilustrira poslovanje sodobne knjižnice.

V drugem delu pa prikazujemo zgodovino tiskarstva in objavljamo gradivo za bibliografijo ptujskih tiskov.

Delo je zaenkrat končano. Pred vami je publikacija, ki je zahtevala od nas izredno veliko dodatnih naporov, iskanja, zbiranja, pregledovanja... Tega ne poudarjam zato, da bi kogarkoli opravičevala zaradi morebitnih napak, ampak zato, da podčrtam stalnico v celotni zgodovini obstoja knjižnice. Pri pregledovanju gradiva za to publikacijo in razstavo smo namreč ponovno ugotovili, da se knjižnica že po tradiciji nenehno bori za denar, ljudi, fond, prostore... skratka za razumevanje okolja in časa, v katerem deluje. Da pa smo delavci, ki delamo v knjižnicah, res polni neke dodatne "energije", dokazuje ta publikacija, še bolj pa to, da slavimo že 200-letnico, pa nam načrtov in volje še vedno ni zmanjkalo.

Na koncu se najtopleje zahvaljujemo prav vsem, ki so nam kakorkoli pomagali pri izdaji publikacije in postavitvi razstave.

Lidija MAJNIK

Jakob EMERŠIČ

LETO 1793 - ZAČETEK PTUJSKEGA TISKARSTVA IN KNJIŽNIČARSTVA

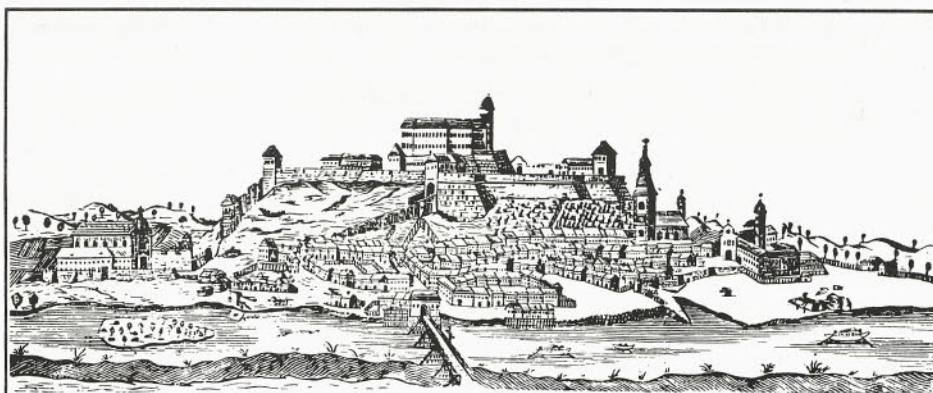
V zgodovini slehernega naroda so tesno povezane štiri stvari: jezik in književnost, knjižničarstvo ter tiskarstvo. Zdi se, da eno brez drugega ne more obstajati. Slovenci nismo bili pri tem nobena izjema. Ob jožefinskih reformah so samostane večinoma razpustili in njihovo imetje oropali. Enaka usoda je doletela dominikanski in kapucinski samostan v Ptuju, fond pa je delno prešel v razne univerzitetne knjižnice, delno pa je bil uničen. Ob tem se je uresničevala misel Huga Blotiusa: "Kajti še tako dobro založena knjižnica, ki ni odprta za uporabo, je podobna goreči sveči pod mernikom, saj njena luč nikomur ne sveti."

In prav prvi poskusi knjižničarstva, tiskarstva ter narodnoliterarnega delovanja v Ptuju segajo ravno 200 let nazaj. Povezani so bili z velikimi pretresi v Ptuju, ko sta bila ukinjena kapucinski in dominikanski samostan in je njun glavni fond doživljal različno usodo. O usodi fonda prvega samostana ne vemo ničesar (vsaj po dosedanjih podatkih), fond iz drugega pa je v glavnem romal na Dunaj, delno pa so ga tudi razmetali. V tistem času je na ptujskem območju uradno obstajala še minoritska knjižnica, poleg nje pa razne grajske biblioteke (ptujska grajska, zbirke v Dornavi, Turnišču, na Borlu idr.). Če je kaj tega zaplenjenega samostanskega fonda prišlo v Schützovo knjižnico, pa je veliko vprašanje in neznanica, vsaj zaradi statusa nove knjižnice ne, vendar pa to ni izključeno.

O organizirani knjižnični izposoji v Ptuju lahko govorimo šele na prelomu prejšnjega in našega stoletja. Že prej smo govorili o povezanosti jezika, književnosti, knjižničarstva in poprej tiskarstva, zato še poglejmo slovstvo, ki je v tistem času nastajalo v tem delu Štajerske. Kar se tega tiče, je bila takrat Štajerska dežela še terra inexplorata, nezorana ledina, ki so jo obdelovali le posamezni duhovniki z rokopisnimi pridigami, temeljiteje pa v "ljudskih univerzah" mežnarij in župnišč. Če je kdorkoli hotel oznanjati božjo besedo, je moral pač poznati slovenski jezik. Poznati so ga morale tudi državne oblasti; saj so lahko kontaktirale z domačim prebivalstvom le v njemu razumljivem jeziku. Pri tem ni bilo prav nič pomembno, kateri jezik je govoril vladar. Prav iz Ptuja je znan primer iz poznejših let, ko je nadvojvoda Ivan priznal, da ga je sram, ker kot vladar ne govori slovensko (mimogrede njegova žena je bila po rodu Juršinčanka).

Eden od avtorjev je v Hausmannovi nemškoobrambni knjigi Südsteiermark napisal, da se je v začetku prejšnjega stoletja govorilo v Ptuju slovensko le s posli. V bistvu je to veliko priznanje, saj so ravno posli tvorili večino ptujskega prebivalstva. Slovenskogoriško in haloško zaledje pa je tako ali tako govorilo samo slovensko.

Tudi minoritska, tako imenovana "slovenska cerkev", je imela slovenske vernike. Zgodovinski viri pričajo, da je bila slovenska beseda pogosta tudi v zgornji proštijiški cerkvi. Da bi bolje razumeli čas, o katerem govorimo, smo pregledali še takratne leksikone, ki sicer ne morejo biti popolno zrcalo življenja, vendar pa lahko ponazorijo približno sliko mesta:

Ptuj h koncu 18. stoletja.
Po lesorezu iz Schützove ptujске tiskarne.

VEDUTA PTUJA, 1794, lesorez,
iz tiskarne Fraza Schütza (ohranjena le kopija
v Marburger-Kurzweil-Kalender, 1895)

“Petau ali Pettau, običajno Petovium, bolje Poetovio, slovenski (wendisch) Tuy, to je fremd, je majhno podeželsko knežje mesto na Dravi, ki ima eno farno cerkev, dva samostana, na robu mesta pa leži še en samostan. Grad spada pod grofe Leslieje. Tukajšnje delavnice (Manufakturen) imajo lepo prihodnost. Mesto je prastaro, opisovali so ga rimski in drugi pisatelji, izgubilo pa je svoje stare gospode. Leta 1041 ali 1042 je deželni mejni grof Otokar III. ob tem mestu premagal Madžare. Mesto je večkrat spadalo pod solnograške škofe. Po tukajšnjem mestu imenovano Ptujsko polje je lepo, prevzame te pogled na vsenaokrog ležeče griče in tam raste mnogo zdravilnih rastlin.” (A. F. Büschings grosse Erdbeschreibung. 15. 1786)

Še zanimivejše podatke o Ptujju v tistem času zvmemo iz malo starejše knjige Karla Mayerja Poskus o štajerskih starožitnostih in nekaterih znamenitosti (Versuch über stayermärkische Alterthümer, und einige merkwürdige Gegenstände), Gradec 1782, ki je bila sicer znana, a pri nas premalo. Je tudi nekaj zgodnji prikaz zgodovine in arheologije Ptujja.

“PTUJ (Pettau) je deželnoknežje mesto v mariborskem okrožju, ki so ga često omenjali v rimski zgodovini in ga postavljali v čas daleč pred Kristusovim rojstvom. To mesto je bilo nekoč po obsegu zelo veliko in je imelo pri starih narodih različna imena, kot PETOVIUM, PTOVIO, SETOVIA in POETOVIVM...

13. legija je imela tu zimsko bivališče. Tac. Hist. Lib. 3 P.325 Petovionem in hyberna 13 tiac Legionis convent.

Tukaj so našli stare stebre z napisi in nagrobnike, ki so v tem mestu deloma še videti, delno pa so jih poslali na Dunaj in so v velikih množinah ter na mnogih mestih prihajali na dan. Nekoč so jih morali tukaj uporabljati, zato nekatere od njih omenjam...”

Potem avtor našteje kakšnih deset napisov s prevodi ter nadaljuje:

“Druge starine iz Ptujja so zapisane v Schrottovi Kroniki, kot na primer VLPIVS. PRIMIANVS. &c.CAIVS. CONSVS. &c. C. CAIVS. SEMPRONIVS. &c. SIMINVS. IVNIOR. &c. VALERIVS. CACYRDA. &c. IVNIANVS. AD. IVS. TABUL. &c.

Cesar Oktavijan Avgust je v tem času 33. leta, ko se je boril proti Ilirom, osebno oblegal to staro mesto. Večina avtorjev postavlja to obleganje v osmo leto pred Kristusovim rojstvom in kot zvmemo iz kamnite posvetilne ploščice, je bil na kolenih ranjen ter je postal nesposoben za boj, zato se je po tem do-

godku vrnil v Rim, vse vojne zadeve pa prepustil Statiliusu Taurusu, ki je nato dal celo mesto do temeljev razrušiti...

V 4. stoletju je premagal Teodozij Veliki s saškimi pomožnimi četami pri Ptujju upornika Maxima Avent. Boj. fol. 121.

Leta 378 je na skrivaj izročil to mesto takratni lažni škof Valens Gotom. Ti so ga popolnoma razdejali, škofa pa po odhodu Gotov Ptujčani na najneprijetnejši način mučili in nazadnje vrgli iz mesta. Granelli fol. 107 po Schönlebnu.

Okoli leta 854 je Kocelj (Hezel), sin Pribine (Brinni), moravskega kneza, zopet pozidal celo zgornjo mesto. Avent. in Krekwiz fol. 781.

Mesto ima za grb rdeč križ na srebrnem polju." (Celoten prevod J. Emeršič: Letos 2000-letnica Ptujja, Tednik, 26. 6. in 2. 7. 1992)

Med tukajšnjimi slovstvenimi delavci moramo omeniti ptujskega nadžupnika Gregorja Jožefa Plohla (1739, Ivanjkovci - 1800, Ptuj), ki velja za katehitičnega pisatelja in narodnega buditelja. Napisal je prvo znano knjigo v slovenskem jeziku na Štajerskem. Njegovi sodobniki pišejo, da je govoril "slovenščino", to je domače narečje, pa tudi kranjščino pa hrvaščino ter seveda nemščino in latinščino ali grščino. Pripisujejo mu namreč prevod Parhamerjevega Katekizma patra Petra Kanizija iz leta 1758.

V času njegovega župnikovanja je štela župnija Sv. Jurija leta 1793 ravno 1195 duš. Imela je župnika, 4 kaplane in 3 beneficiate, medtem ko sta župniji Sv. Ožbalta in Sv. Marka šteli 4462 duš, imeli le župnika in kaplana ter beneficiata v dornavski graščini. V minoritskem samostanu, to so podatki iz l. 1773, pa je živelo 21 redovnikov in 6 bratov, ki so oskrbovali tudi minoritske postojanke po Halozah.

Drugi pomemben mož za slovenski kulturni in slovstveni razvoj tega dela Štajerske pa je Leopold Volkmer, "slovenskogoriški slavček" (1741, Ljutomer - 1816, Sv. Urban v Slovenskih goricah). Med drugim je bil nekaj časa kaplan pri Sv. Ožbaltu pri Ptujju. Njegove pesmi so se razširile med ljudmi po Slovenskih goricah in v sosednjo Hrvaško; nekatere so celo ponarodele. Po njegovi smrti jih je skoraj v celoti objavil slovničar in duhovnik Anton Murko. Ta pa je prav zaradi njih doživel krivično Prešernovo, po ljubljansko zaplankano, kritiko. Sam Volkmer je objavil Pesme k tem opravili te svete meče (Gradec 1783), ki jih hranimo tudi v naši knjižnici, leta 1795 pa je v Ptujju izšla še pesem Te deum laudamus, h kateri se bomo še vrnili.

Tretja pomembna osebnost za Štajerce, ki pa je v SBL izpuščena, je Jožef Koloman Veršič (1731, Trnovska vas pri Sv. Bolfenku v Slov. g. - 1814, Ivnik). V Ptujju je bil prefekt kongregacije. Spada ravno tako med prenovitelje in on naj bi bil tisti, ki je leta 1783 za Štajerce priredil Ta veliki katechismus... Takrat, torej med leti 1794 in 1802, je služboval v Juršincih.

Med narodne buditelje in oblikovalce slovenskega jezika smemo šteti tudi Matijo Čioliča (1753, Središče - 1836, Cirkovce).

Omenimo lahko še takratnega dijaka in poznejšega duhovnika Štefana Modrinjaka (1774, Središče - 1827, Miklavž pri Ormožu). S svojimi pesmimi je prekašal celo Valentina Vodnika.

Prav tako ne moremo mimo Vrazovega ujca in preroditelja Mihaela Jaklina (1770, Jeruzalem - 1847, Ljutomer) ter pravnika in zgodovinarja Alojza Pergerja (1776, Sv. Urban v Slov. g. - 1839, Norički vrh pri Radgoni).

Kapucin p. Edvard (Anton Alojzij) Gebronšek (1749 Ptuj - 1794 Celje) je precej neznan. V ptujskem domoznastvenem oddelku knjižnice je njegov rokopisni molitvenik v nemškem jeziku (Heilige Zeit) iz leta 1792. Rokopis je bil po vsem videzu pripravljen za tisk.

(O Gebronšku Skrabar v ČZN 1937, 139-142)

Za starosto Ptuja pa lahko imenujemo Simona Povodna (1753 Vrhovci pri Sv. Juriju ob Pesnici - 1841 Ptuj). Povoden je ptujski Valvasor, ki je zvesto zbiral, prepisoval in sestavljal ptujsko zgodovino. Obsega približno 8000 strani. Gradivo je tisti vrelec, iz katerega lahko črpajo zgodovinarji še danes, saj je original marsikatero listino, ki jo je prepisal, izgubljen. Tako je Povoden bogat vir ptujsko in slovensko zgodovino. Seveda moramo ob vrednotenju podatkov upoštevati čas, iz katerega je izhajal. On naj bi tudi dal okrog leta 1830 vzdati v cerkveni stolp vse rimske spomenike. To povsem ne drži, čeprav so to zgodovinarji ponavljali vse do leta 1993. Veliko število vzdanih rimskih kamnov v cerkvenem stolpu namreč omenja že l. 1777 v svoji zgodovini Štajerske Aquillinus Caesar. Nekaj pa je gotovo: z vzdavo v cerkveni stolp so bili mnogi rimski spomeniki rešeni.

Kako so zgodovinarji cenili Povodna, piše že v Schmutzovem leksikonu (Steyermärkisches Lexicon III) iz leta 1822, kjer pod geslom Ptuj našteva razne statistične podatke, zanimivosti iz proštije cerkve, minoritskega in kapucinskega samostana, piše o špitalu, obrtnikih, med katerimi se pojavlja tudi en knjigovez, in končno - ko govori o zgodovini Ptuja, rimskih najdbah ter srednjeveških dokumentih - omenja tudi Simona Povodna:

"...Ptuj se smatra kot eno najstarejših mest Štajerske, znano daleč v rimske čase, vse pozornosti vredno in je do sedaj mnogo premalo raziskano. Visoko spoštovani kurat beneficij Povoden bi ga lahko najbolj osvetlil, zato je večji del življenja tam prebil in imel za cilj zbiranje. Zapisal je tudi zapise z opombami v Hornmayerjevem Archivu, ki so tu izpisani..."

Prav v zvezi z njegovim zbiranjem je zanimiva še pripomba: "Zavlačevati in odlagati je poraz za sedanost, zavira istočasno napredek in daje z neprimerno skromnostjo mesto vandalizmu in času, da se razruši ter uniči in to je znano, že povedano in zato je njegovo delo občudovanja vredno."

Letos praznujemo 200-letnico ptujskega tiskarstva in prve javne knjižnice. Oboje je zelo tesno povezano z imenom FRANZ ANTON SCHÜTZ.

1789
Novi zakon

Novi zakon iz l. 1789 je poudaril, da mora sleherno tiskano delo dobiti cenzurno dovoljenje na Dunaju. Najbrž je na nastanek zakona vplivala francoska revolucija, ki je temeljito in s trajnimi posledicami razmajala in zaznamovala Evropo.

Na slovenskem ozemlju so se tiskarne širile počasi. Kje so že protestanti in Mandelc iz Ljubljane! Sicer pa se je tiskalo v glavnem zunaj slovenskega etničnega ozemlja. Proti koncu 17. stoletja so se pričela pojavljati v Ljubljani, še prej pa v Celovcu, imena tiskarjev, kot so: Mayr, Reichard, Egger, Kleinmayrji, v Gradcu Widmansteterji idr. Slovenski del Štajerske pa je dobil prvo tiskarno leta 1788 prav z omenjenim Schützom. Poglejmo najprej njegovo avtobiografijo, ki je nalepljena na njegov portret:

"Ich Franz Schütz ward in Kärnthen den 4ten Sept. 1753 gebohren, kamm im 12ten Jahre meines Alters in die Lehre zur Buchdruckerey, lehrnte durch 7 volle Jahre, half schon als Subject 1771 die erste deutsche neue Buchdruckerey zu Lemberg in Pohlen errichten. Im Jahre 1788 errichtete ich als Faktor von Laibach, nach Zilli die erste Buchdruckerey, allwo ich mir 1791 eine eigene neue Buchdruckerey anschafte, und 1792 diese erste Buchdruckerey nach Pettau führte, und 3 Jahre da blieb. 1795 errichtete ich wieder zu Marburg die erste, und für mich die letzte Buchdruckerey. Ich wurde von herrn Friedr. Daber den 23ten Sept. 1806 in meinem Alter von 54 Jahren gezeichnet und gemahlen."

"Izvem, da je bil rojen 4. sept. 1753 nekje na Koroškem (Celovec?). Z 12. letom se je pričel učiti tiskarstva in je l. 1771 kot samostojen tiskar ustanovil prvo nemško tiskarno v Lembergu na Poljskem (Lvov). Pozneje je bil uslužbenec nekega ljubljanskega tiskarja (Egerja?), ki je l. 1788 v Celju ustanovil podružnično tiskarno pod Schützovim vodstvom. Ta pa je 1791 prišel

do lastne tiskarne, ki jo je leto pozneje preselil v Ptuj. V Ptujju je ostal 3 leta (do 1795), kar pomeni, da je začel v Ptujju delati 1793, a se je l. 1795 preselil v Maribor. Tam je umrl 27. marca 1809.

Vlogo za prenos tiskarne iz Celja v Ptuj je rešila deželna vlada 24. sept. 1791, pod številko 15086. Nas zanima njegovo ptujsko obdobje, zlasti njegovi ptujski tiski in njegova knjižnica. Vse njegovo delo pa je kljub vsemu povezano tudi s Celjem in Mariborom.

Leta 1793 je izprosil, da je lahko začel prodajati knjige, peresa, pečatni vosek in svinčnike, tako da je opravljal tudi delo knjigotržca. Istega leta je hotel začeti izdajati tudi časopis INN-UND ERBLÄNDISCHE ZEITUNG. Po Glazerjevem mnenju dovoljenja za izdajo lista ni dobil, saj ni ohranjen noben izvod. V Ptujju bi ga težko imeli za nemškega tiskarja, saj je omenjen, a še ta je neohranjen, le en njegov nemški tisk (pesem). Slovenski deli sta dve, eno pa je v kajkavščini. To pa ne pomeni, da ni natisnil več. Iz njegove tiskarne moramo omeniti še lesorez Ptujja. Te tiske sta obširno obdelala pesnik Janko Glazer in ptujski bibliotekar Andrej Kovač Prvi je bil bibliotekar nekdanje mariborske študijske knjižnice, drugi pa je to temo razgrnil v svoji bibliotekarski nalogi (Slovenski tiski iz Ptujja od prvih začetkov do danes, 1954). Reči pa moramo še kaj o usodi in ohranjenosti teh tiskov.

Prvi tisk je iz leta 1793 (HITRA INU GLATKA POT PRUTI NEBESSAM. TU JE KRATKI INU LAHKI NAVUKI, TUDI VSE POTREBNE ANDOHTI SA ENO DUSHO, KATERA SHELY PO TEMO REUNIMO SHIULEINO ENKRAT TU NEBESKO VESSELJE DOSHEZI. P'TUJU, PRITIZKANA PER FRANZ ANTON SCHÜTZU. 1793. DVANJASTERKA. OKR. 360 STRAN). To je štajerska izdaja nekajkrat tiskanega molitvenika, ki ga je pokojni profesor J. Glazer še l. 1930 videl pri pravniku in pesniku Stanku Majcnu. Ko pa sem ga l. 1969 pri slednjem sam iskal, sem izvedel le to, da so ga požrle miši ali pa ga je prof. Šedivy odnesel nekam v Nemčijo. L. 1978 sem bil sam zraven, ko so v mariborski škofijski knjižnici prevzemali Majcenovo zapuščino, vendar nisem bil pozoren na ta tisk, čeprav bi po opisu, ki ga je podal J. Glazer, gre za dva interfolirano vezana snopiča, ki mu manjkata začetek in konec, en del le bil ohranjen in bi se našel še neobdelan v omenjeni škofijski knjižnici. Molitvenik, za katerega ni znano, da bi še bil kje drugje ohranjen v tej ptujski izdaji, je Majcen dobil od generala Maistra. K njemu pa naj bi prišel od nabožnega pisca Marka Glaserja, ki je po opombi (rkp) v ptujskem izvodu Slov. tiska 1931, te liste tudi interfoliral.

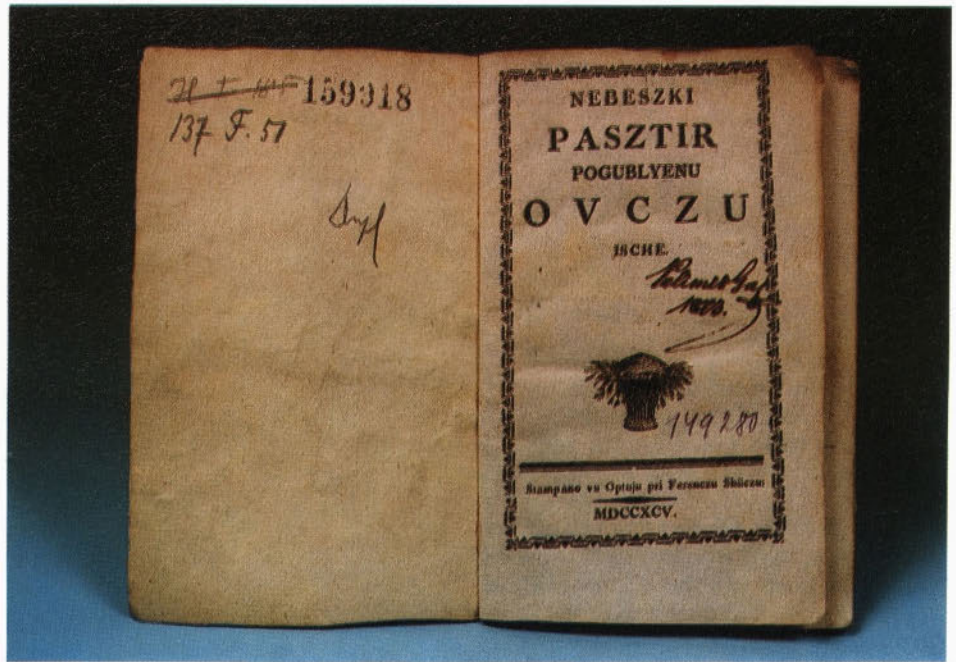
interfolirano

Iz leta 1795 gre za Volkmerjevno besedilo (TE DEUM LAUDAMUS IS LATIN-SKEGA PRESTAVLENO INO V-PESEM SPRAVLENO V LETI 1795. Na zadnji strani: V-PTUJU PRITISKANO PRI FRANZI ANT. SCHÜTZI. Osmerka 4 nep. str.). Edini znani ohranjeni primerek omenja l. 1928 prof. J. Glazer kot osebno last. Še sedaj ga hrani hčerka ga.dr. Alenka Glazer, ki nam je poslala za razstavo in pregled v knjižnico kopijo tega tiska. Čeprav je delo anonimno, zve mo za avtorja že iz Povodna, pa tudi iz objav v molitvenikih že omenjenega Marka Glaserja. (Primerjaj J. Glaser: Anton Lah in njegova "Družba slovenskega branja v Lembahi". ČZN 23/1928,60)

Tretji tisk je kajkavski, kar ni za Ptuj, ker je obmejno mesto, nič posebnega. Kulturno je bil vezan zlasti na Varaždin, ki je bil nekakšna prva metropola Slovenskih goric (za njim pa Gradec). Avtor besedila je kapucin slovenskega rodu, Gregor Malevac ali Malevec, avtor številnih nabožnih del. Knjiga ima naslov NEBESZKI PASZTIR POGUBLYENO OVCZU ISCHE. (STAMPANO VU OPTUJU PRI FERENCZU SHÜCZU: MDCCXCV. Osmerka. 34 strani). Izvod, ki ga hrani zagrebška Nacionalna biblioteka, smo presneli za našo Ljudsko in študijsko knjižnico. Nejasnosti okrog izdaje, avtorstva in letnice, ki so se pojavile v SBL ter pri Simoniču, je razčistil J. Glazer.

Enako kot za zgodovino tiskarstva je Schütz pomemben tudi za zgodovino knjižnic ptujskega okoliša. V Ptujju se je namreč lotil izposoje knjig in njegov

NASLOVNICA OHRANJENE SCHÜTZOVE
KNJIGE "Nebeszi pasztir..., Vu Optuju, 1795"
(Nac. bib. Hrvatske, R II D-8-126)

BÜCHERLESEKABINETT smemo šteti za najstarejšo javno čitalnico oziroma knjižnico v Ptuju. Kaj je izposojal in pod kakšnimi pogoji, nam dostopni viri ne govorijo. Poskušajmo si predstavljati takratno knjižno produkcijo, izobrazbeno plast meščanov in takratno redko inteligenco, ki se je lahko s pomočjo poznanstev posluževala tudi samostanskih in grajskih knjižnic. Človek bi mislil, da so takrat brali le strokovno literaturo, toda iz leksikonov tistega časa, lahko v geslih o tiskarstvu, knjižnicah in bralnih društvih izvemo, da so že na veliko brali romane (sicer pa lahko o takem požiranju knjig preberemo že v Cervantesovem Don Kihotu). Znano je tudi, da bi moral Schütz ob preselitvi v Maribor knjižnico razprodati. Če je to storil ali ne, ne vemo, vsekakor je imel v Mariboru podobno čitalnico. Če bi našli ohranjene knjige s Schützovimi ekslibrisi iz ptujskih let, ali še starejše (zaenkrat jih še nismo), bi lahko povedali kaj natančnejšega o fondu. Domnevam sicer, da je imel eden od poznejših lastnikov privatne knjižnice v Ptuju ERNEST FÜRST tudi kakšne knjige iz Schützovega Bücherlesekaabinetta, toda te domneve so zaenkrat še brez trdnih dokazov. Dejstvo je le, da je moralo miniti skoraj sto let, preden se je v Ptuju spet pričelo organizirano knjižničarstvo.

GLAVNA LITERATURA (poleg že naštete med tekstom):

- J. Glaser: Zgodovina mariborskih tiskarn. Slovenski tisk II/1931, 17-20
 J. Glaser: O prvih ptujskih tiskih. ČZN 28/1933, 207-213 (z našteto literaturo)
 J. Gruden: Zgodovina slovenskega naroda. 1910-1916
 J. Berčič: Uveljavljanje tiskane knjige in tiskarn na Slovenskem. 18. mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci... Maribor 1988
 M. Smolik: Dvestoletnica celjskega tiskarja Jenka. Celjski zbornik 1990, 121-131
 A. Kovač: Slovenski tiski iz Ptuja od prvih začetkov do danes. Tipkopis. Ptuj 1954. 55 str.
 A. Kovač: ibid., tipkopis. Ptuj 1954. 33 str.
 J. Emeršič: Kratak pregled zgodovine knjižnic Ptuja in okolice. 30 let študijske knjižnice v Ptuju. Ptuj 1978, 55-87
 V. Skrabar: Simon Povoden. ČZN 28/1933, 213-229
 K. Šamperl: Ptujski historiograf Simon Povoden. Tednik 19. 3. 1981
 J. Meško - F. Simonič: Dr. Gregor Jožef Plohel, imeniten humanist ali dobrotnik slovenski. V Beči 1888
 Opomba: Teksti iz starejših leksikonov so prost prevod avtorja študije.

Jakob EMERŠIČ

MED SCHÜTZOM IN PTUJSKO ČITALNICO

O zgodovini ptujskih knjižnic priča zelo malo drobcev. Nočemo ponavljati istega, kar smo že zapisali l. 1978 v publikaciji 30 let študijske knjižnice, vendar bomo tu in tam tudi kaj znova poudarili, dopolnili z nekaterimi novimi spoznanji.

Vsa mesta, tudi tako velika kot so Trst, Celovec, Gradec in Ljubljana, kdaj pa kdaj kulturno omrtvijo. Zakaj to ne bi veljalo za mesteca, kot je Ptuj, ki so politično in gospodarsko vedno bolj na robu. To se v prvi polovici 19.st.ni dogajalo samo slovenski kulturi, ampak tudi nemški, kar smo omenili v prejšnjem poglavju.

Nekaj najbolj znanih imen ptujskih meščanskih družin smo našli v sicer strokovno in znanstveno oporečni knjigi R.Pertasseka Pettau (Graz 1992). Njihov gmotni in stanovski pomen lahko razberemo z nagrobnikov na mestnem pokopališču. Najiminitnejši ptujski meščani so torej bili: tiskarji Blankeji, zidarški mojstri Celottiji, znani Filiferi, Fichtenau, Fürsti, grajski Herbersteini, v drugi polovici stoletja Hintzeji, Ornigi, Osterbergerji, Pirichi, Sadniki, Schwabi, Kasimirji idr.

Če pogledamo še nekaj imen duhovnikov, kulturnih in preporoditeljskih delavcev - učitelji preveč ne izstopajo, niti ne uradniki - dobimo približno podobo predmarčnega Ptuja. Začeti moramo z Janezom Krstnikom Leopoldom Šmigocem (1787, Gruškovec - 1829, Ptuj), ki je kot pravnik in uradnik do svoje smrti živel v Ptuj. Njegova slovnica Theoretische-praktische Windische Sprachlehre, ki je izšla leta 1812 v Gradcu, je bila namenjena Nemcem, ki so se morali naučiti slovenskega jezika. Blagoslov zanjo je dal nadvojvoda Ivan. Zbudila je veliko odmevov. Pohvalil jo je na primer Jernej Kopitar, grajal pa Franc Cvetko.

V Veliki Nedelji je živel in deloval Peter Dajnko (1787, Sv. Peter pri Radgoni - 1873, V. Nedelja), ki je bil tudi šolski nadzornik za ptujsko področje. V svojih nabožnih, lingvističnih, gospodarskih in leposlovnih delih je s svojim poučarjanjem vzhodnoštajerskega dialekta zaviral enotno rast slovenskega jezika. S svojimi idejami in deli pa je močno vplival na celotno kulturno podobo Štajerske.

Prej smo že omenili slovničarja, pesnika ter velikega narodnega buditelja Franca Cvetka (1779, Dornava - 1851, Maribor). Bil je ptujski nadžupnik (1843-1848). Ptujčanom se ni zameril samo zaradi svoje slovenske zavednosti, temveč predvsem zato, ker ni hotel na mestnem pokopališču pokopati protestanta. Zaradi tega je moral Ptuj zapustiti.

Od 1833 do 1839 je v Ptujju služboval tudi župnik Jožef Muršec-Živkov (1807, Biš - 1895, Gradec, pokopan pri Sv. Bolfenku v Slov. g.). Njegovo korespondenco je po njegovi smrti objavil Fran Ilešič. Iz nje lahko izvemo, kako živahno je tukaj razpečeval slovenske knjige. O njem je pisal tudi Slomšek: "...rajnki Blaznik je nam sam rekel, da je Muršec pri njem naročil 14.000 iztisov slovenskih knjig, katere je potem velikokrat pod ceno prodajal, pa tudi

FERDINAND RAISP (1818-1898)
kronist in zgodovinar, avtor prvega
ptujskega vodiča

mnogokrat zastonj razdelil med ljudstvo Ptujске okolice Slovenskih goric..." (D.Trstenjak: Dr. Jožef Muršec. Novice 1880, 289).

Še pred njim je bil na Ptujju Anton Krempl (1790, Polički vrh pri Gor. Radgoni - 1844, Mala Nedelja). Prešeren ga je označil zelo negativno - ni ga maral zaradi jezika. Prešeren je bil pač zagledan v kranjščino, ni pa doumel bogastva obrobnihs dialèktov. Najpomembnejše Kremplovo delo so Dogodivščine štajerske zemlje iz l.1845, ki so nastale pod vplivom Povodnovega preučevanja Ptujja. Poleg tega, da je pisal o zgodovini Ptujja, je dal v Mariboru pri Janežiču tiskati vprašanja in odgovore iz nemško-slovenskega katekizma (DEUTSCH-WINDISCHER CHRISTENLEHRKATECHISMUS IN FRAGEN UND ANTWORTEN - NEMŠKO-SLOVENSKI KATEKIZMUŠ ZA KERŠANSKI NAVUK V PITANJIH INO ODGOVORIH. PETTAU IN UNTERSTEYER. 1826) Tu je Ptuj po Schützu ponovno omenjen - če zanemarimo l. 1783 v Gradcu tiskane Volkmerjeve Pesme k tem opravili te svete meshe... predstavljene sa fare Optujske, ali S.F.H. Appelova Predigt... pridiga v ptujski mestni cerkvi 1815 ali iz l.1827 Molitveno knjižico... od Antona Krempla, Farmeštra pri sv. Lovrenzi zdol Ptujja. Na Ptujji. Se dobi pri Ignazi Špricaji...

Sredi stoletja zasledimo Ptuj le še v eni od publikacij mariborskega zgodovinarja Puffa. In to je iz prve polovice prejšnjega stoletja skoraj vse. Na prehod iz prve v drugo polovico 19. stoletja lahko uvrstimo še delo izdajatelja Volkmerjevih pesmi, Antona Murka (1809, Sv.Rupert v Slov.g. - 1871). Nekaj časa je bil župnik v Zavrču, zato spada v ptujski kulturni krog.

Ptujski zgodovinar Raisp je v svojem prvem ptujskem vodiču, zborniku ali monografiji - vseeno je, kako delo imenujemo - (Pettau, Steiermarks älteste Stadt, 1858) zapisal nekaj skopih podatkov o bralni in knjižničarski dejavnosti v Ptujju. Tako omenja, da imata obe ptujski kavarni (1855) precej časopisov, seveda nemških. Od knjižnic omenja poleg minoritske, ki šteje 4000 starejših del, še knjižnico upokojenega g. Ernsta Fürsta mlajšega, ki ima 3000 novejših del. Govori tudi o numizmatični zbirki g. mestnega zdravnika Höni-scha s 4000 kosi, od katerih jih je 800 izkopanih v Ptujju in okolici. Zanimali so ga številni rimski spomeniki, ki so jih odpeljali drugam (str. 16).

Fürstov oče, Ernst Franz Xaver Fürst, je bil rojen 1793. v Weizu v vzhodni Štajerski. V Ptuj se je priženil (prim. Pertassek, str. 150-152). Njegovo

osmrtnico zasledimo v Tagespost Abendblattu 7. 6. 1879. Najdemo pa ga lahko (1821) tudi med naročniki časopisa Steirische Zeitschrift. S sinom Ernstom je bil tudi med odborniki Zgodovinskega društva za Štajersko. Kaj več o Fürstih in njihovi knjižnici ni znanega. Ne vemo niti, kako je knjižnica delovala, če je bila strogo privatna ali pa je knjige tudi izposojala. Bolj jasna je slika njihovega fonda. Z natančno analizo fonda naše knjižnice bi namreč lahko odkrili Fürstov fond, katerega večji del je prešel v Ferkovo knjižnico. Že bežen pregled gradiva iz konca 19. stoletja (razni leksikoni, zbrani nemški klasiki idr.) odkrije številne ekslibrise z imenom Ernsta Fürsta. Na nekaterih je ime Conrad Fürst, ki pa ga ne smemo zamenjevati z njegovim potomcem, čigar dela so prišla v knjižnico z narodno imovino, l. 1945.

Vrnimo se k Slovincem. Ko se leta 1843 pojavijo Bleiweisove Novice, najdemo med naročniki imena, ki so za Ptuj zanimiva: O. Caf, kaplan J. Kajnič iz Ormoža, J. Kajnič iz Sv. Lovrenca, mali župan iz Lovrenca J. Majcen, mar. katehet J. Matjašič, trojiški župnik F. Murko, graški vzgojitelj F. Muršec, videmski fajmošter L. Pečko, J. Repič iz Lovrenca, A. M. Slomšek, lovrenški kaplan A. Strajnsak, svetinjski kaplan A. Šerf, ptujski grašč. oskrbnik J. Šonwetter, slivniški kaplan D. Trstenjak, radg. župnik M. Veršič, malonedeljski fajmošter V. Vogrin, negovski kaplan F. Bezjak (verjetno je nekaj njegovih rokopisnih pridig v naši knjižnici), završki kaplan J. Zavrl. Vidimo, da med njimi ni kaj dosti ptujskih meščanov. V Novicah je bil 1849 objavljen članek "Kako bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti", ki je vplival tudi na bralniško gibanje v ptujskem okolišu.

Ko v Novicah (1851, 244) piše nek dopisnik (pod šifro -a) o dijaštvu v Ptuj u idr., se v odgovor oglasi (str. 271) kaplan Anton Strajnsak, češ da dopis ni njegovo avtorstvo, kot so mu naprtili. Obenem pa zahteva, naj ptujski knjigarnarji pošiljajo tudi slovenske knjige. Potem še dodaja, da so poslali v Ptuj knjigarnarju g. Bratuši 20 kosov "Koledarčkov slovenskih".

Nekaj podatkov o ptujskem kulturnem in duhovnem življenju dobimo tudi v graški reviji Mittheilungen der Historische Verein für Steiermark. Tako so bili 1853 njegovi dopisniki: P. Dajnko, dr. Hönisch, gozdar Gornjega Ptuja g. Moriz Sechan, E. Damisch. Slednji je s pomočjo podatkov iz minoritske knjižnice pisal zgodovino Štajerske (1851, 259). V naslednjem letu je omenjenih nekaj rokopisov in dragocenih del, ki so jih Ptujčani darovali Zgodovinskemu društvu v Gradec. Med darovalci so bili: okrajni glavar Carl Graisdorfer, J. Hönisch, A. Perger, ki je podaril svoje rokopise, M. Sechan razne listine, medalje in posodo, v letu 1855 pa E. Damisch, ki je dal pravno knjigo iz 1532, rokopise idr., rokopis o starinoslovnih najdbah pri Središču je podaril M. Robič, listine iz minoritskega samostana Damisch, če ne omenjamo darov novcev iz Ptuja in okolice. Damisch tudi (1855, 247) predlaga, da bi z radodarnostjo kneza Dietrichsteina iz Zg. Ptuja "moral biti v Ptuj u ustanovljen muzej, v katerega bi morali prepeljati v ptujski okolici najdene starine, dalje da se za stalno dovoli raziskovati bogato listninsko in rokopisno zbirko v arhivu minoritskega samostana v Ptuj u kot tudi knjižnico ter se napravijo izvlečki". Ta izvleček (Verzeichniss von historisch interessanten Urkunden und Handschriften in der Bibliothek des P. P. Minoritenklosters zu Pettau) je nato Damisch daroval Zgodovinskemu društvu (1856, 55). Samo mimogrede: Damisch je napisal tudi dve zgodovinski povesti, ki temeljita na virih iz ptujskega minoritskega samostana.

Hönischa se dotakne tudi Mitth.d.K.K.C.C. iz 1887, kjer omenja (str. CCXXXIX), da je umrl 24. dec. 1883 in je bil, enako kot I. L. Beckh-Widmanstetter, aktiven v vojaški službi. Ta je raziskoval Ptuj od 1859 naprej in bil častni meščan Ptuja. O Ptuj u je pisal v Grazer Zeitung.

Če pa gremo pregledovat Mitth.d.Hist.V.f.St. od 1853. dalje, zasledimo med stalnimi ali dopisnimi člani precej Ptujčanov. Nekateri so že omenjeni: F. Raisp, P. Dajnko, dr. J. Hönisch, Moriz Sechan, E. Damisch, pozneje J. Go-

milšak, R. Gaupamann, P. Končnik idr., ki so pridno pošiljali razne najdbe in darove v Gradec.

V tistem obdobju sta se Ptuja dotaknila dva načrtovana dogodka, ki bi lahko bistveno vplivala na njegovo nadaljnjo pot, a se žal nista uresničila. 1811. je namreč gubernialna komisija iz Gradca načrtovala preselitev mariborske gimnazije v ptujski minoritski samostan. Načrt je padel v vodo (J. Richter: Priprave za ustanovitev filozofskega liceja v Mariboru. ČZN 1972, 68-74). Tudi s preselitvijo škofije v Ptuj, za katero se je ogreval Slomšek, ni bilo nič. Zopet je zmagal Maribor. Zato je mestece še nadalje životarilo, dokler se niso začeli odločnejši narodnostni boji.

O življenju v Ptuj v prvi polovici prejšnjega stoletja lahko beremo tudi v idiličnih romanih, po starih starših Ptujčanke, Anne Wittule, ki kljub vsemu podajajo zanimiv utrip tega podeželskega mesteca.

“NARODNA ČITALNICA V PTUJI”

Misel o branju in knjižnicah se je čedalje bolj krepila. V slovenski stvarnosti se je prepletala s pojmom čitalnica (čitavnica).

“...16. malega serpna smo tudi na Ptuj imeli tak shod; 34 slovenskih duhovnikov je v minoritski obednici okrog dolge mize sedelo. Neka skrivna radost sprehaja človeka vide se v društvu toliko domačih sobratov, kjer se je v moči prej in po dogovoru urednem o raznih predmetih, o razmerah raznih krajev, okolic, o narodnih overah ali napredku spominjati ter druživnost oživljati, ktere nam je treba osebuju v sedašnji dobi, da se v vsem dobro sporazumemo, zedinimo. Tem shodom bi želeti bilo malo več živnosti, zanimavnosti in deleživnosti od vsakega posameznega shodnika, potem pa, da se zapisnik glasno prebere in šče le tedaj na podpis ponudi. Edina sprememba se mi prepotrebna zdi, in ta je shodni jezik, kteri bodi konči zvečinoj slovenski; ako se kak korenjak hoče poslaviti z rimljansko besedo, poslavi se, vsej je pri nas cerkveni jezik, čeravno sedaj mertev, nenaroden. Cerkev je bila od perve dobe narodna, njeni učeči udje narodni, iz naroda, ker njihova naloga je bila in je narod podučevati; tedaj cerkev brez naroda je ravno taka praznost, kakor beseda brez naroda in tuja beseda kakor službeni jezik narodnih učnikov in urednih opravil v tujščini. Zakaj bi se mi Slovenci, slovenski duhovniki, ki besedo, na katero je Luter sv. pismo obernal in spreobernal, na besedo, v kteri se našim na pol omikancem vero in nrvnost morivne ter poprek polzke knjige ponujajo; ni li prelepo besedo, v kteri sta verska učnika sv. Ciril in Metod sv. pismo gladko prestavljeno in neskarjeno že pred 1000 leti ljudstvu prebirala, - v besedi, v kteri so slovenski vojvodi prisegali na knežkem prestolu sede vernost svojim podložnikom, - v besedi, v kteri nas je bila mati najpervlje nagovarjala Boga častiti in ročice proti sv. nebesom vzdigati učila, - v besedi, v kteri oče ali mati slovo od sveta jemaje svoje otročiče opominja na poštenost ter je blagoslavja, - v besedi, ktero je Bog slovenskemu narodu izročil, in to božje zročilo moramo neoskrunjeno ohraniti? Če kanim razumniki biti in oštati, ravnajmo razumno, in ne tako, da bi se nam lahko ves omikan svet osmehoval, in res ne brez obstojnega vzroka. Obilo častitih gospodov duhovnikov in jaz mislimo, želimo in prosimo prečastito vladištvo labodsko, da blagovoli odločiti, naj se vprihodnje v takih shodih odgovori spisujejo in pogovarja v narodnem slovenskem jeziku, ali ako se komu poljubi, v latinskem. Sami bodemo se urili v materinščini ter ji čedalje lepšo obliko davali, gladko o raznih predmetih govorili, kakor se zvestim slave sinovom dohaja. - Moj učeni prijatelj, pridši unidan iz Maribora, nmi je veselo novico povedal, da se je ondi slovensko društvo osnovalo, kjer se samo slovenski pogovarja; na čelu so ugledni in učeni možje, gosp. dohtarji pravniški, zdravniški, bogoslovski in

gimnazijski učniki. Že dolgo se je o tem pogovarjalo, kar je sedaj doveršeno; zato hvala vam premili rodoljubi, ki ste sebi in nam lice osvetlili, uresničila se je naša goreča želja. Sprejmite od nas bratovski pozdrav, napredujte serčno in krepko, naj se v vas zercalijo tudi druge mesta in tergi na Slovenskem. Živite! - V starinskem Ptujju imamo dosti uglednih gospodov dohtarjev, ki so sinci slovenske matere, kerv naše kervi; o da bi tudi bili serce našega serca! ker je sedaj dokončna doba nastala, da stopimo v svoj domači ali pa v nasprotni sovražniški tabor - polutanstvo je poginilo ali vidoma konec jemlje - je treba nam se združiti v narodno zburjanje, napredek, omiko in čast; pokažimo svetu, da ljubimo dom in rod, da smo vredni sinovi slovenske zemlje! Haložan."

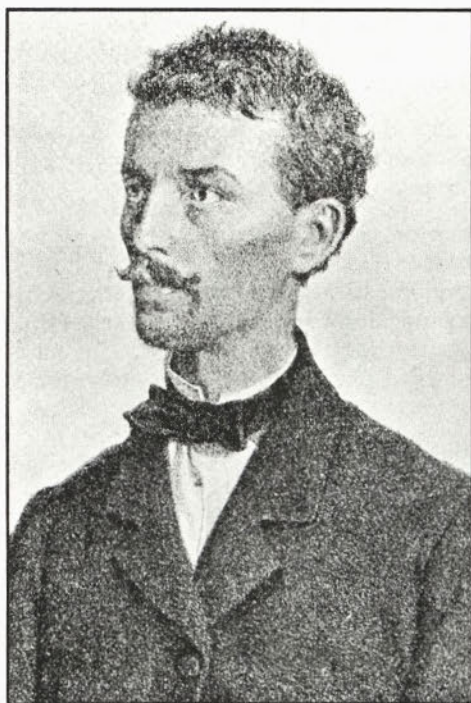
Ta dopis je v Novicah, 31. julija 1861, objavil Haložan. To je bil psevdonim znamenitega narodnega buditelja- Božidarja Raiča. Omenja mariborsko "slovensko društvo" - novoustanovljeno čitalnico, ki je bila med prvimi znanilkami čitalniške dobe.

Danes nam beseda čitalnica ne pove tega, kar je pomenila v prejšnjem stoletju. V obdobju čitalnic je bilo po slovenskih deželah že dokaj razvito slovensko šolstvo, manj pa srednje. Manjša mesta, kot je na primer Ptuj, so se borila za svoje gimnazije. Malo pred tem (l. 1859) je, kot smo že prej omenili, škof Anton Martin Slomšek uspel prenesti sedež lavantinske škofije v Maribor. To je imelo za ta del Slovenije daljnosežne posledice. Na njegovo pobudo je nastalo slovensko knjižno društvo Mohorjeve družbe ter kmalu nato še Matica slovenska. Vse to je vplivalo na razmah ljudskih knjižnic. Odločilen pa je bil padec Bachovega režima. V zraku so bile klice za preburjanje narodne zavesti nenemških narodov, tako na primer Čehov, Slovencev in Hrvatov.

Enako močno se je razraščala južnoslovanska težnja po združitvi ali vsaj ilirizem poprečernovskega obdobja, kar je seveda večkrat vodilo v nekritično odklanjanje nemških znanstvenih dosežkov ter sprejemanje južnoslovanskih. Leta 1848 so se ptujski volilci izrekli proti zvezi z zedinjeno Nemčijo. To dokazuje, da Ptuj le ni bil tako nemško mesto, kot ga je hotel prikazati nemški del prebivalstva. V časopisu Slovenija (18. vel. srpana 1848) celo piše o strahu, ki so ga nemški Ptujčani užili pred glasnimi in bojevitimi slovenskimi študenti. In ti študentje, ki so revolucionarili l. 1848, so kasneje kot kaplani, župniki, advokati ali učitelji v ptujski okolici ustanovili prave narodoljubne centre. Le-ti so bili v župniščih, šolah (manj), uradih in celo v gostilnah. Pripravljali so tudi čitalniško in pozneje taborsko gibanje - gibanje, ki je zajelo malodane vso slovensko ozemlje.

Ideja o čitalnicah sicer ni bila nova, saj so podobni klubi, društva in ustanove nastajali v Angliji že v 17. stoletju ter se širili po Evropi. Ta društva (Lesekabinett, Lesegesellschaft, Lektürkabinett, Casino itd.) so se od sredine 18. stoletja uveljavila na Hrvaškem, kjer so odigrala pomembno preporodno vlogo. Ptuj je bil na Štajerskem z omenjeno Schützovo izposojevalnico (1793-1795) nekakšna bela vrana.

Neposredne pobude za nastanek nam znanih čitalnic pa so prišle iz Češke in Hrvaške. Z ustanovitvijo prve čitalnice v Trstu (29. 1. 1861) se je začel na Slovenskem širok razmah "čitalniške dobe". Še istega leta je bila ustanovljena čitalnica v Mariboru (pri kateri so sodelovali tudi rodoljubi iz ptujске okolice), zatem pa še čitalnici v Ljubljani in Celju. No, ko smo omenjali pomembne kulturne dogodke ali ljudi na Slovenskem pred ustanovitvijo čitalnice, ne moremo mimo njenega člana in politika, kot ga suhoparno imenuje Slovenski biografski leksikon, Mihaela Hermanna, ki je bil po rodu Nemec in se je naučil slovenščino, ali, kot sam pravi, zljubil slovenski jezik. Njegov govor v štajerskem deželnem zboru 16. marca 1863 lahko primerjamo z znamenitimi Slomškovimi besedami o slovenskem jeziku. Bleiweisove Novice so 1861 obžalovale njegovo izvolitev v deželni zbor. Po rodu je bil namreč Nemec. Njegov poznejši odnos do Slovencev pa je pripravil domoljube do skoraj frenetičnih izbruhov navdušenja in privrženosti.

MIHAEL HERMAN (1822-1883)
poslanec v štajerskem deželnem zboru,
pobudnik ustanovitve ptujske čitalnice

Hermanov govor v štajerskem deželnem zboru je v istem letu poslovenil Fran Levstik. In ker v njem Hermann pojasnjuje svoj odnos do Slovencev, govori o šolstvu in izobrazbi, in ker je ta govor skoraj neposredno vplival na ustanovitev ptujske čitalnice, je potrebno citirati nekaj značilnih stavkov o stanju na Spodnjem Štajerskem:

“Nemcev pak je ondi 1 odstotek do 2 odstotka, torej komaj 4000–8000 duš. (Oho!) To število se pač drugače pokaže, če tudi štejemo poslovenjene Nemce, ali ponemčene Slovence, kokoršnih pa je le sem ter tje in skoraj samo po mestih, in sicer zopet: v Mariboru, v Celji, v Ptuji, in malo po trgih, da se to rej v narodnem oziru na nje ne moremo opirati...

Samo v nemškem jeziku se je pridigalo, in se še pridiguje v mariborske stolne cerkvi, v glavni mestni župni cerkvi v Ptuji, v celjski podružni cerkvi in v Slovenski Bistrici; v obeh jezicih pa v župnih cerkvah v Marbergu, v Muti (Mauthen) in v Slovenjem Gradcu, v družih cerkvah pa samo slovenski...”

Iz odlomkov, knjiga je prava dragocenost umevanja domačega jezika in spominja na Slomškove govore, razumemo, zakaj je bil Mihael Hermann (24. 9. 1822, Haritz - 15. 12. 1883, Gradec), ki je služboval v Ptuju v petdesetih in šestdesetih letih, eden glavnih stebrov nove ptujske čitalnice, še prej pa eden najpomembnejših iniciatorjev za njeno ustanovitev. Bil je politični konservativec, zato ga v preteklosti niso dovolj cenili, čeprav je napravil za štajerske Slovence več kot marsikateri levičarski ali naprednjaški politik.

Vrnimo se k ptujski čitalnici. Zavedni Ptujčani so že tako sodelovali v Mariborski čitalnici. Že l. 1862 (19. 3.) zasledimo v Novicah dopis s slovenskega Štajerja, ki ga je podpisal Kuhar. Avtor na koncu vzdihne: “Ne bi se li mogla tudi v Ptuju čitavnica ustanoviti?”

Tudi poročevalec iz Maribora, kjer so mariborski in ptujski rodoljubi Hermannu navdušeno sprejeli ravno zaradi omenjenga govora marca 1863 v Gradcu, sklene poročevalec obširen sestavek z besedami: “Med takimi razveljavnimi in okrepcajočimi napitnicami in pogovori smo se radovali in si

obljubili, da hočemo vstajajoči "matici" prijateljev iskati in jo podpirati; smo naročali tudi, ako bi kmalo v starodavnem slovenskem mestu Ptuju slavili čitavnice rojstni dan." (N 10. in 17. 6. 1864).

V isti številki, kot je bil objavljen konec tega članka, zasledimo dopis Avgusta Čučka, Mihaela Hermanna in Jakoba Meška, članov začasnega odbora, v katerem pozivajo k ustanovitvi ptujske čitalnice:

"...Povsod med narodom cvetajoče čitavnice, ko ognjišča narodnega duha, so živi svedoki poganjanja za narodno priznavo in veljavo ter žive želje in prizadeve za narodni razvoj. Že ste sestriški mesti Maribor in Celje v tem bistvenem vprašanji slovenskega naroda zvanja duha sedanjega časa zadostile. Staroslovensko p t u j s k o mesto, za ljudstvo daleko više 100.000 duš najznamenitejši kraj, je rodnege duha za središče postaviti in izgled sestriških mest nasledovati.

Ko podpisani svoje pooblaščenje iz omenjene okolnosti prijemši prijatlom narodnega napredka prijateljski ta "poziv" k osnovanju slovenske čitavnice v starem Ptuji izročujejo, naznanjajo ob enem, da bodo, kolikor koli jim bode moči in upljiva, vseskozi pravila in vodila resnice, pravice in zmernosti zastopali, in za pglavitno nalogo slovenske čitavnice pred vsem duševno povzdigo, izobraženje jezika, in omiko slovenskega naroda, po tem takem pripravo za pričakovano izvršenje narodne ravnopravnosti držali. Slovenski prijatli naj se oglasijo pri podpisanem začasnem odboru."

Ta poziv je izšel v slovenščini in v nemškem prevodu kot tiskan lepak, z datumom 12. junij. Tiskan je bil tudi nemško-slovenski "Načrt pravil ptujske narodne čitavnice, ktera se bojo posvetovala 23. julija t.l." ter "Povabilo-Einladung."

Spregovorimo še nekaj besed o članih začasnega odbora za ustanovitev čitalnice. Jakob Meško (9. 7. 1824, Savci - 13. 7. 1900, Sv. Lovrenc v Slov. g.) je bil narodni buditelj in publicist. V času, o katerem pišemo, je bil ptujski kaplan ter ravnatelj glavne šole. Pisal je v razne slovenske in nemške časopise. D. Trstenjak ga imenuje "poleg Božidarja Raiča za glavni steber slovenstva v Panoniji."

Drugi je poznejši znameniti taborit in gromovnik, slovničar in cirkulanski župnik Božidar Raič (9. 2. 1827, Tomaž pri Ormožu - 6. 1. 1886, Ljubljana). Ta s svojimi dopisi (zlasti in Novice) ni samo budil narodni čut, temveč je tudi ostro in brezkompromisno razgaljal socialno bedo Haložanov. Bil je med vnetimi organizatorji Mohorjeve družbe, Slovenske matice, bil je organizator slovenskega šolstva, slovanskega zблиževanja ter politik, ki je zaradi nediplomatskega nastopanja propadel. Poleg Hermana je bil eden glavnih podpornikov nove ptujske čitalnice.

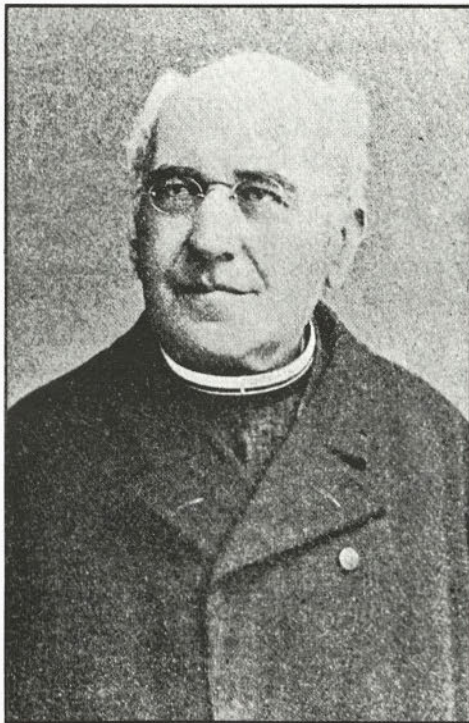
Prva seja čitalnice v ustanavljanju je bila sklicana 23. julija (N 22. 7. 1863) v dvorani mestnega strelišča (pozneje bombardirana stavba ob osnovni šoli Mladika).

Ta ustanovni občni zbor je obširno opisal zapisnikar Božidar Raič v Novicah (5. in 12. 8. 1863) Omenja 50 članov, med katerimi sta bila tudi okrajni predstojnik (glavar) ter sodniški prvosednik (predsednik sodišča).

Na prvi zbor pa je že prišlo 70 ljudi iz mesta in okolice. V začasni odbor so izvolili: kaplana in že znanega jezikoslovca, Oroslava Čafa, notarskega koncipienta Avguština Čučka (ta je umrl za osepnicami 1866), M. Hermanna, J. Meška, dr. Antona Mravljaka, B. Raiča, ptujskega lokalnega zgodovinarja Ferdinanda Raispa, notarja Ivana Schönwetra in Ludviga Wrackfelda. Iz članka tudi razberemo, da je bil Čuček tudi prej v začasnem odboru. Na naslednji seji 27. julija, pa je bil izvoljen za ravnatelja, saj je M. Hermann to čast odklonil in je raje sprejel mesto tajnika. Tega dne je bil sprejet že 101 član.

Raič tudi omenja simpatije Nemcev in nasprotovanje rojakov ob ustanavljanju čitalnice. V že prej omenjenem sestavku Raič zagovarja ustanovitev čitalnice z besedami: "... Pa tudi družbeni in tvarni vzroki čitavnico priporočajo;

BOŽIDAR RAIČ (1827-1886)
soustanovitelj ptujske čitalnice

ona ponuja društvenikom odbrane najjake spise; knjige; zemljovide itd.: za najnižjo ceno; ...”

Raič je upal, da bodo že meseca kimovca svečano odprli ptujsko čitalnico, vendar ni šlo tako gladko. Po dolgem času je vlada odgovorila, da je potrebno nekatera pravila čitalnice spremeniti. Nepodpisan dopisnik (verjetno sam Raič) je 9. marca 1864 tožil v Novicah, da še ni nobenega uradnega odgovora, a med vrsticami čutimo, da je prihajalo med nemškimi življenjem v Ptuj do nezadovoljstva zaradi ustanavljanja slovenske čitalnice. Šele 20. aprila so objavili notico, da je prispela odobritev.

V Hermannovi hiši je bila 31. rožnika slavnostna seja, na kateri so ugotovili, da imajo že 160 članov. Raič v dopisu (6. julija) omenja, da se je včlanilo tudi precej Nemcev. To lahko razberemo z ohranjenih seznamov v Zgodovinskem arhivu Ptuj.

Na koncu leta (14. 12.) je bil v Novicah še načelen članek G. Višečkega, se pravi pisatelja in pesnika, Jakoba Gomilšaka. V članku “O naših knjižnicah” kritizira gimnazije, ker imajo v knjižnicah samo nemški fond. Govori tudi o razvoju šolskih in farnih knjižnic nasploh.

Prvo članstvo ptujske čitalnice je v članku “Ob začetku rojstva ptujske čitalnice” analizirala že nekdanja ravnateljica LŠK, Milojka Aličeva, zato citirajmo njene izsledke:

“Prevladovali so duhovniki, saj jih je bilo kar 33, skoraj ena tretjina vseh društvenikov. Med temi je bilo 10 župnikov in 10 kaplanov iz Ptuja in okoliških krajev, 5 redovnikov ptujskega minoritskega samostana z b. gvardijanom hkrati in 8 duhovnikov z drugimi nazivi (beneficiat, vikar, provizor). Te številke izpričujejo globoko rodoljublje tedanjih slovenskih duhovnikov, ki so resnično stali svojemu ljudstvu ob strani in ga vzgajali ne samo v verskem, ampak tudi v narodnem oziru. Na drugem mestu so učitelji iz Ptuja, 5 kmetov (Cirkovce, Vitomarci, Hvaltinci, Marjeta, Trnovci), 4 privatniki, 3 zdravniki,

3 lekarnarji, 3 obrtniki, 3 srenjski predstojniki (Dragovič, Juršinci, Kungota), 2 oskrbnika, 1 inženir, 1 gostilničar in 1 prevoznik. Te številke niso povsem zanesljive, zlasti kar zadeva juriste. Za juriste smo šteli le tiste člane, pri katerih so vpisani doktorski naziv, in notarje. Gotovo pa so bili pravniki tudi med uradniki sodišča in mogoče okraja. Ponekod sta bili dve možnosti: odločili smo se za poklic, ki ga navaja seznam. Tako smo uvrstili začasnega odbornika Jakoba Meška, mestnega kaplana in hkrati šolskega nadzornika med učitelje, prvega ravnatelja A. Čučka pa med real. posestnike.”

Med arhivskim gradivom najdemo tudi pesem, ki jo je že 1863. leta napisal v čast čitalnici kmet in ljudski pesnik ter dopisnik Novic, Jakob Žurman iz Sve-te Trojice pri Rogaški Slatini.

Ko so imeli 5. julija duhovniki ptujske okolice v Ptuju skupščino, so se na ve-liko včlanjevali v čitalnico, saj so ugotovili, da “imamo časnike skoro v vseh avstrijskih jezikih,” (N 13. 7. 1864). Ta izjava je sicer gotovo pretirana.

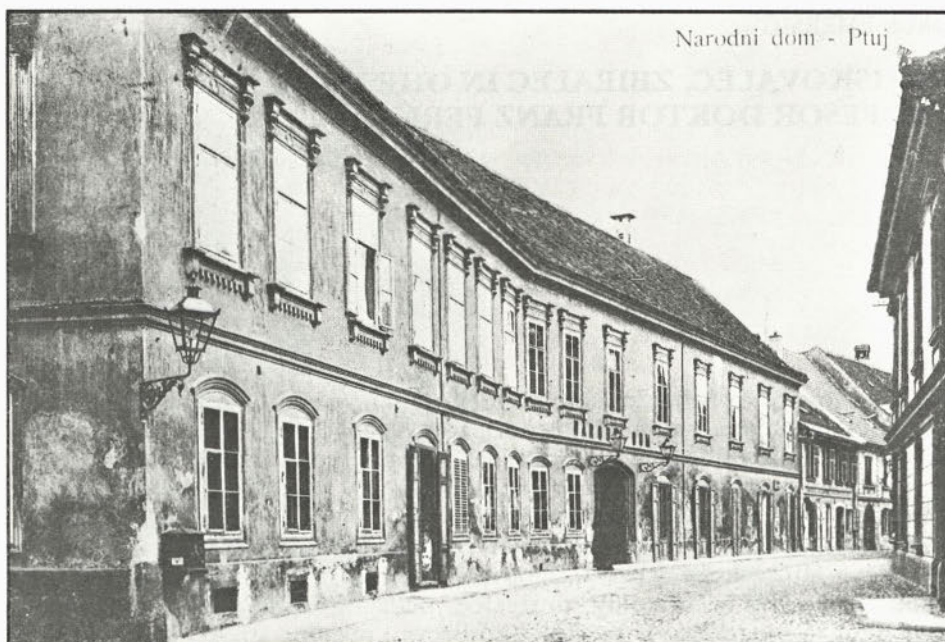
Ko so se pripravljali na slovesno vseslovensko odprtje ptujske čitalnice, so razmišljali tudi o ustanovitvi ptujske realke (N 24. in 31. 8. 1864):

“Za dve popolni srednji učilnici so Maribor, kakor tudi Celje in Ptuj mnogo premali, in v dosti ozirih neprilичno stalnjenje dveh takih učilišč v tako ma-lem mesticu bi bilo le opravičeno, aku pa razen njega nikakega družega kraja ne bilo. Muzej, knjižnica in rastlinskih vrtov nima ne eno, ne drugo mesto, in tudi v družbinskem oziru nima drugo pred drugim veliko prednosti,...” Nato avtor prispevka v Novicah našteva prednosti, ki jih ima Ptuj pred Mariborom: starost mesta, vinarstvo, obrtništvo, brodarstvo na Dravi idr.

Na “Rojstni dan ptujske čitalnice” (tako J. Vošnjak v Novicah 14. 9.), ki je bil 5. septembra, so se resno pripravljali s tiskanimi vabili programa v nemščini in slovenščini. Začetek čitalnice sta obširnejše opisala, oziroma povzela po Novicah ter knjigi Ivana Strelca (“Zgodovinske črtice o narodni čitalnici v Ptuj. Na Ptuj 1889) že M. Aličeva (1864) ter prof. Franjo Alič v 2. ptujskem zborniku o nakupu Narodnega doma, zato tega ne bomo ponavljali. Skušali bomo le razložiti pomen čitalnice za poznejšo rast knjižnic, gledališkega življenja, glasbenega udejstvovanja, predvsem pa za dvig narodne zavesti, slovenskega jezika in literature. Iz ptujske čitalnice se je razvila prava knjižnica. Namenjena je bila sicer “za čitanje časopisov in knjig v slovanskih pa tudi drugih jezikih”, vendar pa je ideja o knjižnici živela že od 1885 leta. Ta ideja je najbrž povezana s prodiranjem nemških knjižnic. A prava slovenska “Ljud-ska knjižnica” je nastala šele 1907., čeprav so bile bralnice na podeželju že od leta 1848.

Čitalnica je našla mesto ob raznih drugih društvih, čeprav je bila večkrat mačehovsko odrinjena v kot. Sicer je dobivala številne časopise in revije, vendar so jih ob koncu leta večinoma razprodali društvenim članom. Šele ob koncu sto-letja so sklenili, da vsaj nekaj osrednjih obdržijo. Negativne plati čitalnic je v članku Ljudske knjižnice (LZ 1901, 637–642) osvetlil Anton Aškerc, ko pravi:

“...Po vseh slovenskih pokrajinah je veliko število “čitalnic”, “bralnih” in po-dobnih društev, ki bi lahko vsa imela svoje ljudske knjižnice. Nekatera taka društva imajo tudi res lepo urejene knjižnice; velika večina takih čitalnic pa je zgrešila svoj pravi namen ter se prelevila v zgolj zabavna shajališča. Želeti bi bilo, da bi se slovenske č i t a l n i c e zopet spomnile, da so bile ustano-vljene v prvi vrsti za č i t a n j e knjig in časopisov ter za p o l j u d n a p r e- d a v a n j a. Ko bi pa pogledal v sobo kakega takega “slavnega” bralnega društva, bi videl nemara, da se časopisi in knjige ne dajejo vezat, nego da leži vse to literarno blago zamazano, raztrgano, zaprašeno in razmetano po vseh kotih, navadno pod streho mišim v hrano. Naše beletristične časopise in pa knjige “Družbe sv. Mohorja” ter “Slovenske matice” lahko najdeš včasih tudi na stranišču... Koliko književnega blaga se je na ta način pri nas že lahkomi-selno pogubilo, o tem bi se dala pisati cela “študija”...”

NARODNI DOM - prvi prostori čitalnice in slovenske ljudske knjižnice, 1907 (razglednica iz tiskarne W. Blankeja iz l. 1912 - last Franca Goloba)

Do 2. svetovne vojne je Ljudska knjižnica delovala v okviru čitalnice. Med vojno so knjige zažgali Nemci in čitalniško društvo je bilo 28. jan 1946 likvidirano, Narodni dom pa odtujen, čeprav bi po sklepu društvenih članov in zapisnikih morala postati njen lastnik Mestna knjižnica oziroma poznejša združena Ljudska in študijska knjižnica.

Od čitalniškega fonda so ostali le drobci v ptujskem gledališču. Nekaj redkih del ima pečat Ljudska knjižnica Narodne čitalnice v Ptuj (sign. v študijskem oddelku: 539, 596, 950, 1426, 1872 idr.), starejši primerek iz l. 1878 (S-16772) Narodna čitavnica ptujska.

Čitalnica je bila izvrstna protiutež nemškemu društvu in knjižnicam in je odigrala svojo narodno vlogo zlasti v prejšnjem stoletju, pozneje pa ni imela več tolikšne teže.

Glavna uporabljena literatura:

- I. Strelec: Zgodovinske črtice o "Narodni čitalnici v Ptuj". Na Ptuj 1889. 27 str.
M. Alič: Ob stoletnici rojstva ptujske čitalnice. T 27/1964 (4.9.-9.10.) št. 35-40
J. Emeršič: Kratek pregled zgodovine knjižnic Ptuja in okolice. 30 let študijske knjižnice v Ptuj 1978, 55-87
J. Emeršič: "Narodna čitalnica v Ptuj". T 42/1989 (5. 10.-19. 10.) št. 38-40
D. Hasl: K stoti obletnici ustanovitve ptujske čitalnice. T 17/1964 (27. 3.) št. 42
Narodna čitalnica v Ptuj. Spominski listi septemberskih dogodkov. 1933, 7-8
A. Kovač: Narodne čitalnice - žarišča slovenske kulture. PtT 11/1958 (1. 8.- 8. 8.) št. 30-31
A. Kovač: Preteklost Ptuja v dokumentih. Večer 14/1958 (13. 9.) št. 213
V. Rojic: Ob 75-oblentnici Narodnega doma v Ptuj. PtT 10/1957 (6. 12.) št. 47
V. Rojic: Slovenska misel v Ptuj pred sto leti. PtT 14/1961 (20. 10.) št. 40
F. Alič: Nekdanja čitalnica in stari Narodni dom v Ptuj. Ptujski zbornik II. 1962, 253-265.
Narodna čitalnica v Ptuj. 1864-1909. Gradivo ZAP.

Jakob EMERŠIČ

RAZISKOVALEC, ZBIRALEC IN OHRANJEVALEC PROFESOR DOKTOR FRANZ FERK

Ko smo govorili o Schützu, smo ga morali nujno orisati kot tiskarja, knjigarja in knjižničarja, saj bi bil oris ene same njegove dejavnosti zelo enostranski. Enako velja za drugega moža iz naše zgodovine 100 let pozneje. Motor, ki je pognal v tek kolesje, ki se imenuje ptujska arheologija, muzealstvo in knjižničarstvo, je profesor in zgodovinar Franz Ferk. Če pregledujemo časopisne članke, arhivsko gradivo, štajersko kulturno zgodovino ter zgodovino ptujskega Muzejskega društva, ugotovimo, da se Ferka ne da vtakniti v eno samo stroko. Bil je arheolog, muzealec, pedagog, zgodovinar, knjižničar... Bolj ali manj posrečeno je poskušal združevati različne stroke. Povzdigniti je želel staro slavo krajev, ne da bi se izrazito nagibal k Nemcem ali Slovencem. Zlasti je vzljubil Ptuj, saj mu je daroval svoje srce, znanje in njegovo lastno preteklost.

O Ferku in njegovem pomenu se je že veliko pisalo, zato se bom poskušal izogniti ponavljanju. Nekatere njegove dejavnosti so bile do sedaj v ptujski literaturi slabo obdelane. Pomembne pa so bile za razvoj knjižnice in muzeja. Zato bom skušal njegovo delo kronološko opisati. Posebej bom poudaril njegove knjižne zbirke, omenjal pa bom tudi arheološko in muzealsko dejavnost, ki je marsikdaj zaradi pomanjkanja gradiva premalo obdelana. Zlasti se bom ustavil pri obdobju gomiliškega (nemško gamliškega) muzeja, nato pri začetkih ptujskega Muzejskega društva ter njegovem vključevanju vanj, obdelal Ferkovo obdobje ptujskega Muzejskega društva ter na koncu usodo Ferkove duhovne in materialne zapuščine.

I. KRATKA SKICA ŽIVLJENJA IN DELA FRANZA FERKA

Ferk se je rodil 16. 11. 1844 na Gomilici pri Arvežu (danes Gamlitz bei Ehrenhausen v Avstriji), torej v zgornjem delu Slovenskih goric. Njegov stric, Matija Ferk (21. 1. 1810–27. 11. 1887, Ptuj), je bil hajdinski in pozneje ptujski mestni kaplan (beneficiat), Kot otrok je Ferk pogosto prihajal k stricu, v Ptuj je celo obiskoval četrti razred prve šole. Poleg strica so ga za zgodovino navduševali: učitelj Alfred Amschl, v Mariboru na gimnaziji nekdanji ptujski duhovnik Davorin Trstenjak, katerega je poleg jezikoslovja močno zanimala tudi arheologija, ter profesor Rudolf G. Puff. Slednji se ni ukvarjal samo z Mariborom, temveč tudi s Slovenskimi goricami in delno s Ptujem.

Ferka je zgodaj začela privlačiti arheologija, zato je, po posredovanju očeta nekega sošolca, pričel obiskovati zadnji razred gimnazije v Celju, kjer so izkopavanjem rimskih ostalin dajali še večji poudarek kot v Ptuj. V Celju je Ferk ustanovil numizmatično zbirko. Po končani gimnaziji v Gradcu se je vpisal na germanistiko in zgodovino. Čeprav je na Ptuj služboval le eno leto (1874) - na takratni nižji gimnaziji, ki je bila stara šele pet let - se je pozneje sem-redno vračal. Vlekla so ga predvsem arheološka izkopavanja. Viktor Geramb omenja v spominskem članku o Ferku, da mu je pisatelj in nekdanji di-

FRANZ FERK (1844 -1925)
polihistor, ustanovitelj ptujskega muzeja

rektor graške deželne biblioteke Wilhelm Fischer (1846, Čakovec - 1932, Gradec) v romanu *Die Fahrt der Liebesgottin* (Pot boginje ljubezni, München, 1914) postavil najlepši spomenik. To je ljubeč, za Ptujčane in ljubitelje arheologije izredno zanimiv, idilični roman o Halozah, lepoti, vinski trti, zlasti pa o arheoloških raziskavah Schöffa (to je Ferka) po haloških gričih in Sp. Hajdini, omenja pa tudi ptujski muzej... Skratka, gre za delo, ki bi ga bilo vredno, poleg že omenjenih romanov *Anne Wittule*, prevesti, da bi nam bila podoba starejšega Ptuja in okolice bližja.

Die Fahrt der Liebesgottin

Po šolanju je Ferk najprej služboval kot asistent v Münzen und Antikenkabinettu v Joanneumu v Gradcu, 1869. predsedal na meščansko šolo v Fürstenfeldu, kjer je učil geografijo, zgodovino in nemščino, nato je dve leti učil v Judenburgu, eno leto na Ptuj, potem na učiteljišču ter končno na drugi državni gimnaziji v Gradcu. Imenovali so ga za častnega člana Zgodovinskega društva v Gradcu, muzejskih društev v Mariboru in Ptuj ter za častnega občana občin Gomilice, Hajdina ter Rače. Razen z arheološkimi izkopavanji se je ukvarjal z narodopisjem in jezikoslovjem (to gradivo se nahaja v Gradcu). Med njegovimi znanimi študijami omenimo: *Erläuterungen zu Schillers Cassandra* (šesto ptujsko letno poročilo nižje gimnazije, 1875), *Über Druidismus in Noricum* (Erster Bericht der k.k. Lehrerbildungsanstalt zu Graz 1876), *Eine keltische Festung bei Peggau* (Tagespost, 1877), *Vorläufige Mittheilungen über das römische Strassenwesen in Untersteiermark* (Graz, 1893), *Volkstumliches aus dem Reiche der Schwamme* (Graz, 1910), *Ein Fund roemischer Familienmünzen in Pettau* (Monatsblatt d. Num. Gesellschaft in Wien 1895). Vse razprave se nahajajo v ptujski Ljudski in študijski knjižnici.

Graškemu Joaneumu je podaril knjižnico z okrog 4000 zvezki in približno tolikimi portreti. Leta 1878 je v rojstnem kraju ustanovil krajevni muzej in na njegovo iniciativo so ustanovili krajevne muzeje v Celju, Lipnici, Arvežu, Vitsbergu, Leobnu, Eisenerzu, Hartbergu, Fürstenfeldu, na Ptuj, v Laškem idr. Leta 1901 je v Mariboru ustanovil mestni muzej. Ker je videl, da muzej in knjižnico v Gomilici zanemarjajo, ju je daroval mestu Ptuj. Ta fond se je že v prvih letih imenoval Ferkov muzej in Ferkova knjižnica in predstavlja temelj za vse tri ptujske kulturne zavode: muzej, knjižnico in arhiv.

Ti kratki, že večkrat predstavljeni podatki (prim. J. Emeršič: Ptujске knjižnice, profesor Ferk in mi. Kronika, 40/1992, 3, 142-147; Ptuj včeraj-danes-jutri, 1992, 15-20), so le ogrodje, ki ga bomo skušali dopolniti.

II. FERK, GOMILICA IN EVROPA

Po podatkih, ki jih imam na razpolago, se je Ferkovo ime pojavilo v reviji Zgod. društva za Štajersko (MHVSt) leta 1870 (str. V), ko je ta našel zanimiv arheološki predmet ter ga daroval društvu. Že istega leta je bil član Zgodovinskega društva. Takrat je služboval v Fürstenfeldu.

Na srečo ima naša knjižnica precej letnikov graškega časnika Tagespost, tako večerne izdaje (Abendblatt) kot jutranjika (Morgenblatt), od koder sem lahko črpal številno gradivo o Ptujju, zlasti pa o Ferku in Gomilici (1875-1882).

1875. je bil Ferk že odbornik zgod. društva. Istega leta se pojavi v Tagespostu (20. 9.) obširnejši članek avtorja Sv.: Aus prähistorischen Zeit - Iz prazgodovinski časov, kjer omenja, da se je na razstavi predmetov iz kamene in bronzne dobe zbrala večja družba ter za uvod poslušala predavanje Franza Ferka o druidizmu v Noriku, ki je s pravo znanstveno spretnostjo ter načitanostjo in poznavanjem literature osvojil poslušalce. "Včerajšnje predavanje je bil le splošna podoba k razstavljenemu, uvod k zbirki o najdbah mladega profesorja v bližini Judenburga, kjer je dve leti raziskoval sledove druidizma in keltske žrtvenike." O samem predavanju so še razpravljali, razstavo je odprl grof Gundaker Wurmbrand. Med navzočimi so bili: predstavnik iz Maribora (prof. Müllner), dr. Wankel iz Češke, predstavnik iz Budimpešte idr. Na razstavi so bili tudi predmeti, ki so jih na novo odkrili na ljubljanskem barju.

Kritično se na Ferkove trditve ozira -z (TgPAbl, 18. 1. 1877) v članku Die Keltenfrage, češ da je v njem premalo temeljite poglobitve.

Ko je imelo 4. julija istega leta Zgodovinsko društvo srečanje, je prof. Ferk obširno poročal o kiklopskem obzidju na hribu nad Nemško Bistrico (Deutschfeistritz), ki ga je odkril (TgPMbl, 6. 7. 1877), a Kronos o Barbari Celjski. V istem listu, v večerniku, je objavljen Ferkov sestavek Eine keltische Festung in der Nähe von Graz (30. 11. in 1. 12. 1877), kjer v tekstu omenja tudi najdbe pri Ptujski gori ter na Ptujskem polju. Ostali del teksta pa je objavljen v jutranjiku (11. do 12. 12. 1877).

Jutranjik TgP (5.5.in 24.7.1878) omenja berlinsko Mittheilungen aus der historischen Literatur (1878), ki obširno poroča o Ferkovi razpravi o druidizmu v Noriku. Avtor Tagespostovega poročila je r-r.

To so bili do sedaj le drobci o Ferku, prav je zaslovel šele 1879. in kasneje. Prvi opis Ferkovega muzeja in knjižnice se pojavi v Jutranjiku TgP (11. 6. 1879), kjer člankar J. V.: Heidnisches und Christliches aus der Umgebung von Ehrenhausen (Pogansko in krščansko iz okolice Arveža) med drugim piše: "Gomilica poseduje razen rimskih spomenikov, ki jih smatramo kot umetniške izdelke, tudi druge znamenitosti, namreč muzej. Muzej v vasi je pravi, saj ga sestavljajo knjižnica, naravoslovna zbirka, prazgodovina, egiptovski, antični, srednjeveški in renesančni predmeti in celo nekaj slik, kar je enkratno. In to tudi je. Za to je zaslužen raziskovalec prof. Ferk, rojen Gomiličan, ki nosi ime po umrlem prirodoslovcu in raziskovalcu Ungerju iz sosednjih Lučan. Knjižnica šteje nad 2000 zvezkov in jo, kot kaže izposojevalna knjiga, domačini pridno uporabljajo. Prirodoslovna zbirka ima razen začetkov zoologije bogato zbirko mineralov in geološko zbirko z lepimi okameninami iz neposredne okolice, ki uspešno bogatijo obiske šolske mladine in s tem je treba nadaljevati. Iz prazgodovinskega obdobja je znano kamenito orožje in koščeno orodje, predvsem z ljubljanskega barja. Iz antike najdemo

bron iz Gomilice in prej omenjene okolice, zlasti pa so zanimive keltske fibule s podobami jahačev, predmeti iz Virunuma in iz Rezneier Villa. Srednji vek in novi čas sta zastopana s kolekcijo orožja (med njimi zgodovinski kosi), z gradbenimi fragmenti in lepimi posodami iz časa rokokoja iz gradu (sedaj v razvalinah) Schmirnberga, slikarjama na steklo in majoličnimi vrči, zlasti pa z lepimi zelenimi glaziranimi pečnicami iz ravno tako že omenjenih razvalin iz l. 1622. Zanimivi so tudi etnografski predmeti: star kos noše, kos ročaja, alpski rog itd., ki se ne pojavljajo v okolici. Vse je v dveh opremljenih sobah starega gradu, ki daje lep okras kraju..."

Natančnejši opis je tudi v Tagespostovem večerniku 3. 9. 1879. Zaradi pomena za naš muzej ter knjižnico, ga prav tako navajamo v celoti v prostem prevodu:

"Arvež (Ehrenhausen), 2. sept. Privlačna točka naše okolice je muzej v bližnji G o m i l i c i (Gamliz), ki bo 4. tega meseca cilj izleta štajerskega tujskega komiteja in učiteljskega društva iz Lipnice. V marcu 1878 ga je prof. Franz Ferik ustanovil v svojem rojstnem kraju in kljub kratkosti svojega obstajanja ponuja množstvo presenetljivega in poučnega. Med temi so večidel okamenine, ki izvirajo iz okolice. Margna iz Ljubljane je predvsem prepariral vodne živali, saj so v zbirki raki, kače, sesalci, ptiči, metulji, hrošči itd., bogata je tudi zbirka mineralov. Iz prirodoslovnega in zgodovinskega oddelka izstopajo. Pisave vsega sveta" v geognostični zbirki. Kameno dobo zastopata orodje in orožje, Kelte nakit in novci, kot tudi slika "Pogostitev v čast umrlemu Keltu". Iz rimskih časov izvirajo stenske slikarije, novci, oljenke, urne, solzivke in končno tlakovci. Iz močno zastopanega srednjega veka izstopa napredek tiskarske umetnosti, ki ga ponazarja knjižna zbirka, med temi Biblija iz l. 1566 (verjetno Der Psalter iz 1566, N-23624), ki ima umetniško okrašene liste. Zanimivo orožje je slikovito razporejeno, opombe vredne so slike ter poslikava stekla. Deželni bralni okoliš močno uporablja biblioteko, ki obsega 1000 del v 1500 zvezkih ter je v prvem letu imela 2000 izposoj. To obilje, ki je vredno ogleda, kaže neutrudno dejavnost, kar je posebej pohvaliti, vsa zasluga za to prizadevanje gre prof. Feriku, ki si zasluži nepozaben spomin pri svojih sovaščanih."

V večerniku istega lista (5. 9. 1879) se v obširnejši notici pisec r. vrne k Feriku in njegovemu muzeju ter mu poje hvalospeve, češ - kakšna znamenitost je ustvariti muzej na vasi!

Večernik Tagesposta (8. 1. 1880) v članku Museales avtorja -i. navaja v zvezi z graškim muzejem tudi razpravo v Augsburger Allgemeine Zeitung "Provinzial Museen in Oesterreich", avtorja Ilg, ki govori tudi o Ferkovem muzeju:

"...Ne mesto - vas je dobila pred kratkim dokaz, da je mogoče take vrste inštitucijo narediti v korist in v prid stvari. Tako je to sicer neodmerna vas Gomilica na Štajerskem, kjer imajo v gradu knjižno zbirko 2000 knjig, korale, mahovnice, rimske in keltske ostaline, stekleno posodo, orožje in posodo skupaj postavljeno, in vse to je prvič v najnovejšem času iz nič ustvarjeno zaradi patriotizma nekega človeka, graškega profesorja Franza Ferka, katerega domačija je Gomilica. V celi Avstriji bi se morda komaj našla večja krajevna občina take vrste, kar se tiče lokalnosti in zanimivosti, da bi večje ali manjše predmete spravili skupaj, ker bi se nadvse obrestoval brezplačen trud, vse to spraviti v neko sobico za rabo in v prid znanosti, v zahvalo zanamcem, v prebuditev domovinskega čuta - toda kdo se jim bo zahvalil pri tem?

Pač požene kulturna želja vedno novo kri in vedno se najdejo možje, ki nosijo za potrebe družbe svoje breme in se ne ustrašijo truda in dela ob zahtevah novega časa. Tudi želja, da bi znanost stopila iz svoje izolacije, vedno več takih stopa ven, rodi bogate sadove, delajo v skupno dobro in vodijo ljudi na pot izobraževanja in duhovnosti in v tem morajo prednjačiti z dobrim primerom večje občine.

Mestni in krajevni muzeji morajo hoditi z roko v roki s šolo ter za velike in majhne..."

In članek se konča, medtem ko dokaj obširno opiše, kaj vse je naloga teh muzejev, tako: "...z eno besedo, potrebno je podati kulturno zgodovino omenjenih krajev. Ljudstvo, ki spomenike svojih prednikov spoštuje, spoštuje sebe!"

Toda do uradnega odprtja muzeja je prišlo šele v naslednjem letu. Tako omenja dopisnik TgP, jutranjika (27. 4. 1880), da bo kmalu slavnostno odprtje muzeja ob navzočnosti Zgodovinskega in antropološkega društva Štajerske. Piše tudi, da je muzej pred nekaj dnevi sprejel lobanjo jamskega medveda, ki je bila v istem mesecu odkrita v neki votlini pri Aflenzu.

Tudi v večerniku Tagesposta (10. 5. 1880) se pojavi notica o odprtju muzeja v Gomilici. V eni od številčk istega lista se muzej zahvaljuje (TgP Mbl, 13. 6. 1880) grofici Ani Meranski za darovano poprsje nadvojvode Ivana, gospe grofici Karolini von Marenzi iz Lipnice za dva zelo lepa rimska stebra, prof. dr. Reyerju za lepo zbirko egiptovskih rož, velik herbarij iz j. Evrope, grofu Zenu von Gössu pa za zbirko kart in atlantov.

Toda šele 15. junija 1880 se pojavi v jutranjiku uradno vabilo štajerskega Zgodovinskega društva na izlet v Gomilico. Izlet naj bi bil od 27. do 29. junija. Vabili so torej na odprtje "tamkajšnjega krajevnega muzeja (Ortsmuseum), zaslužno patriotsko stvaritev prof. tukajšnjega c. kr. učiteljišča F. Ferka..." Naslednji dan je bila objavljena zahvala tujskega komiteja Arveža za obisk mariborskega pevskega društva, kar govori o močnih kulturnih stikih (še več o tem v jutranjiku 19. 6. 1880). Natančen program izleta in slavnostnega odprtja je bil objavljen ravno tako v jutranjiku Tagesposta 18. junija 1880.

"Muzej, ki ga je ustanovil g. prof. v vasi Gomilice pri Arvežu, bo odprt 20. junija. Pri ugodnem vremenu bo program na ta dan, ko bo izlet članov Zgodovinskega in antropološkega društva in vsakega, ki ga zanima, v Arvežu-Gomilici sledeči:

- 1) sobota 20. junija 6.20 minut zgodnji odhod na Südbahnhofu, prihod v Arvež 7.48;
- 2) prestop iz Schlossberga za Arvež in obisk samega mavzoleja;
- 3) zajtrk v gostilniškem vrtu Gaar;
- 4) slavnostni sprevod v Gomilico in pozdrav slavnostnih gostov v samem grajskem dvorišču;
- 5) odprtje muzeja ob pol enajstih predpoldne;
- 6) skupno kosilo v Pichlerjevem gostilniškem vrtu;
- 7) ogled zgodovinskih spomenikov Gomilice, pri tem izlet na Urlkogel ali na Weinleite;
- 8) srečanje v Kaiserjevi gostilni, razhod povabljenih gostov;
- 9) vrnitev iz Arveža v Gradec ob 8.47 zvečer...."

V Ptujju manjka 162. številka TgP, v kateri morda kaj piše o odprtju. V naslednjih dveh št. jutranjika (24. do 25. jun.) pa je obširno poročilo W. Gurlitta, pozneje ga bomo večkrat srečali v Ptujju, Eröffnung des Ferksmuseums zu Gamlitz (Odprtje Ferkovega muzeja v Gomilici). Ker piše to arheolog in takrat že znani raziskovalec, je tekst zanimivo objaviti v celotnem prevodu:

"Skupni izlet antropološko zgodovinskega društva na otvoritev muzeja v Gomilici je prejšnjo nedeljo potekal ugodno zaradi lepega vremena, vzdušje je bilo povzdignjeno ter je bilo pač značilno za prof. Fr. Ferka in za duh znastvenega napredka ter prava humanistična opora, ko je imenovani v svoji domači občini, ne brez vseh mogočih odporov, uspel v tem, kar je že leta dejansko

zastopal. Vsi številni udeleženci se veselijo ob tej veliki in nesebični vnemi, ki je sedaj uspela priti k začasnemu zaključku, ko se je končal podvig njihovega zanimanja in kaže, kako veliko moralno podporo ji lahko dajo ter se sklicujejo na odprtje, ki je s pohvalo kompetentnih razsodnikov pokazalo Gomiličanom, kako zelo so zavezani, da ščitijo muzej in ga povečujejo, saj so imeli razlogi za ustanovitev korenine v njih samih in naj bo v ponos njihovim občinskim tovarišem.

Znatna družba se je zbrala zgodaj zjutraj na graški železniški postaji in razen članov obeh društev, ki jim je glavna direkcija ces. kr. Južne železnice jamčila s pohvalno pripravljenostjo popust pri ceni, so prišli tudi cenjeni gosti. Od udeležencev omenimo deželnega predsednika barona Myrbacha, ki se mu je v Lipnici pridružil okrožni glavar Pirner, ravno tako predsednika okrožnega zastopstva Ludwiga Franza, prvaka obeh udeleženih društev grofa Gundakerja Wurmbranda in prof. dr. Fr. Kronesa, R. v. Marchlanda z zapisnikarjema, kontraadmirala R.v. Breisacha, višjega gradbenega svetnika R. v. Stacheja, ob tem številne profesorje univerze in tehnične visoke šole, direktorje in profesorje srednjih šol, zastopnike advokatskega stanu itd. Številne dame so ublažile preveč strogo učeno resnost vseh pridruženih.

Na železniški postaji v Arvežu so sprejeli družčino prof. Ferka, župana Kleinhans in predsednik komiteja za tujski promet Volkmayer z močnimi in kratkimi besedami:

"Bog daj!" Hitro so ukazali stopiti na vlak in med zvoki gomiliške glasbene kapele so prišli v prijazno odmevajoče mesto. Mavzolej Eggenbergov je bil cilj prvega potovanja. Postavljen je z občutkom za umetniški učinek na grajskem pobočju hriba na umetni terasi ravno malo nad lego trga." ... (sledí obširnejši opis)...

"Z malico so se okrepčali v Gaarovem gostilniškem prostoru, se ob 10.30 uri odpravili proti Gomilici. V sijajni sončni luči so šli preko Weinleite (Vinske ceste?) na Kamme (Greben) tistega nizkega gričevja, ki daje sprehajalni poti tu v okolici Gradca posebno draž. Senčnat gozd, porasel s travniki in polji ter širokimi razgledi, je spodbudil prepir o imenih kopastih vrhov... Ko se je pokazala nenadno Gomilica z gradom, so soglašali, da si je nadela najbogatejšo praznično obleko, ob vhodu je pozdravljal slavlolik slavnostne goste s prisrčnim "Bog daj!" Možnarji so pokali in na grajskem prostoru je bil spreved z glasnimi ovacijami in sprejeli so jih s pravo goro cvetja.

Nato se je profesor Ferka povzpел na tribuno, se zahvalil gostom za številen obisk. Opisal je svoja prizadevanja za povzdig svojega kraja ter izrekel zahvalo tistim, ki so mu nudili odlično podporo, zemljiškemu posestniku Andreasu Liescheggu, poštnemu ekspeditorju Antonu Lielegu in učitelju Karlu Schifferju. Po njihovi zaslugi ima Gomilica sedaj cestno razsvetljava, Olepševalni komite za ureditev poti, pokopališča, otroški vrtec, prednjačijo pa pri zunanji ureditvi hiš s svojimi vzgledi, kar daje kraju zdaj nenavadno čist in prijazen videz. Vendar, je nadaljeval govornik, ta zunanja ureditev ne more biti zadostna, vredna je tudi notranjost, da se napravi duh skupne sloge. Več kot vse drugo naj bo v naših dneh znanje tista moč in s tem namenom sta ustanovljena muzej in knjižnica, saj se znanje širi le skozi branje in znanstvene poglede. Od danes naj ne bo nihče sovražen, temveč prijateljski, vrata so vsem odprta, vsak se sme brezplačno hraniti iz bogatega izvira znanosti, ki je tu spravljena. Z blagoslovljenimi željami za nadaljni uspeh muzeja in za daljnosežno delovanje v zavesti ustanovitelja, so govornika prekinjale številne ovacije. Ko se je družčina odpravila v muzej, je govoril še učitelj Schiffer in z ganjenim glasom mu je izrekel prof. Ferka zahvalo za njegovo oporo...

Muzej in knjižnica sta postavljeni v dvorani in dveh sobah gomiliškega gradu. Ta grad, ki je nekoč spadal pod Eggenberge, je nato služil nekaj časa kot karsarna ter je sedaj prešel v last mlinarskih posestnikov Schallenhämmerjev, ki so prepustili prostore v prvem nasdstropju brezplačno in gre lastnikom za

podporo zahvala. Kustos je učitelj Karl Schiffer, ki se je z veliko vnemo lotil te naloge.

V dvorani, kjer je najprej človek zmeden, je kmečki oddelek. V zasteklenih omarah so v kmetijstvu koristni in škodljivi insekti postavljeni na ogled. Poleg stoji Hartingerjeva poučna kmetijska tabela z razlagalnim tekstom. Potrebno mizo zavzemajo naprave za čebelarstvo.

Veliki blok koralne klopi, kamenina, ki sestavlja Weinleite in silifikacijski les spominja na različna obdobja prazgodovine okoliša. Zbirka cerkvenih predmetov, med katerimi je zgodnja oltarna plošča gomiliške cerkve, je tu zaenkrat prekinjena.

Knjižnica, ki je urejena, je postavljena v veliki pregradi dveh sob. Sestavljajo jo šolska knjižnica, oddelek del za pouk kmečkega prebivalstva, nato boljša popularna znanstvena dela - omenimo Humboldtov Kosmos in Littrowa Wunder des Himmels - dalje izbor zabavnega čtiva za poletne goste: v celoti 1364 del v 2232 knjigah in 1245 zvezkih. Od 1. junija 1878 do 1. junija tega leta se je sposodilo 3440 del. V isti sobi se najde prirodoslovni oddelek v mogočni vitrini. Najvišje nagačeni ptiči, najlepši štajerski, vendar tudi nekateri tuji, ki so zelo primerni kot dopolnilo k pouku v osnovni šoli, nato sladkovodne in morske živali iz Jadrana. Sledijo fosili, kristali in kamenine Štajerske skupaj v velikih ročnikih in okamenine iz okolice Gomilice, iz časa, ko je tu pokrivalo zeleno površino morje iz terciarja. Posebej je pohvaliti, da se vsaka okamenina daje na vpogled živim prapotomcem. Na stenah visi slika Wallensteina zaradi njegove zveze z Johannom Ulrichom v. Eggenbergom, nekdanjim lastnikom gradu, Sulejmana II, ki je l. 1532 kraj opustošil, nadvojvode Karla II. Štajerskega (+1590), upodobitev mavzoleja in trga Arveža, karta Štajerske od 8. do 12. stoletja Felicettija von Liebensfelsa in med seznamom avstrijske vojne obleke pa portret generala Laudona.

V sredi tretje sobe stoji doprsni kip nadvojvode Ivana, dar gospe grofice Anne Meranske. V omarah in na mizah ob stenah je tu združen zgodovinski oddelek. Začnimo s srednjimi omarami leve stene. Čisto spodaj je razstavljen krastača (Tronyx Stiriacus) iz premoga iz Eibiswalda, nad tem okel mastodona iz Ljutomera, enako mamuta iz Eibiswalda in lobanja jamskega medveda iz Afflenza pri Gomilici. Čas hrapavih kamnov je pa kremenasti nož iz Obstdiana, obdobje zglajenega orodja pa predstavljata kamnito dleto in sekira - zadnja delno opremljena iz Sp. Štajerskega in iz Seggauer Berge pri Lipnici. Tudi kolišče s svojo lastno kulturo se z najdbami iz ljubljanske šote, iz Keutschacher-See na Koroškem ter Attersee - zadnja je dar grofa Gundakerja Wurmblanda - je dovolj predstavljeno. Iz bron je nepoškodovan keltska skleda, dve zapestnici iz žice in dve fibuli upodobljenih konjenikov, k temu še omenimo keltske novce iz Frauenberga pri Lipnici. Zaželeno dopolnilo tvori upodobitev čudovite bronaste najdbe v Tumuliju pri Klein-Gleinu. Tudi sicer je s slikami poskrbljeno za ponazoritev posebnega kulturnega obdobja; odlična je zlasti kopija Sellenyja "Mrtvaška pojedina v kamni dobi", ki jo je naslikala gdč. Lendenfeld.

Druga omara vsebuje čudovit egiptovski primerek mumije, odlično ohranjen, k temu še nato kos mumije in del modro glaziranega mumijskega nakita. Tudi skarabej ne manjka, ravno tako mali kipec Izide z otrokom Horusom in papirus z napisom. Poseben zaklad pa je herbarij egiptovskih rastlin, ki jih je muzeju daroval prof. Alex. Meyer.

Predmeti tretje omare so primerni za ilustracijo življenja in grobnih navad Rimljanov v našem okolišu. Ostanke mozaikov, zelo lep kos poslikanega stenskega ometa iz Rezneia pri Gomilici in Zollfeldna na Koroškem, vinske amfore iz Ogleja - dar g. Albrehta iz Gradca - ostanek enake posode iz Lipniškega polja, tlakovec in pokrovna opeka, prav tako iz Rezneia ter Afflenza, nas vpeljejo v rimsko hišo, vmes številne žare za pepel, različno oblikovano posodje iz stekla in gline, delno sledovi mrliškega ognja, kar je kazalo na po-

grebno funkcijo. Grofica ga. Karoline v. Marenzi je darovala reliefne fragmente, ženske obrazne maske in zgornji del nekakega v spiralo kanceliranega stekla - vsi kosi iz marmorja so bistvena obogatitev. Vse to je povečala z novo najdbo serija rimskih novcev.

V četrti omari je skupna izložba za zgodovino ur, dalje je posebne pozornosti vredna vrsta medalj in novcev iz renesančnega časa, nato keramični servis iz l. 1790, ki je kupljen na gradu Schmierenberg pri Lučanah in ga je daroval Ignaz Kreuzberger. Iz istega gradu izhajajo zelene pečnice z modelom z letnico 1628. Ne smemo tudi pozabiti kolekcije majoličnih vrčkov, ki so pri kmetih v okolici še v uporabi, na mizi je tudi lepa zbirka dunajskega porcelana. Na steni desno so stare noše iz okolice, od vzhodnih vrat sem - zlate avbe, sulmthalerski klobuki, trirogelnjiki - zlasti pa stare kuhinjske naprave - tako imenovane burklje, štarkeljna, posoda za šarkelj, ki so jo na enormen apetit pustili zaprto, dalje originalni seznam za zgodovino razsvetljave - držala za trske, pridobivanje ognja s trenjem in s kremenom, drugi vžigalniki, laterne in svečniki, ki sem spadajo. Kmečki obiskovalci često zanikajo obliko kulture ad oculus. Manj razveseljiva stran te kulture je naslednja omara z bogato zbirko avstrijskega papirnatega denarja. V bežnem pogledu smo si še ogledali skupino za zgodovino orožja v zadnji sobi... Druge stene so okrašene s portreti ces. Marije Terezije, Jožefa II, Leopolda I, princa Eugena, cesarja Rudolfa II, cesarice Marije Ane, Karla VI, nadvojvodo Ivana in končno steklena slika iz Gratweina iz l. 1480.

Vtis, ki ga je napravila na obiskovalce ta količina, je bil neverjeten, nato je sledilo občudovanje. Od vseh strani čestitke utemeljitelju in urejevalcu te bogate zbirke. Najpomembnejše od vsega je količina novih vzgojnih prijemov, razširjanje idejnega področja in duhovnih obzorij, s katero vplivata muzej in knjižnica na deželno prebivalstvo. S tem so se vsi strinjali, kot g. Volkmayer med neprisiljenim obedom na vrtu gostilne Pichler, ko je s toplimi besedami ocenil pomen novega zavoda in mu predlagal ime "Ferkov muzej" (Ferkmuseum)..."

O odprtju tega muzeja naletimo tudi v Mitth.d.Hist.V f.St v 29. letniku 1881 (str. VI): "20. junija je bilo v Gomilici odprtje, kjer je član društva g. prof. Franz Ferk ustanovil muzej. Številni člani zgodovinskega in antropološkega društva so bili navzoči pri tej svečanosti... G. prof. Ferk je na začetku opisal nastanek muzeja, nakar so si ga ogledali povabljeni. Obstaja iz pravega muzeja in knjižnice..."

Na odmeve na to ter posnemanje naletimo kmalu, saj kmalu za tem v jutranjiku (6. 7. 1880) piše:

"G. prof. Ferk, ustanovitelj muzeja v Gomilici, je sprejel iz Mainza pismo, v katerem ga prosijo za nasvet zaradi organizacije muzeja v Hofheimu am Taunus, mestecu med Mainzem in Frankfurtom. Vidi se, kako je postal prof. Ferk znan izven avstrijskih meja."

Jutranjik tudi poroča (21. 7. 1880) o vrsti novih lokalnih muzejev (Localmuseen), ki so nastali po Ferkovem zgledu. Omenja tudi razpravljanje o ustanovitvi muzeja "Tudi v Ptuju, kot je znano, so izredno bogate najdbe starin in je postavil g. župan dr. Bresnig na dnevni red prihodnje seje vprašanje ustanovitve lokalnega muzeja." Dotakne se tudi Hartberga.

Tudi nekaj dni pozneje (25. 7.) se časopis vrne k lokalnim muzejem ter omenja nov lokalni muzej v Hartbergu. Piše tudi, da so komite za ustanovitev lokalnega muzeja ustanovili v Laškem. V komiteju so bili g. Josef Czerny, Konrad Amon, major Kramer, kopališki inšpektor Louis Raveauer, šolski vodja Anton Seternel, pivovarniški lastnik Julis Laritsch in obč. odbornik Josef Drolte. Podoben komite so oblikovali v Kindbergu. Časnik tudi poroča o majhnem muzeju v Rottenmannu.

Obširen članek Das Gamlitzer Museum (3. 8. 1880) ni podpisan. Govori o tem, da gomilški muzej obiskujejo celo iz Londona in Petersburga ter da zanimanje zanj iz leta v leto raste.

Avtor nadaljuje z opisovanjem fonda zbirk.

“Upoštevanja vredno dejstvo je, da so, današnji agenti gomilskega muzeja, ki skrbijo za rast predmetov, kmetje in šolski otroci. Oboji so zainteresirani in nosijo novce, konice sulic, okamnine in druge stvari sem, da vzdržujejo muzejsko živost. Razgledan kustos Ferkovega muzeja učitelj Schiffer vodi po šolskem času otroke v muzej in jim pojasnjuje same znamenitosti, zlasti prirodoslovne. Kmetje prihajajo vedno ob nedeljah, spričujejo živahno zanimanje za mnoge lepe stvari ter dajejo tudi prostovoljne prispevke za vzdrževanje zbirk, si sposojajo pridno knjige iz knjižnice in vedo, da je novi izobrazbeni in razvedrilni zavod v vsakem primeru zaklad...” Omenja, da je neki posestnik v Granachu opozoril Ferka na gomile v svojih bukovih gozdovih. Ferk naj bi eno od njih ter grobove pri Wagni pri Lipnici odkopal.

Približno v tistem času je bil ustanovljen muzej v Lipnici in avtor opozarja, da ima le-ta drugačen značaj od gomilškega. Kljub poudarjanju, da sta oba muzeja potrebna, so verjetno začeli zanemarjati gomilškega in Ferk se je odločil, da ga bo preselil v Ptuj.

V člankih, ki sta bila objavljena 20. 11. 1880 in 29. 1. 1881 v jutranjiku, in ki opisujeta lipniški muzej, ni več niti besede o Ferkovem muzeju.

V članku Ortsmuseen in Steiermark (4. in 5. 8. 1880) se nepodpisan člankar sprašuje, kateri predmeti naj bi bili v Štajerskem lokalnem muzeju. Brez mineralov s Pohorja ne bi šlo. Pohorski marmor so namreč uporabljali že Rimljani. Predlaga, naj bi Ferk prirodoslovno naravnani muzej ustanovil v Mariboru. Nato omenja nekega mladeniča, ki se je navdušil za zgodovino ter pričel raziskovati. Da je bil ta mladenič Ferk, razberemo iz opisa njegove življenjske poti. In kakšni naj bi bili muzeji na Štajerskem?

“Morda se je tudi na Štajerskem udomačila različna domača proizvodnja. V literarnem oddelku muzeja morajo biti stari rokopisi in tiskana dela, miniaturre, pesmarice, stare neizdane kompozicije, zbirke ljudskih pesmi, pregovorov, ljudske pripovedke itd...” Mariborčanom očita, da nimajo obiskovalcem česa pokazati. Predlaga, da bi lahko bili mecenari takih muzejev lastniki gradov, ki bi muzeju npr. odstopili kakšno sobo, izobraženi duhovniki, učitelji in profesorji. Muzeji morajo biti primerno urejeni, za to pa je potreben denar. Služili bi si ga lahko sami z različnimi prireditvami (koncerti, predavanja, tekmovanja, prikazovanjem ljudskih običajev). Kar se tega tiče nam ta članek v letu 1993 zveni za čudo moderen in aktualen!

Sledijo notice o ustanovitvi muzejev v Deutschlandsbergu (4. 8. 1880), Judenburgu (11. 8. 1880), v Slovenski Bistrici (24. 8. 1880), kjer je bil član ustanovnega komiteja grof Ignaz Attems, saj je tu dosti rimskih ostalin ter rimska cesta Celeia – Poetovionia, dalje Arnfels (28. 8. 1880), Rottenmann (3. 9. 1880), Obdach (5. 9. 1880), obširneje o Celju (6. 9.; 7. 9.; 29. 10.; 28. 11. 1880), enako o pobudi za ustanovitev v Mariboru in temu muzeju bi bil podlaga muzej apotekarja Königa, ki šteje 2000 predmetov od redkih knjig, zlatih novcev idr. (11. 9.; 7. 11. 1880). Ustavili se bomo posebej tudi pri namestu ustanovitve lokalnega muzeja v Ormožu (28. 12. 1880).

“Tudi mestna občina Ormož je priklicala v življenje L o k a l n i m u z e j. Odbor te komune je to sklenil pred kratkim. S prostovoljnimi darovi nekaterih gospodov je v zelo kratkem času omogočeno razstaviti dragocene predmete iz kamene dobe in iz poznejših zgodovinskih obdobj, ravno tako tudi zelo zanimive prirodoslovne predmete v ormoškem muzeju. ”Jutranjika Tagespota (23. 3. in 25. 3. 1881) sta pisala o Ferkovem predavanju v Trstu. Članom tamkajšnjega zgodovinskega društva je predaval o kulturnozgodovinskem pomenu rože v klasiki.

O Ferkovem muzeju v Gomilici zopet izvemo nekaj podatkov iz Tagesposta, ki je izšel 5. julija 1881. Omenjeno je število obiskov muzeja. Zanimiv je tudi podatek, da obiskovalci niso samo iz avstrijskih kronskih dežel, temveč tudi iz Benetk, Sarajeva, Münchna, Londona, Petersburga in celo iz Mehike.

Pa ne samo to. Navaja celo natančnejšo statistiko obiskovalcev po abecednem seznamu mest, odkoder so le-ti prišli. Iz Gradca jih je bilo na primer 298, iz Celja 4, Ljubljane 2, Lipnice 97, Maribora 42, Ptuja 10, Dunaja 52 idr.

Čez tri dni (8. julija) je izšel obširen, nepodpisan članek Ferkov muzej. V njem so po abecednem redu naštet darovalci eksponatov iz Ferkovega muzeja. Poglejmo, kaj vse so darovali: rimski oljni vrč iz Ogleja, kupna pisma, novce, handžar, oljno sliko s tihožitjem sadja, ure, pečatnike, med katerimi je tudi ptujski (Moritz v Felicetti-Liebenschfels), papirne tiske iz 17. stol., orožje, atlas iz 1820. (grof Zeno Göss), porcelanaste posode, bronaste zgodovinske predmete, keltske in rimske najdbe, razne listine, slike, enostranski tisk Johanna de Brunna iz l. 1450, daroval ga je prof. Moser iz Gradca, prej je bil last g. dr. Antona Schlossarja iz Gradca, ki je bil eden najpomembnejših podpornikov knjižnice Ferkovega muzeja. Med darovalci iz Ptuja se omenja Kräber. Prof. Zahn iz Gradca je daroval pergamente z inicialkami, originalne pečate štajerskega plemstva in samostanov.

Kaj so v tem časopisu o tej temi pisali po letu 1882, nismo raziskali. Ptujška knjižnica namreč naslednjih letnikov ne hrani. Pač pa se Ferkovo ime pojavlja še dalje v Mitt. d. Hist. V.f.St. Tako je na seji 25. septembra 1884, govoril o izkopavanju v Gomilici in potovanju po Slovenskih goricah. Nekaj besed je posvetil tudi metodi izkopavanja (33/1885 str. V) ter "Edition der Steiermark". 1885. je imel predavanje Coloniae Flaviae Solvae na Lipniškem polju, 1889. pa predavanje o rimskih cestah na Štajerskem. Tista leta je dobil tudi subvencijo za izkopavanje na Dravskem polju. Nenavadno je, da je v Arvežu izkopaval lipniški kaplan Franz Fauster. Najbrž je že šlo za razkol med Ferkom in tamkajšnjimi oblastmi.

Za zaključek tega poglavja spregovorimo še o fondu Ferkove knjižnice v Gomilici. Prikazujeta ga dva kataloga ali inventarni knjigi. Prvi starejši (Bibliotheks-Inventar) našteva 1014 del. Drugi na novo urejen (Bibliotheks-Inventar. Begonnen im Jahre Fortgesetzt am 17. Sept. 1886), prejšnjemu seznamu dodaja nove pridobitve. Med darovalci se pojavljajo: dr. Meyer, dr. König, prof. Ivan Macun, F. Ferk, S. Vogl, Johann Vogl, Fr. Möstl, Hutter, Felicetti. Seznama sta velikega formata (45 x 30 cm) in ju hranimo v naši knjižnici. Janischev leksikon Štajerske, ki je tudi iz tistega časa, piše, da so v gomilški cerkvi govorili nemško in slovensko. Zato je logično, da so bile v Ferkovi knjižnici poleg nemških tudi slovenske knjige.

III. FERK IN PTUJSKO OBDOBJE

Preden začnemo govoriti o Ferkovi dejavnosti v Ptuj, moramo omeniti vsaj nekaj drobtin iz ptujskega kulturnoprosvetnega življenja tistega časa. Pobrali smo jih iz Felsnerjevega vodiča (Pettau und seine Umgebung. 1895) in starejšega Janischevega leksikona Štajerske (geslo Pettau, 1880). O šolstvu Janisch pravi, da je bilo še 24 ljudskih šol, dve od teh sta bili v Ptuj. Od društev našteva: Pevsko društvo, Glasbeno društvo, Telovadno društvo (Turnverein), gasilsko društvo, Ptujsko čitalnico (ein slovenischer Leseverein), Predujemno društvo (Vorschussverein), društvo Pozor (Fortschrittsverein), Podružnico Štajerskega poljedeljskega in vinarskega društva... Mimogrede: Jutranjik Tagesposta je 6. 7. 1880 poročal tudi o ustanovitvi Schulvereina v Ptuj. V leksikonu sta še omenjena ptujsko gledališče in knjigar. O tiskarni še ni niti

besedice, ne omenja niti starejše Schönove, niti Blankejeve. Ko piše o dominikanskem samostanu, opiše usodo njegovega arhiva. Najprej so ga odpeljali v Turnišče, nato pa v graški Joanneum.

Preden nadaljujemo s Ferkom, se moramo ustaviti še ob Rudolfu Gaupmannu. Sooblikoval je prva pravila ptujskega Muzejskega društva. Spominski članek v Tagblattu, 26. 10. 1909, ga predstavlja kot profesorja, portretista, historičnega slikarja ter dopisnega člana Centralne komisije za raziskovanje in zaščito. Rodil se je 6. oktobra 1884 v Rettungu. Akademijo za upodabljačo umetnosti je končal na Dunaju. Risanje je najprej učil na realki v Pressburgu, nato na graški višji realki, v šolskem letu 1869/70 pa je začel učiti v Ptuj, kjer je delal do 1893. Njegovi portreti glasbenih klasikov krasijo ptujsko glasbeno šolo, v bolnici hranijo njegovo sliko cesarja, gimnaziji pa je podaril portret njenega prvega direktorja. Umrl je 25. oktobra 1909 v Gradcu (Prim. Ptujski slikarji XX. stoletja, str. 35).

Bil je aktiven član štajerskega zgodovinskega društva. Tako na primer zasledimo v njegovem glasilu (Mitth. d. Hist. V.f.St, 1882, str. III) Gaupmannov dopis v katerem moleduje za zaščito rimskih spomenikov v Ptuj. Posebej je izpostavil pranger (Orfejev spomenik) ter prosil za njegovo ograjo in streho. Z denarno pomočjo društva so Ptujčani oboje tudi napravili. Ukvarjal se je tudi s fotografiranjem, kar ni nič čudnega, saj je bil njegov oče, tudi Rudolf, bakrorezec, litograf in eden zgodnejših dunajskih fotografov (Tagespost Morgenblatt. 24. 11. 1877). Že velikokrat omenjen Tagespost je pisal o njegovem mentorstvu razstave del ptujskih dijakov realke. Vodil je namreč zelo obetajočo stalno slikarsko in kaligrafsko šolo v Ptuj (16. 7. 1876). Nenavadna je bila novica, da je našel sliko Bičanje, ki naj bi bila Rembrandtovo delo (Tp. 1. 8. 1876).

Ob praznovanju cesarjevega rojstnega dne v Ptuj je 1880 nastala Gaupmannova oljna slika praznovanja (TgP Ab., 30. 11. 1880). Dve njegovi skici sta v naši ptujski knjižnici, v Wibmerjevem rokopisnem albumu. Ko je 1893 odšel iz Ptuja, je to zabeležil Pet. Z. (11. 8. 1893).

Šele sedaj lahko nadaljujemo s Ferkom. Povezan je s ptujsko gimnazijo, saj je na njej leto dni poučeval, z arheološkimi izkopavanji ter z Muzejskim društvom.

Ptujčanom ni bil Ferk neznan. Tu je imel strica in v Ptuj je nekaj časa obiskoval ljudsko šolo. 1874 je poučeval na gimnaziji. Zaradi vsega tega ga Ptujčani niso imeli za tujca. Že zgodaj so se v Pettauer Anzeigerju oziroma Pettauer Zeitungu, kot se je časopis imenoval, pojavile notice o Ferkovem izkopavanju na Hajdini (11. 1. 1890). Za ta izkopavanja je dobil Ferk subvencijo. 29. 1. 1891 je imel predavanje "Über Trepanation in der Stein- und Bronzezeit und ihre culturgeschichtliche Bedeutung" na občnem zboru društva. Poročila o Ferkovem delovanju v zgodovinskem društvu lahko najdemo v društvenem glasilu vse do leta 1902. V ptujske arheološke najdbe se ne bom podrobneje spuščal. Omenil bom le poročila, ki govorijo o Muzejskem društvu, Ferku ter knjižnici.

1890. je imela v Ptuj 1. sejo Germanenbund - Germanska zveza (Pet. Z. 1. 6. 1890). V Osterbergerjevi gostilniški sobi (današnji hotel Mitra) so uredili Lesezimmer (čitalniško sobo) ter Volksbücherei (Ljudsko knjižnico). Imeli so tudi druge velike načrte, ki so se tikali predvsem turizma, toda mi se omejimo na knjižnico. V tej knjižnici se bo "slišala nepopačena nemška beseda, čisto nemški Rundschau, Grazer Wochenblatt in leipziški antisemitični Korrespondenz. Ker je Ljudska knjižnica skromna, bi prosili za knjižne darove."

Tudi za Olepševalno in tujsko društvo (Verschönerungs- und Fremdenverkehrsverein) zvezo iz notice istega časopisa (Pet. Z. 11. 6. in 21. 6. 1890). Omenja ga v zvezi z ljudskim praznikom, ognjemetom, potovanjem balona.

HOTEL OSTERBERGER - danes hotel Mitra
V gostilniških prostorih so uredili čitalniško
sobo in nemško ljudsko knjižnico

Zapisnikar je bil Rudolf Gaupmann. Ta podatek je pomemben tudi za nas, saj se je iz tega društva oblikovalo Muzejsko društvo.

21. junija je bil objavljen načelen članek o ptujskem lokalnem muzeju. Avtor se pritožuje, da je preveč govorjenja o lokalnem muzeju, ni pa nikogar, ki bi vzela stvar v roke strokovno. Sicer pa je bil prostor za muzej že obljubljen. Mnoge numizmatične, geološke ali arheološke ostaline, ki potujejo v Gradec, bi lahko ostale doma.

Muzej na prostem okrog cerkvenega stolpa in proštije cerkve vzbuja veliko zanimanje. Opozarja na Celje, ki ima že dolgo svoj muzej. "Lokalni muzej je in ostane za Ptuj prisilna nujnost, ki se ji končno ne more odreči." Omenja tudi obisk cesarja, ki si je 1883 ogledal Orfejev spomenik.

Oktober (Pet. Z., 1. 10. 1890) se pojavi nov člančič z naslovom Ptujski muzej, ki omenja, da so v gimnaziji napravili skromen poskus – na majhnem panoju so razstavili arheološko gradivo. Avtor spet poudarja, da je prostor za muzej nujno potreben.

Pet. Z. (11. 10. 1890) opozarja, da bi imeli Ptujčani pravico do družabnosti, koticčka, kjer bi se v miru pogovarjalo in potrebno bi bilo povezati društvo Casino ter bralnico.

Tudi Letopis Matice Slovenske iz leta 1891 v članku "Predzgodovinske in rimske izkopenine na Slovenskem l. 1890" obširneje govori o Ferkovem izkopanju v Ptuj in na Dravskem polju.

Toda šele 1893 se pojavi več publicitete povezane z muzejem in novim Muzejskim društvom.

Nepodpisan članek Ustanovitev lokalnega muzeja (1. 4. 1893; mikrofilm) omenja, da je bilo nešteto vprašanje lokalnega muzeja, toda, na žalost, brez uspeha. Vsako leto so odveleli iz Ptuja dragocene starine, mnogo zanimivih spomenikov je ostalo zunaj, izpostavljenih vremenu.

Tujci so poznali vrednost arheoloških izkopnin. Vedeli pa so tudi, kako pomembni so ti ostanki zgodovine za turizem. Med meščani, ki bi se lahko lotili ustanovitve muzeja, so bili direktorji, profesorji, učitelji... Gospa Herbersteinova je imela v gradu dragoceno, zanimivo zbirko starin, ki bi jo lahko

razširili. Po ustanovitvi Muzejskega društva in oblikovanju pravil za njegovo delovanje, je bilo treba ustanoviti muzej.

Naslednji članek Ustanovitev krajevnega (Ort) muzeja (11. 4. 1893) pravi, da je bilo pobudnik za ustanovitev muzeja Olepševalno in tujskoprometno društvo. Da bodo ustanovili muzej, so sklenili na svoji seji ter pri tem apelirali na lokalni patriotizem. Ko sta prof. Gaupmann ter konservator Gurlitt poročala (Pet. Z., 11. 4. 1893) Centralni komisiji za raziskovanje in vzdrževanje umetnostnih in zgodovinskih spomenikov o sarkofagu v neki ptujski hiši, je bilo že sklenjeno, da bodo ti spomeniki kmalu našli prostor v ptujskem muzeju. Isto društvo je na svoji seji, 29. 3. 1893, v hotelu Woisk razpravljalo o ustanovitvi nemške Ljudske knjižnice. O tem so pisali v isti številki prej omenjenega časnika. Na pobudo govornika, učitelja Metzingerja, so sklenili, da bodo za ustanovitev knjižnice določili komite – odbor. Vanj so imenovali W. Blankeja, tiskarja, ter učitelja Metzingerja. Omenjena odbornika sta v časopisu objavila vabilo za podporne člane nemške Ljudske knjižnice (1. 5. 1893).

Obširnejši je članek "Muzejsko vprašanje" (Pet. Z., 1. 5. 1893). Olepševalno društvo je 27. aprila sklicalo sejo darovalcev muzejskega fonda. Za predsednika zbora je bil izvoljen Josef Ornig, za zapisnikarja pa Max Ott. Med darovalci so bili: W. Blanke, F. Celotti, notar Filafero, J. Fürst, J. Gspaltl, Glatz, F. Kaiser, prošt Modrinjak idr. Darovalci so bili torej večinoma Nemci. Takrat so zbrali 157 forintov. V odbor za ustanovitev muzeja so izvolili župana Ernsta Eckla, R. Gaupmanna, geometra W. Krupička, J. Orniga (v tem času še ni bil pt. župan), Maxa Otta, P. Pettera, Ferdinanda Raispa, okrožnega glavarja R. v. Schererja...

Ta odbor je nato zasedal pod vodstvom župana Ernsta Eckla ("Ustanovitev Muzejskega društva. Pet. Z., 21. 5. 1893) in sklenil, da je potrebno prav zaradi utemeljitve lokalnega muzeja najprej ustanoviti MD po vzoru statuta celjskega MD. Statut ptujskega društva sta potem oblikovala Gaupmann in M. Ott. Statut so predloženi ces. namestništvu v potrditev (Pet. Z., 1. 7. 1893). Prof. Gaupmann je zaradi svoje premestitve iz Ptuja odložil svojo funkcijo. V časopisu so Ptujčane (1. 10. 1893) obvestili o pomenu MD ter o tem, kaj, kako in komu naj prinašajo svoje darove za muzej.

Za tem sledi, če ne upoštevam arhivskega gradiva, dolg molk in šele z 8. občnega zbora Olepševalnega društva (Pet. Z., 1. 7. 1894), ki je bilo 14. junija v Švicariji in Ljudskem vrtu, zveemo kaj več. Preds. društva J. Ornig in tajnik Gspaltl sta poročala o dejavnosti društva (olepševalnega namreč) in Ornig "o korakih olepševalnega društva potrebnih za poglobitev in nadaljni poziv "Muzejskega društva", do razveseljive "L j u d s k e k n j i ž n i c e"... "Na tej seji je predsednik Ornig odstopil.

Notica z naslovom Rimska najdba (Pet. Z., 15. 7. 1894) opozarja na vandalско obnašanje nekega rogozniškega posestnika Maleka, ki je vzdal rimski kip v zid ter ga pri tem močno poškodoval. MD opominja, naj bo na take zadeve pozorno. Konec leta (Pet. Z., 16. 12. 1894) je časopis pisal, da je ptujsko MD pripravljeno tudi odkupiti nekatere predmete preko juvelirja Gspaltla iz Cerkevne ulice, obenem svari pred mešetarjenjem.

"Je že tako težko odpustni greh, da se je z ustanovitvijo muzeja čakalo do danes, je tudi greh, da posamezne predmete - spričevala preteklosti (kako so ti sijajni; po svetovno zgodovinskih dogodkih ni bogatejše nobeno drugo mesto v Avstriji in le nekatera v Evropi, predmeti pa dajejo prebivalcem v drugih mestih že vrsto let občutek ponosa), - se pri nas v pravih vandalskih načinih uničujejo, kakor da so nevredna stvar. Marsikateri spomenik, ki bi učenjaku s predkrščanskih dob mnogo povedal, so vrgli v stran, ga poškodovali ali uporabili kot gradbeni material za svinjske hleve ali odtočne kanale. Česar niso barbari sami porušili, brezrčno razbili (znamenita dela rimskega stavbarstva in arhitekture, stavbarstvo in visoko umetno obrt), so nevedni

farji in verska fanatična drhal tako temeljito razbili in porušili, kakor nekoč divji Huni in vandalski Vzhodni Goti, razkolniški arijanci in neomikani Langobardi. In danes, v stoletju največjega prosvetljenstva, v katerem bi duhovniki in laiki ne vem kaj vse dali za te spomenike zahajajoče najsijajnejše dobe človeške omike in kulture, da bi jih izkopal iz razvalin, ali bi jih z vsemi sredstvi ohranili sedanjosti, v tem času vidimo v naši najbližji okolici prav dnevno taka obžalovanja vredna dejanja, ki se rogajo vsaki omiki. Uničevalna strast ali brezumnost in egoistično barantanje vsakemu požene v obraz rdečico sramu! Tisti felah v Egiptu, ki stoji na nižji človeški omiki, izkazuje več pietete za starine nilskih dežel, kot jih ima naše, v modernih šolah izobraženo prebivalstvo za starine iz najsijajnejših časov stare cesarske prestolnice Petoviuma..." Na koncu še enkrat apelira na Ptujčane, naj se zavedo svoje dolžnosti do preteklosti.

Tudi sestavek (Pet. Z., 30. 12. 1894) v zvezi z najdbo v mestnem arhivu govori o odnosu meščanov do ljudi, ki iščejo stare kamne in "razzrte knjižure".

Poročilo (Pet. Z., 4. 11. 1894) s seje občinskega sveta piše naslednje: "Predsedujoči je opozoril, da se je g. Franz Ferk iz Gradca obrnil na tukajšnjega prof. Vinzenza Kohauta, člana MD, pismeno 21. oktobra tega leta, da je pripravljen svoj muzej v Gomilici darovati mestu Ptuj. Ta ponudba je bila med navzočimi sprejeta zelo živahno. G. G. R. Ott je predlagal, da bi se g. prof. Ferku na primeren način zahvalil občinski svet. G. župan (Ornig) je bil pooblaščen, da se 1. nov. tega leta napoti po dogovor v Arvež, oziroma se dogovori s Ferkom o darilni listini."

Tudi na naslednji seji so govorili o tem (Pet. Z., 11. 11. 1894):

"Tako je referiral g. G.R. Kohaut o stanju muzejske zadeve, oziroma o predaji zbirke prof. Ferka ptujskemu muzeju, katera vsebuje predmete pomembnih prirodoslovnih in umetniškozgodovinskih del iz antike, zbirke mineralov, knjižnico z okrog 2000 zvezki redkih del in dragocenih starih oljnih slik, ki jih velikodušen lastnik prepušča brezplačno muzeju. Za to radodarnost zbirke sklenejo izreči soglasno zahvalo prof. Ferku."

18. jan. 1895 so sklicali občni zbor MD (Pet. Z. 13. 1. 1895) in v naslednji številki lista (20. 1. 1895) lahko preberemo poročilo o poteku zbora, ki je bil v Osterbergerjevi gostilni, sklical pa ga je predsednik društva, gimnazijski prof. V. Kohaut. Časopis je obljubljal poročilo z zbora v naslednji številki. Blagajnik, zlatar in juvelir, J. Gspaltl, je poročal, da je ostalo v blagajni iz 1893. l. skoraj 191 Fl, članarina za 1894. je znesla 62 Fl, mesto Ptuj je dalo subvencijo 200 Fl (forintov). Skupna vsota je tako znesla okrog 473 Fl, izdatki v l. 1894 pa so bili 422 Fl. To smo zapisali tako natančno zato, ker so viri za začetek delovanja društva in imena odbornikov pomanjkljivi. V literaturi o zgodovini MD so se pojavljali tudi nekateri napačni podatki.

Na tem zboru so za predsednika ponovno izvolili V.Kohauta, za namestnike J. Krupičko, tudi zapisnikar in blagajnik sta ostala ista (učit. Metzinger in J. Gspaltl). Tudi dva odbornika sta ostala ista (pekarski mojster P. Stary in mlinarski mojster R. Kukovez), na novo so izvolili le A. Scheichendauerja, ključavničarskega mojstra, ker je župan J. Ornig odklonil ponovno izvolitev. Enako je storil tudi Metzinger, namesto njega pa so izvolili J. Felsnerja, pisca ptujskega vodiča.

Razpravljali so mnogi, tudi župan in Filafero. Na koncu zbora so sklenili, da se mora novo društveno vodstvo zahvaliti prof. Ferku za njegovo pripravljenost podariti svoj muzej Ptujčanom.

Za boljše razumevanja tega obdobja smo prevedli govor predsednika Kohauta (Pet. Z., 27. 1. 1895):

"Visoko spoštovani gospodje!

Dovoljujem si, spoštovani zbor, da podam kratko sliko dejavnosti društvenega vodstva, iz katere boste lahko spoznali, da si je le-to nepretrgoma prizadevalo, da bi v Ptuju čimprej odprli muzej.

V tem letu so se zbirke povečale tako z nakupi kot z darovi. Vodstvo društva je doseglo, da bodo muzeju posojali predmete tudi privatni lastniki. Omeniti moram še izkopavanja, ki smo jih opravili. Društvo izhaja iz načela, da ni pomembna samo antika (klasika), temveč vse, kar je zanimivo za Ptuj, od umetnoobrnega do prirodnozgodovinskega, vse se mora pridobiti za muzej.

Vendar muzeja v prihodnjem letu ne bi bilo mogoče odpreti, če ne bi bila obljubljen pomoč in radodarnost od zunaj. Društveno vodstvo se ponovno obrača na arheologa, visokospoštovanega in znanega prof. Franza Ferka, ki je pripravljen podariti svoj muzej, ki je sedaj v Gomilici, s knjižnico vred mestu Ptuj. Prav tako je društveno vodstvo prosilo deželni muzej, da jim za obogatitev muzeja prepusti dvojnice v Ptuj pridobljenih zbirk iz antike. Spoštovano predstojništvo Munz und Antiken Cabinetu je to tudi prijateljsko obljubilo. Društveno vodstvo ne dvomi, da bosta dala soglasje za to tudi Curatorium in 5. deželni štajerski zbor. G. prof. Ferku in predstojniku Numizmatičnega in antičnega kabineta g. Gurlittu, se že vnaprej zahvaljujem, saj verjamem, da bo to velika pomoč našim zbirkam.

Vodstvo si je prizadevalo, kjer je bilo mogoče, da bi zbirko obogatili z izkopavanjem na hajdinskem polju. Pri poskusnem izkopavanju smo našli nekaj predmetov. To delo mora biti opravljeno previdno, ob muzejski pomoči. Z nekoristnim izkopavanjem se samo izčrpavajo finančna sredstva.

Na vojaških vajah pionirskega bataljona so izkopavali na Panorami. Vodstvo MD se je obrnilo na Postajno komando, ki je pojasnila, da je najdbe pripravljena odstopiti MD. S tem pa se ni strinjala grajska uprava Zg. Ptuja. To je obžalovanja vredno, saj bi najdbe, ki bi jih razstavili v ptujskem muzeju, ostale last graščine. Za splošno dobro so tako storili marsikateri drugi lastniki. MD upa, da bo to omogočila spoštovana in za umetnost čuteča lastnica Zg. Ptuja, gospa grofica Th. Herberstein. Vodstvo se ponovno obrača tudi na lastnika gradu Sv. Nikolaja (Miklavža) ali Sv. Ivana (Starše), pl. dr. Amsela Blecha, da bi hranil svoje najdene predmete v muzeju. Doslej je bilo to prizadevanje brezuspešno. Prav tako je vodstvo napisalo prošnjo upravi nemškega viteškega reda pri Veliki Nedelji, da bi dalo tam najdeni sarkofag. Prošnja je bila rešena takole: spomladi, ob obisku ces. kralj. visokosti, prečastitega, presvetlega g. visokega in nemškega mojstra bo padla zadnja odločitev. Prej pa se sarkofag Ptuj ne more dati.

Društveno vodstvo je tudi organiziralo ogled celjskega muzeja, dež. muzeja v Gradcu in muzeja v Gomilici, da bi si pridobilo izkušnje za postavitve lastnega muzeja. Društveno vodstvo si mora prizadevati, da bo spravilo pod streho svoje predmete in uredilo odnose z lastniki. Od kakovosti hranjenja bo odvisno število darov. Pri tem smo se obrnili na spoštovani občinski svet Ptuja s prošnjo, da priskrbi primeren lokal za muzej.

16. maja 1894 nas je občinski zastop obvestil, da je pripravljen odstopiti društvu dvorano v mestni zbiralni hiši (Transportsammelnhausa, kjer so 1899. postavili ptujsko gimnazijo). Društveno vodstvo bo potrebovalo precejšnja denarna sredstva za ureditev in usposobitev dvorane za hranjenje zbirk. Izdatke bo natančneje razložil blagajnik društva.

Da bi zavarovali eksponate, ki so last društva, smo nabavili 3 izložbene omare in 2 pultni omari, ki so jih izdelali po načrtu. Iz priloženih papirjev je jasno, da se bo zbirka precej povečala. Pričakujemo, da se bo to zgodilo takoj, ko bodo meščani našega mesta videli, kaj je društvo v tem letu storilo. Ko bomo v tem letu odprli muzej, bomo dobili še marsikateri predmet... Na koncu mi preostane še to, da se vsem, ki so kaj storili za naš muzej, zahvalim, zlasti spoštovanemu prejšnjemu občinskemu zastopu, spoštovanemu odboru

Občinske hranilnice, gospodu J. Teutschmannu, ki je z obogatitvijo zbirk in z denarno podporo pomagal društvenim ciljem ter onim, ki so dobrovoljno pomagali delati.

Društvo je imelo v l. 1894 43 rednih ter enega podpornega člana. Iz Ptuja so se odselili trije gospodje. Društveno vodstvo izpolnjuje svojo dolžnost, da se zahvali zlasti g. poštnemu oficialu R. v. Kalchbergu za njegovo neutrudno dejavnost v MD."

V isti številki ptujskega lista, kot je ocena Felsnerjevega ptujskega vodiča, je tudi poročilo o prispetju Ferkovega gradiva v Ptuj (21. aprila 1895)

"V minulem tednu sta prispela dva vagona, polna stvari, zlasti knjig, k njim pripadajočih polic in steklenih omar. Iz muzeja g. prof. Franza Ferka je prispelo skupaj 75 zabojev. Mestna občina je za muzej priskrbela prostor v Ordonančni hiši. Kmalu so zaboje, v katerih so bile knjige in različni drugi predmeti, pregledali in začeli eksponate postavljati. Zelo bi bilo zaželeno, da društveno vodstvo poskrbi za nastanitev oddelka, ki bo nosil ime "Ferkov muzej" (Ferk - Museum). Ta prostor bi morali adaptirati za ta namen. Šele potem bi si lahko publika ogledovala predmete iz "Ferkovega muzeja" in jih spoznavala. Vodstvo društva je doslej za vse to žrtvovalo veliko svojega truda in časa. Na žalost je zelo omejeno in nima na voljo dovolj sredstev. Lastnike različnih, za muzej zanimivih predmetov, je prosilo, naj le-te muzeju prodajo, jih darujejo ali pa vsaj posodijo. Poskrbeli bodo, da bodo ti predmeti na varnem in strokovno hranjeni. Skrb zanje je rad sprejel blagajnik, g. juvelir Gspaltl, pa tudi redakcija lista. Dobrodošlo je vse, kar je zgodovinsko ali kulturnozgodovinsko, zlasti pa predmeti, ki govorijo o preteklosti Ptuja."

Toda stvari, ki so priskele v Ptuj že aprila, je prišel Ferk razpakirat šele avgusta (Pet. Z., 1895). Bogve, kako so bili zaboji dotlej shranjeni. Člankar pravi, da dvorana, v kateri je bil že Lokalni muzej, ni zadoščala za Ferkov muzej: "Knjižnica, ki mora biti sedaj provizorično spravljena v Lokalni muzej, bi se morala postaviti". Ferk se je sam lotil ureditve svojih zbirk "...z vso vztrajnostjo, kar kaže na ljubezen, ki ga stane sorazmerno trudapolnega dela..." Člankar je še napisal, da se povečuje število predmetov tudi v Lokalnem muzeju in da so lastninske pravice zajamčene. Ljudi je opozoril, naj pogledajo po svojih ropotarnicah za stvarmi, ki so pomembne za zgodovino Ptuja. Poleg tega je opozoril, da to ni ni kak privaten ali društven muzej, temveč muzej mesta Ptuja.

Kmalu so si prve skupine ta muzej že lahko ogledale (Pet. Z., 15. 9. 1895). Zanimivo je bilo naslednje obvestilo (Pet. Z., 29. 9. 1895), da si lahko obiskovalci v Gosposki ulici v Ordonančni hiši vsak dan od 10.-12. ure ogledajo zbirke Lokalnega muzeja, med katerimi sta pomembni zlasti numizmatična in antična, ter razstavo akademskega slikarja Oswatitscha. V Ferkovem muzeju pa zbirko iz kamene dobe, egiptovski oddelek, prirodoslovno zbirko itd. Vse to je, kot piše časopis, predstavil bibliotekar, redaktor, J. Felsner. Vstop je bil prost.

Podobna vabila za obisk muzeja so bila v lokalnem listu objavljena še nekajkrat. Mimogrede sem med osmrtnicami zasledil ime Emericha Teutschmanna (Pet. Z. 20. 10. 1895), utemeljitelja Olepševalnega...društva, ki je bil tudi zelo zaslužen za ustanovitev muzeja. Za primer "posojanja stvari v muzej" je gospa Ludmila Fürst, ki je dala v muzej dve stari podobi idr: (Pet. Z., 20. 10. 1895). Na seji občinskega sveta (Pet. Z., 1895) je bilo sklenjeno, da se v Ordonančni hiši zapre oskrbovalna postaja zaradi širitve muzejskih zbirk.

Občni zbor društva je bil že 28. dec. 1895. Obširno so ga predstavili v ptujskem listu (5. 1. 1896). Kohaut je v poročilu omenil odprtje muzeja in se zahvalil navzočemu Ferku za pomoč pri urejanju zbirk. Rekel je, da je rigolanje na Adelsbergu rodilo bogate arheološke sadove, zlasti novce in posodo. Delovodja Matjašič jih je nato dal muzeju. Zahvalil se je lastnici Mariji Leschko-

schegg ter drugim darovalcem, ki so se posebej izkazali. Muzej je obiskalo mnogo visokih osebnosti (deželni glavar Attems, državni svetnik Wastler, konservator Bergrath Riegl, baron Washington idr.). Za novega predsednika društva so izvolili Franza Ferka, za tajnika Krupičko in blagajnika Otta. Predlagali so spojitve Ferkovega in Lokalnega muzeja, toda to nalogo so odložili, saj bi morali v tem primeru spremeniti statut društva. Na tem občnem zboru so tudi določili cene vstopnic. Za člane društva je bil vstop prost, nečlani so morali plačati 20 kron, mladina, vojaške osebe ter obrtniki 10 kron, šolske skupine pa so si muzej lahko ogledale zastonj (Pet. Z., 1896).

Tistega leta so v časopisu objavili tudi imena darovalcev (Pet. Z., 2. 2.; 28. 6. 1896). Našteli so jih po darovih ali pa abecednem seznamu. Med njimi srečamo skoraj vse pomembnejše Ptujčane.

Sledijo tudi poročila o raznih arheoloških izkopavanjih v ptujski okolici, česar se bomo še dotaknili, v kolikor so povezana s Ferkom. Zaradi težav z izkopavanji in združitvijo obeh muzejev je Ferk sklical za 7. sept. izredni občni zbor društva v Reicherjevi gostilni. Tudi o tem je obširno poročal Pet. Z., 6. 9. in 13. 9. 1896. Ferk je na zboru govoril o razveseljivih najdbah na Hajdini. Manj sreče so imeli v dravski strugi, ker jim je nagajalo vreme. Uredili so novo dvorano Ferkovega muzeja. Ljudje so darovali mnogo slik, grafik, bakrorezov itd. Vsem, ki so karkoli darovali lokalnemu ali Ferkovemu muzeju, se je zahvalil. Zahvalil se je tudi trem študentom (F. Pischingerju, A. Horvathu in A. Unarju), ki so pridno sodelovali pri urejanju knjižnice. Ob drugi točki se je vnela med Ferkom, Ornigom, Schulfinkom, Behrbalkom in Ottom ostra razprava. Eni so bili za to, da vsaj do leta 1898 ostaneta oba muzeja ločena, drugi so bili za združitvev.

Metzinger je razpravljal, kako atmosferski vplivi uničujejo Orfejev spomenik. Ferk pa je razmišljal, kako bi se dalo odstraniti kamne, ki so vzdani v mestni stolp, ter jih spraviti v muzej. Društvo je tudi sklenilo, da bodo dali na stroške MD portretirati znanega ptujskega zgodovinarja F. Raispa. Tako bodo imeli spomin nanj.

V arheološki publikaciji Fischbacha o ptujskih oljenkah iz 1896. sta v uvodu predstavljena tudi Ferk ter ptujsko MD.

Na občnem zboru l. 1897 (Pet. Z., 7. 2. 1897) Ferka ni bilo zaradi smrti v družini. O tem piše v članku, ki je podpisan z -i-. Nekoliko kasneje so pisali o Gurlittovem izkopavanju (Pet. Z., 21. 2. 1897). Z izkopavanjem Ferk ni bil zadovoljen, zato je 12. julija sklical izredni občni zbor (Pet. Z., 11. 7. 1897). V tem letu so ponovno govorili o spremembi statuta (14. in 21. 11. 1897), saj je bilo treba urediti odnose med muzejema.

Na začetku 1898. l. sta umrla dva člana MD: Ferkov stric Jakob ter zgodovinar F. Raisp. Kratki notici o občnem zboru društva, ki je bil na začetku februarja in se ga je udeležil tudi Ferk, je sledil obsežen nepodpisan članek Das Pettau Museum (20. 2. in 27. 2. 1898). Za ta pregled smo ga le preleteli, govori pa o odnosu Ptujčanov do muzeja, Ferka itd. Avtor omenja Ferkova izkopavanja 1897. na Hajdini. Kritizira prebivalce, češ da premalo obiskujejo ptujski muzej. Pravi, da so Ptujčani marsikaj darovali in da Ferk ni edini darovalec. Omenja tudi nesporazume med Ferkom in ptujskimi pomembneži (verjetno misli na župana Orniga). Avtor piše, da to ni v korist muzeju in tisti, ki so se zaradi tega spora oddaljili, se naj v občjo korist Ptuja spet zbližajo. Negativno pokaže, da Celje kot nemško mesto zavida nemškemu Ptuju in nudi hrano sovražnikom nemštva. Muzej je tudi v veliko pomoč gimnaziji v Ptuju ter vpliva na njeno kvaliteto. Ob tem omenja Ferkovo ustanovno pismo, v katerem piše, da bo Ptuju prepustil svojo zbirko. Hvali nesebičnost Ferkovih raziskav ter se čudi odporu proti njemu. Za primer navaja zadnji občni zbor društva, ki so ga odborniki ignorirali, kar je Ferka spravilo ob živce. Na tem zboru se je Ferk zahvalil darovalcem in drugim, tudi Ornigu, ter omenil, da je Raisp zapustil MD del svoje knjižnice. Zaradi nasprotovanja Ferku pa so iz

odbora in celo iz društva izstopili prof. Brigola, Pogatscher in dr. Raiz. Motilo jih je, ker je Ferk nasprotoval izkopavanjem Gurlitta. Ferk je že prejšnje leto predlagal, naj glasujejo o njegovi nezaupnici, vendar je dobil podporo. Gurlittu ni nasprotoval zaradi izkopavanj samih, temveč zato, ker je šel izkopen material v Gradec, ne pa v ptujski muzej. Da pa sicer z Gurlittom sodeluje, je dokazal s pismom, ki ga je prebral. V njem se je Gurlitt strinjal s Ferkovim načinom obravnavanja zadeve. Ferk je nato pustil pismo pri županu, da so si ga lahko vsi ogledali. Nadaljnja razprava o tem za nas ni bistvena. Ferk je bil ponovno izvoljen za predsednika.

V ptujskem časniku so ves čas objavljali seznam darovalcev ptujskemu muzeju (Pet. Z., 27. 2. 1898). To niso bili samo Ptujčani, temveč ljudje z vseh vetrov Avstrije. Naj omenimo samo M. Slekovca ter prof. Cilenška z naslednjega seznama (24. 4. 1898).

Na ta obširen sestavek o ptujskem muzeju je reagiral nepodpisan bralec, v članku Sporočila iz publike (Pet. Z., 24. 4. 1898). V njem je pohvalil časopis, da je toliko prostora posvetil muzeju. Želel je, da bi znamenita Ferkov muzej in knjižnica končno postala last mesta Ptuja. Obenem se je zahvalil Ferku.

List je poročal o vsem, kar je zadevalo muzej. Pisali so na primer o tem, da je muzej obiskala šolska mladina iz ptujskih in okoliških šol, ali o razstavi že prej omenjenega akademika Aloisa Oswatitscha (Pet. Z., 26. 6.; 15. 8.; 5. 9.; 19. 9. 1898), ki so jo prikazali zelo obširno in izčrpno.

Naslednji obširen, nepodpisan članek, se nanaša na 13. september, ko naj bi Ferkov muzej slavnostno predali Ptujčanom. Tudi odbornik Krupička je sklenil dati svojo zbirko mineralov in po smrti tudi knjig v Ferkov muzej (ta Krupičkov seznam mineralov je sedaj v naši knjižnici). To slovesnost bi združili z gimnazijskim praznikom ob imenovanju gimnazije po cesarju Francu Jožefu. Za Muzejsko knjižnico so v tem času pridobili Raispovo dragoceno kroniko Ptuja, zbrane časopisne izrezke, rokopise in knjige iz Raispove zapuščine, afriški raziskovalec Holub pa je ptujskemu muzeju daroval 3 zaboje etnografskega in prirodoslovnega gradiva iz Afrike.

Po smrti J. Krupička so v muzeju dobili precej njegovega gradiva, za kar se je Krupička odločil že v svoji oporoki.

Zanimivo je, da so na občnem zboru, ki je bil napovedan za 28. dec. in obširno povzet v časopisu (Pet. Z., 25. 12. 1898; 1. 1. 1899), ponovno razpravljali o združitvi obeh muzejev. Občni zbor je bil slabo obiskan. Ferk je pojasnil, da bodo kmalu potrjena nova pravila. Za zapisnikarja je bil izbran nadučitelj Anton Stering, ki je pozneje objavljал svoje zapisnike v Pettauer Z. in bil od 1907. do 1909. tudi predsednik društva. Ferk je poročal o svojih raziskovanjih poti dravske struge, o izkopavanju na Zg. Bregu itd. Med naštetimi darovalci je posebej zanimiva gospa Antonia Leber, rojena Ptujčanka, ki je podarila muzeju svojo zbirko z Jave.

V letu 1898 je imel muzej 55 članov in 214 obiskovalcev, kar je pravzaprav malo. Na seznamu darovalcev iz leta 1898 (Pet. Z., 12. 3. 1899) se je znašlo kar 82 imen. Za natančnejšo analizo je zelo zanimiv, saj je poleg abecednega seznama imen napisan tudi poklic (pesnik, pisatelj, tovarnar, vdova itd.) ter kraj bivanja.

O MD in arheoloških izkopavanjih je pod kratico St. objavljал Stering. Prvi od njegovih člankov je Izkopavanje rimskih spomenikov (Pet. Z., 19. 3. 1899). Škoda je, da Baš v svoji bibliografiji Ptuja ne navaja vsaj nekaterih, ki so pomembni za ptujsko domoznansko literaturo. V omenjenem članku govori o Ferkovi rimski poti, ki jo je odkril prejšnje leto, ter o izkopavanju študenta Hermanna Pischingerja v Ornigovem sadovnjaku (to je na območju današnjega doma upokojenecv ter Rimske ploščadi), kjer so med drugim našli kamnitega leva. Na Hajdini je nadaljeval s svojim delom Gurlitt. Predaval je ter se

boril za stavbo, v katero bi shranili na novo odkrit mitrej (Pet. Z. 7. 5.; 14. 5.; 9. 7.; 23. 7.; 23. 7.; 29. 10.; 19. 11. 1899).

Vmes so pisali o potrebi branja (Bralni krožek; Pet. Z., 18. 6. 1899) ter o ustanovitvi bralnega krožka pri Blankeju. Ta je bil predhodnica ljudske knjižnice. Ptuj je v tistem času dobil tudi kino. Junija 1899 so zaradi obnavljanja gimnazijskega poslopja zaprli tudi muzej (Pet. Z., 25. 6. 1899). J. Curk v svojem Ptujju omenja, da se je tega leta preselil muzej iz Ordonančne hiše v gimnazijske prostore.

In šele 1899. je bil uradno ustanovljen tolikokrat napovedovan Ferkov muzej. Tako preberemo v Pet. Z. (2. 7. 1899):

"G. prof. Ferk je 20. junija ob godu svoje gospe soproge Florentine izročil ces. kr. namestništvu ustanovno listino o svoji zbirki in znesek 5000 forintov, vendar so ti zaradi premije 100 forintov poslanca g. Franza Menguserja narasli na 5100 forintov. Zaradi velikodušnosti ustanovitelja naj praznovanje sovпада s cesarjevim jubilejem... Ustanovitelj tega fonda, g. prof. Franz Ferk, je vezal to poklonitev na pogoj, da odslej nosi zavod oznako "Städtisches Ferkmuseum" kar je samo po sebi razumljivo kot primerno priznanje številnih in imenitnih darov, ki jih je profesor prepustil ptujski zakladnici..."

Tudi na seji občinskega sveta (Pet. Z., 9. 7.; 6. 8. 1899) so bili o tem obveščeni. Od občine je nato Ferk zahteval za muzej povečano subvencijo ter urejene in zadostne prostore. Na seji so razpravljali tudi o namestitvi stalnega sluge, ki naj bi dobil tudi stanovanje. Govorili so še o namestitvi Gurlittovega mitreja ter ostro nasprotovali, da bi se dragocenosti iz proštije cerkve spravile v mariborski škofijski muzej, saj bi s tem osiromašili umetnostni Ptuj.

P. ali Pischhinger je namenil v listu (3. 9. 1899) precej prostora Ferkovim arheološkim raziskavam bronaste dobe na Hardeku pri Ormožu. Najdbe so prišle v ptujski muzej.

V ptujskem listu (17. 9. 1899) je tudi omemba društva alpskih trgovskih nameščencev, ki so v Ptujju ustanovili svojo podružnico. Občni zbor društva je bil v gostilni Petovar, sejo pa je vodil V. Schulfink. Med drugim naj bi imeli v načrtu tudi knjižnico.

1. okt. 1899. je bil v lokalnem listu objavljen še en obširen seznam (dopolnitev pa v Pet. Z., 11. 3. 1900) ne samo imen darovalcev, njihovega poklica in

FERKOV MUZEJ
(razglednica last Franca Goloba)

kraja bivanja, temveč tudi predmetov, ki so jih darovali, oziroma prodali, in njihovih opisov. Tako je med njimi npr. G. Fuchs iz Ormoža podaril 3 knjige iz l. 1787 (P. Frank), J. Hasenbühel iz Ormoža kuharsko knjigo iz 1788., ormoški župan J. Kautzhammer Münstrovo Kozmografijo iz l. 1574 (ki smo jo že natančneje opisali oz. predstavili javnosti), I. Spritzey iz Ptuja je podaril koledar iz 1820. l., A. Stering iz Ptuja dve knjigi o ljudskem šolstvu in en zvezek svetovne zgodovine, A. de Crinis iz Arveža atlas iz l. 1805 in Lonicerijev Kreuterbuch iz 1653, A. Fleischenberger Schietzl iz Gradca 5 zvezkov Meyerjevega Universuma, graški prof. Emil Moser, ki je bil vsa leta velik podpornik tega muzeja, pergamentni list iz mašne knjige iz admontskega samostana z veliko dvojno inicialko, H. Noe iz Gradca več znanstvenih knjig, F. Teug Atlas iz 17. stol. itd.

Občni zbor društva je bil tistega leta v Petovarjevi gostilni 28. decembra (Pet. Z., 7. 1. 1900). Ko je Ferk poročal o dejavnostih prejšnjega leta, subvenciji in darovalcih, je omenil, da je študent V. Skrabar fotografiral staro muzejsko zgradbo in kamne v veži. Posebej je poudaril, da muzej potrebuje nove prostore in ponovil, da morajo priti predmeti Gurtlittovih izkopavanj v ptujski muzej. Na njegovo pobudo so razpravljali tudi o tem, kako obeležiti 1800-letnico Trajanovega Ptuja, ki bo leta 1901. Dogovorili so se, da bodo staro stavbo, Ordonančno hišo, pred porušitvijo fotografirali. Na tej seji zasledimo tudi mnenje, da bi moralo MD soodločati tudi o imenovanju ulic. Avtor tega članka imenuje mladega Horvatha in Pischingerja "muzejska sinova", kar pomeni, da sta bila poleg Ferka zelo delavna.

Obširen hvalospev Ptuju, seveda nemškemu, je v članku z naslovom Pettau, 6.8. 1899, v Oesterreichische Illustrierte Zeitung. Precej prostora je namenjenega Ferku, njegovemu raziskovanju in ptujskemu muzeju.

Najdbe v Mitrovem templju so zaostrele odnose med Ferkom in Gurlittom, kateremu je Ferk očital, da hoče odpeljati originale s Ptuja (Pet. Z., 18. 4. 1900), Do zaostritve je prišlo tudi s samimi Ptujčani. Zato ni nič čudnega, da se je v časopisu pojavila obširna razprava V. von K. (Friedricha von Kalchberga) "Ptujski Ferkov muzej" s podnaslovom Kritična študija in pogled v bodočnost (Pet. Z., 6. 5. in 13. 5. 1900). Avtor prične s svojim dedkom, ki je bil navzoč pri utemeljitvi Joanneuma, nato načelno govori o vrednosti in pomenu muzejev ter pride končno do ptujskega Ferkovega muzeja. In primerja:

"Deloma zaradi pomanjkanja priprav, deloma pa po drugi strani zaradi velike zbiralske vneme g. prof. Ferka, se mora nekaj izoblikovati. Kar je v graškem Joanneumu v 5 polnih dvoranah v okras ustanove, je v Ptuju brez inventarja, popisnega kataloga, brez primerne nadzora in varstva. Temu ni videti konca in vse udeležence poganja v obup."

"Po dovršitvi gimnazijske zgradbe je dobil muzej na razpolago sledeče prostore: dve lepi dvorani, dve sobi ter velik, nekdanji hlevski, prostor, ki je s povečanjem oken ter tudi siceršnje adaptacijo moral postati primeren za muzejske prostore. Kletnih prostorov in stranišča ne računamo zraven, ker njihova uporaba tako predmetom kot tudi splošnemu vtisu bolj škoduje kot koristi. Če bi sedaj namesto dveh dvoran imeli na razpolago tri, bi bilo razvrščanje predmetov lažje: v eni dvorani bi bil rimski muzej, v drugi umetniška in kulturnozgodovinska zbirka od srednjega veka do novega in najnovejšega časa, v tretji dvorani prirodoslovno-zgodovinski muzej; v sobi biblioteka, v drugi numizmatični kabinet, galerija slik, pritlični prostor pa lapidarij."

Omenja nered, ki je nastal s preselitvijo. Skrbijo ga herbariji in zbirke žuželk, saj so potrebni posebne nege. Gimnazija ni lastnik tega muzeja, čeprav bi bila rada, kar se čuti med vrsticami. Posebej kritizira stanje v lapidariju, za katerega sicer pravi, da je najlepši okras ptujskega muzeja. Le oskrbovati bi ga bilo treba. Navaja tudi predlog idealnega lapidarija: svetla dvorana, dvojna vrsta spomenikov in kipov, rekonstrukcija mitreja, poslikane stene itd.

V zvezi s prostori je Ferka sklical izredni občni zbor MD (Pet. Z., 6. 5. in 20. 5. 1900). Ponovno je govoril o 1800-letnici Trajanovega Ptuja. V mestnem gledališču naj bi bilo takrat predavanje na to temo, predstavilo naj bi se glasbeno društvo, ki je imelo ravno tako obletnico, za nedeljo pa so načrtovali povorko v rimskih nošah, in sicer po reliefnih slikah s Trajanovega stebra. Te prireditve bi zaključili z germanskim praznikom in na Hajdini z ljudskim. Poudarek naj bi bil na Ptuju, ki je drugo najstarejše mesto v srednji Evropi. Pisec članek zaključuje z zahtevo, da mora biti Ptuj prikazan kot 2000-letno nemško mesto.

Kako so se odnosi med Ferkom in nekaterimi Ptujčani zaostri, kaže cinična pripomba (Pet. Z., 5. 8; 12. 8. 1900), da je občina toliko storila za muzej, in da je končno čas, da muzej uredijo za obiske, ne pa da je Ferka vedno znova "prehlapen" (verschnüpf).

Da bi postavili Ferka v še bolj negativno luč, je izšel v Pett. Z. (19. 8. 1900) ponatis iz Marburger Zeitung, kjer piše o Ferkovih najdbah v okolici Maribora (Pohorje), ki jih je pripravljen odstopiti novo ustanovljajočemu se mariborskemu muzeju.

O tem je pisal zgodovinar in eden od ustanoviteljev muzeja, Fran Kovačič (F. Kovačič: Postanek in razvoj mariborskega muzeja. ČZN 1928, 255 in naprej). Za nas je zanimivo naslednje:

"Čisto posebne okoliščine so bile povod, da se je ustanovilo mariborsko "MD". Profesor Franc Ferka, ki je imel nedvomne zasluge za ptujski muzej, je prišel navzkriž s Ptujčani, oziroma s takrat vsemogočnim županom Ornikom. Užaljen je obrnil hrbet Ptuju in dal pobudo, da se je v Mariboru ustanovilo "MD", kateremu je zelo šel na roke kakor prej ptujskemu." Sledi opomba 2.:

"Iz razprtije med Ferkom in Ptujčani se je izcimila velika jezikovna pravda, katere žrtev je bil urednik in založnik mariborskega lista "Südsteirische Presse" vpok. župnik g. Fran Šegula. Povod pravdi so dali razni humoristični dodatki nekemu Ornikovemu popravku v št. 80 z dne 5. okt. 1901, poglavitno pa dopis v št. 81 z dne 9. oktobra t.l. pod naslovom "Pettau (O.C.) "Schätzgräber - Leichenschändler?" Inicijator tega dopisa je bil prof. Ferka, ki ga urednik ni hotel izdati. Zaslišan je bil kot večak in podal za tožitelja Ornika, Schröffla in Gspaltla malo ugodno izjavo. Iz njegove izjave zvemo, da je Ferka radi raznih nesoglasij 1. 1901 odložil predsedništvo "MD" ter je imenovana trojica pod imenom društva na lastno pest začela kopati v cerkvi sv. Roka in iskati "Atilov grob". Zaslišan je bil tudi zgodovinar Slekovec in podal, za imenovane "arheologe" malo častno izjavo. Splošno je bilo prepričanje, da je dokaz resnice obtožencu sijajno uspel. Kljub temu so porotniki njegovo krivdo potrdili in dokaz resnice odklonili. Šegula je bil obsojen na dva meseca zapore, poostrelega s postom vsakih 14 dni in je povrh moral nositi nemajhne stroške. To je ena najznačilnejših jezikovnih pravad na Sp. Štajerskem iz zadnjih desetletij avstrijskega pravosodja."

Društvo je bilo nato ustanovljeno 31. 5. 1902, zapisnik pa jasno navaja, da je bil pobudnik zanj Ferka. Kovačič nadaljuje: "Udeležil se je tega sestanka tudi profesor Ferka iz Gradca, ki je pojasnil svoje razmerje do ptujskega muzeja in z neko bolestjo pokazal, kako je bil večkrat predmet napadov v "Pettauer Zeitung". Podrobnosti o Ferkovem poročilu zapisnikar ni zapisal. Koncem svojega govora je naglašal, da tudi Mariboru dolguje dolg, ker je v mladih letih dalje časa študiral tukaj. Zagotavljal je, da bo po svojih močeh nesebično podpiral novo podjetje, kateremu želi najboljših uspehov. Nato so mu zborovalci priredili prisrčno ovacijo."

Sledi druga pripomba, ki se nanaša na Ferka in Ptuj:

"Ker je prof. Ferka proti napadam v "Pettauer Zeitung" dobil branišče v slovensko orientiranem "Südsteir. Presse", katerega urednik je radi tega prišel v kazen in se je njegovo raziskovanje nanašalo skoraj izključno na slovensko

ozemlje, je skušalo tudi "ZD" stopiti ž njim v stike, toda zaman. Rajni dr. Turner je bil njegov šolski tovariš; ko je postal predsednik "Zgodovinskega društva", je šel s piscem teh vrstic kot takratnim tajnikom nalašč v Gradec, da bi posetila prof. Ferka. Izprva ga ni bilo doma. Šla sva opetovano v njegovo stanovanje in medtem pozitivno zvedela, da je že doma, a vendar je dal vedeti, "da ga ni doma". Ko je pozneje pisec izkopaval rimsko hišo in staroslovensko grobišče pri Središču, se mu je nekega dne sporočilo, da je prof. Ferk prišel na letovišče v Središče. Razveselil sem se tega in pričakoval, da bo vsak trenutek prišel gledat našega dela. Pa ga ni bilo. Ko sem ga o poldanskem odmoru hotel posetiti, sem zvedel, da je s prvim vlakom potegnil nazaj v Gradec. Je tudi značilno!... "Prof. Ferk je bil res velika pridobitev za novo društvo, ker je bil v starinoslovskih in historičnih rečeh on edini pravi strokovnjak, vsi drugi so bili bolj ali manj diletantje. V priznanju njegovih zaslug je občni zbor 8. marca 1906 imenoval prof. Ferka za častnega člana "MD". Zdi se, da se je pozneje nekoliko ohladila Ferkova vnema za mariborsko "MD" in njegov muzej. Njegovo ime se v sejnih zapisnikih več ne omenja. Mariborčani so kopali po raznih krajih, zlasti na Pošteli brez Ferka in to je nekoliko občutljivega moža društvu odtujilo."... "Vendar se društvo tega ni držalo /namreč, da bi kopalo samo na mariborskem področju/ in je posegalo v delokrog ptujskega "MD", kar je pripisati že omenjenemu sporu med Ferkom in Ptujčani..."

O Ferkovih izkopavanjih v mariborski okolici govori obširno Pahič (S. Pahič: Arheološko izkopavanje v Mariboru, ČZN 1966, 11-13; Poštelsko grobišče, ČZN 1974, 4-72), ki objavlja tudi Ferkove zapiske poštelskega izkopavanja l. 1900, kar pa ni več predmet naše razprave.

Odprtje nove gimnazije je bilo za Ptujčane velik dogodek, za nas pa je zanimiv zaradi povezave z muzejem ter muzejsko knjižnico oziroma Ferkovim delovanjem v Ptuju. Tako je bil tudi uvodnik lokalnega lista (16. 9. 1900) posvečen odprtju nove gimnazije, nemškega dijaškega doma ter na novo urejenim muzejskim zbirkam. Vedno pogosteje so poudarjali besede "nemško, nemški, nemštvo" in vedno večja je bila nestrpnost do Slovencev.

V isti številki je članek Hoja skozi novo gimnazijo in dijaški dom, kjer je avtor spregovoril o namembnosti prostorov. Nas pa seveda zanimajo podatki o Ferkovem muzeju ter knjižnici oziroma gimnazijski in Ferkovi knjižnici:

!... Nad glavnim stopniščem se povzpne v 1. nadstropje nove zgradbe. Desno vodijo prva vrata prirodopisnozgodovinskega kabineta zavoda znamenitosti prve vrste, vse podobne zbirke so enako kot zavodske postavljene naprej, dalje je tu direktorjeva pisarna, 4., 5., in 6. razred in na koncu koridorja knjižnica gimnazije in Mestni Ferkov muzej skupaj 10.000 zvezkov."

In v tem članku je to o muzeju in knjižnici vse.

O sami otvoritvi imamo še eno sporočilo (Pett. Z. 16. 9. 1900), ki pa govori le o splošnih zadevah.

Nadaljni podatki o društvu so znani le iz izrezkov časopisov z mikrofilma naslednjih letnikov Pett. Z. Novejšim raziskovalcem zgodovine Muzejskega društva je to gradivo manj znano, zato bo potrebno nekatere stvari natančneje prikazati, saj so pomembno dopolnilo arhivskemu gradivu.

26. januarja 1901 je bil v Nemški društveni hiši občni zbor društva, ki ga je vodil Ferk. V poročilu se je zahvalil županu ter "g. prof. Brigolli, J. Gspaltlu in A. Schröfflu za njihov trud ob premestitvi knjižnice v gimnazijo." Uspel je dobiti 2 v Ptuju kovana novca, in 113 zvezkov za 40 kron. Med temi zvezki so bila dela, ki jih nekoč niso odpeljali v graško knjižnico. Tudi družba Cieslar je darovala zaboj leksikografskih del. Sporočeno je bilo tudi, da bodo nove volitve v enem mesecu.

Ta seja je bila napovedana za 26. 2. 1901 (Pett. Z., 24. 1. 1901) Stering jo je zelo na kratko opisal v lokalnem listu (3. 3. 1901). Namestnik predsednika g. Hutter, je bil zadržan, zato je sejo vodil g. Schröfl, ki je ugotovil sklepčnost. V odbor so izbrali Ferka, prof. Pichlerja, prof. Pircheggerja, prof. dr. Zacka, Schröfla, Gspaltla ter Steringa. Nič pa ni omenjeno, kdo je postal novi predsednik. Dejansko je bila ta seja, če govorimo v modernem žargonu, neke vrste udar proti Ferku. Te dogodke lahko zasledujemo iz Ferkovih pisem (1900, 1901), iz katerih izžareva njegova ljubezen do ptujskega muzeja in zlasti do knjižnice (Prim. J. Emeršič: Kratak pregled zgodovine knjižnic Ptuja in okolice v 30 let študijske knjižnice v Ptuju, 1978, 65–66), v omenjenem ptujskem listu ali posredno, v prej opisanem Kovačičevem prispevku v ČZN.

O muzejskih prostorih so še nekajkrat pisali. Zanimiv je le podatek (Pett. Z., 5. 5. 1901), da je bil muzej odprt ob nedeljah in praznikih, od 9. do 16. ure, vhod pa je bil skozi Dijaški dom.

V maju (Pett. Z., 19. 5. 1901) je izšel Steringov sestavek o Muzejskem društvu, ki je za nas zanimiv, ker govori o obeh knjižnicah:

“11. tega meseca je bilo na seji sklenjeno, da se Muzejska knjižnica preoblikuje v Ljudsko knjižnico (Volksbibliothek) ter prosijo društvo Südmarke, da Ljudsko knjižnico, ki jo ona planira, združi z omenjeno.

15. maja si je odbor ogledal muzejske prostore in se strinjal, da bi ob omarah, ki so stale ob stenah, naredil še najmanj 20 omar, kljub tem dvorana še ne bi bila prenatrpana. Muzej je imel še nekaj nezasedenih prostorov. Na koncu naj še omenimo, da so si ogledali tudi razstavljene predmete. Marsičesa sploh ne bi bilo treba razstavljati. Dovolj bi bil le eden od 50-ih ali več enakih predmetov.” (Stering, Pett. Z., 19. 5. 1901)

Iz članka se čuti polno nerazumevanje Ferkove kulturnozgodovinske knjižnice ter zabavne oziroma celo ponemčevalne “Volksbibliothek”.

O zanimanju za muzej priča še nekaj časopisnih drobcev. Nadučitelj Stering je pripeljal v muzej 30 dijakov, ki so pokazali za to veliko zanimanje (Pett. Z., 26. 5. 1901). Gurlitt pa je pripeljal večjo skupino študentov, ki so preučevali mitrej (Pett. Z., 2. 6. 1901). Ob tem je nekdo zapisal:

“Na žalost naš muzej še vedno nima urejenih strokovnih obiskov z izjemo knjižnice, ki jo je uredil celo kustos, g. prof. Pirchegger. Najbolj manjka sistematičen seznam in povrh tega še zapis o razpoložljivih predmetih. Skrajno neprimerno je, da so ključ zaupali slugi, ki ga je nato prepuščal nepoklicanim osebam. Sploh bi bil skrajni čas enkrat narediti red in slugo, za katerega je dokazano, da vabi na ogled muzeja tujce, odstraniti. Uslužbenca, ki bi zagrešil kaj takega bi morali odpustiti, da ne bo prišel pred ljudmi v sramoto cenjeni odbor Muzejskega društva.”

V bistvu je bilo to naperjeno proti Ferku, saj so slugo sprejeli izrecno na njegovo zahtevo. Stvar so seveda napihnili, in ker se neposredno dotika tudi Ferkove knjižnice, zasledujemo to tematiko še naprej.

V isti številki istega časopisa so v rubriki Humoristični tednik omenjali Ferkovo zanimanje za nov mariborski muzej.

“V ptujskem mestnem Ferkovem muzeju je bilo odkritih več zanimivih napisov. Čeravno nisem član MD, si vendar dovoljujem prošnjo, ki je bila podana nekim določenim gospodom, za njihovo privatno zbirko. Ker sem že pri privatni razdelitvi zakladov, bi dalje zaprosil, da bi darovali za na novo ustanovljeni mariborski muzej: “Schwammerlhütte”, stare kavne mlinčke, kolovrate, stare laterne in kmečke obleke... da olajšam svoje srce, prosim cenjeno MD, da za en mesec povabi v Ptuj g. kustosa Budinskyga, da bo dobil katalog inventarja za rimske predmete, vse drugo pa nam lahko v miru pokradejo; in za to sem pripravljen dati dvajset helerjev /vstopnina/ iz svojega žepa.”

Starejši Weisenstein, ki je bil muzejski sluga, je s pomočjo advokata Fichtenaua tožil časopis. Advokatu so se čudili, da je prevzel tožbo, ki da je v veselje le Slovencem. Časopis je upošteval mnenje odbora Muzejskega društva in je advokatu Fichtenauu zagrozil: "Zabodite g. doktor, jaz bom pariral!" (Pett. Z., 16. 6. 1901). V isti številki je tudi notica, da se je sluga zaradi obilice pri- tožb odpovedal svojemu delovnemu mestu.

Nato sta po dolgem molku v istem listu dva sestavka o isti zadevi (29. 9. 1901): prvi o Ferkovem bivanju v Ptuju.

"G. prof. Ferk biva v Ptuju že cel teden in ureja muzejske zbirke. G. profesor za to zasluži resnično hvalo društvenega vodstva. Čudno pa je, da pri teh de- lih sploh ne vabi k sodelovanju tega vodstva, ampak v muzeju gospodari sku- paj z muzejskim slugom Weisensteinom. Omenjeni g. Weisenstein je, kar moram najprej omeniti, pred kratkim vabil v muzej osebe, ki iz muzeja napol- njenega z antiko, jemljejo eksponate nazaj in jih pošiljajo v Maribor. S tem rušijo muzej. Tudi če to raztresanje ustreza g. Ferku, ni upravičeno. Tega ni- ma nihče pravice početi, dokler ne bo rešeno lastninsko vprašanje..."

Od Ferka so zahtevali pojasnilo, ali misli pustiti svoje zbirke v Ptuju ali ne. V humorističnem sestavku je omenjena Ferkova težnja, da ob urejevanju dupli- kate in triplikate, ki so bili na posodo, lastniki zopet odnesejo.

O razpravi proti slugi obširno poroča Pett. Z., (13. 10. 1901). Naslov članka je Zanimiva razprava. Na eni strani sta bila toženca, odbornika Muzejskega društva A. Schröfl ter J. Gspaltl, na drugi strani sluga Weisenstein s svojo pričo, prof. Ferkom. Obrambo je vodil dr. Ambrosch. Sluga je trdil, da sta ga omenjena obtožila, da je iz muzejske knjižnice ukradel več knjig in jih ni vrnil. V razpravi so ugotovili, da si je le slugova hčerka izposodila nekaj knjig in ni znano, če jih je vrnila. Zaradi te izjave sta bila obtoženca oproščena.

"V svoji izjavi, ki jo je podal pod prisego, je Ferk dal mestu vedeti, da je ves muzej izključno njegova lastnina, in da vodstvo društva nima nobene pravice delati red v njem. Kot kustos odloča o vseh zadevah muzeja sam."

Člankar je na te Ferkove izjave ostro reagiral. Zanimalo ga je, kako je z daro- vi, ki formalno sploh niso bili last mesta Ptuja, ampak takratne gimnazije.

Župan ter dva člana Muzejskega društva so izkopavali v Rokovi cerkvi. Kljub temu, da niso ničesar odkrili, je njihovo početje ptujski list poskusil opravičiti (Pett. Z., 13. 10. 1901). Enak prizvok ima humoristični sestavek v isti številki, kjer v komediji ptujskega Muzejskega društva nastopajo: oče Bog – Šegula, sin – urednik Kalchberg, in sv. Duh – mariborski škof...

Vmes se pojavljajo obširni sestavki o Gurlittovem izkopavanju (Pett. Z., 13. 10.; 20. 10. 1901). Z njim so želeli zakriti spor s Ferkom. O samem muzeju pa omenjajo (Pett. Z., 27. 10. 1901), da sta zbirke Mestnega muzeja (ne imenuje ga več Ferkovega), ki so last društva, uredila in inventarizirala na zahtevo ma- gistrata, prof. Pirchegger in Gspaltl, v primeru, če bi prišlo do izločitve neka- terih – Ferkovih zbirk. Avtor članka se je zgražal nad Ferkovimi besedami na sodišču, češ da je ves muzej njegova privatna last. "Takšno postopanje se si- cer kvalificira kot goljufija, saj gre za napačno pričevanje pred sodiščem. Ra- zumljivo je, da zaenkrat še nihče ne zahteva pregona prof. Ferka, vendar mu svetujemo, da se več na Ptuju ali na Hajdini ne prikaže."

Natančneje so pisali o vseh teh peripetijah v naslednjem letniku Pett. Z. Tako je že 5. jan. 1902 izšel obširen sestavek Naš muzej, brez podpisa seveda. Najbrž ga je napisal Kalchberg. Ptuj primerja z velikimi mesti. Hvali načrtno kulturno politiko mestne občine in našteva, kaj vse je naredila (tlakovala je ceste, park, ljudski vrt s švicarijo, plinsko razsvetljavo, klavnico s hladilnico, mestne predelovalne lesne stroje, železniške delavnice, mestni poštni urad, višjo gimnazijo, dijaški dom, pionirski bataljon, preko 30 društev, gledališče, glasbeno šolo, živinski sejem, gasilsko društvo, pokopališče, telefonsko om-

režje, kopališče, hotele, ...) Nato piše o velikem pomenu muzeja, ki je končno v zadovoljivih gimnazijskih prostorih ter pohvali katalog. Sprašuje pa se, zakaj se morajo domačini ali celo člani Muzejskega društva v muzeju umikati tujcem. Za to je krivil Ferka, saj še vedno ni bilo jasno, če je svoje zbirke daroval Ptujčanom ali ne. Pravi, da nima smisla na Ferka zlivati ognja in žvepla. Treba je videti, kaj je nekoč napravil za Muzejsko društvo. G. Ferka pa naj se tolaži s tem, "da najslabša kolesa na vozu najbolj škripajo".

27. decembra 1901 sta občinski svet in Ferka o tem sporu izjavila naslednje:

"Občinski svet mesta Ptuja je z velikim zadovoljstvom sprejel opravičilo g. ces. kr. gimn. prof. Franza Ferka, in iz tega je videti, da so vsi očitki proti imenovanemu in njegovemu ravnanju z druge strani padli in so popolnoma neupravičeni. V čast je poslej občinskemu svetu k potrebnemu zadoščenju v celi zadevi videti jasno ter zaradi tega mora priti do pomiritve, da vse grde domneve in izjave o prof. Ferku in njegovem mišljenju in dejavnosti napram mesta Ptuja niso resnične. Občinski svet končno upa glede prostora v obojestransko zaupanje med prof. Ferkom in ptujsko mestno občino, kot tudi obojestranski dogovor med njim in Muzejskim društvom, ker se mora v kratkem spet konstituirati. Končno zagotavlja občinski svet g. prof. Ferku, da je on v Ptuju enako kot prej vedno dobrodošel."

Kmalu je sledilo, kot pravi uredništvo, zapoznelo poročilo z občnega zbora Muzejskega društva (Pett. Z., 26. 1. 1902).

Sejo je vodil namestnik predsednika Ferka, župan J. Ornig. V poročilu je razprto pisano, da "g. prof. dr. Pirchegger sporoča o postavitvi Muzejske knjižnice, 2000 del z 7218 zvezki in je razporejena na 19. strok". Dr. Fichtenu je prebral Ferkovo brzojavko o izstopu iz društva, ker je prepozno sprejel vabilo za sejo. "Gospod predsedujoči se je tedaj zahvalil vsem odbornikom za njihovo delo in pojasnil, da so sedaj odnosi med prof. Ferkom, mestno občino in odborom zadovoljivi."

Ferkov muzej je od mestnega ločen tako, da lahko gospodari vsak del po lastni presoji. Prof. Ferka ni ugovarjal, ko je društvo sodelovalo z Gurlittom. Direktor Gubo je na šaljiv način navedel vzrok, zakaj mora muzejska knjižnica iz gimnazijskih prostorov. Nato je bilo sklenjeno, da bodo prosili mestno občino in društvo "Deutsches Vereinshaus", da bi knjižnico sprejeli za Südmarkino... Ne poroča pa nič novega o vodstvu. Pojasnjujejo (Pett. Z., 2. 2. 1902), da v prostorih dijaškega doma oziroma gimnazije ni dovolj prostora za obe knjižnici, zato bi novo preselili v prostore "Nemškega doma".

V isti številki je tudi članek Südmarkina ljudska knjižnica. Ta knjižnica je štela 1500 zvezkov in so jo nameravali odpreti v muzejskih prostorih "Knjižnica je nameščena v muzeju in bi jo morali uporabljati vsi Nemci. Vsak izposojevalec plača 10 helerjev, za vsako izposojeno knjigo pa še 2 helerja. Knjige morajo biti vrnjene v roku 14-ih dneh. Knjižnični seznam stane 4 helerje. Naddrobne informacije daje vodja knjižnice, dr. Edwin Ambrositsch..." Naslednja poročila (Pett. Z., 9. 2.; 2. 3.; 9. 3.; 1902) napovedujejo, da bo knjižnica sredi meseca že odprta vsakega 15. v mesecu, ob sobotah ob 11. uri dopoldne. Omenjajo veliki naval.

4. aprila je bila seja Muzejskega društva (Pett. Z., 13. 4. 1902). Za namestnika predsednika je bil izvoljen E. Ambrositsch. Na mestno občino je društvo naslovilo prošnjo, naj muzejska knjižnica ostane v muzejskih prostorih. Ambrositsch je tudi zaprosil za posebno sobo za Südmarkino ljudsko knjižnico. Prošnji naj bi ugodili v 14-ih dneh. Na koncu je še omenjeno, da so končno inventar uredili in popisali ter zaključili katalog.

O teh zadevah je sklepal tudi občinski svet (Pett. Z., 13. 5. 1902) zlasti o dopolnilu kataloga in inventarja.

Od februarja, ko je bila Südmarkina knjižnica odprta, je izposodila 132-im obiskovalcem 2254 zvezkov, od tega 112 knjig z znanstvenega področja. 2140 zvezkov pa beletristike (Pett. Z., 27. 7. 1902). Prostor je imela v Nemški društveni sobi, kar kaže, da so jo preselili iz muzejskih prostorov. Več knjig sta tej knjižnici darovala Josef Peer ter gospa Marie Jakupitsch.

V naslednjem letu (Pett. Z., 29. 3. 1903) je bil objavljen seznam darovalcev Muzejskemu društvu. V primerjavi s prejšnjimi leti jih je bilo malo in tudi poročilo o tem ni preveč dolgo.

Südmarkina knjižnica je obveščala bralce o razširitvi izposoje (Pett. Z., 10. 5. 1903).

V poročilu z občnega zbora Muzejskega društva, ki je bil 14. maja (Pett. Z., 17. 5. 1903), je omenjena Felsnerjeva katalogizacija in inventarizacija muzejskih predmetov. Naravoslovno zbirko pa je uredil dr. Brehm. Dr. Pirchegger je obljubil, da bo katalog knjižnice gotov do 15. julija. Felsner pa se je na zboru pritoževal, da so določeni sezname predmetov ostali pri prof. Ferku.

Maja so še vabili v Südmarkino knjižnico (Pett. Z., 17. 5. 1903), oktobra pa se že omenja, da knjižnica dela v pisarni odvetnika Avgusta Plachkyja (Pett. Z., 20. 12. 1903). Avtor piše o razveseljivem obisku "Mestnega in Ferkovega muzeja". Opozarja, da je dalo v zadnjih dveh letih društvo dosti sredstev za ureditev zbirk. Med najzaslužnejše uvršča prof. Pircheggerja, ki je uredil in katalogiziral več kot 7000 enot, ki jih je knjižnica premogla. Ta članek je bil v bistvu odgovor na očitek "naših nemških sosedov iz Maribora" (pisano v slovenskem jeziku) v Südst. Presse, da je ptujski muzej nemški (Pett. Z., 13. 12. 1903).

Pod vodstvom predsednika A. Plachkyja (Pett. Z., 14. 1; 3. 4. 1904) je bil občni zbor društva. Omenjali so, da bo skoraj razrešeno vprašanje Ferkove ustanove. Na tej seji so postavili kustosa, član odbora je postal Viktor Skrabar, a predsednik je ostal omenjeni Plachky.

Tistega leta je Muzejsko društvo vložilo prošnjo za pokritje stroškov v zvezi z urejanjem Ferkovega dela muzeja (Pett. Z., 24. 4.; 12. 6. 1904). Toda občina je prošnjo zavrnila.

Novi Steirische Zeitschrift (1904, 91) je omenjal Ferkovo 25-letnico delovanja v odboru Štajerskega zgodovinskega društva. Postal je celo častni član tega društva. Naslednje leto so Ferka ob njegovi upokojitvi imenovali za ces. svetnika.

Naslednje podatke o Ferku in muzeju najdemo v časopisnih izrezkih, ki jih hrani ptujski muzej.

Na seji Muzejskega društva so pod predsedstvom Plachkyja (Stering: Ptujsko Muzejsko društvo, Tgp, 20. 1. 1906) ponovno sklenili, da se Ferkova knjižnica združi s Südmarkino. Ferk se s tem ni strinjal.

Ko je Skrabar pisal o svojih raziskavah na Hajdini pri Ptujju (Tgp, 16. 12. 1906), je omenjal tudi Ferkova izkopavanja v bližnji okolici. Ferk je v list poslal popravek (13. 1. 1907), ki pa ga Baš v svoji bibliografiji ni zajel. V popravku Ferk obširno opisuje svoja izkopavanja, omenja trgovanje s starinami itd., kar sproži nadaljnjo polemiko z Matthiasom Drevenškom (Tgp, 26. 7.; 1. 8. 1907).

Še vedno so bile določene stvari nerazrešene. Od Ferka so zahtevali reverz o prepustitvi svojega muzeja.

V Marburger Z. (19. 3. 1908) ter v Tagespostu (21. 1. 1908) so pisali o izkopavanjih Mariborčanov na Hajdini. Sodeloval je tudi Ferk. Članek o rimski najdbi v Ptujju Viktorja Skrabarja, ki je bil objavljen (22. 3. 1908) v Tagespostu. Ptujski muzej ves čas imenuje "städtische Museum". Iz Tagesposta, ki je izšel 20. 1. 1911, izvemo za Abramičevo publikacijo o Poctoviu.

Napačne so tudi trditve, da se Ferk od 1902 v Ptuju ni prikazal, saj je vodil (Tagespost, 12. 7. 1911) 1911. na primer nemške arhivarje in zgodovinarje po svojih zbirkah v Ptuju.

Rudolf Meringer pa v članku Volksforschung und Heimatschutz (Tgp, 17. 10. 1911) govori o Ferkovih velikih zaslugah za ptujski in graški muzej ter hvali ptujski muzej, ki ima nekatere posebnosti, ki jih v Gradcu ni mogoče najti.

Potem do leta 1922 o Ferku niso več pisali. Znova so se ga spomnili v Ptujskem listu 2. in 9. 4. 1922. Objavili so članek Profesor Franz Ferk, častni član Muzejskega društva v Ptuju. O njem je pisal tudi Marburger Z. (2. 4. 1922). ČZN je pisal (1923, str. 62) o njegovem obisku na Ptuju. Na seji Muzejskega društva, ki je bila 16. 3. 1922, je Anton Brumen opisal njegovo življenje, Slavljence prof. Ferk je tokrat muzeju podaril več stvari. Avgusta je bil ponovno v Ptuju.

Komentar k zapisanemu ni potreben, saj je sama kronologija njegovega delovanja in sodelovanja s Ptujčani dovolj zgovorna. In obvezuje. Po njem bi morali imenovati kakšno ulico, muzej ali knjižnico, saj ni več treba dokazovati, kolikšen delež v ptujski kulturni zgodovini mu pripada!

LITERATURA: Poleg med tekstem našete literature še glej:

Profesor Franc Ferk, častni član Muzejskega društva v Ptuju. Ptujski list 4/1922 (2. in 9. IV) št. 13-14

Profesor Franz Ferk. MbZ 1922 (2. IV)

Kotnik F.: Ferk Franz. SBL I, 176-177

Skrabar V. – F. Kotnik: Prof. Franc Ferk. Slovenec 1925 (18. XI)

Geramb V.: Professor Franz Ferk. ZhVSt 27/1933, 181-187.

Milko Bizjak

PTUJSKA ROKOPISNA GLASBENA ZBIRKA

POMEN IN IZVOR ZBIRKE.

Ljudska in študijska knjižnica Ptuj hrani med ostalimi dragocenostmi tudi bogato glasbeno rokopisno gradivo (katerega poreklo sega v čas od prve polovice 18. do začetka 19. stoletja) in nekaj redkih notnih tiskov (iz konca 18. in začetka 19. stoletja). Unikatni rokopisni primerki te zbirke predstavljajo neprecenljivo vrednost ne samo v materialnem - t.j. arhivsko - zgodovinskem smislu, temveč tudi s stališča njihove sporočilne vsebine - glasbe, ki nas vrača v kulturno življenje plemiških rodbin, ki so imele v 18. stoletju razkošne dvorce v neposredni ptujski okolici.

Zbirka glasbenih rokopisov predstavlja zaokrožen repertoar plemiške grajske kapele in sodi trenutno med najbogatejši fond posvetne glasbe, najdene na naših tleh. Njeno poreklo še vedno ni zanesljivo, ustno izročilo pa omenja kot najdišče grad Vurberk (Wurmberg) pri Ptuj. Zametek gradu izvira že iz 12. stoletja. Salzburški gospodje so tedaj na tem mestu postavili utrdbo, ki so jo dajali v fevd različnim plemiškim rodovinom. Med njimi je bila najimenitnejša rodovina gospodov Ptujskih, ki si je Vurberk pridobila leta 1246 z zamenjavo svojih posesti v Lungavu na Salzburškem. Vurberk je obdržala vse do leta 1438, ko je umrl zadnji moški potomec te rodovine, Friderik II. Med leti 1441-1616 je imela grad rodovina Stubenberških. Pozneje so bili med lastniki omenjeni Herbersteini in Attemsi, zadnji lastniki so bili ponovno Herbersteini - vse do začetka II.svetovne vojne.

Vurberk je spadal med najodličnejše gradove v ptujski okolici, bil je izvrstno utrjen in oborožen, o čemer govori inventar iz leta 1528. Turki ga kljub večkratnemu obleganju niso uspeli nikoli zavzeti. Opis iz leta 1895 omenja, da je imel grad 49 stanovanjskih sob in še mnogo manjših prostorov. V začetku II.svetovne vojne so ga Nemci preuredili v nacistično politično šolo. Tedaj, leta 1941, naj bi pri podiranju stare baročne peči našli svežnje starih glasbenih rokopisov in jih prenesli v Ptuj. Ta glasbena zbirka je bila ponovno "odkrita" leta 1953 in zaupana varstvu Ljudske in študijske knjižnice, ki jo hrani še danes. Februarja 1945 je bil grad Vurberk med bombardiranjem uničen...

INSTRUMENTALNA ZASEDBA ZBIRKE

Kot smo že omenili, gre za zaokroženo zbirko posvetne glasbe. Izvajala se je v grajskih salonih (ali primernih kotičkih na grajskem vrtu) ob posebnih slovesnih priložnostih : zabavah, sprejemih ipd. Tu mislimo predvsem na partite in koncerte, ki so pisani za zasedbo čembala, dveh violin (včasih je dodana še altovska viola, v enem primeru pa je predvidena uporaba dveh klarinov

/ad libitum/ in violončela. Za izvedbo teh skladb, ki jih bomo razvrstili v prvo skupino, je bil torej že potreben majhen komorni orkester.

V drugo skupino lahko razvrstimo partite za čembalo in eno samo violino, ki pa se jima v skladu z izvajalsko prakso lahko pridruži še violončelo (violon), ki igra čembalovo basovsko linijo (basso continuo).

Med rokopisnim fondom pa je tudi veliko skladb za čembalo solo. Te bomo razvrstili v tretjo skupino, v kateri najdemo preproste, tehnično nezahtevne miniature (menueti, preludiji, arije, razni plesi,...), ki so služile intimnemu osebnemu muziciranju. Na drugi strani so tu še kompleksne in virtuozne čembalske partite (suite) in divertimenti, ki so lahko popestrili javno grajsko zabavo ali pa služili spretnjšemu čembalistu - dami ali gospodu - kot sredstvo za preganjanje dolgčasa... Igranje instrumentov s tipkami je veljalo še posebno med plemenitimi damami - za tisti del spretnosti (poleg znanja vezenja itd.), ki je prispeval k njihovemu ugledu v družbi. Sploh so bili mnogi gradovi in dvorci tudi na področju današnje Slovenije opremljeni s klavikordi, špineti, čembali, kasneje s klavirji s klavirci (hammerklavirji) in klavirji. Iz razgovora s potomcem Hmeljniških (danes uničen grad Hmeljnik/Hoffenbach/pri Novem mestu), sem razbral, da sta njegova babica in prababica igrali klavir (hammerklavir) in da se je ta tradicija po ženski strani prenašala iz roda v rod. Iz tega dragocenega pogovora sem tudi izvedel, da so bili Hmeljniški gospodje v tesnih prijateljskih stikih s knezom Esterhazy-em, kjer je kot dvorni kapelnik deloval Joseph Haydn. Enako pa so bili Hmeljniški povezani tudi s Herbersteini in Attemsi. V tem podatku pa se že razpleta odgovor na vprašanje o prisotnosti nekaterih skladateljev v ptujski glasbeni zbirki in glasbenem rokopisnem fondu, ki je bil iz demoliranega Hmeljnika prenešen v arhiv Frančiškanskega samostana v Novo mesto. Med njimi je gotovo najbolj zanimivo ime Johanna Adama Scheibla (1710-1773), "org./anista/ ad S.Hyppolitum" iz St.Poltna na Spodnjem Avstrijskem (Niederösterreich), katerega dela so bogato zastopana v obeh zbirkah. V novomeški (bivši hmeljniški) najdemo poleg treh partit za čembalo solo še vrsto skladb za čembalo (celo programskega značaja), v ptujski pa eno čembalsko solo partito ter tri koncerte in eno partito za zasedbo čembala, dveh violin in violončela.

KATALOGIZACIJA ZBIRKE

Poskus prve katalogizacije zbirke sega že v konec 18. stoletja (oštevilčenje dela zbirke z zaporednimi številkami od 1 do 22). Ob inventiranju materiala, ki je potekalo v petdesetih letih našega stoletja, so rokopisi dobili svojo inventarno številko. V katalogu "Glasbeni rokopisi in tiski na Slovenskem do leta 1800" (J. Höfler - I. Klemenčič), ki ga je leta 1967 izdala NUK v Ljubljani, pa sta avtorja razvrstila "ptujsko zbirko" med kataloške številke od 217 do 268.

Ob temeljitem proučevanju teh glasbenih rokopisov, ki se ni omejilo zgolj na pregledovanje, saj se ta glasba obenem natančno ureja, transkribira, vključno z realizacijo generalbasa - glasba se v smislu interpretacije študira in izvaja v živo na koncertih ter snema za laserske plošče - sledi razvrstitev, ki ponazarja tudi časovno nastajanje posameznih skladb oziroma prepisov.

Rezultat tega je tudi "odkritje" skladb v okviru zbirke, ki doslej niso bile evidentirane, čeprav so še kako pomemben člen zbirke.

Razdelitev je naslednja :

1. doslej še neevidentirana obsežna zbirka skladb za čembalo solo s skladbami F. X. Rammer-ja, ležčega formata, vezana v usnje, s trdimi platnicami, ki spada med najstarejši del zbirke, in jo lahko uvrstimo v prvo četrtino 18. stoletja.

2. skupina skladb J. M. Steinbacherja:

- a) pet partit za čembalo solo /a, D, F, G, C/
- b) partita za čembalo in violino /C/
- c) štiri koncerti za čembalo, dve violini, altovsko violo in violončelo /D, F/ ("Sexti Toni"), a ("A moli"), C ("Pastorella Concerto"). Koncert v F ima na naslovnici še pripis "/violino/ Principalo obligato", vendar tega separata ni.
- d) koncert za čembalo, dve violini in violončelo /D/

Vse te skladbe bi lahko uvrstili v drugo četrtino 18. stoletja.

3. skupina koncertov (in partit), pisanih za zasedbo čembala, dveh violin (viola, klarini ad libitum) in violončela, ki so na naslovnici v levem kotu zgoraj oštevilčeni s številkami od 1 do 22 ("No. 1", "No. 2" itd.) in enim primerkom, ki je nastal v istem času, izpod iste roke prepisovalca in nima zaporedne številke.

Tu so zajeta dela :

- a) za čembalo, dve violini in violončelo:
 - koncert /D/ J. A. Hasseja
 - štiri koncerti /G, F, B, C/ G. Ch. Wagenseila
 - trije koncerti /A, B, D/ J. G. Zechnerja
 - partita /C/ in trije koncerti /C, G, F/ A. Scheibla
 - trije koncerti /C, C, F/ W. R. Bircka
 - koncert /C/ neznanega avtorja
- b) za čembalo, dve violini, altovsko violo in violončelo:
 - dva koncerta /C, G/ Castellija
 - trije koncerti /A, D, F/ W. R. Bircka
- c) za čembalo, dve violini unisono, dva klarina ad libitum in violončelo:
 - koncert /C/ J. A. Scheibla

Vsi ti primerki, razen dveh ("No. 5" in "No. 10") so prepisani z isto roko, in sicer v pokončnem formatu (tako čembalski kot ostali separati). Časovno jih lahko uvrstimo nekako v sredino 18. stoletja. Koncert št. 5 (Birck) je pisan v ležečem formatu, z roko, identično tisti, ki je prepisovala tudi Steinbacherjeve koncerte, razvrščene v drugi skupini. Nastanek tega prepisa lahko uvrstimo v drugo četrtino 18. stoletja.

Koncert G. Ch. Wagenseila pod zaporedno številko 10 je pisan s tretjo roko (najverjetneje v zadnji četrtini 18. stoletja) in na podlagi tega predvidevamo, da je numeracija tega dela zbirke izvedena šele v tem času.

4. skupina skladb, pisanih v ležečem formatu, med katerimi najdemo celo isti koncert "No. 19", ki je v prvi skupini pripisan Bircku, v tem prepisu (ki je prepisan s prej omenjene predloge) pa Zechnerju.

Sem so poleg tega prepisa uvrščene še skladbe:

- a) G. A. Sgatberonija:
 - tri partite za čembalo in violino /F, C, D/
 - trije koncerti za čembalo, dve violini in violončelo /Es, B, G/
 - koncert za čembalo, dve violini, violo in violončelo /A/
- b) J. Ch. Wagenseila:
 - štiri divertimenti za čembalo solo /Es, C, D, A/
- c) tri partite (v kompletu) za čembalo solo - prvi dve avtorja W. R. Bircka /F, G/, tretja pa J. A. Scheibla /B/.

CH. WAGENSEIL: DIVERTIMENTO ZA ČEMBALO
primer rokopisnega notnega zapisa
(LŠK, inv. št. 29)

d) zbirka menuetov neznanega avtorja za violino in basso continuo ("menuetti/violino col basso").

Nastanek teh prepisov lahko uvrstimo v sredino oziroma tretjo četrtino 18. stoletja.

5. skupina skladb za čembalo solo, pisanih v pokončnem formatu, prepisovali pa sta jih dve različni roki. Sem so uvrščeni:

a) divertimenti /Es, C/ G. Ch. Wagenseila, ki so nastali na podlagi prepisa predlog skladb iz četrte skupine. Prepisovalec utegne biti tisti, ki je prepisoval koncert G. Ch. Wagenseila ("No. 10"), razvrščenega v tretjo skupino.

b) trije divertimenti /C, F, A/ Josepha Senffta. Ti prepisi so mlajši - nemara iz konca 18. ali celo začetka 19. stoletja.

Tujek, ki ne sodi v to zaokroženo zbirko, je "Polonesse in C - Di Fialla". To potrjuje že sama zasedba instrumentov: dve oboi, dva klarineta, dva rogova in fagot. Prepis izvira iz konca 18. ali celo začetka 19. stoletja.

Zanimiv pa je rokopisni učbenik generalbasa (s komentarjem v gotici) "Kürze Generalbass Regeln", pokončnega formata, brez vezave, pisan na notnem črtovju s pripisano letnico 1824 na koncu, ki je najverjetneje prepisan iz nekega tiskanega učbenika in s primeri ponazarja prakso igranja generalbasa. Ta učbenik je bil gotovo sestavni del zbirke, čeprav je nastal kasneje. Brez znanja generalbasa čembalist ni mogel primerno izvajati svojih partov, zato je takšna domneva zelo verjetna. Generalbas se je namreč v 19. stoletju pričel postopoma opuščati, kar je neposredno vplivalo tudi na praktično znanje klaviaturiatov. Za izvajanje ptujske glasbene zbirke pa je bil vselej potreben več čembalist, z zanesljivim znanjem generalbasa.

SKLADATELJI PTUJSKE ZBIRKE

Ob pregledu imen skladateljev, ki so s svojimi deli zastopani v ptujski zbirki, se še vedno pojavlja niz nerešenih vprašanj. Prenekaterih njihovih imen ne bomo našli v splošnih zgodovinskih leksikonih, pa tudi podatki, ki jih pri-

našajo specializirani regionalni leksikoni, so tako skopi, da za nekatere izmed teh ustvarjalcev ne poznamo niti letnice rojstva in smrti. Pač pa je nedvomno jasno začrtano področje njihovega delovanja. Razen Nemca Johanna Adolfa Hasseja (1699-1783), ki je sicer deloval na področju med Nemčijo in Italijo, vodijo vsi znani sledovi ustvarjalcev ptujske zbirke na sever - v Gradec in dalje na Dunaj z okolico. Tako zasledimo ime Franz Xaver Rammer (Romer, Rommer, Ranner) v Gradcu, kjer je leta 1740 umrl. "F. X. Rammer, ki je v enem samem primeru naveden kot avtor skladbe v omenjeni notni zbirki, pri več kot polovici skladb le kot "F. X. R", je bil sin Leopolda Rammerja, dvornega organista, ki je umrl leta 1730. Leto dni po očetovi smrti (1731) se je F. X. Rammer v Gradcu poročil z vdovo deželnega trobentača Antoniusa Schotta, leta 1738 pa se omenja kot lastnik hiše v Gradcu. Prva izmed skladb v zvezku nosi pripis "Menuett /De Sign.Conte/ De Wilstein". Na naslednji strani sledi "Praeludium" s pripisom "F. X. R"; te tri kratice se še pogosto pojavljajo ob skladbah v zvezku, ki obsega 89 popisanih in mnogo praznih strani. V enem samem primeru je izpisan tudi priimek, ki je razkril avtorja. Ker v omenjeni zbirki ni naveden noben drugi avtor niti kakršnekoli druge inicialke, lahko predvidevamo, da je avtor celotnega zvezka prav Rammer, ki je napisal zbirko po naročilu za grofa Vilštajnskega. Med skladbami so še: "Menuet Obersterischerisch (F. X. R.:)", "Tanz", "Boure", "Borlesca", "Quelle Fiume", "Aria", "Gavotta", "Allemande", "Intrada", "Gique" itd. Vse skladbice spadajo med tehnično manj zahtevna dela in spominjajo na Scheiblovo zbirko miniatur v arhivu novomeškega Frančiškanskega samostana (z gradu Hmeljnika). Sam zvezek ležečega formata (17 x 23 cm) pa odstopa od formatov ostalega notnega fonda ptujske zbirke in vzbuja močno asociacijo na orgelsko knjigo podobnega formata iz začetka 18. stoletja, najdeno v arhivu Frančiškanskega samostana v Klanjcu, kjer je podpisan še en popolnoma neznan skladatelj, očitno štajerske proveniencie, Jo/hann/. Pacher.

"Rammerjeva" zbirka vsebuje še eno zanimivo podrobnost, ki je ne gre zanamariti. Drugi list "Borlesce" ima ob koncu desne strani pripis "V. S. /bela signora. (Volti Subito/bella signora = obrni hitro, lepa gospa). Opombe "V. S." ob koncu desne strani so v primeru, da se skladba nadaljuje, pogoste. Takšen pripis pa le še potrjuje domnevo, da je bila omenjena zbirka skladatelju naročena za uporabo neki dami...

Iz Gradca prihajajo tudi podatki o Johannu Michaelu Steinbacherju, katerega glasbena zapuščina je zaenkrat najdena le v ptujski zbirki. Podatki v graških mrlških knjigah pričajo o smrti skladateljevih otrok v letih 1717, 1728 in 1731. Tedaj je Steinbacher omenjen kot organist mestne farne cerkve v Gradcu. Zadnja sled za njim izgine po letu 1741. Sicer je skladatelj omenjen kot organist tudi na naslovnici koncerta v C, najdenega v ptujski zbirki, "Authore Johann. Michael Steinbach/er/ org/anista/". Vseh enajst njegovih skladb v ptujski zbirki je pisala ista roka. Format papirja čembalske solo partite v C po velikosti presega ostale v zbirki in obsega kar 37 x 25 cm. Svežina in veličina Steinbacherjeve glasbe povzdiguje ta tega takorekoč neznanega skladatelja v sam vrh glasbenih ustvarjalcev, ki so v prvi polovici 18. stoletja delovali na tem delu Evrope. Steinbacher je moral biti gotovo tudi odličen čembalist, saj so čembalske skladbe tehnično izjemno zahtevne, vsaka izmed petih partit pa poleg pristnega glasbenega sporočila obdeluje in nadgrajuje določene tehnične probleme v smislu pravega didaktičnega razmišljanja. "Pristanek" skladateljeve glasbene zapuščine v ptujski zbirki ne izključuje možnosti tesnejše Steinbacherjeve povezanosti (službovanje?) s prvotnimi lastniki notnega fonda.

Johann Adam Scheibl (1710-1773), organist v St. Pöltnu na spodnjem Avstrijskem, je bil - kot kažejo njegova številna ohranjena posvetna in sakralna dela - tudi na področju slovenskega dela Štajerske in Dolenjske izredno popularen skladatelj. Njegova že prej omenjena zapuščina posvetne glasbe v Frančiškanskem samostanu v Novem mestu (poreklo z gradu Hmeljnika) se pridružuje njegovim sakralnim skladbam, najdenim v istem arhivu, od katerih

sta bili dve v lasti Johanna Bapt. Heinricha Rickerja ("E/x/. R/ebus/. Joan. Bapt. Heinrich Ricker"). Scheiblovi koncerti iz ptujske zbirke pričajo, da je imel skladatelj poglobljene stike tudi s plemiškimi krogi, nemara je del svojega življenja deloval celo kot dvorni kapelnik. Njegovi koncerti so oblikovno kompozicijsko dovršeni, atraktivni in efektne, kar ne more biti golo naključje. Vse to dokazuje, da je skladatelj obvladal godalno komorno zasedbo in se je moral dalj časa tudi v praksi intenzivno ukvarjati z njo. Iz hitrih stavkov njegove glasbe veje pravi virtuozen vivaldijevski navdih, medtem ko uspeva pri počasnih stavkih prestopiti mejo spretnega obrtništva in se približati najgloblji čustvom človeške duše.

Wenzel Raimund Birck /Pirkh/ (ok. 1718-1763) in Georg Christoph Wagenseil (1715-1777) sta delovala na Dunaju. Prvi je bil dvorni organist, drugi pa dvorni glasbenik in skladatelj. Birckova glasba se zdi starejša, krepko zasidrana v baroku. To se ne kaže samo v oblikovnem zgledovanju po poznobaročni suiti, temveč tudi v drobnih fragmentih - čeravno je bil mlajši kot Wagenseil. Očitno se je učil iz tradicije (kot organist po poklicu je gotovo poznal starejše orgelske tiske) in je podobno kot veliki Johann Sebastian Bach "zostal" za dogajanjem v smislu iskanja novih smeri.

Pravo nasprotje je glasba G. Ch. Wagenseila, ki se poslavlja od baroka in ustoličuje novo poglavje - klasicizem. Ko ne bi poznali letnic rojstva in smrti obeh skladateljev, bi ju na podlagi njune glasbe v času razmaknili najmanj za pol stoletja.

Giovanni Antonio Sgatberoni (ok. 1708-1795) prihaja iz vrst graških mestnih muzikov. Njegov priimek sicer sodi v Italijo, kjer bi najverjetneje morali iskati poreklo njegove rodbine. Zato pa je njegova glasba samosvoja posebnost in jo je mogoče tudi prepoznati kot člen tako imenovanega "galantnega" stila, ki je nekaj vmesnega med glasbo Bircka in Wagenseila, po drugi strani pa ni niti prvo niti drugo. Vsekakor je Sgatberonijeva muzika na trenutke šokantna: ko se že pojavlja vtis izgubljenosti, nenadno vskoči z novo idejo in misel uspešno zaključi. Sgatberoniju ne primanjkuje humorja in lahkotnosti, pač pa globine. Z drugimi besedami povedano - skladatelj razume glasbo kot sproščeno razvedrilo, ne da bi obremenjeval poslušalce z napeljevanjem k poglobljenemu razmišljanju. Vselej pa so bile zanimive reakcije publike, ki je spremljala koncertne izvedbe Sgatberonijevih skladb in bila nad njegovim sporočilom brez izjeme navdušena...

S štajerskega področja izvira tudi Johann Georg Zechner (1716-1778), povsem neznana pa sta Joseph Senfft in Castelli, čigar prednike bi verjetno lahko iskali v Italiji.

PROMOCIJA PTUJSKE ZBIRKE

Kmalu bo minilo deset let, odkar sem izdal prve natise glasbe iz ptujske rokopisne zbirke. Prvi zvezki so izšli leta 1985 še v okviru Državne založbe Slovenije, z letom 1987 pa je objavo zbirke skupaj z izdajo laserskih plošč prevzela založba Edition Bizjak. Priprava je potekala od transkribcije iz starih c-ključev v sodobne, ureditve partitur (notni zapisi so ohranjeni za vsak instrument posebej v obliki posameznih separatov, partituro je bilo potrebno ponovno "staviti"), realizacije generalbasa (izpis čembalske "spremljave") in v izjemno redkih primerih tudi rekonstrukcije delov partiture (kjer posamezni deli manjkajo). S tako urejenimi partiturami so bili dani pogoji za ponovno izvajanje te glasbe, ki je potekala v prvi fazi od absolviranja tehničnih problemov, do interpretacijskega koncepta (in komornih vaj, kjer gre za zasedbe večjega števila instrumentov) pa do koncertnih promocij in snemanj za laserske plošče. Ptujška zbirka se je tako pojavila na številnih odrih Slovenije

(Ptuj, Ljubljana, Piran, Celje, Novo mesto, Kranj,...) pa tudi Evrope (Italija, Avstrija, Anglija, Nemčija...). Na avtentičnih instrumentih sta bili doslej posneti in izdani dve laserski plošči: komplet vseh petih Steinbacherjevih čembalskih solo partit (M. Bizjak-čembalo / EBCD 8706) in štiri skladbe (trije koncerti in ena partita) za čembalo z godalno zasedbo W. R. Bircka, J. A. Hasseja, J. A. Scheibla in G. A. Sgatberonija (G. Gamerith - violina, A. Harms - violina, L. Mordej - violončelo, M. Bizjak - čembalo / EBCD 8756-7-8-9). V letu 1993 pa bo izšla tretja plošča s ptujsko zbirko.

Lidija MAJNIK

KNJIŽNICA DANES IN JUTRI

O razvoju knjižnice od leta 1945 do 1978 smo obširno pisali že v naši publikaciji pred petnajstimi leti, zato tukaj le nekaj najosnovnejših podatkov za osvežitev spomina in kot ilustracija tega, kje je knjižnica danes.

V letu 1945, ko je bil 22. 12. 1945 ustanovni občni zbor Ljudske knjižnice in čitalnice, je bila knjižnica brez knjig, prostorov in delavcev. Knjige in inventar so uničili Nemci, v Narodnem domu, kjer je bila prej Narodna čitalnica, pa je bilo vojaštvo. Začela se je trnova pot razvoja.

Knjižnica je najprej dobila prostore protestantske cerkve v Prešernovi ul. 27/I, imela je 516 knjig, ki jih je zbrala z nabiralno akcijo, Gimnazija ji je podarila 6 knjižnih polic, ministrstvo pa je odklonilo dotacijo sredstev za plačanega knjižničarja. Po nekaj mesecih je knjižnica dobila prostore v Narodnem domu, na razpolago pa tudi inventar: 3 omare, 1 navadno mizo, 1 električno svetilko, 1 prižnico itd.

Prvo ohranjeno statistično poročilo je bilo sestavljeno 6. 9. 1946 in podaja, da si je v tem času "mladina... izposodila 598 knjig, inteligenca 427, delavci 373, nameščenci 182, vojaki 23. Skupno je doslej obiskalo knjižnico 676 obiskovalcev." Knjižnica je bila takrat odprta ob torkih in petkih od 5. do 8. ure popoldan.

OB OTVORITVI MLADINSKEGA ODELKA,
1955

Po treh letih, leta 1949, se je knjižnica ponovno selila. Dobila je prostore v Bezjakovi ulici. Odprta je bila že vsak dan od 13. do 20. ure, imela je redno zaposleno knjižničarko, njen fond pa je obsegal 3945 enot.

Ker so bili tudi ti prostori neprimerni, se je knjižnica leta 1952 ponovno selila, in sicer v prostore v Krempljevi ulici, kjer še vedno deluje naš ljudski oddelek.

V letu 1955 se je v pisarni Mestne knjižnice in čitalnice uredil Pionirski oddelek, ki je imel v začetku 1023 knjig, od tega 505 novih, izposojevalni pult pa si lahko vsak ogleda v sedanjem mladinskem oddelku, saj ga še vedno uporabljamo. Naslednja tri leta so si prizadevali (in tudi že zbrali finančna sredstva) preseliti Mladinsko knjižnico v nove prostore v Krempljevi ulici (sedaj trgovina M&M), vendar prizadevanja niso obrodila sadov. Mladinski oddelek je ostal v bivši pisarni knjižnice na vsega 20 m² površine vse do preselitve v minoritski samostan leta 1982.

V vseh teh letih je burne čase preživljala tudi Študijska knjižnica. Pobuda Narodne in univerzitetne knjižnice in velika količina knjig, zbranih po letu 1945 v zbirnem centru, fond stare gimnazije in bogata zaloga knjig iz Muzejskega društva so vzpodbudili takratni OLO Ptuj, da je 27. 7. 1948 z odlokom št. 4007/1-48 ustanovil Študijsko knjižnico. V uporabo je dobila sedem sob in tri hodnike v dominikanskem samostanu, zaposlili so bibliotekarsko pripravnico in vršilca dolžnosti ravnatelja. Začetek je bil izredno težak. V dodeljenih prostorih se je nagrmadilo, po takratni oceni, okrog 80.000 knjižnih enot, ni pa bilo ne ljudi ne uradnih tiskovin in žigov, da bi se lahko označilo lastništvo in da bi se fond uredil. Kljub vsemu neredu pa je knjižnica že v prvem letu zabeležila 54 obiskov in izposodila 174 knjig. Celo leto 1949 so si prizadevali namestiti nove delovne moči, tako da je imela knjižnica v začetku leta 1950 že 6 delavcev. Ob koncu tega leta je bilo inventariziranih 30.000 enot gradiva, zabeležili so 64 obiskov, izposodili pa 899 enot. Ko je začela Študijska knjižnica normalno delovati, jo je zadel sklep OLO Ptuj, da mora s 30.6.1954 prenehati s poslovanjem. Večino delavcev so premestili, tako da so od vseh ostali le še trije. Toda knjižnica je, sicer v okrnjenem obsegu, delovala dalje in bila boj za svojo ohranitev. Delavcem, ki so ostali, gre zahvala, da sta se Društvo bibliotekarjev Slovenije in Svet za prosveto in kulturo LRS v Ljubljani zavzela za to, da študijska knjižnica na Ptuj ostane in da OLO prekliče svoj sklep o ukinitvi. In tako je postala knjižnica spomladi leta 1955 samostojna proračunska ustanova, poleti istega leta pa se je vrnil tudi upravnik - delo je ponovno normalno steklo.

V letu 1958 je prišlo do združitve Mestne in Študijske knjižnice, ki pa je še vedno obdržala ločene oddelke, kakor jih ima tudi danes. V združeni Ljudski in študijski knjižnici Ptuj je bilo zaposlenih 7 strokovnih uslužbencev.

Naslednji mejniki v našem razvoju so se nato ponavljali vsakih nekaj let. V letu 1964 je prešel ljudski oddelek od pultne izposoje na izposojno s prostim pristopom. Bralci so si lahko začeli sami izbirati knjige po policah. Takrat kupljene police ter čitalniške mize in stoli se še danes uporabljajo.

V letu 1969, letu, ko je Ptuj praznoval svojo 1900-letnico, se je študijski oddelek preselil iz starega dominikanskega samostana v prenovljene prostore minoritskega samostana. Za potrebe knjižnice so za depo gradiva obnovili eno krilo samostana, uprava in čitalnica z izposojno pa sta dobili prostor v zgradbi pošte, ki se samostana dotika.

V letu 1971 je bila po posredovanju Sveta za prosveto in kulturo SO Ptuj ptujška študijska knjižnica uvrščena med tiste, ki prejemajo obvezni izvod. Takrat je bila ta odločitev za knjižnico prava rešitev, saj so z obveznim izvodom začele prihajati vse novo tiskane knjige. Kot vedno je knjižnici najbolj primanjkovalo poleg kadrov prav denarja za nakup gradiva, zato je ptujška

knjižnica iz leta v leto v primerjavi s podobnimi knjižnicami v Sloveniji nazadovala.

V letu 1972 je po dolgoletnih prizadevanjih knjižnica uspela zaposliti knjižničarja za delo na terenu - za potujočo knjižnico in matično službo. Za to so si prizadevali že leta 1958, ko je knjižnica z veliko zbiralno akcijo kupila 2 kovčka in 245 knjig. Žal je potujoča knjižnica kljub temu, da pokriva teritorialno eno največjih občin v Sloveniji, še dandanes ostala na isti primitivni stopnji razvitosti - knjige v kovčkih in s kolesom ali javnim avtobusom na teren. Povedati pa je potrebno, da je delovalo na primer v letu 1992 na območju naše občine 23 šolskih knjižnic, 14 knjižnic prosvetnih društev in 7 knjižnic v delovnih organizacijah - vse pa v okviru potujoče knjižnice in matične službe zalaga s fondom in pomaga urejati naša knjižnica, žal še vedno samo z enim delavcem.

V letu 1978 je bila v študijskem oddelku uvedena celodnevna izposoja.

Že znano in kronično pomanjkanje prostora je ponovno rodilo prizadevanja za širitev knjižnice. Večletna prizadevanja so obrodila sadove šele leta 1982, ko je knjižnica za svoje potrebe pridobila še drugo krilo minoritskega samostana. Prostore so po izselitvi osnovne šole s prilagojenim programom adaptirali, uredili so tudi centralno ogrevanje. Istočasno s preselitvijo v obnovljene prostore je knjižnica morala izprazniti poštne prostore. Selitev sama je bila že takrat le začasna rešitev, ki je omogočala le normalnejše pogoje dela, nikakor pa ni zagotavljala dovolj prostora. V novem krilu smo pridobili prostore za izposajo in čitalnico študijskega oddelka, ločene študijske sobe, iz Kremljeve ulice se je preselil mladinski oddelk, njegovi prostori so se z 20 m² povečali na celih 55 m² (!), prostori pa so omogočili tudi normalne delovne pogoje za interno delo. Pred selitvijo se je namreč v enem samem prostoru stiskalo stalno 8, občasno tudi 10 delavcev, ki so opravljali vsa dela, potrebna za to, da je lahko prišla knjiga do uporabnika (akcesija, inventarizacija, katalogizacija, vsa oprema gradiva, vključno z vso administracijo, urejanjem domoznanske zbirke, potujoča knjižnica...)

V letu 1985 je bila z novo zaposlitvijo vpeljana celodnevna izposoja tudi v mladinskem oddelku, v letu 1990 pa smo pričeli z avtomatizacijo našega poslovanja. Uvedli smo računalniško obdelavo gradiva in izposoje.

Kljub vsem težavam in pomanjkanju na vseh področjih, od neprimernih prostorov do pomanjkanja kadrov in denarja, se je knjižnica razvijala in rasla. To najboljše ilustrira naslednji statistični prikaz:

leto	tem. fond	člani	obisk	št. izp. enot	št. del.
1992	180.812	7.086	73.852	197.067	18
1991	173.146	5.935	62.462	158.988	17
1990	165.361	5.773	58.261	140.153	17,5
1989	155.906	5.552	60.145	144.829	16,5
1988	148.697	5.496	57.268	139.399	16,5
1982	107.980	4.350	43.110	92.443	14
1977	85.622	3.655	39.357	83.218	13
1972	67.943	2.763	25.545	45.152	10,5

Letos je knjižnica končno na razpotju med starim in novim, ki daje upanje. Pred tistim, kar se bo šele zgodilo, samo kratek prikaz knjižnice danes.

Ponašamo se s temeljnim fondom 180.812 enot gradiva. Ta številka predstavlja samo inventarizirano gradivo, saj se kljub najboljši volji še dandanes ni inventariziralo vse gradivo, ki je bilo zbrano davnega leta 1948. Končno se približujemo tudi zgornji meji standarda, ki določa 3 knjige na prebivalca. Ta-

JE ŠE KAJ PROSTORA?
del depojev knjižničnega gradiva

ko je pred nami čas, ko bomo lahko pregledali naše fonde in izločili zastarelo, za uporabnike praktično neuporabno gradivo. Naš fond mora postati poleg tega, da zbiramo in se ponašamo z bogato zbirko starejšega in dragocene- ga gradiva, predvsem "živ".

V knjižnici dela 18 delavcev, od tega 2 bibliotekarja, 7 višjih knjižničarjev (4 izposojevalci, 2 v obdelavi gradiva, 1 za matično dejavnost in potujočo knjižnico), 1 knjižničarka-izposojevalka, 3 knjižnični manipulantni ter 5 upravno tehničnih delavcev, od katerih pa trije prav tako sodelujejo pri strokovnih nalogah.

Knjižnica ima 3 oddelke za izposajo : študijski, mladinski in ljudski. Prva dva poslujeta vsak dan od 8. do 19. ure, ljudski oddelek pa samo v eni izmeni: dopoldan oz. popoldan. Če upoštevamo vse oddelke, je za bralce odprta knjižnica po 165 ur na teden. Letno beležimo že 73.852 obiskov, izposodimo pa 197.067 enot gradiva. Obdelava gradiva in izposoja v študijskem in mladinskem oddelku sta avtomatizirani, podprti z računalnikom MVAX 3100 in programsko opremo COBISS, knjižnica pa je tudi aktivni udeleženec v enotnem knjižnično-informacijskem sistemu Slovenije.

Poleg že omenjenih oddelkov ima knjižnica še oddelek za domoznanstvo in dragoceno gradivo (1 bibliotekar) ter oddelek potujoče knjižnice in matične službe z že prej opisanimi težavami. Imamo več posebnih zbirk (muzikalije, nek-njižno gradivo, zbirka periodike, kartografsko in fotografsko gradivo...), ki pa morajo zaradi pomanjkanja kadra še vedno čakati na ureditev in obdelavo.

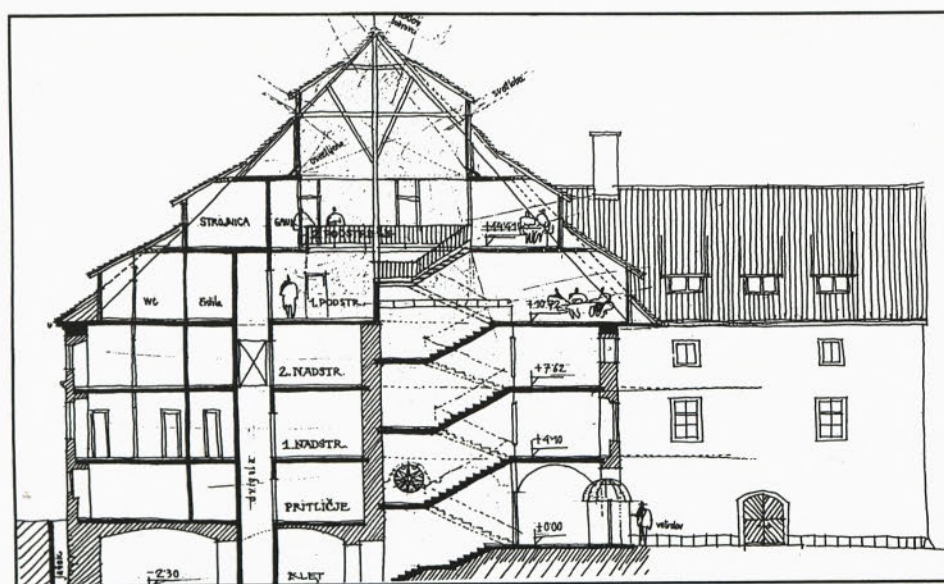
Naš fond se nahaja v minoritskem samostanu. 2. nadstropje je že tako obremenjeno, da obstoja v primeru potresa velika nevarnost porušitve, saj so police in vsi koticiki zatrpani z gradivom. Del periodike smo pred letom preselili v začasni depo v pritličju samostana, poleg tega pa imamo razen gradiva ljudskega oddelka, ki se nahaja v oddelku, gradivo tudi še v celicah starega ptujskega zapora na Muzejskem trgu. Tam je predvsem starejše nemško gradivo.

Kljub vsem že naštetim težavam se trudimo, da opravimo tudi vse druge naloge. Tako smo npr. v letu 1992 izvedli 134 najrazličnejših prireditev; od razstav, srečanj z ustvarjalci, do ur pravljic, kvizov, ugank in organiziranih predstavitvenih skupinskih ogledov knjižnice z bibliopedagoškimi urami.

Za knjižnico danes bi torej lahko mirno rekli - nič novega, vse poznamo že kakih 200 let. Kadar delamo primerjavo med knjižnicami z enako razvejeno dejavnostjo, kot je naša, to pa so stare študijske knjižnice in jih je v Sloveniji 8, ugotovimo, da smo povsod nekje na repu.

Nimamo prostora (1000 m² je le 48% minimalno potrebnega standarda), s temeljnim fondom 2,59 knjige na prebivalca dosegamo 80% potrebnega standarda, pri letnem dotoku gradiva 58%, predvsem pa nam manjka ljudi. V knjižnicah po Sloveniji "pokriva" posamezni delavec okrog 2000 prebivalcev v občini (v Celju npr. 1428, v Novi Gorici 2299), pri nas pa kar 3875. Enaka slika je pri pokritosti temeljnega fonda. Tako na primer odgovarja v Celju posamezni strokovni delavec za 10.206 enot gradiva, v Ptuju pa za 15.067 enot, za nameček pa čakajo na obdelavo še posebne zbirke.

Zaradi vsega tega, in ker je bila tudi selitev v letu 1982 že takrat le začasna rešitev, saj ni prinesla bistvenih izboljšav, smo si kmalu začeli prizadevati za sodobnejšo knjižnico. V letu 1984 smo v Plan dejavnosti 1986-1990 in do leta 2000 vnesli zahtevo za izgradnjo nove knjižnice. Novogradnja in vključitev v program občinskega samoprispevka sicer nista bili sprejeti v skupščinskih dokumentih, sprejeta pa je bila odločitev, da se knjižnici vsaj dolgoročno, do leta 2000, zagotovijo potrebni prostori. Do odločitve za rekonstrukcijo kompleksa stavb Malega gradu v Prešernovi ulici je bil potreben samo korak. S preselitvijo knjižnice v Mali grad bi nastal v tem delu mesta pravi kulturni center z muzejem, knjižnico in arhivom ter mestnim gradom nad njimi. Sodobna dejavnost v častitljivo stari zgradbi pa je lahko tudi simbol življenja mesta, ki se ponaša s tisočletno zgodovino. Rekonstrukcija starega objekta za potrebe sodobne knjižnice pa je bila povezana tudi s sprejemom nekaterih kompromisnih rešitev in odločitev. Omejitve je že obstoječa zgradba, ki se ji je potrebno s specifikami dejavnosti prilagoditi. Naslednja velika ovira je tlorisna površina, potrebna za to, da se zagotovi dovolj prostora za gradivo in vse potrebne knjižnične funkcije.

NAČRT NOVIH PROSTOROV - PREREZ

Tako je bila konec leta 1986 podpisana pogodba za izdelavo idejnih projektov in "knjižnica jutri" je bila vedno bliže. Letošnjo odločitev za pričetek sanacije Malega gradu smo pričakali z izdelanim konzervatorskim programom, kompletno projektno dokumentacijo in izdelano lokacijsko dokumentacijo. Ker je sanacija celotnega kompleksa izredno velik finančni in gradbeni zalogaj, je bila sprejeta odločitev za postopnost izgradnje in selitve. 19. 3. 1993 so se pričela gradbena dela na Malem gradu, mi pa smo začeli verjeti, da se bomo po 200 letih res preselili v prostore, ki bodo namenjeni samo naši dejavnosti. V letošnjem letu so bila v občini zagotovljena sredstva za gradbena dela na dveh objektih, kamor se bosta po tem, ko bomo uspeli pridobiti še sredstva za opremo, preselila dva oddelka knjižnice. V eno zgradbo se seli potujoča knjižnica, ki svojega lastnega prostora niti nima, saj je njen fond, kolikor ga ni na terenu, razmeščen po najrazličnejših omarah in policah v depoju študijskega oddelka. V novi knjižnici bo imela potujoča knjižnica na voljo 253 m² površine, v kar so všteti prostori za postavitev gradiva s prostim pristopom, delovni in drugi prostori za osebje, predvidena pa je tudi garaža za osebni avtomobil ali kombi, saj še vedno upamo, da se bo lahko ta dejavnost nekoč posodobila.

V drugo stavbo, ta je novogradnja, pa se seli mladinski oddelek. Oddelek, kjer se sedaj na 55 m² stiskajo knjige (31.713 enot) in bralci (povprečno dnevno obišče oddelek 92 bralcev), kjer se odvijajo tudi vse ostale dejavnosti (od skupinskih obiskov, bibliopedagoških in pravljličnih ur, in kjer naj bi bila poleg tega še čitalnica za otroke) se bo preselil v prostore, kjer bo imel na voljo 429 m² površine. Večina prostora je namenjena knjižnici s prostim pristopom, poleg tega je predviden tudi prostor za depo gradiva, delovni kabinet, vzporedni prostori, razstavišče, igralnica in pravljlična soba. Tako bodo šele s preselitvijo zagotovljeni normalni delovni pogoji, računamo pa tudi na to, da bomo dobili dovoljenje za kadrovske širitve. Potujoče knjižnice in matične službe nikakor ne zmore en sam delavec, v mladinskem oddelku je poleg izposojevalcev nujno potreben tudi strokovnjak za specialno delo z mladimi bralci, potrebovali bomo manipulante itd.

Preselitev teh dveh oddelkov je že skoraj pred vrati, v naslednjih letih pa nas čaka še največji zalogaj - rekonstrukcija glavnega objekta, kamor se bosta selila študijski in ljudski oddelek, ki skupaj tvorita sodobno knjižnico za odrasle.

Ko bo Mali grad do konca saniran in rekonstruiran za potrebe naše dejavnosti, bo knjižnica razpolagala s skupno 3252 m² funkcionalne neto površine. Kljub temu, da je za večino gradiva predvidena postavitev s prostim pristopom, so načrtovani tudi zaprti depoji za dvojnice, za vezane letnike periodike ter za starejše in dragoceno gradivo, ki ima poseben status pri izposoji. V depojih je predvidena namestitve prevoznih regalov, ki omogočajo najracionalnejšo izrabo prostora. V glavnem posloppju bo knjižnica delala v šestih etažah.

Podajam le grob popis razvrstitve prostorov. V kleti so predvideni depoji za gradivo, v pritličju pa poleg depojev še razstavišče, prostor za manjše prireditve, oddelek periodike in delavnice (oprema knjig, knjigoveznica, fotokopirnica).

V 1. nadstropju bo tisti del knjižnice, ki ga uporabnik najbolje pozna. Na južni strani, ki je obrnjena proti reki Dravi, so razmeščene čitalnice in študijske sobe, ves ostali prostor pa je namenjen izposoji. Tam so poleg gradiva, k kateremu je pristop prost, tudi izposojevalnica, katalogi in vsi vzporedni prostori.

Zrcalna slika prvega je 2. nadstropje, ki je s prvim interno komunikacijsko povezano. Omenim naj še to, da načrtujemo v posameznih čitalnicah in študijskih sobah postavitev posebnih zbirk in zapuščin, oz. donacij.

DELO SE JE ZAČELO...
gradbišče malega gradu

Na 1. podstrešju so predvideni prostori za centralno obdelavo gradiva in upravo, na 2. podstrešju pa še posebne študijske sobe in delovni kabineti ter domoznanska dokumentacija.

Vizija nove knjižnice je delno razvidna že iz samega popisa prostorov. Želimo si predvsem sodobno, uporabniku prijazno knjižnico, knjižnico, ki bo lahko postala tudi s kvalitetnim prostorom, ne samo z gradivom in tehnološko opremljenostjo, center informacijske dejavnosti naše občine. Še vedno pa bo nosila v sebi pridih zgodovine in tradicije, saj je prav v tem čar našega mesta.

Prepričani smo, da nam bo skupaj z vsemi vami to tudi uspelo.

Vladimir KNEZ

AVTOMATIZACIJA POSLOVANJA NAŠE KNJIŽNICE

Knjižnice igrajo neprecenljivo vlogo v kulturi, izobraževanju in prostem času. Leposlovna dela, strokovne in šolske knjige, dokumenti, časniki, časopisi in neknjižno gradivo - vse to je lepo urejeno po različnih strokovnih načelih. Knjižnica je strokovno urejena celota, da so podatki, informacije, znanja in kulturne dobrine dostopni vsakomur, ko jih potrebuje.

UNESCO (agencija OZN) je vlogo knjižnic določil v svojem Manifestu o javnih knjižnicah, pri čemer je izhajal iz temeljnih človekovih pravic do izobrazbe, kulturnih dobrin, informiranosti itd. Javna (splošnoizobraževalna) knjižnica je namenjena najširši populaciji. Vsem. Po določilih Manifesta o javnih knjižnicah naj bi se le-te v celoti vzdrževale iz družbenih sredstev in naj ne bi zaračunavale svojih storitev, da bi lahko vsem zagotovile enakopraven dostop do knjižničnega gradiva, informacijskih in drugih storitev.

Temeljni cilj vsake javne knjižnice je, da iz nje nihče ne odide brez gradiva (dokumenta, knjige ipd.) ali informacije. Ta cilj ni tako nedosegljiv, kot se zdi na prvi pogled. Krog uporabnikov se širi, potrebe prebivalstva po informacijah in znanju se povečujejo. Informiranost in znanje sta temelj ekonomske in družbene moči ter ustvarjanja nove vrednosti. Strukturna sprememba družbe je možna samo z izobraženim in informiranim prebivalstvom. Vse ostalo pomeni nazadovanje in vse tisto, kar temu sledi.

Znanje odpira človeku možnosti za ustvarjalnost (inovativnost) in ne zgolj ponavljanje (reprodukcijo) že obstoječega.

Človek, ki kaj zna, hoče vedeti še več. Za ljudi brez (ali malo) znanja pa je značilno, da ga "ne potrebujejo" (ne čutijo potrebe po njem).

Rutinska dela lahko, in vedno bolj jih, prevzema tehnika (strojna oprema).

Predvsem majhne družbe morajo svojo sedanost in bodočnost iskati v informiranosti, znanju in ustvarjalnosti ljudi (seveda tudi v kulturni ustvarjalnosti).

Komunikacijska tehnologija je tako razvita, da omogoča izredno hiter pretok informacij, znanja in kulturnih vzorcev (pustimo ob strani zlorabe in namerne omejevanja ali hegemonijo velikih kultur!). Sploh ni vseeno ali informacije samo prejemaš ali jih tudi ustvarjaš, ali pa si celo zaradi neznanja in nezmožnosti lastne ustvarjalnosti "pobegnil s planeta".

Vendar je še vedno nesporna kraljica znanja knjiga. Samo v njej se lahko znanstveni ali drugi problem prikaže sistematično, v celoti razloži in analizira z vseh vidikov, ki so pogoj za osvetlitev in razumevanje problema. Knjiga je lahko vrhunsko umetniško delo ali pa samo branje za kratek čas. Knjige vsebujejo znanje in umetniško lepoto ter so še vedno nenadomestljive pri njunem ustvarjanju in prenosu. Seveda nova ustvarjanja, nova znanja in kulturna plodnost zelo hitro povečujejo fond gradiv, znanja in kulturnih dobrin. Strokovnjaki to označujejo kot eksplozijo informacij. Knjižničarjem se vse skupaj včasih zdi neobvladljivo, čeprav je takšna ustvarjalnost (in zanimanje zanjo) vznemirljiva.

Informacije same še niso znanje, so pa njegov resurs. V sodobni družbi so enako pomembne kot surovine in energija, s to razliko, da se z uporabo ne trošijo, ampak se celo dopolnjujejo. Podobno se dogaja z znanjem. V interakciji se ne troši, temveč oplaja.

Informacijska (računalniška, komunikacijska) tehnologija se razvija izjemno hitro ter ponuja vedno nove možnosti ustvarjanja, prenosa in uporabe informacij, znanja, kulturnih dobrin in podobnega. Družbe, kjer se večina aktivnega prebivalstva ukvarja z informacijami in sorodnimi storitvenimi dejavnostmi in kjer imajo te dejavnosti večinski delež v ustvarjanju družbenega proizvoda, imenujejo nekateri avtorji postindustrijske (ameriški znanstvenik Daniel Bell) ali celo informacijske (John Naisbitt v svojih Megatrendih). Knjižnice imajo v njih posebno mesto.

V naši knjižnici smo jeseni, leta 1992, pripravili izzivalno in odmevno razstavo: Slovenija, informacijska družba!? Temeljni cilj razstave je bil pokazati, da obstaja mnogo literature, ki dokazuje strukturne spremembe naše družbe. Obenem smo lahko pokazali, da je računalniška literatura med bralci v stalnem obtoku. Predstavili smo tudi knjižnično informacijski sistem kot enega temeljnih sistemov (seveda, že danes!) postindustrijske družbe. Predstavili pa smo tudi naš nov računalniški sistem.

Opremljanje knjižnic z računalniškimi sistemi sega že v daljna petdeseta leta, najprej v ZDA. Najprej so si z njim pomagali pri nabavi knjig in druge literature, kasneje tudi pri obdelavi, izposoji, iskanju gradive in še pri čem.

Poglejmo samo nekaj primerov računalniško podprte avtomatizacije knjižnic in njihove povezave v knjižnično informacijske sisteme po svetu in pri nas.

Micro CDS/ISIS iz družine programov ISIS je iz zgodnjih osemdesetih let. Gre za celovit računalniško podprt sistem, ki je precej razširjen v svetu. Za njim stoji agencija OZN, UNESCO.

ALEPH (Automated Library Expandable Programme) - program za integrirano avtomatizacijo knjižnic, uporabljajo ga predvsem v Izraelu pa tudi drugje.

OCLC (Online Computer Library Center) se je izjemno razširil iz ZDA tudi v druge dežele, predvsem v dežele Evrope. Njegov cilj je, da vsem uporabnikom omogoči dostop do svetovnih informacij.

VIR - program je izdelek Inštituta Jožef Štefan in ga uporablja približno 20 knjižnic v Sloveniji.

RIP - program za izposajo, obdelavo, nabavo gradiva, statistike in iskanje je na osebnih računalnikih uporabljala (delno ga še uporablja) Ljudska in študijska knjižnica Ptuj.

COBISS (kooperativni online bibliografski sistem in servisi) je programski sistem, ki povezuje vse večje in največje knjižnice v Sloveniji.

Programov in tehnik je izredno mnogo, tako da je izbira kar velika in posledica tega je, da so tudi v Sloveniji v osemdesetih letih potekale razprave (žal trajajo še danes) o tem, kako posodobiti delo v naših knjižnicah. Vsi sistemi (strojna oprema in programi) imajo tako dobre kot slabe strani. Brezhibnih enostavno ni.

Koncem osemdesetih in v začetku devetdesetih let so knjižnice v Sloveniji uporabljale (še vedno jih uporabljajo) različne računalniške sisteme, od Atarijevih ST z ustreznimi programi, IBM kompatibilnih računalnikov z različnimi programi, do velikega računalniškega sistema (RCUM), ki je bil v začetku omejen le na največje knjižnice, na nacionalne knjižnice.

Ljudska in študijska knjižnica Ptuj je leta 1990 začela uporabljati mrežo IBM kompatibilnih osebnih računalnikov, ki jih je kupila pri zasebnem podjetju RIP, skupaj s programom. Program vsebuje računalniško podprto nabavo,

NOVA TEHNOLOGIJA V IZPOSOJI
(študijski oddelek)

obdelavo in izposajo gradiva, kataloge za iskanje gradiva po bazah podatkov, izdelavo statistik in izpis opominov. Namenjen je bil samo lokalnemu delu v naši knjižnici. Da smo lahko pričeli z redno izposajo, kar je bil naš glavni cilj, smo knjižničarji sami vnašali podatke o gradivu v računalniško bazo podatkov. Septembra 1990 je stekla redna izposoja z računalnikom v študijskem oddelku naše knjižnice. Bralci so lahko istočasno že iskali gradivo po katalogih (naslovni, abecedno-imenski, UDK) na svojih terminalih. Ker smo vsi knjižničarji vnašali podatke sami, smo se tako z računalnikom že dobro seznanili in je izposoja z njim tekla brez značilnega začetnega šoka. V začetku smo popolnoma opustili zadolževanje z zadolžnicami in smo to opravili le z računalnikom. Toda zaradi nekaj problemov, ki smo jih imeli, ko je nekajkrat prišlo do blokiranja sistema in do posameznih izgub podatkov (zaradi izpadov električne energije), smo zaradi varnosti ponovno uvedli način, da bralci temeljne podatke o izposojenem gradivu napišejo na zadolžnico, ki jo lastno-ročno tudi podpišejo. **ŠTUDIJSKI ODDELEK**

Takrat smo tudi izvedli anketo med obiskovalci knjižnice. Pokazala je, da so bralci sprejeli listanje po knjižničnih katalogih z računalnikom kot dobro novost. Knjižničarji smo vsem, ki tega niso znali, tudi pomagali, da so prebrodili začetni strah pred računalniško tipkovnico.

Prednost programa je v tem, da je pregleden, lepo izpisan v okencih in enostaven za uporabo ter s tem prijazen do uporabnikov. Poleg tega pa je bil narejen z našim sodelovanjem in tako prirejen našemu načinu dela.

Toda konec leta 1990 je stekla akcija Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, ki bi vse večje knjižnice v Sloveniji povezala v enotno računalniško mrežo (knjižnično informacijski sistem). Ker tudi naša knjižnica sodi v ta krog, smo se odločili, da se vključimo, saj le vključitev omogoča sodelovanje in povezanost v sistem.

Na ravni republike je bila sprejeta odločitev za računalniško opremo VAX/VMS, programsko opremo COBISS in računalniško mrežo DECNET preko javnega omrežja za prenos podatkov (X. 25).

Rešitve računalniškega inženiringa v celoti nudi mariborski IZUM.

Programska oprema COBISS podpira lokalne funkcije knjižnic kot tudi funkcije bibliografskega in informacijskega servisa. Je proizvod IZUM-a. Pomembno pa je sodelovanje vseh vključenih knjižnic, tudi naše, da v praksi preverjajo rešitve in delovanje sistema ter predlagajo spremembe in dopolnitve.

Ta sistem omogoča lokalno delo in neposredno vključevanje v mrežo preko mariborskega IZUM-a (Inštitut informacijskih znanosti Univerze v Mariboru), prej RCUM-a (Računalniški center Univerze v Mariboru). Za lokalno delo in povezavo smo dobili računalnik ameriške družbe DEC (Digital Equipment Corporation) VAX 3100 s terminali VT 420. Preko poštnih povezav (prej Jupak, sedaj Sipax) smo povezani z IZUM-om v Mariboru in z vsemi, ki so vključeni v mrežo DECNET.

Vse knjižnice, ki sodelujejo v sistemu, ustvarjajo skupno bazo podatkov - vzajemni katalog. S pogodbami je urejeno, kdo lahko vnaša podatke in kdo jih lahko uporablja. Ker so zapisi zahtevni, tako za vpisovanje kot iskanje, smo skoraj vsi knjižničarji obiskovali računalniške tečaje (in jih še bomo). Razen vzajemnega kataloga so še druge baze podatkov in še druge možnosti.

Ko so delavci IZUM-a napravili konverzijo baze podatkov z našega prejšnjega sistema (preko 100.000 zapisov), smo 1. 1. 1993 začeli z redno obdelavo gradiva, 11. 1. 1993 pa z redno računalniško izposojjo v študijskem in mladinskem oddelku.

Programska oprema COBISS (kooperativni online bibliografski sistem in servisi), ki je osnova, nam nudi:

- obdelavo gradiva (inventarizacija in katalogizacija sta združeni)
- izposojjo
- priklic in izpis opominov
- izdelavo najrazličnejših statistik
- iskanje podatkov po katalogih (naslovni, abecedno-imenski, ključne besede, UDK) v lokalni računalniški bazi naše knjižnice ali katerekoli knjižnice, ki je vključena v COBISS.

Programsko opremo COBISS sestavljajo:

- COBISS/ATLASS (iskanje v bazah podatkov)
- COBISS/COMARC (vzajemna katalogizacija)
- COBISS/Izpisi (bibliografije, katalogni listki, statistika itd.)
- COBISS/Izposoja (izposoja knjižničnega gradiva)
- COBISS/OPAC (online javno dostopni katalogi)

Programska oprema COBISS/ATLASS omogoča iskanje v bazah podatkov, ki jih ponuja informacijski servis IZUM/COBISS. To so baze podatkov (splošne in specializirane), ki so relevantne in aktualne za znanost, tehnologijo, kulturo, izobraževanje in poslovanje. Glede na način izgradnje se delijo v tri skupine:

- baze podatkov, ki nastajajo v sistemu vzajemne katalogizacije (npr. COBIB, COLIB, AALIB)
- normativne baze podatkov (npr. ISSN - baza podatkov o serijskih publikacijah)
- specializirane baze podatkov drugih proizvajalcev oz. dobaviteljev, ki pokrivajo področje določene znanstvene discipline ali stroke.

COBISS/COMARC-vzajemna katalogizacija je zasnovana na kooperativnem zbiranju in distribuirani obdelavi podatkov. Za vsako knjižno ali neknjižno enoto zadošča samo ena obdelava na enem mestu, nakar je zapis dostopen vsem udeležencem v sistemu COBISS preko vzajemne baze COBIB (bibliografsko katalogna baza podatkov).

Na našem lokalnem računalniškem sistemu nastajajo in se vzdržujejo lokalne baze podatkov, na računalniškem sistemu IZUM/COBISS pa istočasno tudi vzajemna (kooperativna) bibliografska baza podatkov COBIB. Lokalne baze podatkov naše knjižnice same zase predstavljajo celoto, v odnosu do vzajemne baze pa njene dele.

Naši obdelovalki najprej preko našega računalniškega sistema preverita, če bibliografski zapis za gradivo, ki ga želita obdelati, že obstaja v vzajemni bazi. Če obstaja, ga kopirata, po potrebi spremenita in dodata podatke, ki so pomembni za oddelke naše knjižnice. Novi bibliografski zapisi se vnašajo samo v primeru, če zapisa za določeno knjižno ali neknjižno enoto še ni v COBIB bazi. Obdelovalki lahko spreminjata in dopolnjujeta zapise v naši bazi, v vzajemni bazi pa samo zapise, ki sta jih sami krcirali.

Struktura vzajemne baze in vseh lokalnih baz podatkov je bila zasnovana na UNIMARC formatu, ki so ga dopolnjevali. Tako je nastal COMARC format strojno čitljivega zapisa za opis in izmenjavo podatkov v sistemu COBISS.

COMARC format sestavljajo trije segmenti:

- COMARC/B - za bibliografske podatke
- COMARC/A - za normativne podatke
- COMARC/H - za podatke o stanju zaloge

Naši knjižnici so podatki oziroma zapisi v bazah podatkov dostopni po vrsti gradiva kot:

- javne online dostopne baze podatkov z možnostjo iskanja informacij po različnih vidikih
- baze podatkov za izpis različnih bibliografij, katalognih listkov in drugih izpisov
- online katalogi monografskih publikacij
- online katalogi serijskih publikacij
- izvor informacij za avtomatizacijo medknjižnične izposoje
- baze podatkov za avtomatizacijo funkcij naše knjižnice
- izvor informacij za gradnjo specializiranih baz podatkov.

Program COBISS/Izpis omogoča izpis katalognih listkov, bibliografij, inventarne knjige, nalepk s črtno kodo, izpise statističnih preglednic itd.

Program COBISS/Izposoja omogoča:

- vpis in vzdrževanje podatkov o članih
- izposoja gradiva, podaljšanje roka vrnitve in rezervacijo gradiva
- dostop do lokalnega kataloga in vpogled v bibliografske podatke ter podatke o stanju zaloge gradiva
- vpogled v status gradiva (izposoja, rezervacije)
- izdelavo in izpis opominov
- izdelavo in izpis dnevni, mesečni in letni statistiki
- izdelavo preglednic in seznamov izposojenega gradiva
- izdelavo statističnih preglednic vpisanih članov po različnih kriterijih
- naročanje gradiva iz drugih knjižnic, ki so vključene v omrežje DECNET, s pomočjo elektronske pošte ali z neposredno komunikacijo
- medknjižnično izposoja.

Program COBISS/OPAC (Online Public Acces Cataloge- online javno dostopni katalogi) omogoča bralcem in drugim uporabnikom dostop do baz podatkov in katalogov knjižničnega gradiva vseh knjižnic, ki so vključene v sistem COBISS.

COBISS/OPAC omogoča vpogled v:

- lokalne baze podatkov in v kataloge naše knjižnice
- vzajemno bazo podatkov COBIB

– baze podatkov in v kataloge ostalih knjižnic v Sloveniji, ki so vključene v ta sistem.

COBISS/OPAC omogoča:

- izpise naših lokalnih baz podatkov in katalogov
- izpis bibliografskih podatkov v različnih formatih (skrajšani, uporabniški, uporabniški polni, listek, COMARC)
- informacijo o tem, ali je gradivo izposojeno ali prosto.

COBISS/OPAC omogoča iskanje po različnih vrstah gradiva (vse gradivo, monografije, serijske publikacije, članki) in je prilagojen različnim stopnjam poznavanja tehnik iskanja (osnovni, izbirni, ukazni način).

Izmenjava bibliografskih in drugih podatkov pomeni vzajemno izkoriščanje podatkov, kar je izziv sodobnih knjižnic vsega sveta.

V naši knjižnici bo izposoja še bolj učinkovita z uporabo črtne kode. Zaradi avtomatiziranega odčitavanja podatkov bodo možnosti napak manjše in tudi delo bo potekalo hitreje. Delo s tipkovnico ima namreč slabosti. Zaradi množice podatkov na monitorju je preglednost manjša. Verjetnost napak je tako večja in pri stalnem delu zelo trpijo oči. Ob vsakoletni precejšnji rasti (okrog 15%) števila bralcev in izposoje gradiva je avtomatizacija poslovanja nepogrešljiva. Avtomatizacija sicer nekatera dela olajša, nekatera celo odpa-dejo, pojavijo pa se nova in drugačna dela, kar zahteva stalno prilagajanje knjižničnih delavcev.

Vedno več je bralcev, ki uporabljajo samo računalniški način iskanja podatkov. To sicer ne pomeni, da ne potrebujemo klasičnih katalogov ali kontak-tov knjižničarjev z bralci. Nasprotno. Računalnik je lahko le v pomoč pri medsebojnem komuniciranju.

V knjižnici imamo gradivo, imamo strojno in programsko opremo, skratka, imamo možnosti, tako da lahko mirno trdimo - Ptuj je vključen v enoten knjižnično informacijski sistem Slovenije.

LITERATURA:

- Filo, B.: Knjižnice in pedagoški sistemi. Knjižnica, 1991, št. 2-3, str. 17
- Turjak, D.: Socialna vloga splošnoizobraževalne knjižnice in delo s posebnimi skupinami upo-rabnikov. Knjižnica, 1991, št. 2-3, str. 65
- Rugelj, M.: Ob prihodu računalnika na izposojevalni pult. Knjižnica, 1991, št. 2-3, str. 87
- Južnič, P.: Uporaba online javno dostopnih knjižničnih katalogov (OPAC). Knjižnica, 1991, št. 2-3, str. 95
- Sapač, I.: Računalniško podprti podsistem nabave v Univerzitetni knjižnici. Knjižnica, 1991, št. 1, str. 29
- COBISS, IZUM, Maribor, 1993
- Naisbitt, J.: Megatrendovi. Zg., 1985
- Jevtić, B.: Informatizaciono doba. Zg., 1985
- Bergami, B., Musek, M.: Aleph: Integrirani programski paket za avtomatizacijo knjižnic in njihovo povezovanje v mreže. Knjižnica, 1992, št. 1, str. 47
- Filo, B.: Informacijska politika. Knjižnica, 1992, št. 2, str. 9
- Musek, M.: Mikro CDS/ISIS: razvoj, uporaba in interakcija s standardi COBISS. Knjižnica, 1992, št. 3/4, str. 7
- Mitchell, J.: OCLC-Mednarodni bibliografski servis za izmenjavo bibliografskih podatkov med knjižnicami: Pregled OCLC servisov v Evropi. Knjižnica, 1992, št. 3/4, str. 99

Marija HERNJA MASTEN

200 LET TISKARSTVA NA PTUJU

Ta prispevek obravnava samo razvoj tiskarstva in tiskarje, ki so delovali na Ptuju. Iz članka je izpuščeno kronološko navajanje tiskov posameznih ptujskih tiskarjev, te do sedaj zbrane in evidentirane, navaja v svojem članku g. Jakob Emeršič.

K prelomnicam, ki so človeštvu spremenile življenje, prav gotovo spada izum tiska. Zatorej ni čudno, da so tiskarstvo imenovali tiskarska umetnost. Med obrtni je imelo tiskarstvo vedno poseben položaj, pa naj je šlo za odmerjanje davka, zaposlovanje delavcev ali nadzor nad to dejavnostjo. Oblast je kmalu spoznala vsestransko moč tiskarske umetnosti. Knjiga, do izuma premičnih tiskarskih črk privilegirana zadeva bogatih, je nenadoma postala dostopna tudi srednje in slabše situiranim. Do tedaj odrinjeni sloji niso imeli možnosti stikov s pisano besedo, saj je le-ta do takrat bivala po večini v samostanskih skriptorijih, cerkvenih uradih, cesarskih in dvornih pisarnah.

Z izumom tiska pa dobijo tudi ti možnost, da se izobražujejo, se izenačijo s prej privilegiranimi in postanejo tvorni, kritičnejši ter predvsem informirani člani družbe.

KRAJŠI ZGODOVINSKI PREGLED

Od prvih zapisov besede do človekovega spoznanja, da je mogoče te zapise reproducirati tudi v večjem številu, je preteko precej časa. Že iz 3. tisočletja pr.n.št. so iz Mezopotamije znani odtisi na glinaste ploščice s pečatniki. Služili so za lastniško oznako gradiva tedanjih knjižnic. Tudi pri Egipčanih poznamo podobne pečatnike, narejene iz lesa. Zanimiv način reproduciranja so bili mezopotamski cilindrični valji iz žgane glinice, s katerimi so v mehko glino odtiskovali reliefno upodobljene simbole in mitološke prizore.

Vzporedno je potekal tudi razvoj pisav. 2000 let p.n.št. so Semiti poenostavili egipčansko slikovno pisavo v zametke glasovne, ki so jo Feničani oblikovali v uporabno soglasniško pisavo z 22-imi znaki. V 1. tisočletju pr.n.št. so Grki prevzeli feničansko pisavo ter ji dodali znake za samoglasnike.

Načini preprostih odtisov so ohranjeni tudi pri Grkih in Rimljanih. Iz rimskega časa poznamo z roko napisane knjige v obliki zvitka papirusa, navitega na palico. Pri pisanju so uvedli pomembno novost, razmak med besedami ("paragraf").

Največ uspehov v razvoju tiskarske tehnike so dosegli na Kitajskem, kjer je že leta 105 Tsai Lun iznašel postopek za izdelavo papirja. Kitajci so skrivnost izdelave papirja dobro čuvali. Že v prvih stoletjih našega štetja so odtiskovali z napisnih kamnov, ki so jih prevlekli s tušem (najbolj znani odtis je šest konfucijskih kanonskih del). Kamen, ki ga je bilo težko obdelati kot odtiskovalno predlogo, je zamenjal les. Postopek za lesorezni bloktisk je tekkel takole: bese-

dilo so s tušem napisali na papir in ga položili na gladko leseno ploščo. Ko so ga sneli s plošče, je na njej ostal odtis zrcalne slike besedila. Nato so izrezali mesta, ki bi morala ostati bela, izbočena mesta pa so prebarvali. Na tako dobljeno matrico so položili papir, ki je vpil barvo in dobili so pozitiv odtisa. Tehnika lesoreznega bloktiska je v času od 10. – 13. stol. na Kitajskem doživela pravi razcvet.

Korak naprej je bil storjen, ko je Pi Šeng v letih 1041 – 1049 izumil postopek za modeliranje črk. Iz gline zmodelirane pismenke je utopil v lahko taljivo in hitro strdljivo maso na železnih ploščah. Pismenke so poravnali in dobili stavek. Njihovo površino so pobarvali in naredili določeno število odtisov. Ker je v zarezah glinastih pismenk ostajala barva, so pričeli pismenke izrezovati iz lesa.

V Koreji so v 15. stol. do tedaj znani kitajski postopek izpopolnili in namesto lesenih črk pričeli izdelovati v bron odlite črke. Ta način izdelave črk in tiska se je na Bližnjem vzhodu ohranil vse do 18. stol.

Do konca srednjega veka ostaja mehanično razmnoževanje le na ravni enostavnih odtisov. Srednjeveški iluminatorji in risarji so svoje delo opravljali prostoročno, saj je na inicialkah še jasno vidna poteza čopiča ali pisala.

Humanizem in renesansa razvijeta humanistično obliko pisave, sestavljene iz rimske majuskule in minuskule, podobne karolinški. Ta pisava je osnova kasnejšim tiskarskim črkam.

Šele s Križarji se je tehnika lesoreznega bloktiska prenesla tudi v Evropo. Najprej se je uveljavil lesorezni tisk na tkaninah, ki jih je tudi v Evropi zamenjal papir. Skrivnost "bele umetnosti" izdelovanja papirja pride v Evropo pozno, v Španijo v sredini 12. stol. Vse do poznega srednjega veka pa so v Evropi pisali na pergament (v 2. stol. p.n.š. v Pergamu odkrit postopek obdelave živalskih kož).

Najstarejši lesorezni tisk je znan iz leta 1423 in predstavlja sv. Krištofa. Tako so odtisovali že nekaj desetletij prej, večinoma ilustracije biblijskih motivov brez tekstov, da so bile razumljive tudi nepismenim. Kasneje so ilustracijam dodajali še kratke tekste, ki so dopolnjevali govorico slik. Prve takšne blok tiske v Evropi poznamo z Nizozemskega.

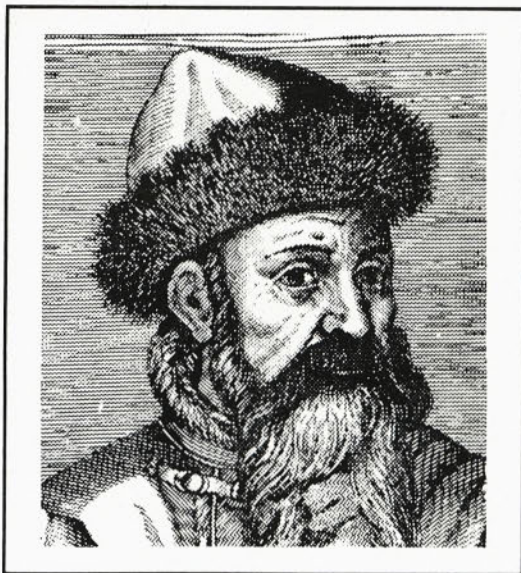
Med risarji geografskih kart in pisarji so se izurili specialisti rezbarji - izrezovalci šablon. Za odtisovanje se je uporabljala mehkejši in ceneje izdelan papir, ki je tudi sicer kot pisna podlaga vedno bolj izpodrival drag, vendar trpežnejši pergament.

Na lesno patrono ali ploščo, v katero je bil vrezan negativ podobe in teksta, se je nanela barva, nato so nanjo položili papir. Z drgnjenjem s terilnikom (z usnjem prevlečena lesena priprava – tampon, ki se je ohranila kot tiskarski znak) ali s krtačo so prenesli barvo z matrice na papir.

V času, ko se v Evropi začenjajo prvi poskusi tehničnega razmnoževanja tekstov s pomočjo predloge, vrezane v les ali baker, je na Slovenskem doseglo svoj vrh srednjeveško samostansko izdelovanje rokopisnih knjig (cistercijani v Stični, kartuzijani v Žičah in Jurklostru, dominikanci na Ptujju). Za razvoj tiska in knjige je njihovo delo zelo pomembno. Med redovne obveznosti je spadalo tudi prepisovanje knjig in delovanje na različnih humanističnih področjih. Dokumenti o tem, ali je deloval skriptorij tudi pri ptujjskih dominikancih, niso ohranjeni.

Johanna Gutenberga, roj. ok. 1400 v Mainzu, imamo za začetnika evropskega tiskarstva. Za svoje poskuse je najprej izdelal premične lesene črke. Epohalno spremembo v dotodanjem načinu odtiskovanja s tamponom ali krtačo pa prinese njegova lesena tiskalnica ter kasneje izpopolnjen postopek za ulivanje tiskarskih črk.

JOHANN GUTENBERG,
začetnik evropskega tiskarstva

Leta 1455 je Johann Gutenberg v Mainzu tiskal prvo knjigo s premičnimi črkami, to je bila 42-vrstična Biblija. Izšla je v 180-ih izvodih, pet od teh je bilo odtisnjenih na pergament, ostali na papir. Če je ročno prepisana biblija stala vinograd in je bila dostopna le najbogatejšim, pomeni ta tiskana knjiga ločnico, ki je odprla pot do knjige velikemu številu ljudi. Že ob koncu 15. stoletja so delovale tiskarne v 260-ih mestih Evrope.

Tudi prvi slovenski tiskani knjigi iz leta 1550, Trubarjev Abecednik in Katekizem, ter večino knjig slovenskih protestantov so natisnili tiskarji na tujem.

Slovinci smo stopili v zgodovino tiskarstva z veliko zamudo. Od revolucionarnega Gutenbergovega odkritja je preteklo več kot 130 let, ko je v Ljubljani 1575. pričela pri Janžu Mandelcu delovati prva tiskarna. Pa še za Mandelca ne vemo natančno, od kod je prišel. Menda ga je v Ljubljano od nekod iz Nemčije poslal sam Primož Trubar.

Tiskarna je že v prvem letu svojega delovanja tiskala predvsem latinska dela. Od slovenskih je bil 1575. natisnjen svetopisemski prevod Jezus Sirah Jurija Dalmatina. Ko je Dalmatin končal svoj prevod Bibilje, je Mandelc od deželnega vicedoma želel dobiti dovoljenje za tisk tako zahtevnega dela, kot je bilo Sv. pismo. Revizijska komisija je tiskanje prepovedala, piko na i pa je dal rezultat akcije ljubljanskega nadškofa, ki je interveniral pri nadvojvodu Karlu. Ta je z dekretom 1581. prepovedal tiskanje Biblije v Ljubljani oziroma na Kranjskem nasploh, tiskarja Mandelca pa izgnal iz avstrijskih dežel.

Na Slovenskem je tedaj nastopila tiskarska praznina, ki je trajala do sredine druge polovice 17. stol.

Znana je Valvazorjeva grafična delavnica in bakroreznica, ki jo je 1678. uredil na Bogenšperku in v kateri je pripravil gradivo za Slavo vojvodine Kranjske.

TISKARSKI GRB

O TISKARSKEM GRBU

Tiskarji uporabljajo kot svoj tiskarski grb upodobljenega grifona, ki drži v šapah dva tiskarska tampona.

V literaturi najpogosteje najdemo trditev, da je tiskarjem grb podelil cesar Friderik II. nekako med letoma 1460 in 1470. Z listino te ali katere druge podelitve ni možno dokazati.

Trditev najbrž izvira iz dejstva, da je cesar Friderik III.

Meščanu Johannu Mentelu (imenovan tudi Mentelin) iz Straßburga 1466 dovolil uporabo osebnega grba (lev iz mestnega grba Schlet z zamenjanimi barvami). Mlajše upodobitve tiskarskega grba se opirajo na najdene upodobitve iz 17. in 18. stoletja.

V grbu običajno prikazujejo črnega dvoglavega orla na zlati podlagi. V krempljih drži vrstičnik in držalo za rokopolis. Nad grbom je šlem z zlato krono, iz katere raste enkrat obrnjen na levo, drugič na desno (v heraldičnem smislu odtisnjena podoba), stoječi grifon, ki drži v krempljih dva tiskarska tampona, postavljena drug na drugega.

Tudi Ptujška tiskarna je v začetnih letih svojega poslovanja uporabljala za svoj znak stoječega grifona s tamponoma. Uporabljen je bil le del nekdanjega, še v avstoroogrskih časih uradnega znaka, tiskarskega gremija.

(grifon – žival s ptičjo glavo in krilatim telesom četveronožca ali kače; heraldika – veda o grbih)

NEKAJ DOLOČIL IZ STAREJŠE TISKARSKE ZAKONODAJE

Obrtna dovoljenja so izdajali le izučnim tiskarjem in po smrti niso bila prenosljiva. O sprejemanju vajencev v uk je predpisoval natančna določila Tiskarski red za pomočnike in vajence (1771). Kasneje, 23. marca 1806, so s patentom ta red obnovili.

Učna doba stavcev je bila pet let, tiskarjev pa štiri. Principal mojster tiskarske delavnice ali oficine, pa je lahko odločil, da se je učna doba vajencu skrajšala za pol leta, včasih tudi za leto, če se je le-ta posebej izkazal. Če se je vajenec ponoči potikal po gostilnah in je bilo njegovo vedenje neprimerno, ga je lahko principal kaznoval.

Ob zaključku uka "Freysprechen", ki je potekal v oficini – tiskarni pod nadzorom principala, faktorjev (pomočnikov, stavcev, ki so pripravljali delo, predelavcu) in pomočnikov, so morali plačati 3 fl, ki so jih dajali v blagajno pri principalu in so bili namenjeni revnim, bolnim ter pomoči potrebnim iz njihovega stanu.

Delo se je pričelo ob 6. uri zjutraj in je trajalo do 7. ure zvečer. Če je delavec brez razloga manjkal eno uro, je moral plačati 7 kron kazni. Grdo govorjenje in preklinjanje je bilo kaznivo. Ko so morali pomočniki pol leta vandrat, jim je moral principal 8 tednov prej odpovedati delo.

Ko je pomočnik zapustil tiskarno, mu je bil principal dolžan brezplačno napisati verodostojno spričevalo. Če je faktor, ki je bil prav tako samo pomočnik, želel začeti na svoje, ali ga je principal odpustil, ni smel biti sprejet za faktorja v istem kraju. Za pol leta je moral v drugo tiskarno, da ne bi prvi oficini prevzel strank.

Če je kdo opravljal tiskarsko obrt v kakšni zakotni tiskarni, ali je imel ročno prešo in črke za stavljenje, pa za to ni imel dovoljenja, so mu odvzeli vse orodje. Hkrati ga je doletelo 500 fl. denarne kazni. Če so mu dokazali, da se je pri njem natiskala celo knjiga ali letaki, ki so se znašli v obtoku, ga je zopet doletela kazen, odmerjena po kazenskem zakoniku.

Tiskar si delavnice ni mogel urediti, preden mu tega ni odobrila deželna oblast.

Tiskarne so lahko ustanavljali v glavnih mestih provinc ali v mestih, kjer je bil okrožni urad.

Število tiskarn je bilo odvisno od potreb dežele in krajev. Deželna oblast je menila, da jih ni treba po nepotrebnem množiti.

Vdova po tiskarju je sicer lahko po možu prevzela obrt, vendar na lastno odgovornost. Najti pa je morala še izučenega tiskarja, ki je zanjo tiskarno vodil.

Tudi sinovom je bilo dovoljeno po očetih prevzeti delavnice, če so bili dovolj sposobni in moralni, da so lahko opravljali obrt.

Vsi umetniki in obrtniki, ki so se ukvarjali z ulivanjem tiskarskih črk, so smeli le-te prodajati samo privilegiranim tiskarskim obratom in nikomur drugemu. Kupec se je moral izkazati s potrdilom. Če se je ugotovilo, da se črke prodajajo pod roko nepooblaščenim, je bila za to predpisana najstrožja kazen.

Zakon o cenzuri (Generalna odredba o cenzuri, gubernijalna odredba z dne 28. 3. 1795) pa je predpisoval postopek pri izdaji tiskov, njihovem tiskanju v tujini, uvozu ter izvozu.

V cenzuro je bilo potrebno prinesiti manuskript z imenom in polnim naslovom avtorja. Manuskript je moral biti čitljiv, ob robu pa je moral imeti prazen prostor. Šele ko je bilo za predložen manuskript izdano cenzurno dovoljenje za tisk, se je manuskript smel dati v delo.¹

s katerim se za vse kronovine cesarstva, razum vojaške krajin, nasa postava za tisk izda, in od 1. septembra 1852 naprej v moč deat. in postava zoper krivo rabo tiska 13. marca 1849 (č. 161 derž. zakonih) razveljavl.

Mi Franc Jozef Pervi, po Božji milosti cesar Avstrijski;

kralj Ogerski in Česki, kralj Lombardski in Beneški, Dalmatinski, Hervaski, Slavonski, Galiski, Vladimírski in Ilirski, kralj Jeruzalemski i. t. d., nadvojvoda Avstrijski, veliki vojvoda Toskanski in Krakovski; vojvoda Lotarinski, Solnograški, Štajerski, Koroski, Krajnski in Bukovinski; veliki knez Erdeljski; mejni grof Moravski; vojvoda Gornje- in Dolnje-Sileški, Modenski, Parmezanski, Piačenski in Kvastalski, Osve-timski in Zatorski, Tešinski, Friulski, Dobrovaški in Zaderski i. t. d.; grof Habsburski, Tirolski, Kiburski, Goriski in Gradiskanski, knez Tridentinski in Briksanski i. t. d.; mejni grof Gornje- in Dolnje-Lužiški in Istrijski; grof Hohenembški, Feldkirchski, Bregenski, Sonnenberški i. t. d. gospod mesta Teržaškega, Kotor-. Slovenske meje, veliki vojvoda vojvodine Serbske i. t. d. i. t. d. premislivši, da je vsled popolnilega obnega kazenskega zakonika, razglašena za Našim patentom 27. maja 1852 za celo cesarstvo, razum vojaške krajin, kakor tudi po zadolženem prepričanju, da zoper krivo rabo tiska obstoječe postavne odločbe in predpisi niso zadostni, potreba nastopila, jih pregledati, smo našli za dobro, po zaslišanju Naših ministrov, in Našega deržavnega svetovstva, razveljaviti Naš patent 13. marca 1849, ter ob enem izdati sledečo postavo zastran tiska za vse kronovine, razum vojaške krajin, ktere moč naj se dne 1. septembra 1852 začne.

Postava za tisk.

Odloček I.

Splošne odločbe.

§. 1.

Vse, kar se v tem patentu zastran tiskopisov zaokazuje, ne velja samo za izdelke knjigotiskarskega tiska, temuč tudi za vse s natisnjem po kamnu, metalu ali lesu.

s vtiskanjem, obrabovanjem ali s kakoršnimi bodi mehaničnimi ali kemijskimi pomoški pomnoževane dela duha in podobarske umetnosti (za slovstvene in umetnijske dela.) Nasproti pa se odločbe tega patenta ne dajo obračati na uredke tiskopise, ki jih Naše oblastnije na sveto dajejo.

§. 2.

Vsak tiskopis mora imeti na sebi ime tiskarja, založnika, in če se kak poseben izdajnik vdeležuje, tudi njegovo ime, tudi se mora na njem kraj, kjer je bil natisnjen, povedati in čas izdanja po navadi zaznamovati.

Ravno ti predpis velja za vsak posamski list (številu) ali zvezek periodičnih tiskopisov (časnikov ali novin, časopisov itd.) s tim pristavkom, da mora imeti na sebi še tudi ime vredovavca ali vredovavcov (redaktorjev).

Kadar bi založnik na tiskopisu ne bil imenovan ali ne prav, je vselej tiskar odgovoren za spojinjenje dolžnosti, ki so v tem patentu založniku naložene.

§. 3.

Od vsacega posameznega lista (števila) ali zvezka periodičnega tiskopisa, in od vsake doklade, ki se ima z njim razposlati, po tem od tiskopisov za oznanila odločeni mora tiskar, ali če je kak obertnjiski založnik kaj na sveto dal, založnik najpozneje eno uro pred izdajanjem ali razposlanjem v kraju, kjer se kaj na sveto da, en primerek ali iztisek, pri periodičnih tiskopisih en po odgovornem vredovavcu podpisani primerki pri cesarski oblasti, ktera je za ohranjenje javnega reda in varnosti postavljena, in v krajih, kjer ima deržavni pravdnik svoj sedež, en primerk tudi pri njem položiti.

Od vsacega drugega tiskopisa, ki izpod tiska izhaja, je tiskar dolžan, en primerk najpozneje tri dni, preden se izda ali razpošlje, izročiti omenjeni oblasti v mestu, kjer se na sveto da.

V primki (prejemnem listu), ktero bode ta oblastnja na zaprosiljo od sebe dala, je treba na tanko potrditi čas, kdaj je bil primerk položen.

Preden omenjene dabe pretelo, je prepovedano, tiskopis razdeljevati, izdajati, ali kakor si bode razpoljijati ali za razposlanje izročevati.

§. 4.

Od vsacega v notranji (domači) deržavi natisnjene tiskopisa je založnik dolžan, sledeče zapovedane primerke, namreč en primerk ministerstvu notranjih zadev, enega najvišji policijski oblasti, enega c. k. dvorni knjižnici in enega tisti vseučilišni ali deželni knjižnici izročiti, kteri se bode s posebnim razglasom v slednji kronovini ali upravni okoli pravica dala, ti zapovedani primerki dobivati.

Od periodičnih tiskopisov je treba vseh tega poljijati en zapovedani primerk poglavarju kronovine, v kteri se tiskopis na sveto daje.

Primerke periodičnih tiskopisov je pošiljati v pravih dobah, kakor izhajajo, ne periodičnih tiskopisov pa najpozneje v osmih dneh po tem, ko je bil tiskopis izdan,

POSTAVA ZA TISK, 25. maj 1852

Omejčitve za ponatis so bile zajete v splošnih meščanskih pravicah.

Najbolj ozkosrčno zakonodajo o tisku pa so prav gotovo imeli v času Bachovega absolutizma (1851 – 1860). Takrat je popolnoma prevladal birokratsko centralistični sistem. Pomnožili so zakonodajo o policiji in uvedli orožništvo za okrepitev državne oblasti.

V letu 1852 je s cesarskim patentom 27. maja izšla Postava za tisk za vse kronovine cesarstva.

Drugi člen je določal, da mora imeti "vsak tiskopis na sebi ime tiskarja, založnika, in če se kak poseben izdajnik vdeležuje, tudi njegovo ime, tudi se mora na njem kraj, kjer je bil natisnjen povedati in čas izdanja po navadi zaznamovati."

Zahtevali so navedbo redaktorja.

Tretji člen zakona je določal, da mora tiskar en izvod vsakega periodičnega tiska in časopisa, ki ga podpiše glavni urednik, oddati pri cesarski oblasti najkasneje eno uro preden gre v prodajo, ali se ga bo razposlalo.

Četrti člen je predpisal obvezni primerk, ki so ga tiskarji morali poslati: "namreč en primerk ministerstvu notranjih zadev, enega najvišji policijski oblasti, enega c.k. dvorni knjižnici in enega tisti vseučilišni ali deželni knjižnici izročiti, kteri se bode s posebnim razglasom v slednji kronovini ali upravni okoli pravica dala, ti zapovedani primerki dobivati."

Drugo poglavje je vsebovalo določila o tiskanju in trgovini s tiski.

Osmi člen je dajal možnost, da v krajih, kjer ni bilo ljudi, ki bi imeli "pravico s tiskopisi kupčevati", lahko dobijo to pravico pooblašcene trgovine, vendar samo za šest mesecev in samo za nekatere tiske.

Tretje poglavje govori o periodičnih tiskih, o izdajanju časopisov, tednikov, kdo lahko časopis izdaja, o dajatvah od izdanega časopisa, kaznivih dejanjih itd. Če časopis večno piše zoper oblasti in zoper monarhijo ter je sovražno nastrojen proti državi, se mu po dvakratnem opominu lahko za tri mesece prepove izhajanje.

“Samo najvišja policijska oblastnija zamore izreči, da se kak tiskopis na dalj časa ali za vselej ustavi ali pa dovoljenje, ga izdajati, odvzame”.

Četrto poglavje ima samo en člen, ki vsebuje določilo o tujih tiskih, ki jih lahko država prepove za celo cesarstvo.

Peto poglavje obravnava kaznivo razširjanje tiska, še posebno na javnih mestih “v bravnicah (čitavnicah), najemnih knjižnicah itd.”

Odloček VI ali šesto poglavje govori “od zadržbe”, se pravi o zaplembi prepovedanih tiskov.

V naslednjih dveh poglavjih so obravnavane kazenske sankcije, če se krši zakon. Kazni za prekrške po posameznih členih so bile visoke. To velja za denarne in za zaporne.

Zadnja tri poglavja se nanašajo na pristojnosti oblastnih organov, ki so zadevale tisk. Govorijo o odvetju obrtne pravice, o zastaranju.²

V letu 1862 je bil izdan zakon o tisku. Peti člen tega zakona tisku zagotavlja svobodo. Vsi tiski, ki so bili prej podvrženi cenzuri (do konca 14. 3. 1848 in patenta iz marca 1848 ter druge uredbe), je novi zakon razveljavil.³

ČAS PRVE TISKARNE NA PTUJU

Čas, v katerem je na Ptuju nastala prva tiskarna, je čas, ko se je mesto prebujalo iz svoje nacionalne dremavosti. Med buditelji, slovstvenimi in humanističnimi delavci naj omenim samo tiste, brez katerih se kolo zgodovine ne bi zavtrelo tako, kot se je. To so bili: ptujski nadžupnik Gregor Jožef Plohl, Leopold Volkmer, kapucin Gebronšek in naš najplodovitejši in največji historiograf, Simon Povoden.

Ptuj je imel že pred pričetkom delovanja prve tiskarne nekaj mojstrov knjigoveške obrti. Ker so kupovali knjige, tiskane v polah, in si jih je dal lastnik svojemu žepu primerno zvezati ter opremiti, so imeli knjigovezi zadosti dela. V popisu prebivalcev mesta Ptuja iz leta 1754 najdemo dva knjigoveza: Jakoba Reitterja in Constantio Deckh.⁴

V popisu hiš in hišnih posestnikov iz istega leta (1754) je lastnik hiše št. 59, ki je z leve mejila na Potočnikovo hišo št. 55 ter z desne na “Schloßberggasse”, na Grajsko ulico, že prej omenjeni Jakob Reitter, knjigovez. Hišo št. 83, imenovano “mežnarija”, je knjigovez Jožef Grienschnitt kupil na dražbi od Mestne občine.⁵

Ptuj je imel carinski urad in velika skladišča za blago v tranzitu. Za tisto blago, ki je ostalo v Ptuju in se je tukaj prodalo, so bile določene mestne skladiščne takse. V registru skladiščnih pristojbin iz leta 1756 so med artikli za prodajo na notranjem ptujskem trgu našete naslednje vrste papirjev:

		vrednost blaga:	taksa:
papir poštni,	1 bala	20 fl	10 kr
papir razni	1 bala	15 fl	7 1/2 kr
papir razni	1 zaboj	2 fl	1 kr
papir konceptni	1 bala	10 fl	5 kr
papir pivnik in tiskarski			
papir Regal - beneški	1 zaboj	15 fl	7 1/2 kr
papir Median	1 zaboj	6 fl	3 kr
papir turški	1 zaboj	6 fl	3 kr
slike na papirju	1 zaboj	40 fl	20kr

FRANZ ANTON SCHÜTZ (1753-1809)
prvi ptujski tiskar (Orig. v Pokrajinskem
muzeju Maribor, sign. N-98)

Po tem, koliko vrst papirja je ostalo v Ptuj, lahko domnevamo, da je bilo v Ptuj prodanega mnogo papirja.⁶

Najbrž je bil Ptuj dovolj zanimiv, da je vanj za kratek čas zaneslo tudi odličnega tiskarja Franca Antona Schütza, ki ga imamo za ustanovitelja kar treh tiskarn na slovenskem Štajerskem: ptujske, celjske in mariborske.

Na portretu, ki ga hrani Pokrajinski muzej Maribor⁷, je naslikan odločen mož, ki je svoje cilje prav gotovo dosegel. Na svoj umetniški portret je prilepil v lastni tiskarni v frakturi natiskan listič s svojim življenjepisom.⁷ Tudi s tem je pokazal, da je bil vdan tiskarski umetnosti.

"Ich Franz Schütz ward in Kärnthen den 4ten Sep. 1753 geboren, kamm im 12ten Jahre meines Alters in die Lehre zur Buchdruckerey zu Lemberg in Pohlen errichten. Im Jahre 1788 errichtete ich als Faktor von Laibach, nach Zilli die erste Buchdruckerey, alwo ich mir 1791 eine eigene neue Buchdruckerey anschafte, und 1792 diese erste Buchdruckerey nach Pettau führte, und 3 Jahre da blieb. 1795 errichtete ich wieder zu Marburg die erste, und für mich die letzte Buchdruckerey. Ich wurde von Herrn Fridr. Daber den 23. Sept. 1806 in meinem Alter von 54 Jahren gezeichnet und gemahlen."⁸

Svobodnejša interpretacija prevoda bi se glasila:

"Jaz, Franz Schütz, sem bil rojen na Koroškem 4. septembra 1753. Z dvanajstimi leti sem se pričel učiti za tiskarja. Moja učna doba je trajala polnih sedem let. V letu 1771 sem še kot "subjekt" pomagal urediti prvo nemško tiskarno v Lvovu na Poljskem.

Leta 1788 sem že kot faktor pričel iz Ljubljane urejati prvo tiskarno v Celju. Odprl sem jo 1791 ter jo leta 1792 prenesel na Ptuj, kjer sem ostal tri leta. 1795. sem še enkrat uredil tiskarno, tokrat prvo za Maribor in zadnjo zame. Portretiral me je gospod Fridrich Daber, 23. septembra 1806, v mojem 54 letu starosti."

Sredi osemdesetih let je Schütz najverjetneje delal pri ljubljanskem tiskarju J. Fr. Egerju. Tiskar iz Ljubljane je verjetno na pobudo Blaža Kumerdeja, šolnika in prosvetitelja, ki je leta 1786 prišel iz Ljubljane v Celje za okrožnega šolskega nadzornika, pričel urejati tiskarno v Celju. Leta 1788 je odprl v Celju svojo podružnično tiskarno in vodenje le-te prepustil Schützu. Schütz je ti-

skarno upravljal do 1791, ko je osnoval lastno. Celjska podružnica ljubljanskega tiskarja pa je bila z opremo vred prodana Francu Jožefu Jenku.⁹

Celje z zaledjem je bilo premajhno za dva tiskarja, zato se je Schütz ob ureditvi samostojne tiskarne obrnil na Štajersko deželno oblast, da mu dovoli ustanovitev tiskarne na Ptuju. Njegovo vlogo je graški gubernij 24. septembra 1791 ugodno rešil.¹⁰ Mariborski okrožni urad je Schützu razveseljivo vest sporočil 3. oktobra 1791. V obrazložitvi je zapisano, da se ustanovitev tiskarne v Ptuju dovoli, ker je na podlagi najvišje odredbe in z gubernijsko okrožnico št. 11, z dne 23. avgusta 1788, bilo tiskarstvo razglašeno za svobodno obrt.

Okrožnica se je nanašala na dvorni dekret z dne 11. avgusta 1788, razglašen 23. avgusta tega leta v Notranji Avstriji. Dvorni dekret (18. sept. 1767) je v vseh deželah uvrstil tiskarstvo med komercialne koncesije, ko je šlo za izboljšave v obrti, napredek v komercialnem vidiku in njeno notranjo strokovno, profesionalno urejenost. Ko pa je šlo za vprašanja, kakšne in katere knjige naj tiskajo in razpečavajo, je postalo tiskarstvo državna zadeva.

Ta predpis je sprožil različne pritožbe; s tem noveliranim dekretom iz leta 1788 so tiskarstvo in knjigotrštvo proglasili za svobodno obrt oziroma umetnost, vendar z izrecnim dodatkom: "jedoch, daß selbe den öffentlichen Polizey = und Censurgesetzen genau zu unterliegen haben". Ti dejavnosti sta bili torej podvrženi policijskim in cenzurnim zakonom.¹¹

Schütz se je z delavnico spomladi leta 1792 preselil na Ptuj. V kateri hiši je bila njegova delavnica, iz sedaj znanih virov ni mogoče ugotoviti.

Na Ptuju je Schütz svojo obrtno pravico razširil še na prodajo pisarniških potrebščin. Leta 1792 je na namestništvu zaprosil, da bi smel prodajati peresa, pečatni vosek in svinčnike. Njegovi prošnji so ugodili, saj ga v vpisnikih karsneje najdemo kot tiskarja in knjigotržca.

1. maja 1793 so v Ptuju povsem na novo sestavili kavalerijski korpus. Člani korpusa so dobili tudi nove uniforme. Med korporali so navedeni naslednji meščani Ptuja: Jakob Marenzeller, mizarski mojster; Franz Anton Schütz, "Buchdrucker" – tiskar; Johann Stanzer, sodarski mojster; Anton Witton, lasuljar...¹²

V istem letu je zaprosil, da bi smel izdajati časopis "In und erbländische Zeitung". Najbrž so njegovo prošnjo zavrnil, saj do sedaj ni znano, da bi v tistem času izhajal na Ptuju kak časopis. Ker je bil zmeraj na očeh policije, je imel težave s cenzuro. Brez cenzurnega dovoljenja je natisnil pesem v čast g. dvornemu svetniku pl. Oswalderju ter bil zaradi tega prestopka kaznovan z globo 25-ih goldinarjev. Na posebno prošnjo so mu čez dve leti denar vrnili, prekršek pa oprostili.

Ko je Schütz živel na Ptuju, je bil dobra stranka zgornje ptujske lekarne pri Zamorcu. V letu 1793 je pustil v lekarni 12 goldinarjev in 53 krajcarjev. V letu 1794 pa je vpisan v knjigo znesek za prejšnje in to leto v višini 24 goldinarjev, 55 krajcarjev.¹³ Žal iz vpisov v knjigo naročil te lekarne ni razvidno, če je Schütz bolehal, ali je pri lekarnarju nabavljal za tiskarno firnež, ki ga je potreboval za tiskarsko barvo.

Schütz je ostal na Ptuju le tri leta. Najbrž je bil Ptuj takrat gospodarsko prešibko mesto in ni izpolnil pričakovanj ambicioznega in podjetnega tiskarja.

Iz Schützovega ptujskega obdobja sta znana dva slovenska in en kajkavski tisk: Hitra inu glatka pot (četrta izdaja je izšla leta 1793), Volkmerjev Te Deum laudamus, ki je izšel leta 1795, ter knjižica v kajkavščini Nebezki paztir pogubylenu ovczu ische, ki jo je napisal kapucin Gregur Malevac, rojen v Vinici. "Vu Optuju pri Ferenczu Schützu" so jo natisnili istega leta kot Volkmerjev Te deum laudamus.

Iz konca 18. st. se je ohranil lesorez z upodobitvijo mesta Ptuja z južne strani. Izvirnik žal ni ohranjen, pač pa se je kopija le-tega po Schützevi zaslugi znašla tudi na učnem potnem pismu, ki je bilo l. 1801 napisano v Slovenski Bistrici.¹⁴

Približno sto let kasneje pa je bila v Marburger Kurzweil - Kalender iz leta 1895 na 211. strani objavljena kopija po izvorni plošči, ki se je takrat še nahajala v Kralikovi tiskarni med zadnjimi ostanki Schützeve tiskarske opreme.¹⁵

Že v letu 1794 je Schütz zaprosil za preselitev tiskarne iz Ptuja v Maribor. Maribor je bil sedež okrožnega urada in v njem je imel znatno večje možnosti za delo. Tudi celjski tiskar Franc Jenko se je potegoval za to mesto in za pravico tiskanja cirkularjev, kurend in tabel za različne urade. Ker je bil Jenko pri guberniju zaradi cenzurnega prestopka na slabšem glasu, je bila z odlokom gubernija 11. oktobra 1794 podeljena ta pravica Schützu. Ptujski mestni magistrat ga je po nalogu okrožnega urada 8. novembra obvestil, da mu dovolijo tiskarno v celoti ali deloma preseliti pod istimi pogoji, kot so mu leta 1791 dovolili ustanovitev.

Schütz je imel na Ptujju svoj Bücherlese кабинет – knjižnico. Kaj več o tej knjižnici ni znanega. V prošnji za preselitev iz Ptuja v Maribor je Schütz zaprosil, da bi smel tja prenesti tudi svojo čitalnico. Gubernij je prošnjo zavrnil ter odredil, naj Schütz svoj kabinet ukine, knjige pa proda. V obrazložitvi te odredbe je navedeno, da je dovoljeno ustanoviti čitalnico samo v glavnem mestu, nikakor pa ne v okrožnem.¹⁶

Kako je torej lahko imel Schütz čitalnico na Ptujju, ki je bil manjši in je imel le magistratno upravo in naborni okraj? Gotovo zato, ker je bil Ptuj avtonomno mesto z lastnim statutom ter mu je ta status dovoljeval celo privilegij čitalnice. V vpisniku namestništva najdemo še dve vlogi, ki izpričujeta čitalnico v Mariboru še vsaj do leta 1797.

Schütz se je verjetno preselil iz Ptuja proti koncu leta 1795. V Mariboru je imel svojo tiskarno v prvem nadstropju hiše na ogalu Glavnega trga in Dravske, št. 189 (danes Velike kavarne). Opis tiskarske opreme nam je znan iz Maribora, najbrž pa so bili leseni tiskarski stroji še tisti, ki jih je imel na Ptujju.

Najstarejši ohranjen gledališki plakat za komedijo Der politische Zinngießler iz leta 1798, predstava je bila na Ptujju, je bil natisnjen v Mariboru, v Schützevi tiskarni. To nam kaže, da je Schütz obdržal poslovne stike s Ptujem.¹⁷

Od slovenskih tiskov iz njegovega mariborskega obdobja so znani: Podpisuj... Hvala kmetizhkega stana ino tobazhie trave (Volkmer, 1807); Vezhne pratike (Breznik, ok. 1808); Malo besedishe (1089). Vse tri je natisnil za mariborskega knjigoveza in knjigarja, Jožefa Merzingerja.

Franz Anton Schütz je umrl v Mariboru, 27. marca 1809, za jetiko.

TISKARJI OD 1800 DO 1852

V literaturi najdemo podatek, da Ptuj po odhodu Schütza skoraj 60 let ni imel tiskarne.¹⁸ Prav iz tega obdobja Ptuj nima ohranjenega mestnega arhiva in nastala vrzel v arhivskih virih pušča marsikatero vprašanje nedorečeno. Toda trditev o šestdesetletnem premoru zlahka ovržemo. Iz leta 1818 je ohranjeno tiskano vabilo na ples ("Ball-Anzeige"), ki ga je dala natisniti lastnica hotela in kavarne pri Zlatem noju (v Prešernovi, kasneje hotel Osterberger, danes Mitra).¹⁹ Na rdečem, ročno koloriranem listu ni imena tiskarja, predvidevamo pa lahko, da so bile manjše stvari natisnane v Ptujju. Najbrž so to delo opravili kar knjigovezi, zaradi stroge kontrole pa so ime tiskarja izpustili.

Potreba po lastni tiskarni na Ptuju je bila vedno očitnejša. Mariborski tiskar Janschitz je na Ptuju hotel odpreti podružnico svoje tiskarne, ki bi jo vodil Ignacij Spritzel. Slovenški gospodar je 1875 napovedal, da bo izdajal tudi tedenski lokalni časopis. Za pridobitev tiskarske koncesije sta se istega leta potegovala dva konkurenta, že prej omenjeni Janschitz in tiskarski strojnik, Ferdinand Tisso iz Gradca. Ta je na priporočilo mestnega sveta uspel dobiti koncesijo. O delovanju njegove tiskarne ni podatkov. Vprašanje je, če je njegova tiskarna na Ptuju sploh kdaj delovala.²⁰

Tri leta kasneje, 1878., je Ptuj dobil časopis, ki je izhajal enkrat na teden, Pettauer Wochenblatt.²¹ Izdajal in tiskal ga je Jakob Schön. O tiskarni Schön vemo malo. O njem največ povedo njegova reklamna ponudba, objavljena v Wochenblattu, in različne notice, ki so izhajale v prvih številkah časopisa.

Urednik Josef Jaky je časopis slabo zasnoval: imel je rubriko z lokalnimi novicami, rubriko "Genrebilder", v razvedrilni pa je izhajal podlistek. O tem poroča tudi Kronist Ferdinand Raisp v kroniki Ptuja, z vpisom 1. 12. 1877. Ko je ta list prenehajati, je v isto kroniko, 29. decembra 1878, vpisal pikro: "Erschien die letzte Nummer des Pettauer Wochenblattes, wovon am 10. Februar d.J. das erste Blatt erschienen war, wegen Mangel an Pränume-ranten, woran der geistlose Inhalt des Blattes Ursache ist." Izšla je zadnja številka Pettauer Wochenblatta, prva je bila izdana 10. februarja t.l. List je prenehajati zaradi premajhnega števila naročnikov in svoje duhamorne vsebine.²²

Schönova tiskarna je bila v hiši gledališča. Najel je prostor v Murkovi (Kirch-gasse) ulici.

Schönovo bivanje na Ptuju je bilo kratko. Leta 1881 se je tiskar in knjigarnar Jakob Schön preselil na Dunaj. Večje število molitvenikov in drugih knjig, ki so mu jih dale stranke v zavo, je oddal mestni občini, da jih je izročila lastnikom in drugim interesentom.²³

Die
BUCHDRUCKEREI
von
JAKOB SCHÖN, PETTAU,
Kirchgassee 26.
empfiehlt sich zur raschen, billigen und geschmackvollen Ausführung aller Arten
DRUCKSORTEN.

Mit den neuesten Typen versehen, bin ich im Stande, allen Anforderungen der Jetztzeit nachzukommen und Drucksorten jeder Art prompt und billigst auszuführen. Besonders hervorzuheben ist die Einrichtung zur Anfertigung von Amts-, Notariats- und Gemeinde-Drucksorten, Visite-, Adress-, Verlobungs-, Trauungs-, Ball- und Speise-Karten, Rechnungen, Circulare, Preis-Courants, Etiquetts, Brochüre, Wexke; überhaupt werden alle vorkommenden Arbeiten der Anforderungen entsprechend ausgefüllt.

Um zahlreiche Druckaufträge bittet

Hochachtungsvoll
JAKOB SCHÖN.

PONUDBA TISKARJA JAKOBA SCHÖNA
iz Pettauer Wochenblatta, ki je izhajal
v letu 1878

antwortlicher Redakteur, Josef Jaky.

Eigentham, Druck und Verlag von J. Schön, Pettau.

TISKARNA W. BLANKE

Wilhelm Blanke starejši, ustanovitelj tiskarne Blanke, je bil rojen 1824. v Rostocku. Kot knjigoveški pomočnik – vandravec je prišel iz Nemčije s Carlom Schmidtom in Steudtejem na Ptuj leta 1852. Tukaj se je ustalil in se poročil z Jožefino Mock, hčerko usnarja iz Lipnice.

Z ženo sta odprla trgovinico s knjigami in papirjem. Posli so dobro cveteli. O tem, da je imel Blanke svojo knjigoveško in tiskarsko delavnico leta 1881 na ogalu Florijanovega trga in ozke ulice, ki danes vodi proti cerkvenim stopnicam, izvemo iz nekoliko abotnega spisa, ohranjenega v Mestni občini Ptuj.

Hlapec iz Sv. Marka, Franc Petrič, je šel na malo potrebo v skriti kot v ulici za Florijanovim trgom. Tam sta se nahajali trgovina in tiskarna Blanke. Okno tiskarne je gledalo na skriti kot in Blankejevi delavci so ga polili z mrzlo vodo, tako da se je prehladil. Enako se je zgodilo tudi krojaču Francu Potočniku iz Vurberka. V ovadbi je Petrič navedel, da je bolnik, in da je pogledal, če je kje opozorilna tabla, ki prepoveduje onesnaževati ulico. Ko je šel v Blankejevo trgovino, ga je ta ozmerjal kar s "Schweinerer" – (svinjarija). Oba prizadeta sta zahtevala denarno odškodnino za škodo na obleki, žalitve in zasmehovanje meščanov.

Odgovor občinske uprave je jasen. Nobeno onesnaževanje po ulicah ni dovoljeno in je v nasprotju s policijsko-sanitarnim redom mesta. Tudi opozorilne table niso potrebne, saj bi potem morale biti povsod. Dolžnost vseh meščanov je, da onesnaževalce prijavijo. Samovoljna dejanja Blankejevih vancev so seveda nedopustna.²⁴

Blanke se je v začetku bolj posvetil trgovini in knjigoveštvu, manj tiskarstvu. V letu 1884 je kupil od dr. Karla Breznika hišo št. 6 na Glavnem trgu. Ta lepa meščanska hiša je bila od 1812. last Jakobu Grosheima, trgovca iz Ptuja, nato je menjala mnogo lastnikov.

Leta 1850 jo je kupil Joseph Perko, trafikant (Tobakverleger), leta 1868 advokat Breznik iz Črnomlja in ta jo je prodal Blankeju. Hiša je imela odlično lokacijo za knjigarno v pritličju, v prvem nadstropju pa so na dvoriščni strani uredili tiskarno.²⁵

Iz začetnega obdobja delovanja tiskarne najdemo firmo Blanke omenjeno v Kallender für die lavnater Diocese, 1862. Iz naslova ni jasno, ali je bil Blanke tiskar ali knjigar (prim. J. Emeršič, Gradivo za bibliografijo ptujskih tiskov). V osemdesetih in devetdesetih letih se je število obrazcev in vabil, part, plakatov ter manjših tiskov izredno povečalo.

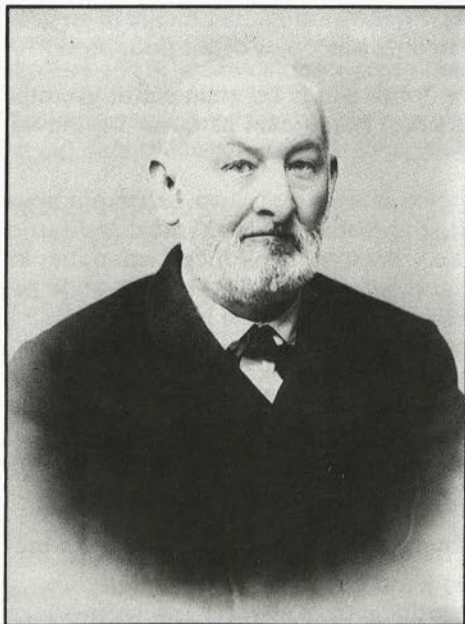
Ob njegovi smrti, 2. oktobra 1899, je v Pettauer Zeitungu izšel članek in memoriam, v katerem govori avtor o knjigarni in bogato opremljeni tiskarni. Pokopali so ga na evangeličanskem pokopališču.²⁶

Ko je stari Blanke še živel, je že pričel upravljati domačo tiskarno in knjigarno njegov sin Wilhelm Paul (roj. 30. 1. 1862, Ptuj, + 30. 1. 1925, Ptuj). V desetletnem obdobju, ko sta tiskarno vodila njen ustanovitelj in sin Viljem, jo lahko označimo za družinsko podjetje. Mladi Viljem je pri Okrajnem glavarstvu že v letu 1888 prosil za obrtno dovoljenje (izdano 24. maja 1888, št. 2793) za prodajo molitvenikov, koledarjev in ljudskih knjig za okraj Ptuj, s čimer je samo razširil očetovo obrt.²⁷

Tako so tiski iz leta 1888 najbrž že rezultat dela mladega Viljema. Oznake tiskarja na teh tiskih niso najbolj jasne, saj najdemo: Tisk Viljem Blanke, Druck W. Blanke ali samo Blanke.

Že v letu 1890 pa so mu izdali dve novi dovoljenji za trgovino s knjigami ter za tiskarno (št. 4528, potrjeno pri Deželnem namestništvu v Gradcu, št.

WILHELM BLANKE st. (1824-1899)
ustanovitelj tiskarne, ki jo je imela družina
Blanke na Ptuju do leta 1945

19317/1890, in z vpisom v protokol pri okrožnem uradu v Mariboru, št. 133/1, z dne 13. maja 1898). Postal je tudi član tiskarskega gremija v Gradcu.²⁸

Pettauer Lokalanzeiger, ki se je kasneje preimenoval v Pettauer Zeitung, so pričeli tiskati leta 1889. Z dopisom 1891. se je Blanke obrnil na magistrat in priporočil, naj mesto priobčuje razne uradne oglase v njegovem časopisu. Letni pavšal je znašal 75 fl. Za primer je navedel v Celju izhajajoča časnika (Deutsche Wacht in Marburger Zeitung), ki ju je mestna občinska uprava izdatno podpirala.²⁹

Da bi se podjetje razširilo, je firma Blanke v letu 1893 želela pridobiti od mestne občine koncesijo za plakatiranje v mestu.

Občinski svet je prošnjo odbil z obrazložitvijo, da ne vidi potrebe za izdajo takega dovoljenja.³⁰

Tiskarna je bila znana in je slovela po kvalitetnih tiskih. V letu 1894 so bili pri Blankeju zaposleni kot pomočniki: Johann Spritzey, Josef Heller, Mathias Orinig, Fridrich Weisig, Blas Rakusch, August Kaiser ter vajenci Julius Schumenjak, Franc Topernik in Feliks Schmidt.³¹ Iz statističnega popisa se ne vidi, koliko jih je delalo v knjigarni in koliko v sami tiskarni.

Prva razglednica, ki so jo natisnili v tiskarni Blanke, je izšla leta 1895. Večino jih je sam založil in natisnil v lastni tiskarni. Kot član Tujsko prometnega in olupševalnega društva ter Muzejskega društva si je prizadeval, da Ptuj ni zaostajal za ostalimi mesti. Tako je v njegovi založbi izšel zelo kvaliteten turistični vodič Josefa Felsnerja, Pettau und seine Umgebung, z ilustracijami Alojza Kasimirja.

Spor med Blankejem in črkostavcem Moritzom Nobisom leta 1897 kaže na to, da so imeli tiskarji dobro urejeno stanovsko društvo – gremij.

Moris Nobis je pričel delati kot stavec pri Blankeju 22. marca 1897 s tedensko plačo 12 fl.

Do srede, 7. aprila, je delal, ko je pridrvel v delavnico Blanke mlajši in ga grobo nadrl, da naredi premalo, in da si ne zasluži plače kot ostali pomočniki.

Ne vemo sicer, od kod je bil Nobis, toda dobro mu je bil znan statut gremija tiskarjev in stavcev, katerega član je bil. Takoj je zahteval plačo za 14-dnevni odpovedni rok, kakor so to določala pravila.

Nastal je pravni zaplet, če je Mestna občina kompetentna za reševanju sporov glede nadomestila plač in okrog pritožbe Nobisa, ki je zavračal zaslišanje pri županu, ker sta si bila Ornig in Blanke v svaštvu. Do končne razsodbe, ki jo je brez pravice do priziva izdalo Deželno namestništvo v Gradcu, se je zadeva vlekla od 12. aprila do 26. junija 1897. Blanke je moral Norisu plačati 24 fl za 14-dnevni odpovedni rok. Iz Gradca pa je gremij poslal veljavno plačilno tarifo za tiskarske in črkolivarske pomočnike za Štajersko, ki je veljala za vse kvalificirane delavce te branže. Pravila so obsegala 41 členov. Prvi del je zajemal splošna določila, v drugem delu pa so bila ovrednotena vsa dela stavca: — preračunavanje pri uporabi različnih pisav (iz grščine, ruščine); cene stavkov v frakturi ali antiki (za stavek v tujem jeziku je bila cena višja); cena za mešani stavek; stavek v tabelah; matematični stavek; številčni stavek; abreviature; verzalke; velike začetnice; poezijo; majhen format; lomljenje; korekture; metiranje itd.³²

Konkurenca nemški knjigarni je bil slovenski trgovec Ivan Peteršič. V letu 1898 je pri mestni občini zaprosil, da bi lahko prodajal šolske knjige, molitvenike in druge potrebščine, vendar so njegovo prošnjo zavrnil.³³

Sicer pa si je Blanke priboril tiskanje dvojezičnega Uradnega lista za okrajno glavarstvo Ptuj (1898 do 1906), tiskali so skoraj vsa letna poročila za šole, denarne zavode in društva, razne obrazce, plakate in vabila.

Omeniti je potrebno še časopis Štajerc, ki je izhajal od leta 1900 do 1918. Izdatno ga je podpirala nemška nacionalistično usmerjena Südmarka, uradno pa je bil lastnik časopisa Blanke.

Uredništvo Štajerca se je selilo. V letu 1899 je imelo sedež na Glavnem trgu 14, leta 1906 pa se je uprava Štajerca obrnila na mestno občino, da bi ji dala v najem prostore, ki jih je do takrat uporabljal g. Kollenz. Zaradi povečanega obsega dela in števila strank je postala pisarna za tri uslužbenice premajhna. Delo urednika so motile stranke, knjige, ki so ležale vsenaokrog, pa bi lahko uničil požar. Občina je potem uredništvu dodelila prostore urarja W. Schallana v "Velbu", v Bismarckovi ulici (današnja Murkova). Plačevati je moral enako najemnino kot prejšnji najemnik, 14 kron.³⁴

Narodnostna nasprotja v Ptujju so dosegla svoj višek 13. septembra 1908, ko je imela Ciril-Metodova družba na Ptujju glavno skupščino. Najeti razgrajči iz Celja, Maribora ter domači nemškutarji so napadli zborovalce. Najbolj se je izkazal urednik Štajerca Karel Linhart, ki je vodil nemškutarje.³⁵

Zaradi štrajka tiskarjev Štajerc v začetku leta 1914 dolgo ni izšel. Prva številka je datirana šele s 15. februarjem 1914. Tudi naročnina se je z letom 1914 povečala na 4 krone. O štrajku tiskarjev je poročal Štajerc 22. februarja 1914. Trajal je 7 do 9 tednov po vsej Avstriji. Borili so se za zvišanje mezd. Poročilo pravi, da je štrajk tiskarjev občutno prizadel gospodarsko življenje v državi. "Opazilo se je, kako velikansko moč tvori tisk v vsem javnem življenju sedanjosti. Vsa kultura, vse politično, društveno in gospodarsko življenje je dandanes od tiska odvisno..." List je bil bolj na strani podjetnikov. Štrajk je potekal mirno, le na Moravskem so ustrelili nekega stavca, v Ljubljani in Trstu pa je bilo nekaj aretiranih. Na Štajerskem, zlasti na Ptujju — kot pravi poročilo — pa so se stavkajoči obnašali naravnost vzorno. V splošnem pa so delavci s tem stavkovnim gibanjem malo dosegli.³⁶

Po izbruhu prve svetovne vojne se je obseg dela povsod zmanjšal. Cene papirja so v letu 1916 poskočile od 60 do 100%. V času, ko so se južnoslovanski

cene papirja

narodi želeli otresti Avstrije in se združiti (Majniška deklaracija), je bil Štajerc seveda odločno proti "razkosavanju krononive". S številko 41, ki je izšla 13. oktobra 1918, je Štajerc prenehal izhajati.

Tudi v spremenjenih razmerah je slovenske tiske tiskalo Blankejevo podjetje. Precej dela iz Ptuja pa je prevzemala Mariborska tiskarna.

Od leta 1919 do 1922 so pri Blankeju tiskali tudi Ptujski list, politično-gospodarski tednik.

Leta 1922 je tiskarnar Hinko Sax iz Idrije dvignil svojo koncesijo, ker je čakal na izpraznitev lokala več kot leto dni. Tako je še naprej ostajala Blankejeva tiskarna edina .

Med obema vojnama se je delo tiskarne nadaljevalo. Blanke si je prizadeval obdržati trg in stranke. V istem času se obrat ni dosti povečal, zaposloval je 10 delavcev in je letno porabil do 10 ton papirja. Opremljenost tiskarne se ni izboljšala, zato se tudi obseg njenega dela ni kaj prida spremenil. Prej je navedeno, kot napredoval. V letu 1924 je Blanke napisal pismo županu občine. Zanimalo ga je, zakaj pri njem ne kupujejo več toliko, kot so prej, saj mora vendar plačati visoke davke. Župan mu je odpisal, da občinska uprava svoje potrebščine nabavlja na veliko, obrazce si po potrebi prireja sama, ker ima aparat "Delego", knjige pa kupuje pri njih.

Takoj za tem so naročili tiskanje 100-ih kuvert z napisom "Župan avtonomnega mesta Ptuj" in boljši papir.³⁷

Leta 1925 je Viljem Blanke umrl. Tiskarno in knjigoveznico, stroje, prodajalno s papirjem in hišo na Slovenskem trgu 6 je podedoval sin Herbert Blanke.³⁸

Tiskarna je imela star tiskarski stroj, Planeto formata B2, avtomatik B4, zaklopni stroj, mali ročni stroj Boston za vizitke. Vsi stroji so bili na transmisijo.

DELAVCI BLANKEJEVE TISKARNE
v zgodnjih tridesetih letih
(fotografija je last V. Tomaniča)

Tik pred 2. sv. vojno so bili zaposleni pri Blankeju: Edi Tomanič, Angela Herič, Viktor Tomanič, Aleks Geršanovič, Vilko Zaplatil, Klampfer, Jože Podkrajnik, Matija Ornič, Ela ?, Micka Galun...

Ko je na Ptuju prevzel oblast okupator, pri čemer so mu izdatno pomagali domači nemčurji in kulturbundundovci, so začeli zapirati slovenska podjetja. Njihove lastnike so izgnali, ali pa odpeljali v koncentracijska taborišča. Za zaplenjena posestva, trgovine in obrtne obrate so bili imenovani komisarični vodje. V zvezi s postavitvijo komisaričnega vodje za zaplenjeno tiskarno in knjigarno se je Herbert Blanke 6. maja pisno obrnil na pooblaščenca rajskomisarja za utrjevanje nemštva, ki je imel izpostavo v Mariboru. V dopisu je navedel: "... da je že njegov ded ustanovil na Ptuju tiskarno in knjigarno, ki je bila do leta 1919 edina v mestu. Mesto ima štiri tisoč prebivalcev in kmečko zaledje. To podjetje je zadostovalo, saj je komaj shajalo. Leta 1919 so slovenski nacionalni krogi odprli konkurenčno knjigarno Cirilove tiskarne, ustanovljena pa je bila tudi tiskarna Šuler. Obe so otvorili z očitnim namenom, da onemogočijo obstoj njegovega podjetja. Dejansko so z bojkotom dosegli, da je le s težavo obdržal nadaljnji obstoj podjetja. Slovence, ki so želeli kupovati v njegovi trgovini, so z organiziranim bojkotom in ščuvanjem odvrčali. Po mestu so raztresli listke, ki so izrecno pozival k bojkotu moje trgovine.

Knjigarna Cirilove tiskarne in tiskarna Šuler sta zaprti. Z ozirom, da je Ptuj ostal do sedaj tako majhen, ne prenese več kot ene tiskarne in ene knjigarne in glede na vse omenjene razloge je predlagal, da se zaplenjena papirnica Cirilove tiskarne in tiskarna Šuler likvidirata, njega pa se naj postavi za komisaričnega vodjo. Za zaključek se izpriča za volksdeučerja, člana kulturbunda in pripadnika volksdeuče samozaščite."³⁹

V odgovoru (19. maja 1941) je bilo navedeno, da ukinitvev obeh za enkrat ne pride v poštev. Blankeja so predlagali za komisaričnega vodjo obeh in ga opozarjali, da se je potrebno držati veljavnih predpisov. Napisali so tudi, da je treba narediti inventuro obeh delavnic in obratov.

Papirnica in knjigarna je upravo mesta in ostale organe zalagala s pisarniškiimi potrebščinami vse do konca vojne. Najbrž je tudi Hitlerjev Mein Kampf, ki so ga dobili za poročno darilo vsi mladoporočenci, delo tiskarne Blanke. Knjiga ima na platnicah mestni grb, na notranjem listu pa je posvetilo županstva.

Po vojni je bilo imetje tiskarne Blanke z avnojskim odlokom zaplenjeno. Hiša je postala last splošnega ljudskega premoženja, s katerim je upravljal Mestni ljudski odbor. Blago knjigarne je v decembru leta 1945 prevzela Narodna imovina v Ptuju, le-ta pa ga je takoj predala odseku za trgovino in preskrbo. Tiskarske stroje so odmontirali in odpeljali v Makedonijo.⁴⁰

PTUJSKA TISKARNA R.Z.Z.O.Z.

Med letoma 1924 in 1941 je s prekinitvijo v letih 1932 – 1935 (ko jo ponovno obnovi Šuler) na Ptuju delovala tudi manjša zasebna tiskarna. Bila je last Alojza Šulerja, roj. 22. 7. 1895 v Grižah pri Celju. Šulerju je ministrstvo trgovine in industrije, odd. v Ljubljani, 23. maja 1924 podelilo tiskarsko koncesijo za delavnico, ki jo je imel na Ptuju na Vrazovem trgu 2. Svojo delavnico je najprej prenesel v Panonsko ul. 5 (stavba med vojno porušene Velike kasarne). V letu 1926 je Ptujaska tiskarna r.z.o.z. zaprosila pri sreskem poglavarju za koncesijo za izvrševanje tiskarske in litografske obrti s sedežem v Panonski ulici 5. Tiskarna bi lahko delovala, saj je Šuler prostovoljno odložil svojo koncesijo pod pogojem, da se koncesijo podelijo Ptujski tiskarni. Mestni svet je o prošnji razpravljajl 27. 9. 1926 ter jo ugodno rešil.⁴¹

“Tiskala je večji del merkantilne stvari, od časopisov Narodno slovo, ki je izhajala od novembra 1931 do maja 1932, od knjig pa Gorinškovo Žalostno ljubezen” 39. Že leta 1926 pa je izšla knjižica, ki sta jo priredila brata Kaukler (Spomin na romanje, 1926. Romarska cerkev na Črni gori).

Ptujsko tiskarno je 1941 okupator ukinitel, stroje pa zaplenil.

Po vojni se je Šulerjeva družina iz izgnanstva vrnila. Oče je opravljal le manjša knjigoveška dela. Za Mestni muzej je na primer leta 1950 zvezal inventarne knjige.⁴²

ILEGALNE CIKLOSTILNE TEHNIKE

PRED VOJNO

Razmnožavanje in razširjanje protirežimske literature je veljalo za močno orožje v boju proti domačim in tujim reakcionarjem. Komunistična partija je že pred vojno za svoje propagandno delo uporabljala tisk. Za to delo določeni aktivisti so se povezovali z grafičnimi delavci in nekaterimi lastniki tiskarn. Ko so zaradi predpisane cenzure prenehali izhajati napredni tiski, so začele ilegalne ciklostilne tehnike.

Ciklostilne tehnike so bile opremljene z enostavnimi razmnoževalnimi stroji, kot so: ciklostil, opalograf in šapirograf. Zaradi svoje tehnične enostavnosti niso delali težav ne pri uporabi ne pri premikanju iz skrivališča v skrivališče.

Na Ptuju je bilo tovrstno dejavnost znatno težje organizirati kot drugje. Mesto je bilo majhno, ekonomsko razdeljeno na močnejša podjetja nemških lastnikov in šibkejša slovenske obrtno – trgovske obrate.

V takih razmerah so leta 1933 ptujski komunisti osnovali lastno ciklostilno tehniko. Ta je delovala pod odrom mestnega gledališča. Prvi tiskar v njej je bil kinooperater Edvard Murn.⁴³

V letih 1935/36 je bila ilegalna tehnika pri Jožetu Klepu v Krčevini pri Ptuju. Po aretacijah nekaterih članov se je po sklepu Mestnega komiteja partije tiskarska tehnika preselila k Olgi Meglič na Vičavo. Tam je delovala do okoli leta 1938. Za približno eno leto so tehniko prestavili v muzejske prostore. V mali kleti je Franček Glavnik zbral razna tehnična sredstva, matrice, papir, barvo, itd.⁴⁴

Leta 1940 so tehniko za stalno preselili nazaj v gledališče, kjer je ostala do prihoda okupatorja 1941. Kot sodelavca pri tej tehniki najdemo Alberta Wilhelma, odličnega igralca ter režiserja Frana Žižka. Ob prihodu okupatorja je Wilhelm tehniko uničil, da je ne bi odkrili okupatorji.

V ČASU OKUPACIJE

Že v začetku leta 1941 bi tehnika morala začeti delati pri Krambergerjevih v Novi vasi. Ciklostil je bil pokvarjen in tako so razna poročila pisali z roko. Ko so vse tri aktiviste, Štefko in Nežko Kramberger ter Jožeta Marna aretirali, do leta 1943 na ptujskem območju ni bilo več tiskarske tehnike. V Slovenji vasi je ročno stavil propagandne letake Aleksander Škofič.

Pravo, večjo tehniko so ustanovili februarja 1944 v Muretincih, v hiši Julijane Čuš. Razmnoževalni stroj je priskrbel Karl Šober iz Moškanjcev. Franc Belšak-Simon je organiziral razpečavanje tiska. Največ težav je nedvomno pov-

zročala nabava materiala. Zbirali so ga različni ljudje, ki so bili pripravljene pomagati odporniškemu gibanju. Tehnika ni bila nikoli odkrita, s Ptujskega polja so jo prenesli v Stogovce.

Tehnika Lacko je pričela delovati septembra 1944. Bila je dobro organizirana, v njej so tiskarska dela opravljali: Ela Lipuž - Breda, Nežka Rožkar - Ljuba, Miha Kolarič - Kostja, kurirja sta bila Zvonko Sagadin in Stanko Koželj. Iz tehnike Lacko je ohranjen del arhiva s predlogami za tiske. Ohranjen je celo delovodnik o nabavi materiala, o nakladah in dnevnik za leto 1945. Veliko ciklostilnega papirja, matric in tiskarske barve je v to tehniko prišlo iz trgovine in tiskarne Blanke s pomočjo tiskarja Miheliča in Anice Lašič - Klemen.

Po osvoboditvi se je ta tehnika preselila v Ptuj, v prostore tiskarne Blanke, kjer je nadaljevala z delom.

Omeniti moramo še tehniko Reš, ki je pričela z delom spomladi 1945. v Rotmanu pri Polenšaku. Tehnični vodja tehnike je bil Bože Žnidarič - Rastko iz Zamušanov, ki je v to tehniko prišel iz Muretincev. Februarja 1945 sta padli obe sodelavki tehnike, Mimica Legvart in Sonja Fajs, marca pa v spopadu z Nemci in raztrganci še Žnidarič, zato je tehnika prenehala delovati.⁴⁵

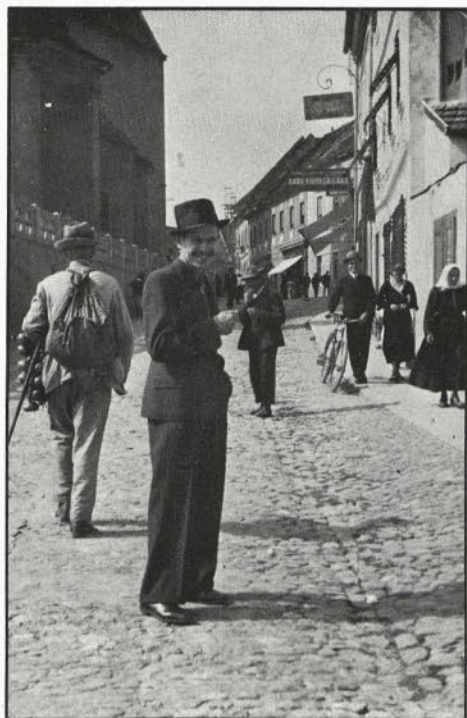
PTUJSKO TISKARSTVO PO VOJNI

Če je bilo pred vojno na ptujskem območju dela za dve tiskarni, je povsem razumljivo, da so potrebovali tiskarno tudi po vojni. Toda celih devet let po vojni na Ptujju nismo imeli tiskarne. Ker sta obe tiskarni ostali brez strojev, tiskarske tradicije ni bilo mogoče obnoviti v kratkem času.

Večino ptujskih publikacij in časopis Ptujski tednik so tiskali v Mariborski tiskarni. To je povzročalo pripravljalcem gradiva velike težave. Slabe komunikacije so bile krive za velike časovne zamude in večje finančne stroške. Ves severovzhodni del Štajerske s Prekmurjem je imel samo Mariborsko tiskarno, Murska Sobota pa jo je dobila 1. maja 1954. Obmurska tiskarna je bila med najmodernejšimi, saj so zanjo uvozili stroje iz inozemstva.⁴⁶

Potrebe po tisku so naraščale, kar dokazuje naraščajoče število na ciklostilu razmnoženih publikacij. Razmnoževal jih je ptujski obrtnik Anton Rosenfeld, ki je imel svojo graversko in aranžersko delavnico z imenom ROTO v Cankarjevi ulici 3. Anton Rosenfeld (19. 12. 1912 - 2. 9. 1970) je bil po poklicu aranžer. Po trgovski šoli je odšel na Dunaj, kjer je v tridesetih letih dokončal šolanje za aranžerja na šoli za uporabno umetnost (Schule für Angewandte Kunst). Zaposlen je bil pri različnih firmah v Ljubljani, v mariborskem Zlatorogu..., dokler ni na Ptujju pred drugo svetovno vojno odprl samostojne aranžerske delavnice. Kot priznan aranžer je delal za razna znana podjetja, sodeloval je na različnih gospodarskih razstavah doma in na tujem. Po drugi vojni je bilo manj posluha za reklame in sejme, zato se je prilagodil povpraševanju ter opravljal tiskarsko razmnoževalna dela, ki jih je dopuščala ciklostilna tehnika.

Iz ohranjenih ciklostilnih izdaj v letu 1949 lahko ugotovimo, da so kmetijci in medicinci potrebovali učbenike. V obliki skript so jih pripravili kar domači predavatelji (ing. Egon Zorec za področje kmetijstva, prof. Bolta za področje fizike). Na žalost niso ohranjeni plakati, letaki in drugi drobni tiski, ki bi povojni čas osvetlili tudi z druge plati.⁴⁷

ANTON ROSENFELD (1912-1970)
je po vojni izdeloval na ciklostil razmnožene
tiske (fotografija je last Z. Rosenfeld-Aracki)

PTUJSKA TISKARNA OD USTANOVITVE DO DANES

V STARIH PROSTORIH BLANKEJEVE TISKARNE

Tudi na okrajnem ljudskem odboru Ptuj so pričeli razmišljati, da kraj, ki želi biti pomembno kulturno in politično središče, brez tiskarne ne more biti. Potreba po tisku je bilo preveč, zato so v začetku leta 1954 sklenili, da bo Ptuj dobil svojo tiskarno.

Odločba za ustanovitev podjetja Ptujška tiskarna v izgradnji s sedežem na Slovenskem trgu 9, je bila (izdana pod št. I-5422/1-54) na podlagi sklepa, ki sta ga sprejela Okrajni zbor in Zbor proizvajalcev in izdana 1. julija 1954. V odločbi je bilo določeno, da se mora Ptujška tiskarna konstituirati do 1. 10. 1954. Nova tiskarna je dobila za 330.000 dinarjev strojev in 10.000.000 din v gotovini, in sicer 6.000.000 kredita in 4.000.000 din subvencije. Določili so tudi, da bodo stalna obratna sredstva podjetju določena, ko bo pričelo obratovati.

Tiskarna je pričela z delom kot podjetje v izgradnji. Za vršilca dolžnosti direktorja so imenovali Martina Klemenčiča, delegata okrajne skupščine.⁴⁸

V pripravljalni fazi je bilo potrebno najprej kupiti tiskarsko opremo. Ker bi nove stroje morali uvoziti, so iskali že rabljene. Na seji sveta, ki je bila 26. 3. 1954, je Martin Klemenčič poročal o nakupu strojev na licitaciji v Beogradu:

“K licitaciji je bilo priglasih sedem reflektantov. Izklicna vrednost je bila tri milijone din za stroj 50 x 70. Tov. Klemenčič je pojasnil, da je stroj dobre kvalitete. S tem pa še vprašanje ptujske tiskarne ni rešeno. Nabaviti bi bilo potrebno še stroj 70 x 100. Ogledali so si tudi črkovni material. Vse stroje je pregledal strojnik iz Maribora.” Člani Sveta so se strinjali z nabavo tiskarskih strojev. Glede prostorov za novo tiskarno pa je Klemenčič menil, “da so naj-

DELAVCI KOLEKTIVA PTUJSKE TISKARNE
v letu 1957

bolj primerni prostori za tiskarno v prostorih gostilne Beli križ. Vobič je predlagal, naj vprašanje prostorov reši Ljudski odbor mestne občine Ptuj.”⁴⁹

Ljudski odbor mestne občine jim je dodelil prostore v bivši tiskarni Blanke na Slovenskem trgu.⁵⁰

Na 13. seji Sveta za gospodarstvo okrajnega ljudskega odbora Ptuj, 29. septembra 1954, so pri rebalansu družbenega plana in proračuna okraja iz investicijskih sredstev, ki jih je za Ptuj namenil Izvršni svet LRS, za Tiskarno Ptuj odobrili še dodatni osem milijonski kredit.⁵ Sredstva so bila v celoti porabljena za nakup tiskarskih strojev, knjigoveškega stroja, druge strojne opreme ter za adaptacijo obratnih prostorov.

Tiskarna je stroje najbrž dobila v mesecu decembru 1954. Klemenčič je na seji Sveta za gospodarstvo 22. novembra 1954 predlagal, da se sredstva iz odobrenega kredita, za katerega še ni bila podpisana pogodba, “stavijo na razpolago, ker bodo prihodnji mesec prispela naročila in oprema po sklenjenih pogodbah.”⁵¹

Opremo in njeno kvaliteto je dobro opisal Bogo Veber, dolgoletni tehnični vodja tiskarne:

“Sedanja Ptujška tiskarna ob ustanovitvi ni bila deležna prav nobene dediščine svojih ptujskih prejšnjic. Njeni prvi stroji so bili nabavljeni v Beogradu in Zagrebu; bili so to stari, skoraj dotrajani tiskarski in knjigoveški stroji, ki so jih tamkajšnja podjetja izločila iz obratovanja.”

Tiskarna je kupila: rabljen zaklopni tiskarski stroj Liberty od podjetja Zvezda v Beogradu, rabljen zaklopni stroj, tiskarski stroj Frankental od Jugoslovanske štampe v Beogradu, rabljen avtomatski tiskarski stroj Planeta, formata 50 x 35 cm, od Kulture v Beogradu, dva rabljena ročna rezalna stroja delovne širine do 50 in 70 cm, prirejena na električni pogon, rabljene škarje za rezanje lepenke (papšer), rabljen stroj za perforiranje, malo ročno knjigoveško stikalnico od zasebnika Miodraga Cvetkovića v Beogradu; dva lesena regala s črkovnjaki od Zvezde, nekaj stavnega gradiva in skladiščne opreme.⁵²

Rok za konstituiranje Ptujске tiskarne je bil v prvi odločbi 1. oktober 1954. Toda tega roka niso dosegli, zato je upravnik Klemenčič prosil, naj ta rok podaljšajo vsaj do 1. novembra 1955. Konstituiranje se je zavleklo, ker še niso prispela vsa osnovna sredstva, kot so regali in medeninaste linije, za katere so potrebovali devize, ki jih je bilo težko nabaviti ter razni črkovni material. Določen jim je bil tudi kontingent papirja, ki pa ga niso dobili. Problem so bil tudi prostori, ki so jih lahko pričeli adaptirati v poletnih mesecih.⁵³

Rok za konstituiranje je Okrajni ljudski odbor na sejah okrajnega zbora in zbora proizvajalcev 31. avgusta 1955 podaljšal do 1. novembra 1955.⁵⁴

Od ustanovitve do 1. novembra 1955 je bilo podjetje v fazi izgradnje, s 1. novembrom pa je začelo poskusno delati. Na Okrožnem gospodarskem sodišču pa je bilo vpisano v register 8. decembra 1955 (št. 84/1).

Stroje so pravzaprav pričeli preizkušati že septembra in oktobra. Takrat so že izvrševali manjša tiskarska naročila.

Plansko gospodarstvo je podjetja pri njihovem delu precej omejevalo. Najmanjše kreditov je moralo skozi težavno proceduro. Organi oblasti so potrjevali ali zavračali prošnje za investicijske kredite. Enako je bilo s plačami. Podjetju je bilo sicer s sklepom Sveta za gospodarstvo okraja Ptuj določeno, da sme uporabiti 16 % celotnega dobička za plače, vendar poprečna plača na zaposlenega ni smela biti večja kot 6.000 din. S to omejitvijo je postal odobreni odstotek dobička brezpredmeten, saj ni dajala možnosti izplačevanja plač iz dobička podjetja. Že na samem začetku poslovanja je bil finančni rezultat poslovanja zadovoljiv, čeprav so imeli velike težave zaradi pomanjkanja materialov.⁵⁵

Tiskarna je sedaj imela najbolj potrebne stroje. Za povečanje proizvodnje in dvig kvalitete izdelkov pa jih je nujno morala dokupiti še nekaj.

Na seji delavskega sveta so že kmalu razpravljali o nabavi avtomatskega tiskarskega stroja. Podjetje pa je moralo najprej odplačati 20 milijonov že prej najetih investicijskih kreditov. Subvencijska sredstva so dobivala podjetja, ki so jih v planskem gospodarstvu uvrstili v prvo skupino; tiskarna v ta razred ni prišla nikoli. Z velikimi naporji je podjetju uspelo podaljšati odplačilne roke za že najete kredite s pet na deset let, nato pa še z deset na dvajset let (16.300.000). Tri milijone so morali odplačati v štirih letih.⁵⁶

Nato se je v tiskarni oglašil zastopnik Transjuga, ki je ponujal devize za nabo vo grafičnih strojev. S temi stroji bi bilo mogoče v tiskarni tiskati tudi Ptujski tednik. Po razgovoru z Janezom Petrovičem so se sicer načelno dogovorili za odobritev kredita, vendar do realizacije ni prišlo.

Z manjšimi krediti so v letu 1956 kupili šivalni stroj na žico, stroj za izsekovanje, obnovili pa so tudi del električne napeljave.

Tako je leta 1956 že nastal prvi tisk, to je bil Almanah ptujskih akademikov.

Ptujсka tiskarna si je našla tržišče v bližnji Hrvaški. Zagrebške založbe je zalagala z raznovrstnimi mapami, posredno, preko Industrijskega radnika, pa s tiskarskimi izdelki razna podjetja v Zagrebu.

Zanimivost tega časa je bil ročno stavljen časopisa Glas Loške doline, bilten Rudnika Mežica in preko 100 strani formata A5 brošure Seleće pčelarenje.⁵⁷

Prostori na Slovenskem trgu, ki jih je tiskarna prevzela od stare firme Blanke kmalu niso ustrezali nobenim normativom. V letu 1957 je Stanovanjska skupnost pričela z idelavo idejnega načrta za gradnjo stanovanjsko-poslovne zgradbe v Jadranski ulici. V nadstropju so nameravali urediti stanovanja, v pritličju pa bi bila tiskarna. Za gradnjo je Stanovanjska skupnost želela najeti 17 milijonov kredita. Na seji delavskega sveta so sprejeli sklep, da se bo tiskarna vključila v projekt s tem, da bo plačala izdelavo načrtov.⁵⁸

PTUJSKA TISKARNA na Slovenskem trgu 9 v času izgradnje. Delavec razporeja črkovni material.

Za nakup strojev Grafopres je tiskarna najela 1.500.000 din kredita. Izdelali so podroben investicijski program ter analizo, v kateri je bila prikazana rentabilnost podjetja.⁵⁹

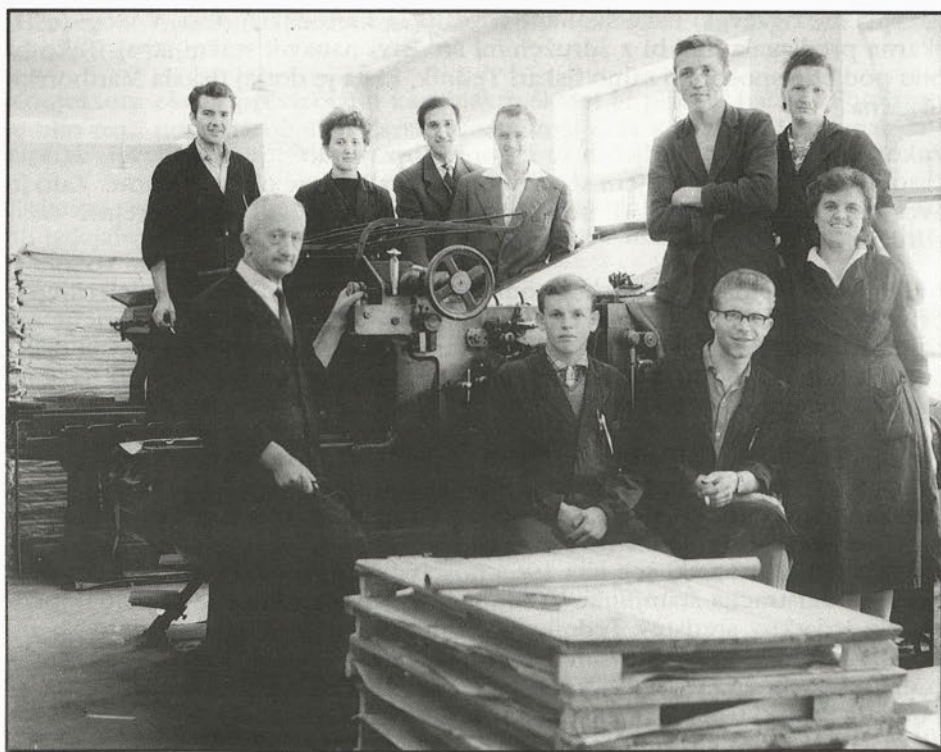
Ob likvidaciji Okrajnega ljudskega odbora Ptuj so podjetju odpisali 5.882.739 din investicijskega kredita. Tako so se tiskarni zmanjšale letne anuitete.⁶⁰

Na tržišču se je kazala vedno večja potreba po izdelavi kartonažnih izdelkov, zato je tiskarna razširila svojo dejavnost. Sklep o tem je bil vpisan na Okrožnem gospodarskem sodišču v Mariboru 17. marca 1958.

Uredništvo Ptujskega tednika se je v letu 1958 želelo spojiti s tiskarno z utemeljitvijo, da bi bilo to koristno za obe strani. Tiskarna je združitev odklonila: "Naše podjetje še nima stavnega stroja in tako ne more tiskati časopisa in tudi knjig ne. Da bi se pa časopis tiskal v drugi tiskarni, naše podjetje pa bi nosilo naslov Časopisnega podjetja, pa je nesmiselno. Nabava stavnega stroja je povezana z nabavo še drugih strojev, kar pa zaenkrat za naše podjetje zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ni mogoče. Kreditov pa imamo že sedaj zadosti za odplačevati."⁶¹

Stari stroji so se hitro izrabili in postali neuporabni. Že leta 1958 je odpovedal rezalni stroj. Čeprav so ga uporabljali le tri leta, so se ponovno odločili za nakup že rabljenih. V poštev sta prišla stroja iz Tiskarne Bjelovar in Kuverte iz Ljubljane. Iste leta so kupili šivalni stroj za škatle. O razširitvi proizvodnje s kartonažo pa smo že govorili.

V dveh letih je podjetje popolnoma zaživelo. Težave pri delu so bile nemalokrat administrativne narave. V letu 1958 so sprejeli uredbo o tem, kdo sme tiskati obrazce. Delo je dobila Ljubljanska tiskarna, nekaj obrazcev so tiskale še druge tiskarne v centrih, dela se je lotil tudi celo sam BGZ. Tako je bila Ptujaska tiskarna naenkrat ob mnoge naročnike. Preusmeriti se je morala na komercialni tisk. Tiskali so le še nekatere interne obrazce podjetij, vendar je bilo to za obstoj premalo.⁶² Poslovne težave so nastale tudi tik pred preselitvijo v nove prostore. Tiskarna je kupila tiskarski stroj Planeta, formata 100 x 70. Že junija ga je nameravala montirati v nove prostore v Jadranski ulici. Zaradi zakasnitve pri gradnji pa stroj ni bil pravočasno montiran in ob koncu leta so imeli 3 - 4 milijone izgube.⁶³

TISKARNA V JADRANSKI ULICI

Preselitev Ptujске tiskarne (meseca novembra 1958) v nove prostore v Jadranski ulici 17 predstavlja mejnik v njenem poslovanju. Prostor nekdanjega skladišča bivšega lastnika Tamma so adaptirali, dela so bila končana 1. novembra 1958.

7. januarja 1959 so v obnovljeni zgradbi ob Dravi otvorili nove, lepo urejene in higienične prostore. Na otvoritvi so bili gostje: Janko Vogrinec, predsednik občine Ptuj; direktor KB Ptuj Borut Carli; Ivan Rau, Anton Purg in Viktor Makovec (zadnji trije so bili vodilni uslužbenci občine Ptuj). Ta dogodek je Ptujski tednik zabeležil s člankom "Ptujška tiskarna obratuje v novih prostorih".⁶⁴

V novih prostorih so zaposlili nekaj novih poklicev (čistilko, vratarja, administratorko itd.) Konstantno so širili in izboljševali tiskarsko opremo. V letu 1959 so pri Štamparskem zavodu "Ognjen Prica" iz Zagreba kupili dva že rabljena zaklopna stroja (Viktoria, model C, format B3 in Wittelsbach, format B4; (drugi je bil preurejen za izsekavanje).⁶⁵

Težave so imeli z nakupi črkovnega materiala. Zaradi visokih vrednosti jih je tiskarna v zaključnih računih prikazovala celo kot osnovna sredstva.

V letu 1962 je ponovno zaživela ideja o združitvi časopisnega podjetja Tednik Ptuj in Ptujске tiskarne v enotno gospodarsko podjetje.⁶⁶

Svet za gospodarstvo Občinskega ljudskega odbora Ptuj je na seji, ki je bila 12. decembra 1962, razpravljal o vlogi za združitev. Ugotovil je, da sta delavski svet tiskarne in upravni odbor Tednika, vsak na svoji seji 30. junija 1962, že sprejela sklep o spojitvi, in da sta sporazumno sprejela sklep, naj se združeno podjetje imenuje Časopisno podjetje Ptujski tisk. Izdajalo naj bi

časopis in izvrševalo tiskarska, knjigoveška in kartonažna dela. V vlogi je Tiskarna predlagala, naj bi z združenimi sredstvi nabavili stavni stroj. Tako bi bilo podjetje sposobno samo tiskati Tednik, ki ga je dotlej tiskala Mariborska tiskarna.

Zakon o časopisnih podjetjih in časopisnih zavodih⁶⁷ je dovoljeval, da ima časopisno podjetje v svojem sestavu tiskarno ali druge obratne enote. Zato je Svet za godpodarstvo pri občini skupščini predlagal, naj sprejme tako združitev.

Na 36. seji Občinskega ljudskega odbora Ptuj so 18. 12. 1962 sprejeli sklep o pripojitvi Tednika Ptujski tiskarni. S tem datumom je pripojeno podjetje nehalo obstajati. Novo podjetje je dobilo ime Časopisno podjetje "Ptujski tisk". Sedež je imelo v Ptuj, v Jadranski ulici. Predmet poslovanja podjetja pa je bilo izdajanje časopisa Tednik.⁶⁸

Naveza Tednik – Tiskarna je kot ideja izgledala odlično, v praksi pa je bilo drugače. Novinarji niso bili nikoli lahko vodljivi. Še manj, ko so ugotovili, da bodo potegnili kratko, če ne bodo takoj ukrepali. Glavni in odgovorni urednik Tednika, Anton Bauman, je delavskemu svetu Časopisnega podjetja Ptujski tisk že na januarski seji leta 1963 postavil (pisno) naslednje pogoje: – takojšnjo registracija štampiljke "Tednik"; – tekoči vpogled v gibanje dohodkov in izdatkov sredstev Tednika kot samostojne ekonomske enote ob so-podpisovanju vseh tozadevnih listin; – izdelava pravil podjetja in pravilnika o delitvi osebnega dohodka zaposlenih v podjetju; – uskladitev upravljanja podjetja Ptujski tisk z določili zakona o časopisnih podjetjih.

Iz navedbe "da se smatra "Tednik" kot bivši tiskarni vsiljeno zlo, ki se mora sedaj prilagoditi zahtevam in zamislim računovodstva tudi v stvareh, ki se računovodstva ne tičejo... Tednik si ne more dovoliti stalnih očitkov, da se sicer ne bi bilo treba priključiti, itd." slutimo, da sta se oba kolektiva sicer poredredila združitvi, ki ni nastala iz potrebe, marveč jo je narekovala politika.⁶⁹

Združitev ni nikoli zaživela, neskladja so se povečevala in obe stranki sta na razgovoru pri predsednici občine Lojzki Stropnik dosegli, da se jima dovoli, da se Tednik ponovno odcepi, tiskarna pa ostane Ptujška tiskarna s staro registracijo.⁷⁰

Sklep o odcepcitvi Tednika je bil sprejet na 3. skupni seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti občinske skupščine Ptuj, 11. julija 1963.⁷¹

Kartonažna proizvodnja se je znatno povečala, prostori za skladiščenje pa so bili premajhni. Zato se je Ptujška tiskarna odločila, da odkupi hišo, ki se je držala tiskarne. Ocenjena je bila na 1.512 000 din. Z lastnikom Korenjakom je bila 16. aprila 1963 sklenjena pogodba o nakupu. Vhod je bil iz Vošnjakove ulice, zato so jo prostorsko povezali s svojimi obrati. En prostor je bil namenjen izsekovalnici, druge so uporabili za skladiščenje papirja in lepenke.

V kartonaži so dnevno izdelali več kot 2000 prevlečenih škatel za moške srajce, ki so jih šivali v ptujski Delti, Topru iz Celja, Špeku iz Kranja, ter za žensko perilo za tovarno Nada Dimić iz Zagreba.

Tiskali so tudi prve velike serije vinskih etiket za Kmetijski kombinat Ptuj, Obrat Slovenske gorice Ptuj.

Odkar so v letu 1962 uvozili iz Italije avtomatski cilindrski tiskarski stroj Atena, se je kvaliteta tiska še povečala.

Velikega pomena pa je bil nakup starega stavnega stroja znamke Linotype – Ideal iz leta 1938. Stroj so kupili od podjetja Nova Makedonija, NIP Skopje. Pogodbo so podpisali 9. 3. 1963. Toda stroj je moral najprej v temeljito popravilo v zagrebško podjetje Stroj, ki je izdelovalo in popravljalo grafične stroje.

Sočasno so nabavili še nov kotel za topljenje legure in žago za rezanje svinčenih vrstic.⁷²

Konjunktura okrog prevlečenih kartonskih škatel je pričela padati. Potrebno je bilo najti nove naročnike. Zaradi zmanjšanja dela v kartonaži so zmanjšali število zaposlenih.

Tiskarna se je preusmerila v tiskanje nalepk, tovarniških glasil, brošur, ki so jih izdajale šole. Tiskali so tudi poplavo samoupravnih aktov, ki so jih podjetja morala imeti.

Tiskarna si je prizadevala, da po tehnični opremljenosti ne bi zaostajala za drugimi tiskarnami, kar pa je bilo zelo težko, saj so na začetku kupovali samo stare stroje.

V obdobju od 1964 do 1976 pa so svoj strojni park temeljito izboljšali, kar kaže seznam kupljene, večinoma nove opreme.

29. 6. 1965 – stroj za šivanje blokov Standard

15. 9. 1965 – stroj za luknjanje in obrezovanje oglov

10. 7. 1965 – polavtomatski rezalni stroj Maxima MH 80

31. 10. 1965 – stroj za suho brušenje nožev

1. 7. 1967 – tiskarski stroj Heidelberg cilinder formata 57x77

30. 10. 1968 – polavtomatski rezalni stroj Perfecta, kupljen od podjetja Ingrad Ljutomer

31. 3. 1969 – rabljen stavni stroj Linotype (dvokrovnik) od Grafike Remonta Beograd

30. 5. 1970 – zaklopni avtomatski tiskarski stroj Heidelberg za tisk do formata 25x35 cm z napravo za tisk s folije

1972 – dva avtomatska zaklopna tiskarska stroja znamke Grafopress

20. 9. 1973 – stroj za rezanje lepenke – papšer

15. 11. 1972 – dostavni avto Zastava 750 furgon

1. 7. 1973 – stavni stroj (ruski mikser) dvokrovnik

1. 12. 1973 – kotel za topljenje legure

1974 – dva avtomatska tiskarska stroja znamke Fuji, japonske proizvodnje, za tisk do formata 56 x 42 cm in 66 x 47

31. 8. 1975 – rabljen in generalno popravljen dvobarvni avtomatski stroj Heidelberg, cilinder za tisk do formata 82 x 56

31. 8. 1975 – rabljen, generalno popravljen avtomatski zaklopni stroj Heidelberg za tisk do formata 42x29,7 cm

30. 11. 1975 – dostavni avto Citroën

10. 2. 1976 – rabljen, generalno popravljen stavni stroj Linotype, model 16, štirikrovnik

30. 3. 1976 – polavtomatski rezalni stroj Perfecta SEY 115-1 rezalne širine do 115 cm.⁷³

Leta 1976 se je upokojil dolgoletni direktor tiskarne Viktor Tomanič. Delavski svet je imenoval za vršilca dolžnosti Bogomirja Vebra. Kot izkušen in dolgoletni tehnični vodja je podjetja vodil po zastavljenih usmeritvah, dokler ni bil na seji delavskega sveta dne 1. 9. 1976, imenovan za direktorja Stanko Lepej.

ZDRUŽITEV S PERUTNINO

Leta 1977 je prišlo do prvih pobud za združitev Perutnine Ptuj in Ptujске tiskarne. Obe podjetji sta razmišljali o proizvodnji kartonske embalaže, za Perutnino bi bila to dopolnilna dejavnost, embalažo pa bi tiskali v Ptujски tiskarni.

Obe podjetji sta načrtovali gradnjo novih prostorov, tiskarna pa je želela posodobiti še svojo opremo. Najbolj racionalno rešitev so videli v pripojitvi Ptujске tiskarne Perutnini Ptuj.

Tako bi Ptujска tiskarna, združena v Mesokombinatu Perutnina Ptuj, pridobila skladišče, sredstva, ki bi jih drugače porabila za prostorske rešitve, pa je lahko prekanalizirala v modernejše stroje.

Perutnina je potrebovala vedno več kartonske embalaže. Izdelovanje le-te je bilo perspektivno, ne samo zaradi Perutnine, temveč tudi zaradi potreb na širšem domačem in tujem tržišču.

Do dejanske združitve obeh podjetij je prišlo na referendumu, 6. 12. 1977.

Ob vsem tem je tiskarna želela postopno uvajati ofsetni tisk, ki ga v drugih tiskarnah že uporabljali.

Ofsetni tisk ali tisk s ploskve, je postopek, ki je bil že dolgo znan. Skokovit razvoj pa je dosegel v sedemdesetih letih in skoraj povsem prevzel mesto klasičnemu tisku. Slovi po tem, da je možno lepo odtisovati na hrapave, neravne površine papirjev, kartonov. Lažje je tiskati polne ploskve in hitrejši je od klasičnega knjigotiska. Njegova pomanjkljivost je v tem, da je za vsako spremembo tiskovine potrebno narediti novo ploščo, kar pri knjigotisku ni potrebno, ker so črke premakljive in jih lahko zamenjujemo po potrebi.

V ofset tehniki so v Ptujски tiskarni na manjšem stroju Ryobi A4 pričeli delati v letu 1978. Ofsetne plošče so naročali v sosednjih tiskarnah. V manjšem ob-

IZDELAVA TISKOVNE FORME

segu so za kragujevško Crveno zastavo na varnostne pasove tiskali tudi v tehniki sitotisk.⁷⁴

Leta 1980 so kupili nov stroj za ofset tisk, znamke Adast 514, formata 50x35 cm.

Problem je predstavljala tudi priprava filmov in ofsetnih plošč, zato so izpopolnjevali tudi to opremo. V letu 1981 so kupili reprokadero, v naslednjem letu pa še kopirni aparat in kontaktni kopirni aparat. Kupili so še novi tiskarski stroj Adast 714, formata 65 x 48 cm.

NOVA TISKARNA NA BREGU

Za proizvodnjo kartonske embalaže je tiskarna potrebovala nove prostore. Ukleščena je bila v starem mestnem jedru in možnosti za širitev ni bilo.

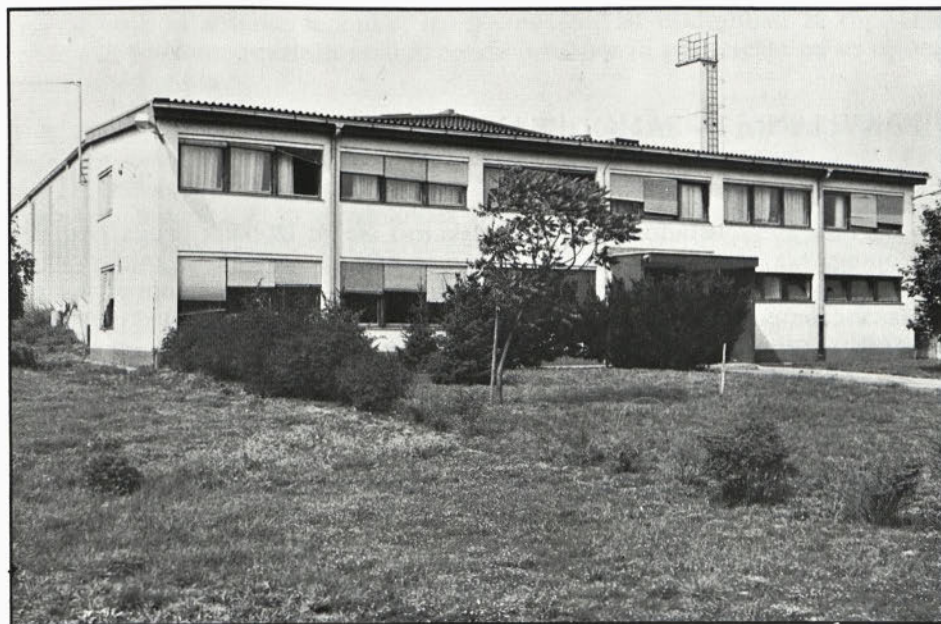
V letu 1980 so pri Projekting biroju v Ljubljani naročili izdelavo projektne dokumentacije. Predračunska vrednost objekta je bila 39.132.000 din.

Izbrana lokacija na Bregu (2 ha površine) bi morala zadostiti vsem zahtevam. V bližini so bili vsi pomembni objekti Perutnine, ki naj bi jih tiskarna zalagala z embalažo.

Gradis, TOZD Gradnje Ptuj, je prevzel delo in že v letu 1980 pričel s pripravljalnimi deli. Celo leto 1981 so gradbena dela potekala več ali manj v predvidenih rokih. Objekt je bil zgrajen in dokončan z zamudo, tako da je bil tehnični prevzem 24. novembra 1981. Končni obračun po zaključni gradnji je bil 40.844.300 din.

Program preselitve je tiskarna izdelala že prej. Naročili so kamione TOZDa Transservis, viličarje in različne delavce. Selili so se na državni praznik 29. november.

Delavski svet je imel v starih prostorih še zadnjo sejo, na kateri je določil delovni čas ob selitvi, kako bodo varovali prostore idr.

ZGRADBA PP PC TISKARNA, Zagreška 46a,
kjer delujejo od leta 1981.

27. novembra 1981 so se pričeli seliti. Ker so bili stroji preveliki, so morali v zid narediti dve veliki odprtini, skozi kateri so še isti dan preselili tri stavne stroje. Preseljen je bil večji del opreme in materiala za ročno stavnico, velik del pohištva ter preko 100 palet papirja in nedokončanih proizvodov. Vse to so še isti dan namestili v novih prostorih.

Drugi dan, 28. novembra 1981, so preselili tiskarske stroje. Z delom so nadaljevali tudi v nedeljo in do 12. ure preselili že skoraj vse. Sledilo je zahtevnejše delo: sestavljanje strojev, ki so jih morali prej zaradi velikosti in teže temeljito razstaviti. Stroje so sestavili in očistili serviserji tiskarskih strojev iz Maribora. Električarji Transservisa pa so v tem času prve že priključevali. Četrti dan so nadaljevali z notranjim razporejanjem za redno proizvodnjo. 1. decembra zvečer je bilo delo končano. Stroji so bili pripravljeni za normalno delo, ki je steklo takoj po praznikih. Proizvodnja je bila tako prekinjena le za en delovni dan.

Tiskarna je imela po novem 720 m² proizvodnih prostorov za tiskarno in prav toliko za kartonažo, manjše priročno skladišče na 90-ih m², 500 m² glavnega skladišča, sodobno jedilnico in upravne prostore v prvem nadstropju.⁷⁵

Po preselitvi so z razširjenimi možnostmi dela pričeli iskati nove naročnike. Za tisk hranilnih knjižic za razne naročnike so kupili nov, večji stroj za vroči tisk (zlatotisk).

Prvi stroj za dvobarvni tisk je tiskarna dobila šele v letu 1983, rezalni stroj s programatorjem pa leta 1985. Za tiskanje večjih formatov so v letu 1986 kupili stroj Adast 515, formata 50 x 35. Za izdelovanje hranilnih knjižic so si v istem letu priskrbeli še stroj za nanos lepila.

Rabljen knjigotiskarski stroj, formata 52 x 72 cm, je tiskarna kupila v letu 1987. Zaradi povečanja obsega del v ofset tehniki pa so v istem letu kupili še ofsetni stroj Adast 725 za dvobarvni tiska (za formate 65 x 48 cm).

Nova era v tiskarstvu se je pričela s stavljenjem besedil in oblikovanjem tekstov z računalnikom. Zaradi računalnikov niso več vlagali v strojno opremo za knjigotisk. Ptujška tiskarna je dovolj zgodaj odkrila prednosti in možnosti, ki jih nudijo sodobni, specializirani tiskarski programi. S sprotnim izobraževanjem delavcev, ki morajo hitro slediti spremembam, ki jih prinašajo novi programi, se je Ptujška tiskarna prav gotovo približala velikim, sodobnim tiskarnam doma in na tujem.

UPRAVLJANJE IN SAMOUPRAVA TISKARNE

Ko so leta 1954 ustanovili Ptujško tiskarno, se je iztekala druga petletka povojnega razvoja. To so bila leta, ko so se razmere pričele nekoliko izboljševati. Plansko gospodarstvo se je umikalo svobodnejšim oblikam gospodarjenja. V času poskusnega obratovanja je bilanco tiskarne potrjeval njen ustanovitelj, Okrajni ljudski odbor Ptuj.

V letu 1956 je bilanco že sprejel delavski svet. V oktobru istega leta so sprejeli tarifni pravilnik. Tega so že aprila predložili Mestnemu ljudskemu odboru, ki je potrditev odlagal, ker ni dobil mnenja Združenja grafičnih delavcev Slovenije. Pravilnika o premijah podjetje ni imelo in je delo zaračunavalo po porabljenem času.

Težave so imeli z nabavo materiala. Država je tiskarni določila kontingent papirja, za leto 1956 npr. 15 ton. Od Grafičnega zavoda so dobili še 20 ton, 23 ton pa so kupili na prostem trgu.

Volitve v prvi delavski svet so bile 21. aprila 1956 v gostilni Pri pošti. Po zakonu o delavskem samoupravljanju je delavski svet tvoril celotni kolektiv. Za predsednika je Borovinšek predlagal Helmuta Firbasa. Hkrati so izvolili še upravni odbor. Za predsednika je bil izvoljen Drago Trunkl.

O izvolitvi teh organov govorimo o družbenem upravljanju podjetja.

Upravni odbor se je v letu 1956 sestel 3-krat. Na sejah je razpravljal o prehodu s poskusne proizvodnje na redno obratovanje, odplačilih anuitet za investicijske kredite, uvajanju druge izmene, o zaposlovanju kvalificiranih kadrov, razmeščanju ljudi po oddelkih v obratih, o zaščitnih sredstvih, kot sta delovna obleka in mleko, ter o drugih vprašanjih, ki so bila povezana s proizvodnjo.

Planirali so proizvodnjo za dvanajst milijonov dinarjev. Toda dosegli so osemnajst milijonov. Obseg proizvodnje je bil v drugem polletju večji zaradi večjega števila zaposlenih, novih strojev in novih regalov v stavnici.

Higienske razmere v tiskarni niso bile primerne, zato je sanitarna inšpekcija določila stroge pogoje, ki pa jih niso mogli izpolniti.

V letu 1957 je imel upravni odbor sedem sej, delavski svet pa šest. Ob sprejetju zaključnega računa so ugotovili, da ni bilo več takšnih težav z nabavo papirja, kartona in drugih materialov. Tudi tistega leta je podjetju uspelo dobiti več papirja, kot mu ga je določila država.

Samoupravne naloge so se v podjetju širile, v letu 1960 je število sej delavskega sveta naraslo na trinajst rednih in štiri izredne, upravni odbor pa jih je imel osem.

V letu 1965 je imelo podjetje 15-članski delavski svet in pet članov upravnega odbora. Na šestnajstih rednih sejah, dveh izrednih ter desetih sejah upravnega odbora so sklepali o poslovanju tiskarne, nakupu osnovnih sredstev, izvolili so nove organe samoupravljanja, sprejemali pravilnike in potrdili plan za leto 1966.

Upravni odbor pa je razpravljal o kadrovske politiki, sprejemanju in odpušcanju delavcev, vajencev, plačah, raznih pritožbah, nepravilnostih, itd.

Tiskarna je imela delovne obrate v prostorih zgradbe, ki je bila last Stanovaljske skupnosti Ptuj in je plačevala mesečno najemnino 1.700.000 din. V zgradbi, ki so jo kupili in se je držala prostorov tiskarne so uredili prostor za izsekovanje in rezanje lepenke, manjši prostor so uporabljali za topljenje svinca in brušenje rezalnih nožev, ostale prostore in podstrešje pa so uporabljali za skladišča.

V letu 1965 je bil načrt proizvodnje zastavljen na 185 ton porabe papirja. V tem letu tiskarna plana ni dosegla, porabili so le 164 ton papirja. Težave so imeli predvsem zaradi zmanjšanja naročil, večbarvnega tiska in težav z nakupom bele lepenke, ki jo je izdelovala Tovarna lepenke v Podvelki, ki je tiskarni zaradi izvoza zmanjšala dobavo. Zaradi tega so v tretjem tromesečju imeli presežno delovno silo v kartonažnem odelku.

Tiskarna je dobro delala in osebni dohodki delavcev so bili celo nekoliko višji od ostalih v drugih gospodarskih panogah na Ptuj. Poprečna plača visoko kvalificiranega delavca je mesečno znašala 85.650, kvalificiranega 64.000, polkvalificiranega 41.000 in nekvalificiranega 33.500 din.

Proizvodnja se je iz leta v leto povečevala, vedno manj je bilo tistih planskih restrikcij, ki so zavirale nemoteno delovanje tiskarne. Že v letu 1970 je bil plan proizvodnje, ki je bil zastavljen na 213 ton, presežen po količini za 6,10 % in po vrednosti za 2,15 %.

Kmalu po združitvi s Perutnino so analize ob zaključnem računu za leto 1978 pokazale, da je bil program za tiskarno in novo kartonažo slabo pripravljen.

NOTRANJOST TISKARNE

Predlagali so, naj naredijo novega, v katerem se naj upoštevata dve pomembni zadevi:

1. ureditev prostorov na Bregu,
2. dogovor o nadaljnji proizvodni usmeritvi.

Večletna težnja kolektiva po sodobnejših prostorih, boljših delovnih pripravah in delovnih pogojih, se je kazala tudi v tem, da so se delavci že tri leta zavestno (sklepi delavskih svetov) odločali in namenjali večji delež ustvarjenega dohodka za razširitev materialne osnove dela. To se je odražalo v nižjih osebnih dohodkih in poračunih ob zaključnih računih.

Temeljna organizacija je bila podpisnica samoupravnega sporazuma organizacije združenega dela s področja grafične in grafično predelovalne industrije, obenem pa jo je zavezoval samoupravni sporazum o skupnih osnovah in merilih o razporejanju dohodka in čistega dohodka ter delitev osebnih dohodkov in sredstev skupne porabe ter drugih prejemkov delavcev v okviru delovne organizacije Mesokombinat Perutnina Ptuj. Po takrat dovoljenih merilih, je imela tiskarna nižje plače, kot sta jih predpisovala prvi in dovoljeval drugi sporazum.⁷⁶

Proizvodni program kartonaže Perutnina ni nikoli realizirala. Zato je proizvodni program tiskarne do leta 1992 zajemal v glavnem izdelovanje hranilnih knjižic, vozniških kart, etiket za kozmetično, živilsko in prehransko industrijo, manjše naklade knjig, brošur, vabil in plakate. Do razpada Jugoslavije je imela tiskarna naročnike iz celotnega področja bivše zvezne države. Po osamosvojitvi Slovenije pa se je preusmerila na slovensko tržišče.

S 1. 1. 1990 je Ptujška tiskarna pričela poslovati kot enovito podjetje Perutnina Ptuj ter tako izgubila status pravne osebe.

Pred tiskarno je nova naloga, lastninsko preoblikovanje podjetja. Če bodo zakonske možnosti kmalu dopustile izločitev Ptujške tiskarne iz družbenega podjetja Perutnina in tistih upravljalcev, ki ji danes krojijo usodo, lahko upamo, da bo mesto Ptuj dobilo spet nazaj samostojno tiskarno, ki se bo upravičeno ponašala z dvestoletno grafično tradicijo, iz katere je izšla.

DELAVCI, ZAPOSLOVANJE, ŠOLANJE

V času izgradnje, ko so bila opravila v tiskarni več ali manj tehničnega značaja, opremljanje in popravilo prostorov, postavljanje pohištva itd., je zadoščevalo devet delavcev. Martin Klemenčič je bil za direktorja imenovan že z ustanovitvenim aktom ter je podjetje upravljal do njegovega konstituiranja ter vpisa na sodišču.

Viktor Tomanič, ki se je izučil v stari Jugoslaviji pri tvrdki Blanke, pa je bil strokovni delavec. Voda Franc je bil v podjetju računovodja.

Že od samega začetka je imelo podjetje težave s strokovnimi delavci. Iskali so jih po drugih tiskarnah v Sloveniji zaradi splošnega pomanjkanja strokovnih grafičnih kadrov.⁷⁶

Že na razpis za uk v letu 1957 se je prijavilo pet vajencev. Jožeta Klemenčiča iz Hajdine pa so sprejeli iz Mariborske tiskarne, kjer je že opravil sprejemni izpit. Sprejemni izpit v Ptujski tiskarni pa je bil 21. in 22. julija.⁷⁷

V tem letu so bila zasedena naslednja delovna mesta: v upravi dva s srednjo šolo in en nižji strokovni uslužbenec. V proizvodnji so delali: dva visokokvalificirana in dva kvalificirana stavca v stavnici, v strojnici dva visokokvalificirana delavca in šest polkvalificiranih, knjigoveznica je imela oddelkovodjo, dva kvalificirana in sedem polkvalificiranih ter dva nekvalificirana delavca za razna dela.

Mladi strokovni delavci na Ptujju niso ostajali, saj jim tiskarna ni mogla nuditi stanovanj, zato so na februarški seji delavskega sveta v letu 1958 sklenili, da bo tiskarna najela kredit za nakup dveh družinskih stanovanj, ki sta bili namenjeni za mlade strokovne delavce.⁷⁸

Od 1. januarja 1959 je ostal del sredstev sklada za kadre podjetju, nekako v višini 40%. Vendar so se takoj oglasili OLO Maribor za 2/3 sredstev, ki jih naj tiskarna združi v Sklad za gospodarske kadre pri OLO Maribor in Združenje

"GAUČ"

grafičnih podjetij Ljubljana za 60%, s katerimi se bo financirala gradnja industrijske grafične šole v Ljubljani.

Delavski svet je odločil, da bo sredstva razdelil tako: tretjino dobi okrajni ljudski odbor Maribor, tretjino Združenje grafičnih podjetij v Ljubljani, tretjino pa je tiskarna obdržala zase.⁷⁹

V letu 1962 je Šolski center za strokovno izobraževanje grafičnih delavcev v Ljubljani našel rešitev za svoje prostore. Skupaj s šolskim centrom papirničarjev so dobili prostore v bivšem Titovem domu, ki so ga odkupili od občine Ljubljana - Moste. Tiskarna je morala za vzdrževanje centra nakazati 2% od čistega dohodka doseženega v letu 1961. S podpisom pogodbe o ustanovitvi centra so se odslej strokovni delavci – grafiki šolali v Ljubljani, saj v Mariboru ni bilo več pouka za vajence grafične stroke.⁸⁰

Šolski center tiska in papirja v Ljubljani je v letu 1965 razpisal vpis v prvi letnik tehniške šole in nekaj let kasneje je tiskarna dobila prve sodelavce, ki so uspešno končali to šolo.

Grafiki so ohranili ob izučitvi stari tradicionalni krst, ki mu sami pravijo "gauč". S šaljivim obredom sprejmejo novepečenega grafičnega delavca v svoje stanovsko združenje. Ob tem dogodku mu natisnejo lepo diplomo, ki jo s ponosom hrani vsak delavec.

Na 42-urni delavnik je kolektiv tiskarne prešel v letu 1966, čeprav je o možnostih prehoda na krajši delovni čas potekala razprava že prej. S 1. oktobrom tega leta pa so pričeli delati od 7. ure zjutraj do 14. ure v prvi izmeni, v drugi pa od 14. do 21. ure. Poleti so pričeli z delom ob 6. uri.⁸¹

Zaščiti pri delu je tiskarna vedno posvečala veliko pozornost. Pri delu so uporabljali svinec, ki škoduje zdravju. Delavci so zato dobivali mleko, posebno v stavnici in strojnici, kjer je bilo to celo predpisano. Z modernejšimi stroji in drugimi tehnikami tiska pa ta preventiva ni bila več pomembna.

Kot v vseh ostalih podjetjih, so tudi v tiskarni delovali sindikat, partijska organizacija in mladinska organizacija.

V Ptujski tiskarni je v letu 1993 zaposlenih 54 delavcev.

Pregled strukture delavcev v prvih letih obstoja Ptujске tiskarne

	usl.	VK	KV	PKV	NKV	Sku.	Vaj.	Sku.
Izgradnji						9		9
Poizkusna						19		19
Redno obratovanje		3	7	11	8	29	2	31
1957	2	4	4	15	2	27	5	32
1958	12	7	2	19	5	45	7	52
1960	13	3	8	37	5	53	5	58
1961	15	3	7	32	1	58	5	63
1962								
1963	14	3	8	28	6	59	6	65
1964	14	3	8	40	5	70	6	76
1965	12	3	10	32	4	61	3	64
1970						61		
1974						71	2	73
1978						77	11	88
1980						75	10	85
1981						79		
1986						85	5	90
1993						54		54

Ptujska tiskarna · Ptuj
JADRANSKA ULICA 17

TISKARNA
KNJIGOVEZNICA
KARTONAŽA

TELEFON 191
BANČNI PROMET:
KOMUNALNA BANKA PTUJ,
ZIRO RAČUN ŠTEV. 604-75
1-409

PTUJ, dne

PTUJSKA TISKARNA
PTUJ, SLOVENSKI TRG 9

Ptuj, dne **3.II.1956**

Bančni promet:
Narodna banka Ptuj,
ziro račun štev. 643-T-409

Ptujska tiskarna
PTUJ, SLOVENSKI TRG 9

TELEFON 191
KOMUNALNA BANKA
ZIRO RAČUN ŠTEV. 640-KB-19-2-409

PTUJ, dne **2.IX.1958**

PTUJSKA TISKARNA IN KARTONAŽA · PTUJ

Šte^v. 177/66

Ptuj, dne **3.2.1966**

ptujska tiskarna

ptuj, jadranska ulica 17, telefon 191

DOPISNI PAPIRJI z glavo Ptujske tiskarne

SEZNAM ZAPOSLENIH V PTUJSKI TISKARNI

DIREKTORJI PODJETJA

od leta 1954 do 1956 Klemenčič Martin
od leta 1956 do 1976 Tomanič Viktor
od 1. 7. 1976 do 1. 9. 1976 v.d. direktor Veber Bogomir
od leta 1. 9. 1976 do 1979 Lepej Stanko
od leta 1979 Cafuta Evgen
od leta 1990 Ciglar Ivan

TEHNIČNI VODJE

Trunkl Drago 1954 do 1957
Veber Bogomir 1957 do 1980
Ciglar Ivan 1981 do 1988
Ambrož Ivan 1988

RAČUNOVODJE

Voda Franc
Fujs Otilija
Koter Jagoda
Širovnik Marija

DELA VCI

Ačko Marija
Alibabič Seid
Ambrož Ivan
Andrič Rajko
Arnuš Zdenka
Ašenbrener Oto

Barle Drago
Bandur Ivan
Bauman Anton
Bohinc Terezija
Borovinšek Adolf
Bedrač Blanka
Bedrač Ljudmila
Began Nada
Bela Marija
Belšak Veronika
Benčevič Igor
Bračič Verica
Bratuša Dušanka
Brglez Stanislav
Brglez Cvetka
Brkič Anica
Brunčič Maks
Brunčič Marjeta

Cafuta Evgen
Cajnko Anica
Ciglar Ivan
Cmrečnjak Dragutin
Cvetko Marija
Cvetko Matilda

Čeh Marija
Čeh Suzana
Čoh Justina

Dobočnik Marjeta
Domanjko Ivan
Draisibner Boris
Drenjančević Franjo
Drevenšek Janko
Drevenšek Dragica
Drobnič Terezija

Ekart Boštjan
Emeršič Barbara
Erhatič Anton

Fajfar Terezija
Fijan Milan
Firbas Helmut
Friegl Anica

Gaiser Marjana
Gaiser Silvester
Galič Nevenka

Gašparič Brigita
Gašljevič Jurij
Gašljevič Marija
Gašperič Elizabeta
Gojkovič Milica
Gorčenko Kristina
Goričan Martina
Gregorec Marica
Greifoner Mira
Gramc Marija
Grmič Zvonko

Hadler Jože
Habjanič Jože
Hebar Fric
Hojker Viktor
Horvat Dragica
Horvat Janez
Horvat Janez
Horvat Vincenc
Horvat Slavko
Hotko Irma

Ilovšek Veronika

Jarc Frančiška
Jarc Franc
Jakomini Stanislav
Jerenko Alojz
Jomanič Matilda
Jurančič Štefan
Jurič Zdenka

Kajzer Romana
Kamenšek Daniela
Kaučič Alojzija
Kekec Lizika
Klasinc Edvard
Klemenc Heinz
Klemenčič Jože
Kočevar Samo
Korent Bojana
Korpič Frančiška
Kos Branko
König Henrik
Kos Marjana
Kosi Antonija
Kostanjevec Ana
Koter Jagoda
Krajnc Danilo
Krajnc Franc
Krajnc Franc II
Krajnc Franc III
Krajnc Mihael
Krajšek Ivan
Kranjc Marija
Krapša Janez
Kravina Franc
Kravarščan Srečko

Križanec Alojzija
Kramberger Franc
Kramberger Ljudmila
Kramberger Marija
Kramberger Štefka
Kraner Kristina
Kralj Alojzija
Krsnik Ivanka
Kukovec Marica
Kukovec Angela
Kumer Marija

Lah Ivan
Lah Matilda
Lah Smiljana
Lečnik Erika
Lečnik Ingeborg
Lepej Stanislav
Lepej Franc
Lepej Erika
Lesjak Franc
Lesjak Katarina
Lesjak Matilda
Lesjak Zdenka
Ljubec Terezija
Lukačič Ivan

Majerič Alojzija
Mohorič Anica
Makovec Sonja
Markovič Kristina
Matjašič Marija
Matjašič Otmar
Mejač Franc
Mejninger Štefanija
Meglič Marija
Meško Antonija
Mihačičnovič Matilda
Milek Erika
Milek Vlasta
Mohorko Erika
Munda Milan
Muzek Bogdan

Nestorov Agneza
Nestorov Jovan
Norčič Ludvik
Novak Dragica
Novak Ignac

Obran Terezija
Obran Bruno
Osterc Marija

Pernek Brigita
Petrovič Franc
Pihler Radmila
Pignar Marjana
Poboljšaj Jožica

Podgoršek Dušan
Podlesnik Zoran
Podpečan Marija
Pongračič Štefan
Polajžer Jože
Polajžer Vili
Prelog Boris
Purg Peter

Rebernik Vida
Ribič Irena
Rimele Kristina
Ris Franc
Rizman Karel
Rižnar Franc
Renko Danica

Rodošek Jerica
Rodošek Vlado
Rodošek Zvonko
Rogina Silva
Roškar Janez
Rozman Blaž
Rozman Nada
Rozman Gordana
Repnik Otilija (Fujs)
Rudolf Elizabeta

Seničar Jože
Seničar Milan
Serdinšek Štefka
Siebenreich Franciška
Simovič Marija
Sitar Jože
Sobjak Ivan
Soršak Danilo
Slaček Anton
Sluga Marija
Sluga Jože
Sluga Darja
Sluga Jože
Stojičević Borislav
Strmšek Kristina
Svenšek Ivan

Šegula Marija
Šešerko Jože
Šibila Anton
Šilak Dragica
Šimek Janko
Širec Jože
Širovnik Marija
Širovnik Vinko
Štajnberger Alojzija
Štegar Edvard
Švedič Ljubica

Tanšek Ivan
Tetičkovič Suzana

Težak Marija
Tili Marija
Tomanič Albina
Toplak Marija
Topolovec Jože
Trajković Milan
Trunkl Drago
Turnšek Frančiška
Turščak Erika
Turščak Terezija

Vajs Erika
Vajs Jožica
Veber Bogomir
Vidovič Vili

Vilčnik Ida
Vilčnik Bojan
Vizjak Martin
Voda Franc
Volkner Silva
Vrabl Jožef
Vrataner Edvard
Vuzem Marija

Zelenik Angela
Zemljarič Matilda
Zorec Drago
Zorec Rozalija

Žnidarič Petra

VIRI IN LITERATURA

Uporabila sem arhivsko gradivo, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ptuju (dalje ZAP), Štajerski deželni arhiv v Gradcu (dalje ŠDA) in arhivsko gradivo Ptujске tiskarne. Fond Tiskarne, ki je bil nedolgo tega rešen pogube, sem le delno uredila, tako da je postal dostopen za znanstveno obdelavo.

Pri pisanju sem uporabila neobjavljen rokopisni tekst ptujskega bibliotekarja Andreja Kovača, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ptuj. Tipkopis nekoliko spremenjenega in dopolnjenega teksta pa hrani Ljudska in študijska knjižnica Ptuj.

Posebna zahvala velja g. Viktorju Tomaniču, nekdanjemu direktorju Ptujске tiskarne, ki mi je posodil fotografije tiskarne Blanke in fotografije prvih let delovanja Ptujске tiskarne.

Prav tako sem dolžna zahvalo g. Zori Rosenfeld - Aracki, ki mi je posredovala podatke o svojem očetu ter je za to publikacijo posodila njegovo fotografijo.

Fotografijo Wilhelma Blankeja mi je posredovala njegova pravnukinja, g. Erna Heschl za kar se ji lepo zahvaljujem.

Novejše podatke o Ptujski tiskarni pa je pripravil g. Ivan Ciglar, ki mu gre vsa zahvala, da bo ta knjiga natisnjena.

LITERATURA

Bogeng G.A.E., Geschichte der Buchdruckerkunst I - II. Band. Hellerau - Berlin 1930 - 1941
Branko Berčič, Tiskarstvo na Slovenskem. Zgodovinski oris, Ljubljana 1968 (dalje - Berčič, Tiskarstvo)

Gewerbs und Handels - Gestezkunde mit vorzüglicher Rücksicht auf das Herzogthums Steyer-masrk und Kärnthen nach dem Leitfaden des Graf Barth von Barthenheim'schen Werkes. II Band über Polizeygewerbe. Gratz, gedruckt bey Johann Andreas Kienreich 1827. (dalje Gestezkunde)

Roman Kolar, Knjiga o knjigi, Krško 1990

OPOMBE

1. Gestezkunde, Graz 1827, str. 617 do 638.
2. Deželni zakonik, št. XXXVI, 122, str. 603, cesarski patent o tisku sprejet 27. maja 1852, izdan 2. junija 1852.
3. Deželni zakonik, 1863. IV. št. 6, izdan zakon o tisku 23. 1. 1863, sprejet 17. 12. 1862, str. 145.
4. ZAP, FKS, šk. 54, orig. v ŠDA, Stanovski arhiv, ljudsko štetje za mariborsko okrožje, za l. 1754, fasc. 37, 38, 39.
5. ZAP, Arhiv mesta Ptuja, šk. 8, Seznam hiš in meščanov mesta Ptuja 1754
6. ZAP, Arhiv mesta Ptuja, šk. 22, Register skladiščnih pristojbin 1756.
7. Pokrajinski muzej Maribor, sign. N-98, Mož v empirski obleki z ovratno ruto.
8. Slovenski tisk, Ljubljana 15. 3. 1931, št. 2. Janko Glaser: Iz zgodovine Slovenskih tiskarn - Zgodovina mariborskih tiskarn (dalje Glaser, Iz zgodovine sl. tiskarn). Na str. 18 je objavljena Schützov portret, ki ga je do takrat šer hranila študijska knjižnica

- Maribor. Na sliki je viden v levem spodnjem kotu tiskan listek, ki ga Glaser tudi tako opiše. Danes le listek zalepljen na zadnji strani slike.
9. Berčič, Tiskarstvo, Ljubljana 1968, str. 99.
 10. ŠDA v Gradcu, Vpisnik deželnega namsetništva 1791. Arhiv Štajerskega deželnega nameštništva je bil močno poškartinan, kot je ugotovil že Glaser, ostali so le skopi zapisi v vpisnikih za posamezna leta.
 11. Gesetzkunde, Graz 1827, str. 617.
 12. ZAP, Rokopisna zbirka, sign. R - 30, Vpisna knjiga meščanov Ptuja 1684 - 1917 (Bürgerliches Einschreibbuch der Landesfürstlichen Kamerstadt Pettau), str. 48.
 13. ZAP, Rokopisna zbirka, sign. R - 52, Knjiga naročnikov zdravil v zgornji lekarni 1786 - 1802, vpis za leto 1793 in 1794.
 14. Marjeta Ciglencečki, Ptuj na starih vedutah, Ptuj 1983, str. 12.
 15. ČZN, 1933, Janko Glaser, O prvih ptujskih tiskih, str. 148.
 16. Glaser, Iz zgodovine slovenskih tiskarn, Maribor 1931, str. 19.
 17. ZAP, Zbirka muzejskega društva, Ptujsko gledališče, šk.
 18. Berčič, Tiskarstvo na Slovenskem, Ljubljana 1968, str. 181.
 19. ZAP, Varia, šk. 12, ov. 194.
 20. LiŠK, Slovenski gospodar leto 1875, str. 230.
 21. LiŠK, Pettaufer Wochenblatt 1878, kopija, orig. v Univerzitetni knjižnici v Gradcu.
 22. ZAP, Rokopisna zbirka, sign. R-27, Ferdinand Raisp, Kronika Mesta Ptuja 1857 - 1887 (Chronik von Pettau).
 23. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 3, spis št. 613 - 1881.
 24. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 4, spis 1564 - 1881.
 25. ZAP, Stara zemljiška knjiga, Magistrat Ptuj, št.
 26. LiŠK, Pettaufer Zeittung, 1899, osmrtnica in članek.
 27. ZAP, Okrajno glavarstvo Ptuj, Obrtni kataster, št. 293.
 28. Ibidem, št. 81 in 82.
 29. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 35, spis 4635 - 5 - 1891.
 30. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 49, spis 437 - 6 - 1893.
 31. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 56, spis 816 - 8 - 1894.
 32. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 78, spis 1764 - 6 - 1897.
 33. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 71, spis 259 - 6 - 1896 in spis 1 - 6 - 1898.
 34. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 139, spis 155 - 5 - 1906.
 35. ZAP, Kulturno zgodovinska zbirka, šk. 2, Andrej Kovač, Slovenski tiski iz Ptuja od prvih začetkov do danes, str. 29. Neobjavljeni rokopis.
 36. Ibidem, str. 32-33.
 37. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 261, spis 350 - 1924.
 38. ZAP, Okrajno sodišče Ptuj, šk. 214, Zapuščinski spis po Viljemu Blanke AI 77/1925.
 39. ZAP, Mestna občina Ptuj, okupacijska uprava, Županski spisi, Dopis H. Blanke, dne 27. 4. 1941.
 40. Kovač, Slovenski tiski, str. 58.
 41. ZAP, Mestna občina Ptuj, šk. 263, spis 948/1 1926.
 42. ZAP, Pokrajinski muzej Ptuj, šk. 2, ovoj 14, Priloge k računom za leto 1950.
 43. ZAP, Okrajno sodišče Ptuj, škatla 245, Kazensko politični spis Edvard Murn.
 44. LiŠK, Ptujski tednik, Ptuj 1955, št. 20, Rudi Ilc: Kako so tiskali v Ptujju komunistične letake v stari Jugoslaviji v Ptujju.
 45. Miroslava Grašič, Ilegalni revolucionarni tisk na ptujskem območju, Ptuj 1981.
 46. Ljudska pravica - Borba 10. 6. 1954.
 47. Izjava g. Zore Rosenfeld-Aracki (Ptuj, Cankarjeva 3).
 48. ZAP, Okrajni ljudski odbor (dalje OLO) - Tajništvo, šk. 8, Zapisniki za leto 1955.
 49. ZAP, OLO Ptuj - Tajništvo, šk. 5, Zapisnik seje Sveta za gospodarstvo, dne 26. 3. 1954.
 50. ZAP, OLO Ptuj - Tajništvo, šk. 5, Zapisnik seje Sveta za gospodarstvo, dne 30. 9. 1954.
 51. ZAP, OLO Ptuj - Tajništvo, šk. 5, Zapisnik seje Sveta za gospodarstvo dne 22. 11. 1954.
 52. Ptujski perutninar, glasilo delovnega kolektiva in kooperantov Mesokombinata Perutnina Ptuj, leto IV. št. 6-7, junij-julij 1980, Bogo Veber: 25 let dela in razvoja Ptujске tiskarne, str. 4-5.
 53. ZAP, OLO Ptuj - Tajništvo, Zapisniki šk. 8 za leto 1955. Prošnja M. Klemenčiča s prilogami, akt o ustanovitvi, vpis v register, itd...
 54. Ibidem - Sklep o podaljanju izdan 31. 8. 1955.
 55. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik 3. seje delavskega sveta, Poročilo in analiza finančnega uspeha za čas od 1. 11. 1955 do aprila 1956, dne 15. 6. 1956.
 56. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik DS 13. 11. 1956.
 57. Glej opombo 52, članek Vebra.
 58. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik DS 10. 6. 1957.
 59. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik DS, dne 18. 7. 1957.
 60. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik DS, dne 12. 10. 1957.
 61. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik DS, dne 9. 1. 1958.
 62. ZAP, Ptujska tiskarna, Zapisnik DS, dne 31. 7. 1958.

63. ZAP, Ptujaska tiskarna, Zapisnik DS, dne 18. 10. 1958.
64. Ptujaski tednik, letnik XII, št. 2, 16. 1. 1959.
65. ZAP, Ptujaska tiskarna, Računi za osnovna sredstva, dne 21. 12. 1959.
66. ZAP, Ptujaska tiskarna, Zapisnik DS, dne 12. 9. 1962 in 4. 3. 1963.
67. Uradni list FLRJ, št. 29 za 1956.
68. ZAP, OLO - Tajništvo, šk. 6, zapisnik seje skupščine 18. 12. 1962.
69. ZAP, Ptujaska tiskarna, Zapisnik DS, dne 30. 1. 1963.
70. ZAP, Ptujaska tiskarna, Zapisnik 13. seje.
71. ZAP, OLO - Tajništvo, šk. 7, zapisnik 9. skupne seje.
72. ZAP, Ptujaska tiskarna, Računi za l. 1963.
73. Glej opombo 52 članek B. Veber, kjer je naredil opis opreme tiskarne.
74. Ptujaski perutninar, leto IV, št. 10 oktober 1980, Ivan Ciglar: Tiskamo v ofset tehniki, str. 16.
75. Ptujaski perutninar, leto V, št. 12. december 1981.
- CE : Nova tiskarna - pomembna delovna zmaga kolektiva, str. 2.
76. ZAP, SDK Ptuj, zaključni računi Ptujaske tiskarne šk. 13/175 za l. 1955, šk. 18/255 za l. 1956, šk. 22/361 za l. 1957, šk. 28/456 za l. 1958, šk. 35/565 za l. 1960, šk. 42/673 za l. 1961, šk. 83/1089 za l. 1965, šk. 116/1493 za l. 1970, šk. 147/1845 za l. 1974, šk. 156/1925 za l. 1975, šk. 178/2097 za l. 1977, šk. 209/2371 za l. 1980, za l. 1982 in 1987.
76. Glej op. 55.
77. ZAP, Ptujaska tiskarna, zapisnik delavskega sveta 10. 6. 1957.
78. ZAP, Ptujaska tiskarna, zapisnik delavskega sveta 20. 2. 1958.
79. ZAP, Ptujaska tiskarna, zapisnik delavskega sveta 13. 8. 1959.
80. ZAP, Ptujaska tiskarna, zapisnik delavskega sveta 21. 11. 1962.
81. ZAP, Ptujaska tiskarna, zapisnik zbora delavcev 29. 9. 1966.

Jakob EMERŠIČ

GRADIVO ZA BIBLIOGRAFIJO PTUJSKIH TISKOV

Leta 1954 je nekdanji bibliotekar ptujske študijske knjižnice Andrej Kovač za svojo bibliotekarsko nalogo obdelal (delno kronološko, delno tematsko) ves njemu znan in dostopen ptujski tisk v slovenskem jeziku ter se vmes dotaknil nekaterih nemških. Njegovo delo pa ni bilo nikoli objavljeno, čeprav bi si to nedvomno zaslužilo.

Tako je tudi to zbrano gradivo v dobršnem deležu zajeto iz njegove naloge. Dopolnil sem ga z večjimi slovenskimi tiski, ki sem jih odkril; ter vstavil tudi tiste nemške, ki sem jih utegnil identificirati. Zanimivo je, da so Nemci, oziroma spodnještajerski zgodovinarji, ki so večkrat prav nacionalistično poudarjali nemštvo, prezrli obdelavo nemškega tiska na Spodnjem Štajerskem. Vsaj jaz v znani literaturi česa takega nisem zasledil. Ker je tudi zgodovinski oris ptujskega tiskarstva posebej obdelan, podajam v tem uvodu le nekaj bolj zanimivih, rekel bi, bibliotekarskih dopolnil.

Brez vsakih pretenzij povelečevanja slovenske besede, tiskane v Ptujju, lahko trdimo, da so "nemški tiskarji", že prvi Schütz in pozneje Blankeji, največ tiskali slovenske tiske. To kaže tudi število ohranjenih tiskov objavljenih v tem seznamu. Tega sem kronološko obdelal po Kovaču in povzel samo bistvene podatke. Kovač je obdelal tudi nekaj "ptujskih" tiskov, ki so bili tiskani drugje, jaz pa sem jih izpustil, saj bi se obseg tega seznama preveč povečal.

V glavnem pa so bili zajeti v Baševi Bibliografiji o Ptujju (ČZN 1933) ter v mojem Gradivu za bibliografijo Ptujja in okolice. V 2. polovici prejšnjega stoletja pride v Ptuj Wilhelm Carl Blanke. Tukaj je odprl malo papirnico in knjigarno. Čeprav zasledimo prvi tisk iz njegove tiskarne šele leta 1880 ga omenja leta 1862 v nemškem koledarju lavantinske škofije (Pettau Wilhelm Blanke's Buchhandlung). Avtor tiskovine je bil Ferdinand Raisp.

Tudi na platnicah knjige Slovanstvo (1873), eden od avtorjev je bil Božidar Raič, je med knjigarnami, kjer je knjigo možno dobiti, tudi Blankejeva.

O potrebi po ptujski tiskarni lahko preberemo v takratnem časopisju. Nekateri so ustanovitev tiskarne zagovarjali, drugi so bili proti. Tako v notici Slovenskega gospodarja iz leta 1875 (str. 196) piše: "Ptujčani nočejo zaostajati za Celjani ter snujejo izdavanje nemškega lističa, ki bo vsak teden enkrat izhajal." Še v istem letniku časnik pojasnjuje, kdo naj bi bil tiskar (str. 230): "Tiskar Janschitz v Mariboru namerjava tiskarsko podružnico napraviti v Ptujju in ondi izdajati nemškutarski list". O tem "lističu", ki je prvi znani časopis v Ptujju (Pettauer Wochenblatt) izhajal pa je le v letu 1878, prav tako poročča Slovenski gospodar, vendar leta 1877 str. 189): "Tiskarno v Ptujju pripravljajo in tudi urednika iščejo za uredovanje liberalnega nemškutarskega lističa."

Še več pa vzemo iz graškega Tagespost Morgenblatta (27. 5. 1877), kjer med drugimi vestmi iz Ptujja piše: "Najnovejšje je, da imamo tukaj zopet enkrat Buchdruckerei na obzorju. Se more naše tozadevno upanje končno uresničiti ..."

V naslednjem letu poročča večerna izdaja Tagesposta (218. 2. 1878) o novem listu tako: "Pojavila se je poskusna številka "Pettauer Wochenblatta". Vsebuje ptujske lokalne notice, članek o elementarnem zavarovanju, začetek novele

in Pettauer Genrebilder. Redaktor časopisa je g. Josef Jaky. "To ime smo lahko zasledili že v Tagespost Morgenblattu (20. 12. 1877). Skupaj z W. Blankejem se je namreč udeležil ptujskega občnega zbora Fortschrittvereina.

Še zanimivejše je poročilo o novem ptujskem časopisu v mariborskem Slovenskem gospodarju (21. 2. 1878) pod naslovom "Ptujski židovje"... Pred kratki je židov Schön odprl svojo bukvarnico, združeno z lastno tiskarno in 10. tm. je pri njem izšel prvi broj novega tednika "Pettauer - Blatt", o katerem "šmarnoviču" vam hočemo drugokrat kaj več poročati. Starodavni Ptuj štel bode skoro tritisoč let; zdaj nam je izvoljeno ljudstvo izraelsko prineslo tudi ta blagodar. Nekateri celo trdijo, da je osnoval skrivni komite z namenom naglo požidovljenje Ptuja z vsemi močmi pospeševati, in pravi se, da na čelu tega komiteja stojita oča mestni župan in pa ravnatelj ptujske realke, vendar mi tega za sedaj še ne moremo in nočemo verovati...." Če vemo, da je v Mariboru odprl novo tiskarno Slovenec Pajk, še bolj razumemo ta gnev.

O tem listu poroča tudi Tag. Morgenblatt (še 14. 5. 1878). Pravi, da je z zaplembo 14. številke list doživel svoj ognjeni krst. Toda ptujsko okrajno glavarstvo je v dopisu 14. 5. to zanikalo, češ da ni šlo za zaplembo, temveč je avtor prepozno prinesel članek na vpogled. Isti list še povzema po ptujskem (4. 6. 1878), da je občina, in ne kmetijska filiala v Ptuj dolžna pripraviti vinski trg (Weinmarkt). O koncu lista na kratko poroča Slovenski gospodar 1897 (str. 15): "Ptujski nemški list "Pettauer Wochenblatt" je prenehal izhajati zaradi pomanjkanja naročnikov."

O začetkih delovanja tiskarne W. Blanke v pregledanem tisku nisem uspel zaslediti kakšnih posebnih poročil. Le ob smrti, 2. oktobra 1899 je bil v Pettauer Zeitungu, časopisu, ki ga je sam tiskal, pozneje pa njegov sin, objavljen spominski članek, kjer med drugim piše: "...g. Blanke starejši, je bil rojen v Rostocku in je pred 50 leti od tam z dvema drugima cesarskima Nemcema g. Carlom Schmidtom, očetom lastnice kavarne gospo Antonijo Schauer in očetom g. mestnega svetnika Steudtejom pripotoval v Ptuj, kjer je v današnji Ornigovi hiši odprl papirnico, ga v teku desetletij razširil vsebinsko v spoštovanje zbujujoče podjetje, knjigarno in bogato opremljeno tiskarno itd., ki še posluje danes pod vodstvom njegovega sina... daljši sprevod žalujočih iz celega kraja ... na evangeličansko pokopališče, kjer mu je g. pastor Goschenhofer iz Maribora izrekel..."

Izjema iz zgodnjega obdobja Blankejeve tiskarne je še Tagespost Abendblatt. 27. 1. 1882 je bila v tem listu objavljena odredba višjega deželnega sodnega predsednika, dr. Ritterja von Wasserja, da v slovenskih delih graškega višjega deželnega sodnega okoliša tiskarne tiskajo obrazce in zakone v slovenskih in tudi drugih deželnih jezikih. Blankeja v ptujskem časopisju omenja tudi v zvezi z raznimi društvi, prej smo omenili Fortschrittverein, Tujsko in prometno društvo, Muzejsko društvo ter nekatera nemška. Pogoste so bile njegove reklame v Pett. Z. ali Štajercu, najdemo pa jih tudi v zadnjem Untersteirische Kalender iz leta 1944.

Ker bodo večji tiski podani v naslednjih vrstah, bi samo omenil, da je Blanke natisnil tudi dosti drobnih stvari, obrazcev idr. Zanimive so zlasti razglednice, ki jih je po nalogi Mateje Golob (Ptuj na starih razglednicah. Ptuj 1992, tipkopis, 40 str.) založilo najmanj 50 založnikov in med temi je 21. ptujskih. Tiskarna Blanke je v letih 1895 do 1942 od 497-ih obarvanih izdala kar 203 razglednice. Večino je tudi sam natisnil, čeprav so primeri, ko je bil Blanke samo založnik, tiskali pa so jih drugje (l. 1898, ko je založnik Blanke, natisnili so jih v Meissnu).

Še nekaj besed o Blankejevi dejavnosti v Mariboru. Prvi mariborski knjigarnar Friderik Leyer je 13. 9. 1885 prodal svojo knjigarno Teodorju Kaltenbrunnerju, ki je bil zet graškega knjigarnarja Lubenskega. Knjigarna je bila prevelika za Maribor, poleg tega pa se je njen lastnik zapil in je 1. januarja 1898 prodal

ptujskemu tiskarju Wiljemu Blankeju. Ta jo je premestil na Grajski trg 2, 18. oktobra 1902 pa jo je prodal svojemu poslovodji Maksu Islingu.

Leta 1901 so pri Blankeju izšle Majcenove šolske pesmi (J. Glaser: Doneski k zgodovini knjigotrštva v Mariboru. ČZN 20/1926, 20-29).

Blanke je bil povezan z mnogimi muzejskimi obvestili ali knjigami, kot član društva ali kot tiskar.

KRONOLOŠKI SEZNAM TISKOV

Študija nosi naslov Gradivo za bibliografijo ptujskih tiskov. To še ni bibliografija ptujskih tiskov, zanjo bi bilo najprej potrebno razvrstiti gradivo po različnih kategorijah: plakate, drobne tiske, tiskane publikacije, vabila, itd. Za starejše obdobje to ločevanje ni tako pomembno, saj je gradiva iz Ptuja in okolice malo in ga želimo predvsem čim več zbrati. Za novejše obdobje pa morajo biti kriteriji strožji. Poleg tega bi bilo potrebno pregledati tudi tisto v Ptuju tiskano gradivo, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Bibliografija, ki jo je pred 90-imi leti izdal Simonič in jo je pozneje dopolnil Šlebinger ter drugi, je dokaj nepopolna. To velja zlasti za slovenski tisk. Prebrskati bi bilo treba tudi slovenske in avstrijske arhive. V njih hranijo mnoge obrazce, plakate, razglednice idr. Tudi povojni ptujski tiski so dokaj slabo obdelani.

Zaradi časovne stiske bo ta objava le torzo. Marsičesa, kar bi moral pregledati, še nisem. Dokaj nenatančno so obdelani prvi tiski Ptujске tiskarne. V svoj spisek ptujskih tiskov sem uvrstil tudi nekaj ciklostilnih del, ki imajo značaj razširjajoče se knjige in take so upoštewane tudi v slovenski bibliografiji. Da ne bi seznama raztegnil v neskončnost, sem združil različne izdaje, razne tovarniške samoupravne akte, pa tudi zbirke tehnične narave o varstvu pri delu po njihovih tekočih številkah, kolikor so mi bile na razpolago. Tako je ta seznam bolj vodilo in opozorilo, kaj vse se je v Ptuju tiskalo. Vsaka tiskarna namreč soustvarja kulturno podobo mesta. Popolna bibliografija pa to še gotovo ni.

- 1793: HITRA inu glatka pot pruti nebesam. P'tuju 1793. okr. 360 str. /nemška pesem pl. Oswalderju. Ptuj 1793/
- 1795: VOLKMER L.: Te deum laudamus. V - Ptuj 1795. 4 str.
MALEVAC G.: Nebeszki pasztir pogubljyenu ovczu ische. Vu Optuju 1795. 34 str.
- 1862: KALENDER für die Lavanter Dioecese auf das gemeine Jahr 1862. Eine deutsche Spende aus dem Steirischen Wendenlande von Ferdinand Raisp. Petau, W. Blanke 1862. 52 str.
- 1878: PETTAUER Wochenblatt. Pettau: Druck und Verlag von J. Schön 1878. 46 št.
- 1880: BOŽIČNA pesem... izd. M. Lendovšek. /Ptuj: Blanke 1880. 4 str.
Prim. Slov. g. 25. 11. 1880.
I. U.: Kratek popis o potresu, kateri se je vršil 9.-17. novembra leta 1880. Za priprosto ljudstvo... V Ptuj: Blanke 1880. 4 str.
- 1881: BEZJAK F. S.: Marija žalostna mati... 5. nat. V Ptuj: Blanke 1881. VI+352 str.
- 1889: ta izdaja ni nespremenjen ponatis, kot pravi v samem uvodu, saj šteje VIII+339 str.

- FREI W.: Ječarjeva hči ali ubeg nedolžnikov iz državne ječe v Benetkah. Poleg nemškega prosto poslovenil Ivan Urbanec. V Ptuj: Blanke 1881. 50 str.
- JAHRESBERICHT des Realgymnasiums zu Pettau 1881-1917. Pettau: Blanke 1881-1917
- 1883: BEZJAK F.S.: Sveti Frančišek, vtemeljitelj III. spokornega reda. 2. nat. V Ptuj 1883. 464 str.
- 1885: SCHLUSSEL zur schnellen und genauen Berechnung der auf jeden beliebigen entfallenden nach der Percente von 1/2 bis 99. Pettau: Druck u. Verl. 1885 W. Blanke. 102 str.
PREIS - VERZEICHNISS ueber Papier...Drucksorten von W. Blanke in Pettau... 1885. 7 str.
- 1886: HVALITE Boga. Zbirka najboljših molitev za katoliške kristjane. V Ptuj: Blanke 1886. 447 str.
2. pred. nat. 1889. 426 str.
3. nat. 1894. VIII+449 str.
MAJAR H.: Tolažba nebeška. V Ašahu: Blanke 1886. 318 str.
2. nat. 1892; 3. nat. 1895. Tisk 1897.
- 1887: HUBAD F.: Pripovedke za mladino. Zv. I-III. V Ptuj 1887-1890 I. Blanke 1887. 72 str.
2. nat. 1888; 3. nat. 1897
II. Blanke 1888. 82 str.
2. nat. 1897
- 1888: MAJAR H.: Duhovno veselje. Molitvenik... V Ašahu: Blanke 1888. 391 str.
Tisk 1899. 391 str. Drugi založnik.
GESCHAEFTSORDNUNG fuer den Gemeinderath der Stadt Pettau. Pettau: Blanke 1888. 13 str.
STRASSEN-POLIZEI-ORDNUNG fuer die Stadt Pettau... Pettau: Blanke 1888. 13 str.
- 1889: PETTAUER Lokalanzeiger. Pettau: Blanke 1889. Nadaljni letniki pod PETTAUER ZEITUNG!
- 1890: KOSI A.: Narodne legende za mladino. I-III. V Ptuj: Blanke 1890-1891.
I. 1890. 40 str.
2. popr. nat. 1890
II. 1890. 43 str.
III. 1891. ? str.
VISENJAK J.: Kmetski stan in njegov propad v sedanjem času... V Ptuj: Blanke 1890. 10 str.
PETTAUER Zeitung 1890-1918. Pettau: Blanke 1890-1918.
V večini letnikov tednik. Običajno je imel prilogo UNTERHALTUNGSBLATT.
- 1891: KOSI A.: Zabavna knjižnica za slovensko mladino. I-II. V Ptuj: Blanke 1891.
I. 1891. ? str.
2. nekoliko pred. izd. 1891. 36 str.
II. 1891. ? str.
PREIS-LISTE für den Herbst 1891 über Tafel-Obst aus der Obstzuecherei "Carolinenhof"... Pettau 1891. 4 str. Tiskar ni omenjen.
GROSS F.: Ein Zukunftsplan fuer Pettau. Pettau: Blanke 1891. 32 str.
- 1892: BASTIANČIČ D.: Godčevski katekizem. Ženitne in svatbine navade in napitnice. Smešnice in narodne zastavice. Zbral... V Slovenjemgradu: Blanke 1892. 63 str.

- 1893: SV.KRIŽEV pot. Založil Cajnkar v Ormožu. V Ptuj: Blanke 1893. 32 str.
NACK K.: Otrokova pobožnost. Posl. F(ran) N(edeljko). V Ašahu: Blanke 1893. 192 str. Nova izd.1900.
- 1894: VODITELJ v sveta nebesa. Molitvena knjižica za mladino. V Ptuj: Blanke 1894. 191 str.
Nova izd. 1899. V Zborniku MS 1899 omenjena tudi izdaja iz l. 1898.
- 1895: VABIČ F.: Učenci, varujte naše koristne ptice glada in mraza in nastavlajte jim valilnice! ...V Ptuj: Blanke 1895. 13 str.
VABIČ F.: Kinder, schätzt unsere nützlicher Vöglein vor Hunger und Fros errichtet ihnen Nistkästchen. 2. Aufl. Pettau: Blanke /1895/.13 str. l. izd. 1895 (?)
- 1897: SVOBODNI glasovi. Poučno-zabaven list za slovensko ljudstvo. Mesečnik. Ur. in izdal Rok Drofenik. Celje 1897-1898. Blanke le tiskal št. 6 prvega letnika.
D.: Močni baron Ravbar. Povest iz slovenske zgodovine. V Ljubljani: Blanke 1897. 57 str.
Dodan spisi A.Sušnik: Spomenik hvaležnosti. 57 str.
PETTAUER Faschingmontag-Zeitung. Organ für Masken Freiheit und Kneiprecht. Pettau: Blanke 1897. Le ena številka.
- 1898: URADNI list c.kr. okrajnega glavarstva v Ptuj. Amtsblatt der k.k. Bezirkshauptmannschaft Pettau. V Ptuj 1898-1918. Tednik.
VOŠČILNI listi za novo leto, godove in rojstne dneve. Slovenski mladini v porabo. V Ljubljani: Blanke 1898. 90 str.:
FESTVORSTELLUNG, ...Stadt-Theater in Pettau. 2. Dez. 1898. Primer plakata ob 50-letnici cesarjevega rojstva.
PETTAUER Montag-Zeitung. Deutschnationales Organ für Untersteiermark. Pettau: Blanke 1898 Le ena številka.
- 1899: CHROMOTECHTEKATARAKTERPOKILE? das ist ein vielfarbiger Lichtbogen über Pettau und Pettauer... In Pettau: Blanke 1899. 4 str.
VERZEICHNISS der besten Werke Deutscher Literatur. Hrsgb.W. Blanke Buchhandlung Marburg-Pettau 1899. 64 str. Tiskano v K.u.k.Hofbuchdruckerei Carl Fromme in Wien.
- 1900: DOBRI otrok. Molitvene bukve. V Plibergu: Blanke 1900. 192 str.
DOMA in na tujem. 2. nat. V Ljubljani: Blanke 1900. 58 str.
Kovač ima v istem letu tudi ponatis. V Zborniku MS III, 225 je naslov "Doma in na ptujem"
SVETA ura, molitvene bukve. V Plibergu: Blanke 1900. 396 str.
Zbornik SM 1902,215 omenja tisk iz l.1901, ki ima 400 str.
ŠTAJERC.I-XIX. Ptuj: Blanke 1900-1918. Tednik.
BERICHT über den Stand und die Thätigkeit der freiwilligen Feuerwehr in Pettau in der Zeit vom 1. Jänner 1900. /Pettau 1900/. 10 str.
Po vsej verjetnosti je B. tisk, saj je imenovan med podpornimi člani.
- 1901: KREDKA-PODKRAJŠEK: Izdajalca domovine. Povest. Na Ptuj: Blanke 1901. 60 str.
Pod. Zbornik SM 1902, 226.
BELLE Johann: Weinbauers Berater. Anleitung zur Bearbeitung der Weingaerten. Pettau: Blanke 1901. 95 str. Nova izdaja 1903.
- 1902: DEUTSCHE Turnverein in Pettau... Festordnung 7. Sept. /1902/ Primer plakata: 40-letnica Turnvereina.
ŽUNKOVIČ D.: Die Ortsnamen des Oberen Pettauer Feldes. Etymologisch-Cultur-Historische Studie... Marburg: Comission-Verlag von Wilhelm Blanke, Marburg 1902, Druck W. Blanke, Pettau. 102 str.

- 1905: HORVAT F.: Die 1600 jährige Jubiläums-Feier des Märtyrertodes des H. Viktorinus Bischofes von Poctovio, in der Propstei- und Stadtpfar-
rkirche zum hl. Georg in Pettau. Festschrift... In Pettau: Blanke 1905.
90 str.
- 1906: FEST-ZEITUNG...zum 12. Gauturnfest in Pettau. Pettau: Blanke 1906.
Ena št.
- 1908: "ŠTAJERČEVI" kmetski koledar. I-VII. Ptuj: Blanke 1908-1914 1908
izšel ponatis.
1908.? str.
1909. 97 str.
1910. ? str.
1911. 109 str.
1912. 107 str.
1913. 109 str.
1914. 111 str.
Der EISENBAHNTAG über die Reichsbahnlinie Wien Spalato. Warum
wurde diese Bahn noch nicht gebaut? Pettau: Blanke 1908. 23 str.+ 1
zvd.
EINLAGENBUCH des Sparrkasse der landesk. Kammerstadt Pettau.
Pettau: Blanke 1908. 18 str. Ilustr. naslovna stran.
- 1910: LINHART K.: Der Abwehrkrieg des unterländischen Deutschum Zeit-
geschichtliche Streiflichter. Im Auftrage des "Deutschen Vereines für
Pettau u. Rohitsch". Pettau: Blanke 1910. 64 str.
- 1911: FESTSCHRIFT zur Erinerungen an den 10 jährigen Bestand des Ver-
bandes "Auf Vorposten" des Bundes der Germanen in Pettau und der
40 jährigen Reichs-Grundungsfeier. In Pettau: Blanke 1911. 4 str.
SCHLACHT und Kühlhaus-Ordnung der Stadtgemeinde Pettau. /Pet-
tau/: Blanke 1911. 22 str.
- 1912: MICHL. Flügblätter für deutsche Abwehr, deutsches Lachen und Kau-
fen. Pettau: Blanke 1912. Le ena številka.
- 1913: SKRABAR V.: Das Mithräum am Ober-Rann b. Pettau. In Pettau: Blan-
ke 1913. 4 str. Ilustr. Pri Blankeju tudi tiskovina s kratkim tekstom za
darove ob graditvi mitreja v Zg. Bregu.
- 1916: BELEC M.: Solzna Avstrija. V spomin prelivanja krvi in svetovne vojske
1914-1915-1916. Sv. Bolfank v Slovenskih goricah: Blanke 1916. 73
str. Z avt. sliko.
- 19.. BLANKE H. Gedichte. /Pettau/: Blanke 19.. 48 str.
- 1919: PTUJSKI list. Politično gospodarski tednik. I-IV. Ptuj: Blanke 1919-
1922.
IZVESTJE državne gimnazije v Ptuju (od letn. 51: državne realne gim-
nazije, od 52-62 državne realne gimnazije kraljeviča Andreja). V Ptuju:
Blanke 1919-1940.
DANICA. /Dijaški list/ Ur. E. Kocbek in S. Cajnkar. /Ptuj 1919/ Neo-
hranjeno. Ni niti podatkov o številu izdanih zvezkov.
- 1920: BELEC M.: Ptica v prostosti. Pesmi. 1. nat. Zv. III. V Ptuju 1920. 95 str.
Z avt. sliko.
- 1922: VILA. Glasilo ptujskega dijaštva. Mesečnik. (Ptuj): Blanke 1922. 10 str.
Izšla le ena številka.
- 1923: POLJANEC L.: Pot k Bogu. Božične slike s petjem in deklamacijami.
Ptuj: Blanke 1923. 30 str.
KATOLIŠKI katekizem za II. razred osnovne šole. (Ptuj: Blanke 1923).
16 str.
ZUPANC J.: Konserviranje sadja in vsakovrstne povrtnine za domačo

- uporabo. Ptuj: Blanke (1923). 94 str.
 PETTAUER Gesang-Verein in Ptuj 1862-1923. Fest-Konzert. Ptuj 1923. Zloženska.
- 1925: HRANILNO in posojilno društvo v Ptuj. Poročilo in računski sklep za 41. poslovno leto 1924. Ptuj. t. tiskarne Šuler 1925 (10 str.). Vsa starejša ohranjena poročila so tiskana bodisi v Celju bodisi v Mariboru. Omenimo še PRAVILA mestne hranilnice v Ptuj iz l. 1925, 16 str., ki pa nima omenjene tiskarne.
 APULEUS: Amor in Psyche. Pravljica ljubezni. Preložil in založil Anton Sovre. (Ptuj): Blanke 1925. 61 str.
 SHAW B.: Mož usode. Gluma v 1 dejanju. Prev. A. Sovre. V Ptuj: Sovre 1925. 64 str. Blanke je tudi založnik.
- 1926: POROČILO in računski sklep Hranilnega in posojilnega društva v Ptuj ...za 42. poslovno leto 1925. Tisk "Narodna tiskarna" Ptuj. Ptuj 1926. 11 str.
 KAUKLER I. & M.: Romarska cerkev na Črni gori. Vtisi božjepotnika, vodnik po cerkvi in zgodovinski podatki. Ptuj: Ptujaska tiskarna 1926. 48 str.
 KOSI A.: Nova zabavna knjižnica za mladino. V Središču ob Dravi: Blanke 1926. 48 str.
- 1927: STRNAD-CIZERLJ M.: Rdeči nageljčki. (Ptuj: Blanke 1927. 104 str. S sl. avtorice.
- 1928: GLASNIK željezničarjev in činovnikov. Ptuj: A. Šuler 1928.
 REMEC A. & J. Komljanec & A. Smodič: Ptuj z okolico - sa okolinom - mit Umgebun. Ptuj: Blanke /1928/ 35 str. + 18 str. sl.
- 1929: GORINŠEK D.: Žalostna ljubezen. Ptuj: Ptujaska tiskarna 1929. 32 str. S pesnikovo sliko.
 BELEC M.: Skrita sreča. Ptuj: Blanke 1929. 96 str.
- 1930: IZVESTJE (od šol. l. 1936-37: Letno poročilo državne meščanske šole (od šol. l. 1936-37: drž. mešč. šole "Maksa Pleteršnika") v Ptuj. (Ptuj: Blanke; od šol. l. 1937-38: Podravska tisk. v Mariboru) 193.-1940 (šol. l. 19.-1939/40)
- 1931: NARODNA sloga. Neodvisen tednik. Ptuj: Ptujaska tiskarna 1931-1932 (od 7. 11. 1931 do 14. 5. 1932)
 RECHENSCHAFT-BERICHT und Rechnung-Abschluss des Pettauer Vorschuss-Vereines...für das Geschäftsjahre 1930 (1931) 56. (57) Vereinjahre 1931 (1932): Blanke 1931 (1932).
 V LŠK ohranjeni le ti dve poročili.
- 1932: JUBILEJNI zbornik 1922-1932. V Ptuj: Blanke 1932. 106 str. ilustr.
 RAST. List literarnega društva "Oton Župančič" na drž. real. gimnaziji kralj. Andreja v Ptuj. I-II. Ptuj: ciklostil 1931/32-1932/33 3 štev.
- 1935: ČEBELICA. Satirični list. Izd. petošolci pt. gimn. Ptuj: ciklostil 1935/36. Izšlo le nekaj števil.
- 1936: KLASJE. Kulturni mesečnik ptujskih srednješolcev. Ptuj: ciklostil 1936/37. 6 števil.
- 1940: TURISTIČNI vestnik. Izdaja "Putnik", poslovalnica Tujsko prometne zveze Maribor. V Ptuj: ciklostil 1940. 4 str. Le štev. iz 23. 11. 1940.
- 1941: SARIA B.: Pettau. Ein Führer durch die Stadt und deren Geschichte. Pettau: Druck u. Verlag W. Blanke 1941. 44 str. + 29 pril. ilustr. 1943. 2. verbesserte Aufl. 1944. 3. Aufl.
- 1942: STEIRISCHER Musikschulwerk... Tag der Musik in Pettau...27. Juni 1942. Pettau: Blanke 1942. 4 str.

- KUNSTAUSSTELLUNG Untersteirischer Maler Pettau: Kameradschaft steirische Kuenstler... 1942... Pettau: Blanke 1942. 4 str.
- 1943: VOLKSBILDUNGSSTÄTTE Pettau. Dr. Rudolf Kraker. Pettau: Blanke 1943. 23 str. Delovni plan za l. 1943/44.
- 1944: NOVI čas. Vestnik OF in NOV za Štajersko in Koroško. Izd. tehnika "Lacko" I-II. 1944-1945.
SLOVENSKIM viničarjem... "Lacko" b. l. (1944). 5 str.
- 1945: BORBENA Slovenka... "Lacko" 1945. V marcu izšla 3. št.
RADIO vestnik. "Lacko" 1945. Le ena št.
GLASILO OF mariborskega okrožja. "Lacko" 1945. 1. št.
BROZ J. Tito: Govor maršala Tita. B.t.l. (1945). 4 str.
KRIMSKA konferenca. "Lacko" b. l. (1945). 7 str.
ENOTNA vlada Jugoslavije. "Lacko" 1945. 17 str.
ZBIRKA važnejših člankov naših osrednjih listov. "Lacko" b. l. (1945) 28 str.
PARTIZANSKE pesmi. "Lacko" b. l. (1945) 34 str.
PARTIZANSKE pesmi. (Razširjena izdaja). "Lacko" b. l. /1945/ 41 str.
SREDNJI partijski kurz. b. t. l. /1945/ 44 str.
NAŠE pesmi. Zbirka slovenskih partizanskih pesmi. "Lacko". b. l. /okr. 1945/. 57 str.
ZBIRKA partizanskih pesmi. (Ptuj): Ptujška tiskarna 1945. 24 str.
PARTIZANSKE pesmi /brez nasl. lista/. Ptuj: ciklostil A. Rosenfeld) b. l. /1945/ 26 str.
SEGAL: Ekonomski razvoj družbe. Prevod. Ptuj. b. l. /1945/. 25 str.
- 1946: GLEDALIŠKI list. Ljudsko (od 1947: Sindikalno, od 1952: Okrajno gledališče v Ptuj) L. I-II ciklostil A. Rosenfeld, ostale Mar. in Obm. tiskarna, Ptujška t. l. 8/1957-58 št. 1-3. Upoštevajmo še GLEDALIŠKI list....dramske sekcije "Jože Lacko" ...Ptuj 1954: 1954, št. 1 nept. tisk, 1973 št. 1 (L. Matjašič) Ptuj. tiskarna in enako 1974 št. 2 (P. Malec)
- 1947: GLEDALIŠKI list. Dramatska skupina gimnazije v Ptuj. Ptuj: ciklostil A. Rosenfeld 1947. 6 str. Samo 1 št.
- 1949: KNAFELJC l.: Melioracije. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 86 str. Ni v Slov. bibl.
ZOREC E.: Kmetijstvo. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 41 str.
BOLTA S.: Fizika. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 20 str.
SPLOŠNO sadjarstvo. Prir. J. Novak. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 78 str.
VINSKA kemija. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 37 str.
KLETARSTVO. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 45 str.
NOVAK J.: Vinarstvo. Prir. J. Novak. Za vinarsko-sadjarsko šolo v Podlehniku. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 77 str.
KEMIJA. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 45 str.
NEGA bolnika. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 60 str.
OSNOVE nauka o zdravilih. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 60 str.
NALEZLJIVE bolezni. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 53 str.
TOMŠIČ M.: Bolniška soba. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 64 str.
DERGANC M.: Osnovni pouk o kirurških boleznih. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 27 str.
MERCUN L.: Nega pri notranjih boleznih. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 74 str.
JAKŠA J.: Dermatologija. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 15 str.
AVČIN M.: Nega in prehrana dojenčka. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 21 str.
DESINFEKCIJA in desinsekcija. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1949/. 34 str.

- 1950: NAŠA tovarna. Glasilo delovne skupnosti Metalne 1950-1988. Maribor 1950-1988. Delno tiskano pri Mar. in Celj. t., ostalo v Pt. tiskarni.
DOLNIČAR F.: Odstranjevanje in čiščenje odplak. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1950/. 19 str. V istem letu še razširjen izdaja 93 str.
BARTOL B.: Hidrografija in hidravlika. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1950/. 30 str.+ 11 pril.
BOHINEC P.: Farmakognozija rastlinskih drog. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1950/. 115 str.
PIRC B.: Statistika v zdravstvu. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1950/. 119 str.
PEČENKO V.: Delna proteza. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1950/. 23 str.
- 1953: PRVE brazde./Izdala literarna družba na ptujski gimnaziji.I-II. /Ptuj: cikl. A. Rosenfeld 1953-1954. Izšle le 2 štev.
- 1956: ALMANAH ptujskih akademikov. Ptuj: Ptujška t. /1956/. 14 str. Le 1 št.
- 1957: GLASILO kolektiva tovarne glinice in aluminija Boris Kidrič Kidričevo. Kidričevo: Ptujška t. 1957 2 štev.
- 1959: HASL D.: Zgodovina glasbene šole v Ptuj. K 40. obletnici slovenske glasbene šole Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1959. 43 str.
NAJDIHOJCA iz Hajdine. V Hajdini: Ptujška t. 1959. 1959-60. št. 1-3
1960-61. št. 1-3
- 1960: NAGELJ.Izd. lit. krožek Osnovne šole Franca Osojnika. Ptuj: Ptujška t. 1960. 1959-60. 1960. 20 str.
1960. 28 str.
1964-65. 1965. 20 str.
1969-70. 1969. 17 str.
MAJCEN M.: Kronika gasilskega društva v Ptuj 1870-1960. Ptuj: Ptujška t. 1960. 35 str. ilustr.
DESET let delavskega samoupravljanja Tovarne glinice in aluminija Boris Kidrič. Kidričevo: Ptujška t. 1960. 16 str. ilustr.
- 1961: ZAPISKI 1961. Maturanti ptujske gimnazije. Ptuj: ciklostil/A. Rosenfeld/ 1961. 37 str. ilustr.
- 1962: SVET mladih. Almanah ptujskih gimnazijcev. V Ptuj: ciklostil /A. Rosenfeld/ 33 str.
- 1963: METALURG. Glasilo delovnega kolektiva industrije metalnih polizdelkov. Slovenska Bistrica: Ptujška t. 1963.
OSNUTEK statuta občine Ptuj. Ptuj: Izdalo in založilo ČP Ptujski tisk Ptuj; nat. Mar. t. 1963. 93 str.
- 1965: MLADA rast. Glasilo osnovne šole Majšperk. Majšperk: Ptujška t. 1965. 1965. str. avtogr. 30 str.
1975. 15 str. ilustr.
1976. 15 str. ilustr.
1977. 16 str. ilustr.
MLADO klasje. Glasilo učencev Osnovne šole Tone Žnidarič Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 19..
1965. 40 str. ilustr.
1976-77. 50 str. ilustr.
1978-79. 46 str. ilustr.
- 1966: EKONOMSKA srednja in administrativna šola. Poročilo...Ptuj 1964-1971. Od 1966 naprej tisk Ptujške t.
SREČANJA. Ptuj: Klub ptujskih študentov; Ptujška t. 1966. 55str. ilustr.
- 1967: ROJIC V.: Slovenskogoriška četa. Ptuj: Ptujška t. 1967. 99 str. ilustr.
- 1968: RAZSTAVA slik Vladen-Zavrnikove 14 - 23. XII. 1968. Ptuj: Ptujška t. 1968. Zloženska in plakat.
SLIKARSKA razstava Vesnanov. Ptuj: Ptujška t. 1968. Zloženska.

- VINSKA trgatev. Ptuj-Borl-Haloze. 21.-22. september 1968. Ptuj: Ptuj-ska t. 1968. 8 str. ilustr.
- 1969: HASL D.: Petdesetletnica slovenske glasbene šole v Ptuj. 1919-1969. Ptuj: Ptuj-ska t. 1969. 43 str. ilustr.
 KMETIJSKA razstava v Ptuj. 8. do 12. oktobra 1969. Razstavni katalog Poctovio 69-Ptuj. Ptuj: Ptuj-ska t. 1969. 32 str. ilustr.
 TGA BORIS KIDRIČ KIDRIČEVO: Navodilo za varnost pri notranjem prometu. Kidričevo: Ptuj-ska t. 1969. 32 str. (Varnost; 6) Ponatisi 1980, 1981, 1983
 ŠOLSKI center za gospodarstvo in upravo Jože Lacko. Poročilo... 1964. Tiski iz Ptuj-ske t.: 10/1969-70. 84 str.
 12. 1971-72. 103 str.
 13/14/1971-72/1973-74. 1976. 128 str.
 16. 1975-76. 77 str.
- 1970: GERLANC B.: Bibliografija Antona Sovreta. Ljubljana: Ptuj-ska t. 1970. 50 str.
 SAMOUPRAVNA stanovanjska skupnost občine Ptuj. Ekonomske starnarine v občini Ptuj. Ptuj: Ptuj-ska t. 1970. 7 str. 1979 tudi 7 str.
- 1971: KERBLER S.: Portreti s ptujskih ulic. Razstava fotografij ...Ptuj: Ptuj-ska t. 1971. (16) str. ilustr.
 OSNOVNA šola Leskovec pri Ptuj. Ptuj: Ptuj-ska t. 1971. 24 str.
 PP Novice. Glasilo delovnega kolektiva Mesokombinata "Perutnina" Ptuj in njenih kooperantov. Ptuj: Ptuj-ska t. 1971-1973. Vsako leto izšla le po ena št.
- 1972: FESTIVAL. Slovenska revija za narodnozabavno glasbo. Murska Sobota (nato: Ptuj): 1970- ilustr. V Ptuj-ski t. so tiskani 1972 (34 str.), 1973 (26 str.), 1974 (26 str.), 1975 (37 str.), 1976 (37 str.)
- 1973: DELAVSKA univerza Ptuj. Ptuj: Ptuj-ska t. 1973-1973. (16) str. - 1979-80 (16) str.- 1980-81 (16) str.
 GIMNAZIJA Dušana Kvedra Ptuj. Izvestje... 1969-1979 V Ptuj-ski t. le 68/1973. 85 str. ilustr.
 GLASILO DEM. Maribor 1973. Občasno tiska Ptuj-ska t.
 ŠTUDENT naj bo... Bilten Kluba Ptuj-skih študentov. Ptuj: Ptuj-ska t. 1973-1974 2 štev.: 1973. 60 str.; 1974. 51 str.
 UGANKAR. Slovenski enigmatski list. Ur. Edi Klasinc. Ptuj: Ptuj-ska t. 1973-1976. Mesečnik.
 ANALIZA možnosti združitve podjetij Olga Meglič-Sigma Ptuj. (V Ptuj: Ptuj-ska t. 1973). 20 str.
 KMETIJSKI KOMBINAT PTUJ: Predlog samoupravnega sporazuma o združevanju v delovno organizacijo... Ptuj: Ptuj-ska t. 1973. 43 str. PE-RUTNINA: Samoupravni sporazum o združevanju organizacij združenega dela v Perutnino Slovenije in o ekonomski upravičenosti združitve delovnih organizacij Mesokombinat "Perutnina" Ptuj, Perutninski kombinat Pivka, Perutnina Zalog. Osnutek za razpravo. Ptuj: Ptuj-ska t. 1973. 55 str.
 STATUT temeljne organizacije Združenega dela Proizvodnja - Predelava Ptuj. Ptuj: Ptuj-ska t. 1973. 46 str.
 PERUTNINA: Samoupravni sporazum o združevanju v delovno organizacijo mesokombinata "Perutnina" Ptuj. Ptuj: Ptuj-ska t. 1973. 39 str.
 KOOPERACIJA: Statut temeljne organizacije združenega dela "Koope-racija" Hajdina. Hajdina: Ptuj-ska t. 1973. 49 str.
- 1974: JEKLOTEHNA. Glasilo delavcev... Jeklotehne. Maribor: 1973. Od št. 12. (1974) tiska Ptuj-ska t.
 STO let bolnišnice v Ptuj. 1874-1974. Ptuj: Ptuj-ska t. 1974. 74 str. ilustr.
 NAŠA pot. Glasilo delovnih skupnosti sestavljene organizacije

- združenega dela Kmetijski prehrambeni kombinat. Ptuj: Ptujška t. 1974. V glavnem mesečnik in razen št. 1 so vse št. do 1978 tiskane v Ptujški t.
- SLOVIN Ljubljana Skupnost TOZD "Jeruzalem" Ormož: Statut TOZD Kmetijstvo Ormož. Ormož: Ptujška t. 1974. 39 str.
- Statut za njegov TOZD Obrat za kooperacijo Ormož iz istega leta pa šteje 46 str.
- PANONIJA: Samoupravni sporazum o medsebojnih razmerjih v združenem delu delavcev TOZD Panonija Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1974. 66 str.
- PANONIJA: Statut... Panonije Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1974. 51 str.
- SIGMA: Samoupravni sporazum o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu. Ptuj: Ptujška t. 1974. 83 str.
- 1975: DOBEIC J.: Stojan Kerbler. Ruše: Ptujška t. 1975. Zgibanka.
 STOJAN Kerbler. Slovenska Bistrica: Ptujška t. 1975.
 Zgibanka. MI otroci svobode. Ptuj: Osnovna šola "Ivan Spolenjak"; Ptujška t. 1975. 28 str.
 40 let šaha v Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1975. 38 str. ilustr.
 ELABORAT o predlogu združitve Delovne organizacije Tovarne avtopreme "TAP" in... "Sigma Ptuj...Ptuj: Ptujška t. 1975. 12 str.
 SAMOUPRAVNI sporazum o združitvi Splošne bolnišnice dr. Jožeta Potrča Ptuj in Združenega zdravstvenega doma v sestavljeno organizacijo Zdravstveni center Ptuj... Ptuj: Ptujška t. 1975. 11 str.
 IZBIRA MERKUR: I. samoupravni sporazum o združitvi v sestavljeno organizacijo združenega dela "Izbira-Merkur" združene trgovine, proizvodnje, gostinstvo in transport Ptuj... Ptuj: Ptujška t. 1975. 35 str.
- 1976: COBELJ Š.: Aleksandar Djonović. Samostojna razstava slik. Ptuj: Ptujška t. 1976. 11 str. ilustr.
 GORICE in vino. Vinarska zbirka etnološkega oddelka Pokrajinskega muzeja Ptuj 1976. Ptuj: Ptujška t. 1976. 16 str. ilustr.
 COBELJ Š.: Memorijali Bogdana Bogdanovića. Ptuj: Ptujška t. 1976. 16 str. ilustr.
 MLADINA včeraj, danes, jutri. Glasilo osnovne organizacije ZSMS Tovarne volnenih izdelkov Majšperk. Majšperk: Ptujška t. 1976. 1976. št. 1 1977. št. 2-4
 POSLOVNIK SO PTUJ. Ptuj: Ptujška t. 1976. 94 str.
 COBELJ Š.: Razstava likovnih amaterjev bratskih občin SR Hrvatske in SR Slovenije...Ptuj: Ptujška t. 1976. 15 str. ilustr.
 COBELJ Š.: Umetnost v NOB. Ptuj: Ptujška t. 1976. 15 str. ilustr.
 COBELJ Š. & M. Čeh: Vlako in izdelek. Ptuj: Ptujška t. 1976. 8 str. ilustr.
 TGA Boris Kidrič Kidričevo... TOZD Proizvodnja aluminija: Samoupravni sporazum o varstvu pri delu TOZD Proizvodnja aluminija in TOZD Predelava aluminija. Kidričevo: Ptujška t. 1976. 27 str.
 V istem letu še enake sporazume TOZD Vzdrževanje, Delovna skupnost skupnih služb, TOZD Glinica, TOZD Promet in TOZD Vzdrževanje. Medtem ko še en sporazum TOZD Proizvodnja šteje 28 str.
 VARNOSTNI problemi. Ljubljana 1976 - V Ptujški t. so bili tiskani zvezki: 1976 zv. 16, 17, 20, 21
 1977 zv. 26, 28, 29, 31-34
 1978 zv. 35-51 (50: 2 zv.)
 1979 zv. 52-72
 1980 zv. 73-78
 1981 zv. 79-89
 1982 zv. 90-102
 1983 zv. 103-112
 1984 zv. 123

- 1977: V AGISU. Glasilo delovnega kolektiva Agis Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1977-
Delno ciklostil, delno tiskano v Ptujški t.: VI/1982, 7-8; VIII/1984, 1-
11; IX/1985, št. 1; X/1986 št. 1
COBELJ Š.: Albin Lugarič. Ptuj: Ptujška t. 1977. 16 str. ilustr.
ARHEOLOGIJA v Ptuj. Izbor najdb v zadnjih letih izkopavanj. Ptuj:
Ptujška t. 1977. 24 str. ilustr.
COBELJ Š.: Člani foto-kino kluba Svoboda Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1977.
11 str. ilustr.
DESETLETJA revolucije, borb in zmag. Ptuj: LŠK Ptuj & PM Ptuj &
ZAP; Ptujška t. 1977. 12 str. ilustr.
9. športne igre POŠ Slovenije. Ptuj: Ptujška t. 1977. (18) str. ilustr.
COBELJ Š.: Likovna prizadevanja Ormožank in Ptujčank. Ptuj: Ptujška
t. 1977. 14 str. ilustr.
MAJŠPERK včeraj, danes, jutri. Glasilo Tovarne volnenih izdelkov
Majšperk. Majšperk 1977-1977 (št. 4), 1978 (št. 5), 1979 (št. 7)
PTUJSKI perutninar. Glasilo delovnega kolektiva in kooperantov Me-
sokombinata Perutnina Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1977 - 1977-1983
70 let slovenskega lovskega društva. 56 lovstva v Ptuj. Ptuj: Ptujška t.
1977. 25 str. ilustr.
XXIII. letne športne igre Gradis. Ptuj: Ptujška t. 1977. 28 str.
MERCATOR...: Samoupravni sporazum o združevanju delavcev Mercator-
Panonija TOZD Veleprodaja n.sub.o. Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1977. 12 str.
Enako v istem letu tudi TOZD Zaščita n.sub.o. Kidričevo.
TGA Boris Kidrič TOZD Promet: Samoupravni sporazum o združitvi v
delovno organizacijo Tovarne glinice in aluminija "Boris Kidrič" Ki-
dričevo... Kidričevo: Ptujška t. 1977. 188 str.
Enako v istem letu tudi TOZD Tovarn aluminija, TOZD Vzdrževanje,
TOZD Tovarna glinice in Delovna skupnost skupnih služb.
VARNOSTNA navodila. Ljubljana 19-19. V Ptujški t. tiskani zvezki
od(?) 1977 naprej: zv. 45-138 (1984)
- 1978: ALEŠ F.: Razumna zamuda naredi pot varno. Ljubljana: Ptujška t. 1978.
32 str.
COBELJ Š.: Maske in opravila. Ptuj: Ptujška t. 1978. 15 str. ilustr.
DVAJSET let delovanja Društva računovodskih in finančnih delavcev
Ptuj-Ormož. 1958-1978. Ptuj-Ormož: Ptujška t. 1978. 56 str. ilustr.
COBELJ Š.: Kulture neuvrščenih dežel. Ptuj: Ptujška t. 1978. 12 str.
ilustr.
COBELJ Š.: Likovni amaterji Ptuja. V Ptuj: Ptujška t. 1978. (12) str.
ilustr.
COBELJ Š.: Likovno ustvarjanje otrok Beograda in Ptuja. Ptuj: Ptujška
t. 1978. 12 str. ilustr.
COBELJ Š.: Likovna ustvarjalnost pionirjev občine Ptuj: Ptujška t.
1978. (8) str. ilustr.
MERCATORIADA Ptuj '78. Letne športne igre delavcev... Ptuj: Ptujška
t. 1978. 16 str.
NOB v srcih med šantarovcem in Sejanco. Ormož: Ptujška t. 1978. 16
str. ilustr.
25 let Planinskega društva Ptuj. 1953-1978. Ptuj: Ptujška t. 1978. 52
str. ilustr.
RAZSTAVNI katalog. 1953-1978. Jubilejna razstava goved in konj.
Ptuj: Ptujška t. 1978. 32 str.
40 let folklorne v Markovcih in okolici. Zbrala in uredila Jože Štrafela in
Franc Kolarič. Markovci: Ptujška t. 1978. 42 str. ilustr.
TOVARNA sladkorja Ormož v izgradnji. Glasilo graditeljev. Ormož:
Ptujška t. 1978-1979. 1978 izšla št. 3; 1979 št. 5-6.
URBANISTIČNI načrt mesta Ptuj. Gradivo za javno razpravo. Ptuj:
Ptujški t. 1978. 35 str.
TGA: Samoupravni sporazum. Kidričevo: Ptujška t. 1978. 35 str.
TGA "Boris Kidrič" TOZD Kontrola kvalitete n.sub.o.: Samoupravni

- sporazum o združevanju delavcev v TOZD Kontrola... Kidričevo: Ptuj-
ska t. 1978. 24 str.
- Enako v istem letu še TOZD Proizvodnja aluminija; TOZD Tovarna gli-
nice; TOZD Predelava aluminija; TOZD Vzdrževanje.
- PANONIJA-IZBIRA: Informacija o utemeljenosti združitve "Panonije"
in "Izbire" v novo delovno organizacijo. Ptuj: Ptujška t. 1978. 16 str.
- PANONIJA-IZBIRA: Informacija o pripravah na skupno pot Izbire in
Panonije. Ptuj: Ptujška t. 1978. 12 str.
- OSNUTEK statuta krajevnih skupnosti na območju Ptuja. Ptuj: Ptujška
t. 1978. 28 str.
- VARNO krivljenje in polaganje betonskega železa. Ljubljana: Ptujška t.
1978. 24 str. ilustr.
- ZBIRKA varnostnih navodil "Srečno". Ljubljana 19-19 V Ptujski t. ugo-
tvljen t. zv. 36 (1978)
- 1979: BILTEN '79. Poročilo o delu in problematiki Ribiške družine Ptuj v le-
tu 1978. Sest. J. Erhatic. Ptuj: Ptujška t. 1979. 19 str.
- BIRSA N.: Poskus maga. Maribor: Ptujška t. 1987. 65 str.
- KRAJAN. Glasilo krajevne skupnosti "Boris Zihelr" Ptuj. Ptuj: Ptujška
t. 1979. 1979: št. 1; 1980: št. 1
- Štrafela J.: Kurentovanje v Ptujju. Ptuj: Ptujška t. 1979. 24 str. ilustr.
- MI in ceste. Glasilo delavcev Cestnega podjetja Maribor. Ptuj: Ptujška
t. 1979.
- MI mladi. Glasilo učencev Osnovne šole dr. Franja Žgeča v Dornavi.
Dornava: Ptujška t. 1979 Za šol. leto 1979/80 št. 1.
- NOB na ljutomerskem območju. Maribor: Ptujška t. 1979 24 str. ilustr.
- SLOVENSKO zdravniško društvo. 116 zbor Slovenskega zdravniškega
društva. Ptuj: Ptujška t. 1979. 12 str.
- SLADKOR. Glasilo delavcev in kooperantov Tovarne sladkorja Ormož.
Ormož: Ptujška t. 1979-1979 št. 1
- 600 let ustavne in upravne zgodovine mesta Ptuja. Katalog razstave
Zgodovinskega arhiva v Ptujju. Ptuj: Ptujška t. 1979. (16) str. ilustr.
(Katalog 1)
- UKRADENI otroci. Ptuj: Ptujška t. 1979. (32) str. ilustr.
- ANALIZA uresničevanja plana stanovanjskega gospodarstva v občini
Ptuj za obdobje 1976-1980 in analiza možnosti razvoja stanovanjskega
gospodarstva v občini Ptuj za obdobje 1981-1986. Ptuj: Ptujška t.
1979. (4) str.
- SAMOUPRAVNA stanovanjska skupnost Občine Ptuj: Samoupravni
sporazum o družbeno usmerjeni izgradnji soseske "Rabelčja vas - Za-
hod" v Ptujju. Ptuj: Ptujška t. 1979. 7 str.
- Še material z enakim naslovom 8 str. ter tisk iz l. 1980.
- INFORMACIJA o tekočih gibanjih in uresničevanju resolucije o
družbenoekonomski politiki in razvoju občine Ptuj v obdobju januar-
september. V Ptujju: Ptujška t. 1979. 28 str.
- SKUPŠČINA krajevne skupnosti Heroja Lacka Rogoznica: Statut... Ro-
goznica: Ptujška t. 1979. 75 str.
- GIP GRADIS TOZD Gradnje Ptuj: Pravilnik o delovnih razmerjih.
Ptuj: Ptujška t. 1979. 47 str.
- ZAVOD za varstvo in delovno usposabljanje mladine dr. Marijana
Borštnarja Dornava: Statut Zavoda... Dornava: Ptujška t. 1979. 46 str.
- AGIS: Cenik 1979. Ptuj: Ptujška t. 1979. 53 str.
- KOMUNALA TOZD Avtopark: Pravilnik o načinu in pogojih za delo
voznega osebja. Ptuj: Ptujška t. 1979. 14 str.
- 1980: CIGLENEČKI M.: Ptuj v otroških očeh. Razstava učencev Osnovne
šole Toneta Žnidariča v Ptujju. Ptuj: Ptujška t. 1980. Zgibanka.
- XIX. delavska srečanja bratstva in prijateljstva. Ormož: Ptujška t.
1980. 28 str. ilustr.
- PROGRAM 12. republiškega tekmovanja "Kaj več o prometu" za

osnovne šole... Ur. Franci Golob. Ptuj: Ptujška t. 1980. (18) str. ilustr.
 NAŠA skupna pot. Priloga glasil Aluminij in Metalurg. (Kidričevo-Slovenska Bistrica): Ptujška t. 1980.
 RAZSTAVA fotografij in diapozitivov Ptuj '80. Ptuj: Ptujška t. 1980. (20) str. ilustr.
 ROKAVI Drave. Glasilo ptujskih ribičev. Ptuj: Ptujška t. 1980-1985. Posamezne številke.
 STREHOVEC J.: Besedila z napakami. Eseji o knjigah in vprašljivi usodi umetnosti. Maribor: Ptujška t. 1988. 249 str. (Razpotja; 40)
 TGA: Pravilnik o odgovornosti za delovne obveznosti TOZD Vzdrževanje n.sub.o. Kidričevo. Kidričevo: Ptujška t. 1980. 16 str.
 Enako tudi v istem letu tudi UNIAL TGA Boris Kidrič; skupne službe Kidričevo; TOZD Livarna lahkih barvnih kovin n.sub.o. Trbovlje; TOZD Tovarna glinice...; TOZD Prometa...; TOZD Predelava aluminija...; TOZD Kontrole kvalitete.
 TGA KIDRIČEVO: Splošna navodila. Kidričevo: Ptujška t. 1980. 14 str. (Varnost; 2)
 Ponatisi 1981, 1983, 1985, 1987, 1988, 1990
 TGA KIDRIČEVO: Navodilo za žerjavovodje. Kidričevo: Ptujška t. 1980. 24 str. (Varnost; 3) Ponatis tudi 1981.
 TGA KIDRIČEVO: Pravilnik o varstvu pred požarom... Kidričevo: Ptujška t. 1980. 18 (22) str. Tiski tudi l. 1981, 1983, 1985, 1986.
 TGA KIDRIČEVO: Navodila za signaliste, privezovalce in posluževalce dvigal. Kidričevo: Ptujška t. 1980. 71 str. (Varnost; 5) Tudi 1981.
 KOMUNALA, gradbeništvo in promet n.sol.o. Ptuj: Samoupravni sporazum o združitvi v delovno organizacijo komunala... V Ptuj: Ptujška t. 1980. 162 str.

- 1981: BENEDEJČIČ A.: Iz srca.: Ptujška t. 1981. /19/ str.
 CIGLENEČKI M.: [Dela] Roze Šebetič in njenih učencev. Ptuj: Ptujška t. 1981. Zgibanka ob razstavi.
 CIRKOVŠKO izročilo. 50 let folklorne v Cirkovcah na Dravskem polju. 1931.1981. Zbr. A. Brglez in Z. Kodrič. Cirkovce-Ptuj: Ptujška t. 1981. 37 str. ilustr.
 GRAŠIČ M.: Ilegalni revolucionarni tisk na ptujškem območju. Ptuj: Ptujška t. 1981. (20) str. ilustr.
 JEVREMOV B.: Obrtniška dejavnost na območju rimskega Poetovija. Ptuj: Ptujška t. 1981. (28) str. ilustr.
 KAŠPAR L.& S. Marčec: Medičarstvo Ptuja in Varaždina. V Ptuj: Ptujška t. 1981. Zgibanka iz razstave.
 CIGLENEČKI M.: [Dela] Akademskega slikarja Albina Lugariča. Ptuj: Ptujška t. 1981. Zgibanka iz razstave.
 650 let ormoških mestnih pravic. Katalog razstave Zgodovinskega arhiva v Ptuj. V Ptuj: Ptujška t. 1981. (16) str. ilustr.
 75 let organiziranega trsničarstva v Juršincih. Maribor: Ptujška t. 1981. 34 str.
 16 kros dela. Ptuj: Ptujška t. 1981. 20 str. ilustr.
 ALUMINIJ. Glasilo delovnega kolektiva tovarne glinice in aluminija Boris Kidrič Kidričevo. Kidričevo 1963 - V Ptujski t. tiskano od 3. št. 1981 naprej.
 IMP-PMI TOZD Elektrokovinar Ptuj: Pravilnik o varstvu pred požarom; pravilnik o zdravstvenem varstvu. Ptuj: Ptujška t. 1981. 28 str.
 1982: 9. revija pevskih zborov občine Ptuj... 1982. Ptuj: Ptujška t. 1982. Zgibanka.
 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva. V Ptuj: Ptujška t. 1982. 105 str. ilustr. (Katalog; 3)
 CIGLENEČKI M.: Stojana Kerblerja Koline. Ptuj: Ptujška T. 1982. Zgibanka z razstave.
 OLGA Meglič. Ptuj: Ptujška t. 1982. 58 str. ilustr.
 ROJIC V.: Vodnik po sledovih boja za socializem in narodno osvobodil-

- tev. Ptuj: Ptujška t. 1982. 23 str. ilustr.
- STROJIN T.: Prosti čas. Ljubljana: Ptujška t. 1982 99 str. (Knjižnica Sindikati; 50)
- ŠESTDESET let tenisa v Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1982. 11 str.
- TEDEN malega gospodarstva Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1982. b.p.
- XXIII. tradicionalna revija otroških in mladinski pevskih zborov občine Ptuj... 1982. V Ptuj: Ptujška t. 1982 Zgibanka.
- 1983: CIGLENEČKI M.: Ptuj na starih vedutah. Ptuj: Ptujška t. 1983. 25 str. ilustr.
- GLASILO obrtništva občine Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1982 - Občasno.
- GOLIJA. Ribniški ciklus. Ptuj: Ptujška t. 1983 Zgibanka.
- TOMANIČ-JEVREMOV M. & B. Jevremov: Nakit skozi arheološka obdobja. Ptuj: Ptujška t. 1983. 53 str. ilustr.
- MUZEJSKO društvo v Ptuj 1893-1956. Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956-1983. Ptuj: Birografika Jurančič 1983. 46 str.
- Štrafela J.: 50 let telesne kulture v Markovcih in okolici 1933-1983. Markovci: Ptujška t. 1983. 31 str. ilustr.
- VODNIK - dnevnik Haloške planinske poti. Ptuj: Ptujška t. 1983. 36 str. 1984: izpop. pon.
- ZGONEC S.: Bolezni in škodljivci sobnih, okenskih in balkonskih rastlin. Ljubljana: Ptujška t. 1983. 64 str. ilustr.
- UNIAL...4: Pravilnik o delovnih razmerjih... Kidričevo. Kidričevo: Ptujška t. 1983. 28 str.
- V istem letu še enako TOZD Vzdrževanje...; TOZD Kontrola kvalitete...; TOZD Predelava aluminija...; TOZD Proizvodnja aluminija...
- TGA... TOZD Promet: Pravilnik o notranji kontroli za izvajanje predpisov o varnosti cestnega prometa... Kidričevo: Ptujška t. 1983 16 str.
- MERCATOR Izbira Panonija Ptuj n.sub.o. Ptuj TOZD Zaščita n.sub.o. Kidričevo: Pravilnik o odgovornosti delavcev za delovne obveznosti TOZD Zaščita... Ptuj: Ptujška t. 1983. 18 str.
- Enako tudi v TOZD Maloprodaja...; DO Mercator Izbira Panonija.
- MERCATOR... TOZD Maloprodaja n.sub.o. Ptuj: Samoupravni sporazum o združenem delu delavcev v TOZD Maloprodaja... Ptuj: Ptujška t. 1983. 8 str.
- PERUTNINA Ptuj TOZD Ptujška tiskarna: Pravilnik o razporejanju dohodka in čistega dohodka ter osnove za merilo za delitev OD in sredstva skupne porabe ter druge osebne prejemke delavcev. Ptuj: Ptujška t. 1983. 43 str.
- CERTUS TOZD Potniški promet Ptuj: Pravilnik o delovnih razmerjih in Pravilnik o disciplinski in odškodninski odgovornosti. Ptuj: Ptujška t. 1983. 67 str.
- KOMUNALA, gradbeništvo in promet n.sub.o. Ptuj: Pravilnik o varstvu pred požarom v DO Komunala... Ptuj: Ptujška t. 1983. 23 str.
- KOMUNALA, gradbeništvo in promet n.sub.o. Ptuj: Pravilnik o varstvu pri delu v temeljnih organizacijah in delovni skupnosti DO Komunala... Ptuj: Ptujška t. 1983. 39 str.
- 1984: ANALIZA dolgoročnih razvojnih možnosti občine Ptuj v obdobju 1986-1995/2000. Ptuj: Ptujška t. 1984. 161 str. + (88) str. tab.
- BILTEN SPV. Ptuj: Ptujška t. 1984. 12 str.
- CIGLENEČKI M.: Razstava tapiserij Cvetke Miloš. V Ptuj: Ptujška t. 1984. Zgibanka.
- BRAKE M.: Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur. V Ljubljani: Ptujška t. 1984. 220 str. ("Krt"; 15)
- ČOŽ D.: Humor v verzih.: Ptujška t. /1984/ 38 str. ilustr.
- EMERŠIČ J.: Gradivo za bibliografijo Ptuja in okolice. Ptuj: Ptujška t. 1984. 96 str. p.f.
- IVAN Spolenak. Ptuj: Ptujška t. 1984. 36 str. ilustr.
- ČEPLAK R.: Kje so tradicionalne obrti. Ptuj: Ptujška t. 1984. 70 str.

ilustr.

MI kujemo. Glasilo učencev Osnovne šole Olga Meglič Ptuj. Ptuj: t. Vili Polajžer 19.- 1984, 1985

KAY G.: Razvitost in nerazvitost. V Ljubljani: Ptujška t. 1984. XVIII., 224 str. ("Krt"; 23)

KNEZ V.: Jutro. Izbor pesmi. (Ptuj): Birografika Jurančič 1984. 63 str.

NAŠE aktivnosti. Glasilo občinskega sveta Zveze sindikatov Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1984-1986

RUPNIK S.: Ob 80-letnici organiziranega slovenskega čebelarstva na Štajerskem. Ptuj: Ptujška t. 1984. 20 str.

POROČEVALEC. Glasilo kolektiva Kmetijskega kombinata Ptuj. Ptuj: Ptujška t. 1964 - Pt. t. samo l. 1984.

5. ptujski zbornik. Ptuj: Ptujška t. 1984. 436 str. p.f. ilustr.

ŠULIGOJ L.: Spoznavanje krajevne zgodovine ob kulturno-zgodovinskih spomenikih Ptujškega pokrajinskega muzeja. Ptuj: Birografika Š. Jurančič 1984. 16 str. V istem l. tudi ponatis.

STONE Žnidarič. Ptuj: Ptujška t. 1984. 58 str. ilustr.

XXII. delavska srečanja bratstva in prijateljstva Ptuj '82. Ptuj: Ptujška t. 1984. 48 str. ilustr.

AGIS Ptuj: Pravilnik o delovnih razmerjih in odgovornosti delavcev za delovne obveznosti v temeljnih organizacijah oziroma delovni skupnosti skupnih služb. Ptuj: Ptujška t. 1984. 32 str.

MERCATOR Izbira Panonija n.sub.o. Ptuj: Samoupravni sporazum o združitvi v delovno organizacijo Mercator... Ptuj: Ptujška t. 1984. 34 str.

DO HIKO "Olga Meglič": Pravilnik o delovnih razmerjih. Ptuj: Ptujška t. 1984. 26 str.

PERUTNINA Ptuj TOZD Transservis: Pravilnik o načinu in pogojih za delo voznega osebja ter notranji kontroli za izvajanje predpisov o varnosti cestnega prometa. Ptuj: Ptujška t. 1984. 20 str.

Isto tudi pod MESOKOMBINAT Perutnina Ptuj TOZD Transservis.

- 1985: BOJ proti delu. Zbornik. V Ljubljani: Ptujška t. 1985. 405 str. ("Krt"; 28)
- XXIX. republiško tekmovanje traktoristov. XIII. republiško tekmovanje mladih zadržnikov in žensk. Ptuj: Ptujška t. 1985. 28 str.
- CIGLENEČKI M.: Viktor Goričan. 30 let slikarstva. Ptuj: Ptujška t. 1985. 23 str. p. f. ilustr.
- GANTAR P.: Urbanizem, družbeni konflikti, planiranje. Ljubljana: Ptujška t. 1985. 124 str. ("Krt"; 18)
- MARX K.: Cenzura in svoboda tiska. Ljubljana: Ptujška t. 1985. 192 str. ("Krt"; 21)
- MESNER D.: Solidarnost v poljski krizi 1980-1982. V Ljubljani: Ptujška t. 1985. 153 str. ("Krt"; 25)
- PEVSKI nonet Kulturno umetniškega društva Certus Maribor. Koncert v počastitev pete obletnice delovanja... Maribor: Ptujška t. 1985. (9 str.)
- POŽARNIK H.: Alternative. V Ljubljani: Ptujška t. 1985. 192 str. ("Krt"; 19)
- ŠVAJNCER J.: Partizanska odlikovanja, znaki in medalje. Maribor: Ptujška t. 1985. 72 str. ilustr.
- XXIII. srečanja bratstva in prijateljstva... Maribor-Tezno '84. Ptuj: Ptujška t. 1985. 72 str. ilustr.
- VODNIK po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Ptujju. Ptuj: Ptujška t. 1985. 184 str. ilustr.
- MERCATOR Izbira Panonija n.sub.o. Ptuj: Samoupravni sporazum o skupnih osnovah in merilih za razporejanje dohodka... Ptuj: Ptujška t. 1985. 40 str.
- KOMUNALA, gradbeništvo in promet Ptuj TOZD Avtopark: Pravilnik o notranji kontroli nad motornimi vozili in vozniki. Ptuj: Ptujška t. 1985. 19 str.

- VARNOSTNI razgledi. Navodila. Ljubljana 19 - V Ptujski t. so zv. 15-16 (1985), N-22 in N-25 (1988), N-26 (1989)
- VARNOSTNI razgledi. Problemi. Ljubljana 19 - Zvezki Ptujске t. 24 (1989, P-25, 26 (1989). P-4 (1990), P-31 (1991)
- 1986: ČETRTE turistični teden. Ptuj: Ptujсka t. 1986. 30 str. ilustr.
- CIGLENEČKI M.: Flamska tapiserija v rokah mojstvic Majšperka. Ptuj: Ptujсka t. 1986. 23 str. ilustr.
- KNEZ V.: Šopek cvetja. Izbor pesmi. (Ptuj: Birografika Jurančič) 1986. 26 str.
- MIHELICH D.: 3. Seznam oblik krajevnih imen v srednjeveških virih. Ptujсka t. 1986. 220 str. (Historična topografija Slovenije; 2)
- PLUT D.: Ekološka kriza. Vzroki in posledice. Ljubljana: Ptujсka t. 1986. 24 str. (Varnostni razgledi. Problemi; 6)
- S SAMOPRISPEVKOM zgradimo več. Referendum... 1986. Ptuj: Ptujсka t. 1986. Št. 1, 2.
- XXIV. srečanja bratstva in prijateljstva... Krapina '85. Ptuj: Ptujсka t. 1986. 75 str. ilustr.
- SOCIALISTIČNA civilna družba. Zbornik. V Ljubljani: Ptujсka t. 1986. 470 str. ("Krt"; 27)
- AVSENAK D.: Župnija in dekanija Velika Nedelja. Ob 750-letnem jubileju 1236-1986. Velika Nedelja: t. Vili Polajžer Hajdina 1986. 40 str. ilustr. Isto leto še z istim naslovom, a le 34 str.
- 1987: ARTENJAK J.: Medsektorska analiza v poslovnem sistemu. Del 1. (Maribor): Ptujсka t. 1987. 74 str. + graf prik.
- KOŽELJ J.: Tipologija mestne stanovanjske arhitekture in njena sovisnost z morfologijo mestnega prostora. Ljubljana: Ptujсka t. 1987. 96, 97 str. ilustr. (Knjižna zbirka "Krt"; 48) 2. izd. 1991
- MRAK M.: Svetovni Jug v pasti dolgov. Medsebojno finančno sodelovanje dežel v razvoju v osemdesetih letih. Ljubljana: Ptujсka t. 1987. 321 str.+ tab.
- PERUTNINA Ptuj. Ptuj: Ptujсka t. 1987. 24 str. p.f. ilustr.
- PLAVALNI klub "Toplice" Ptuj. Državno prvenstvo v plavanju za starejše pionirje. V Ptuj: Ptujсka t. 1987. 4 l.
- 50 let šaha v Ptuj. Ptuj: Ptujсka t. 1987. b.p.
- 25 let sindikalnih delavcev v obrti občine Ptuj. Ptuj: Ptujсka t. 1987. ilustr.
- PLUT D.: Slovenija - zelena dežela ali puštinja? Ljubljana: Ptujсka t. 1987. 237 str. ilustr. ("Krt"; 43)
- POZDRAVI iz Babilona. Ameriška subkulturna teoretska scena. Ljubljana: Ptujсka t. 1987. 212 str. ilustr. ("Krt"; 44)
- ROTAR B.: Pigmalionova pregreha. Ljubljana: Ptujсka t. 1987. 160 str. ("Krt"; 39)
- ŠEKS V.: Intimni dnevnik in razmišljanja. Načrt premisleka za jetniške spomine. Ljubljana: Ptujсka t. 1987. XVI, 179 str. ("Krt"; 40) Ponatis 1989.
- ŠEŠERKO J.: Pobožal sem zemljo. (Gornja Radgona: Ptujсka t.) 1987. 104 str. Z avt. sliko.
- TEDEN drobnega gospodarstva Ptuj. Ptuj: Ptujсka t. 1987. 50 str. ilustr. Tudi 1991: 180 str. ilustr.
- ZLOBEC J. L.: Rdeča zloba. Ljubljana: Ptujсka t. 1987. 221 str. ("Krt"; 42)
- TGA Boris Kidrič Kidričevo: Pravilnik o varstvu pri delu. Kidričevo: Ptujсka t. 1987. 23 str. (Varnost; 1) Tudi 1988 in verjetno so še starejši tiski.
- VARNOST in razgledi. Priročniki. Ljubljana 1987 - V Ptujski t. tiskani zv. 1 (1987), 3 (1989)
- 1988: AKTUALNE teme zunanje trgovine. Maribor: Ptujсka t. 1988. Knj. 1-2. Knj. 1: 304 str. Knj. 2: 262 str.
- BROWNMILLER S.: Proti naši volji. Moški, ženske in posilstvo. Ljubljana:

- na: Ptujška t. 1988. 396 str. ("Krt"; 45)
- DEBELJAK A. & I. Škamperle: Melanholične figure. Eseji o književnosti. Ljubljana: Ptujška t. 1988. 248 str. ("Krt"; 554)
- CIGLENEČKI M.: Od kartografije k vedutnemu slikarstvu. Ptuj: Ptujška t. 1988. (16) str.
- DRAGOCENOSTI ptujške knjižnice. Ptuj: Ptujška t. 1988. 36 str. ilustr.
- IZLOŽBENI prostor - galerija Vartimpeks Varaždin. Razstavljata Maks Menoni in Franc Simonič. Rogoznica: Ptujška t. 1988. 4 str.
- COBELJ Š.: Ljubiteljski likovniki Ptujja. Ptuj: Ptujška t. 1988. 176 str. ilustr.
- GYOERGY K.: Antipolitika. Srednjeevropske meditacije. Ljubljana: Ptujška t. 1988. XII, 161 str. (Krt; 50)
- LATINSČINA in njeno izganjanje na Slovenskem. Ljubljana: Ptujška t. 1988. XIV, 158 str. ("Krt"; 49)
- NAŠE polje. Cirkovce: t. Jurančič Ptuj 1988. Št. 1.
- KOLARIČ F.: 50 let folklore v Markovcih in okolici. 1938-1988. (Markovci): Ptujška t. 1988. 36 str. ilustr.
- LOOS A. et. al.: Zbornik Oikos in drugo. O Loosu in Wittgemsteinu. Ljubljana: Ptujška t. 1988. 297 str. ilustr. ("Krt"; 47)
- MOŠKI komorni zbor Ptuj. 35 let... Ptuj: Ptujška t. 1988. (6) str.
- PLAZNIK A.: 40 let Lovske družine Makole. Makole: Ptujška t. 1988. 19 str. ilustr.
- POROČEVALEC. Krajevna skupnost Juršinci: Ptujška t. 1988. Št. marec 1988.
- ŠIFRER J.: Pisatelji in knjige. Maribor: Ptujška t. 1988. 318 str. (Razpotja; 39)
- ŠTEFANČIČ M. ml.: Najboljša leta našega življenja. Ljubljana: Ptujška t. 1988. 220 str. ilustr. ("Krt"; 53)
- ŠTIRIDSET let društev upokojencev občine Ptuj. 1947-1987. Ptuj: razmn. Oto Ašenbrener 1988. 58 str. ilustr.
- ŠVAJNCER J. Svetovna vojna 1914-1918. Slovenci v avstroogrski armadi. Maribor: Ptujška t. 1988. 128 str. ilustr.
- TEHNOLOGIJA pri vzreji in proizvodnji brojlarskih staršev Arbor Acres. Ptuj: Ptujška t. 1988. 14 str. tab.
- DITRIH L.: UNIAL Tovarna glinice in aluminija "Boris Kidrič" p.o. Kidričevo. Informacija za novo sprejete delavce. Kidričevo: Ptujška t. 1988. 23 str. ilustr.
- KOMUNALA, gradbeništvo in promet: Pravilnik o varstvu pred požarom v DO Komunala... Ptuj: Ptujška t. 1988. 28 str.
- 1989: BERISHAJ M.: Mednarodni pomen Prizrenske lige. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 103 str. ilustr. ("Krt"; 61)
- COWARD R.: Ženska želja. Ljubljana: Ptujška t. 1989. XIX, 223 str. ("Krt"; 60)
- ČERNIGOJ F.: Amanita. Strup je že v zemlji, samo poiskati ga še moramo. Maribor: Ptujška t. 1989. 78 str. ilustr.
- DOLGAN M.: Slovenska muza pred prestolom. Antologija slovenske slavnice poezije. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 272 str. ("Krt"; 57)
- HELD D.: Modeli demokracije. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 316 str. ("Krt"; 63)
- JUŽNIČ S.: Politična kultura. 2. pren. in dop. izd. Maribor: Ptujška t. 1989. 289 str. (Sociološka in politološka knjižnica; 21)
- KOSOVO - Srbija - Jugoslavija. Zbornik. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 342 str. ("Krt"; 46)
- KUZMANIČ T.: Labinski štrajk. Paradigma začetka konca. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 249 str. ("Krt"; 56) Ponatis 1991.
- MATJAŠEC T.: Zinkine pesmi. Ptuj: Ptujška t. 1989. 38 str.
- ROBESPIERRE M. de: Izbrani spisi. Ljubljana: Ptujška t. 1989. XV, 196 str. ("Krt"; 67)
- SVETINA I.: Biljard na Capriju/Šcherazada. Maribor: Ptujška t. 1989.

- 125 str.
- ŠVAJNCER J. J.: *Ministrova sprejemnica*. Maribor: Ptujška t. 1989. 132 str.
- TOMC G.: *Druga Slovenija. Zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. stoletju*. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 222 str. ilustr. ("Krt"; 54)
- TURK I.: *Mednarodni vidik računovodstva*. Maribor: Ptujška t. 1989. 315 str. (Ekonomška, poslovna in organizacijska knjižnica; 48)
- ZGAGA P.: *Grundrisse. Od renesanse do krize marksizma*. Ljubljana: Ptujška t. 1989. 302 str. ("Krt"; 66)
- 1990: BOTOLIN J. & M. Ciglencečki & M. Hernja Masten: *Maks Menoni. Drago Matjaško*. Ptuj: Ptujška t. 1990. 24 str. ilustr.
20. Maribor, 22., 23., 24. junij 1990. Maribor: Ptujška t. 1990. 31 str.
- EMERŠIČ J. & L. Majnik: *Donacija dr. Štefke Cobelj*. Ptuj: RIP Computer 1990. 45 str.
- FUK je Kranjcem v kratek čas. *Antologija slovenske pornografske poezije*. Ljubljana: Ptujška t. 1990. 167 str. ("Krt"; 77)
- KEANE J.: *Despotizem in demokracija. Civilna družba od zgodnje moderne do poznega socializma*. Ljubljana. Ptujška t. 1990. 250 str. ("Krt"; 64)
- KOROŠEC B.: *Praktikum za računovodstvo. 2. sprem. pon.* Maribor: Ptujška t. 1990. 65 str.+ tab.
- PERUTNINA Ptuj. 1905-1990. Ptuj: Ptujška t. 1990. 136 str. ilustr.
- PRAVILA nogometne igre, komentar, vprašanja in odgovori. Ljubljana: Ptujška t. 1990. 226 str. ilustr.
- SIMULACIJA računalniških sistemov in komunikacijskih mrež. Maribor: Ptujška t. 1990. IX, 297 str. + graf. prik.
- ŠVAJNCER J.: *Svitev. Roman. Ob pisateljevi 70-letnici*. Ljubljana: Ptujška t. 1990. 259 str.
- VEYNE P.: *Vsi Tukididovi možje. Sodobne teorije zgodovinopisja. Zbornik*. Ljubljana: Ptujška t. 1990. 216 str. ("Krt"; 70)
- 1991: ANDREJ Božič, Gabriel Berlič. /Razstava/. Ptuj: Ptujška t. 1991. (4 str.) ilustr.
- BOMBEK D.: *Božične in silvesterske jedi*. Ptuj: Ptujška t. 1991. (26 str.) (Koledarček z nasveti; 1)
- CURK J.: *Trgi in mesta na Slovenskem Štajerskem. Urbanogradbeni oris do začetka 20. stoletja* Maribor: Ptujška t. 1991. 227 str. + katastr. načrti trgov.
- FOUCAULT M.: *Vednost - oblast - subjekt*. Ljubljana: Ptujška t. 1991. XXXIV, 160 str. ("Krt"; 58)
- GLAZER I.: *Kratko poletje*. Ljubljana: Ptujška t. 1991. 119 str. S sliko pesnice.
- GOULD S. J.: *Darwinova revolucija*. Ljubljana: Ptujška t. 1991. XVIII, 224 str. ilustr. ("Krt"; 71)
- JAY M.: *Adorno*. Ljubljana: Ptuj Perutnina 1991. 156 str. ("Krt"; 72)
- KOTAR A.: *Vaje za pisanje. 4. nat.* Maribor: Ptujška t. 1991. (8 str.) 68 f. ilustr.
- MEŠKO I.: *Optimizacija poslovanja. S programi na disketi*. Maribor: Ptuj: Birografika 1991. 266 str. + graf. prik. + 1 računal. disketa (PC)
- PLANT R.: *Rožnati trikotnik. Nacistična vojna proti homoseksualcem*. Ljubljana: Ptujška t. 1991. XVI, 179 str. ("Krt"; 62)
- SERNEC J.: *O času in ljudeh*. Slovenska Bistrica: Ptujška t. 1991. 143 str.
- ŠTANCER M.: *Na porobu.* : Ptujška t. 1991. 167 str. Ponatis 1992.
- ŠTEFAN Galič, Viktor Gojkovič, Peter Vernik. *Galerija Sv. Jurij, Ptuj, Slovenski trg 4*. Ptuj: Ptujška t. 1991. (8 str.) ilustr.
- ŠTUDIJE o etnonacionalizmu. Zbornik. Ljubljana: Ptuj Perutnina 1991. 379 str. ("Krt"; 79)
- ŠVAJNCER J. J.: *Oesterreich-Ungarn. Za zbiralce = für Kollektionäre = per Collezionisti = pro sberatele*. Ljubljana: Ptujška t. 1991. 282 str. ilustr.

TRTA in vino skozi čas. Gornja Radgona: Ptujška t. 1991. 23 str. ilustr.
Die WEINREBE und der Wein im Laufe der Zeit. Ausstellungskatalog.
Gornja Radgona: Ptujška t. 1991. 23 str. ilustr.

- 1992: 10. revija obrtniških pevskih zborov Slovenije. Ptuj: Ptujška t. 1992. 54 str. ilustr.
DOBROTE slovenskih kmetij. Ptuj: Ptujška t. 1992. 38 str.
HAYEK F.A.: Usodna domišljavost. Ljubljana: Ptuj Perutnina. 173 str. ("Krt"; 69)
HORVAT B.: Pregled obrti po sekcijah. Ptuj: Ptujška t. 1992. 20 str.
IVANKO Š.: Organizacijsko in lastninsko preoblikovanje podjetij. Kamnik: Ptujška t. 1992. 233 str. + graf. prik.
JALUŠIČ V.: Dokler se ne vmešajo ženske... Ljubljana: Ptuj Perutnina 1992. 160 str. ("Krt"; 81)
25 let Strojne in metalurške šole Ptuj (1967-1992). 115 let obrtnega izobraževanja na Ptuju (1877-1992) Zbornik. Ptuj: Ptujška t. 1992. 112 str. ilustr.
PODGORCI 1992. Šestnajsti praznik vina. Ormož: Ptujška t. 1992. 16 str.
PRAVILA nogometne igre / Pravila nogometne igre, komentar, vprašanja in odgovori. Odločbe IB (mednarodni board), odločbe NZS. (Ljubljana): Ptujška t. 1992. 226 str. ilustr.
PTUJ včeraj - danes - jutri. Ptuj: Ptujška t. 1992. 162 str.
- 1993: HERNJA MASTEN M.: Urbarji gosposčine Hrastovec. 1555-1848. Ptuj: Ptujška t. 1993. 534 str. (Publikacije Zgodovinskega arhiva Ptuj; zv. 5, 6; inventarji; 5) Oba snopiča imata skupno štetje.
HORVAT B.: Obrtna zbornica Ptuj. Pregled obrti po sekcijah. Ptuj: Ptujška t. (1993). 20 str.
PTUJSKI arheološki zbornik. Ob 100-letnici muzeja Muzejskega društva. Ptuj: Ptujška t. 1993.

Littera scripta manet
Napisana črka ostane
200 let knjižničarstva in tiskarstva na Ptuju

Izdala in založila Ljudska in študijska knjižnica Ptuj
Zanjo: Lidija Majnik
Natisnila: PP PC Ptujška tiskarna v 1000 izvodih
Ptuj, 1993

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-566/93 z dne 14. 9. 1993 je knjiga proizvod, od katerega se plačuje davek od prometa proizvodov na podlagi 13. točke tarifne št. 3.